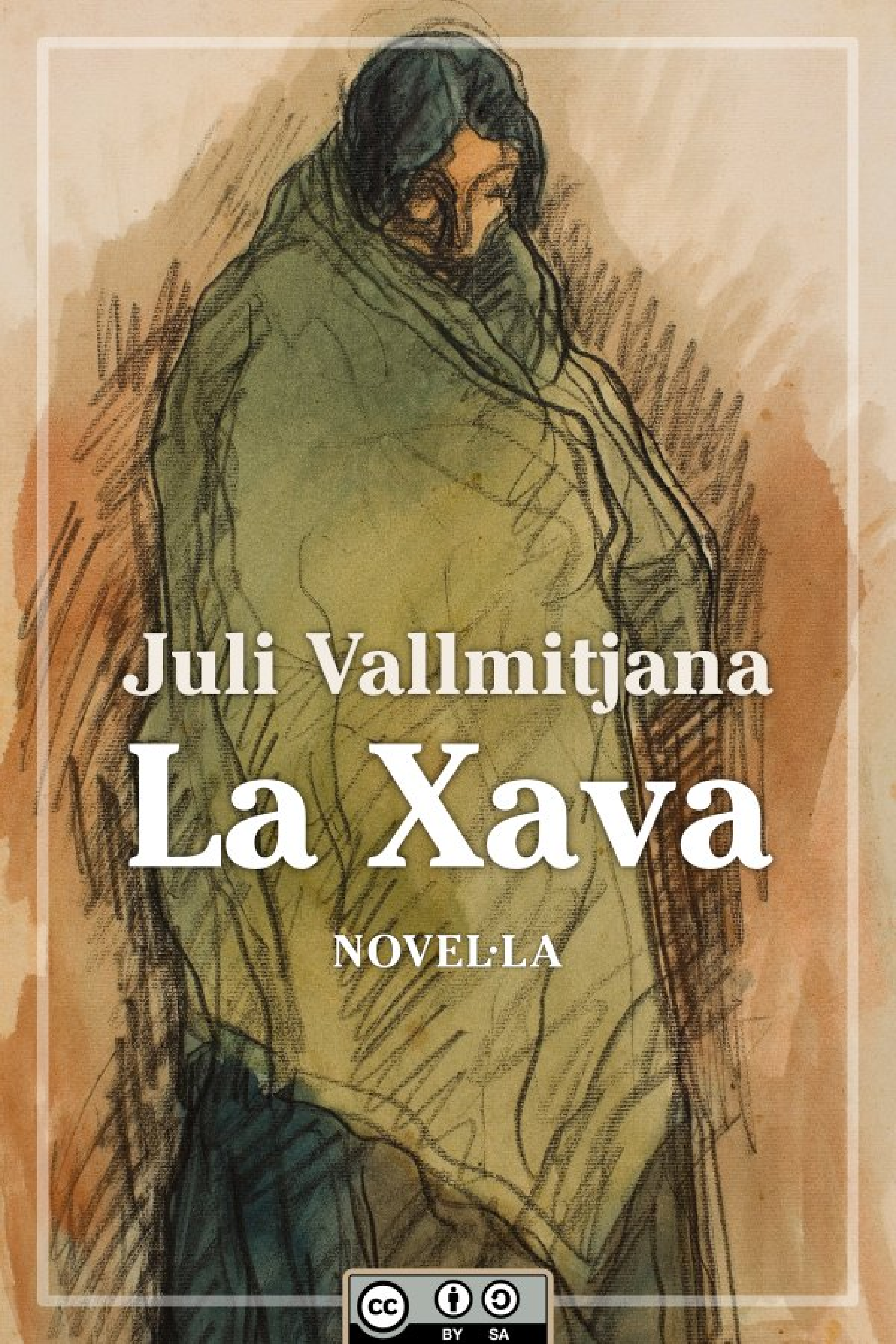

Juli Vallmitjana

La Xava

NOVEL·LA

Text de la novel·la *La Xava*, de Juli Vallmitjana, publicada per la Llibreria L'Avenç, de Barcelona, l'any 1910. És una història sobre els baixos fons de la ciutat en aquella època. La protagonista és una noia jove que lluita per sobreviure en un ambient de pobresa delinqüència i prostitució. Una realitat incòmoda i amagada que l'autor retrata de manera vívida i brillant.

Aquesta edició forma part d'un treball final del grau de Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Oberta de Catalunya.

Taula de continguts

Juli Vallmitjana

La Xava

NOVEL·LA

Llibreria «L'Avenç», Rambla de Catalunya, 24
Barcelona, 1910

ePUB 2.0

Edició del text i conversió al format ePub:
Rafael Ferran i Peralta, 2024

La Xava
Juli Vallmitjana

Font del text: https://archive.org/details/la-xava/mode/2up
L'original d'aquesta obra és al domini públic, ja que l'autor va morir l'any 1937 i l'edició és de 1910.

Imatge de la portada: *Gitana dempeus* (1906), dibuix d'Isidre Nonell. MNAC
https://www.museunacional.cat/ca/colleccio/gitana-dempeus/isidre-nonell/004901-d

Primera edició en llibre electrònic (ePUB): juny de 2024

Al meu mestre
En Josep Plana i Dorca.

L'Autor

La Xava

I

Tant el Marrà com el Pinxa eren dos homes que pel més petit insult se treien el ganivet i lo mateix l'endinsaven en el cos d'una persona que l'utilisaven per qualsevol ús casolà. S'havien ofès tant, que l'un a l'altre es desitjaven la mort, i la ira es manifestava en ells amb tota l'acritud de que és capaç un ser humà, a l'extrem de que cada un d'ells hauria donat sa pròpia vida per robar la de l'altre.

No tenien més remei que que fer-se qui quedaria dels dos. Ni l'un ni l'altre es tenien por, arribant a l'hora convinguda amb una serenitat que estava al nivell del seu mal instint.

El Serrallonga acompanyava el Marrà, i el Bocamoll al Pinxa. Com de costum, els que estaven enterats de lo que anaven a fer, aprofitant la foscor de les parets negroses dels magatzems de carbó mineral, amagats espiaven lo que succeïa, nerviosos i encuriosits per un fet que ells consideraven molt natural.

Aquells espectadors, en esperit, prenien part molt directa en aquell acte. Cada apreciació feta vers cada un dels contraris formava un nucli a favor seu, quals conseqüències degenerarien en altres crims, perquè aquelles ànimes anèmiques s'exaltaven pel més petit incident.

Tots els que eren amics del Marrà resultaven uns enemics enconats del seu contrari, i, per a demostrar aquesta afecció, per pròpia vanitat no tindrien altre remei que arribar a la realisació d'un fet consemblant al d'aquella nit.

Fos qui fos que morís, els seus companys propagarien un desig de venjança, no solament per l'amistat, encar que aquesta no hagués existit mai, perquè, desapareixent l'acció material, queda'l fet o el nom com a símbol, preferint això els homes a la realitat.

Els que havien de vigilar que no vingués pasma o algun nas s'havien posat en un lloc oportú perquè d'un tros lluny poguessin fer la senyal.

En aquella hora de nit, per aquells verals, no hi sol passar ningú: sols de tant en tant se sent el brogit de la ciutat i la fressa de les dones que,

emparades per la fosca, exploten el vici impel·lides per la misèria o per la perversió.

—Pinxera si ve algú, Serrallonga, que vull servir an aquest blanc—, va dir el Marrà amb el ganivet obert.

—Sí, pinxereu —contestà el Pinxa, afegint—: Per poc temps que em deixin, l'enllestiré.

El Marrà ja estava en guarda, i el seu contrari va dir-li:

—Tira!

El Marrà va envestir de dret, senyalant una punta de pit.

El Pinxa va buidar-se i va prendre terreno, sense girar la cara, fent un bon salt endarrere, però amb la mirada fixa en el seu contrari, quals ulls semblaven sortir-li de la cara, descobrint la seva expressió tot l'odi reclòs en aquell ser humà, que en aquells instants estava posseït de la més repulsiva feresa.

Al veure el Marrà que li havia fallit l'entrada, sense que li hagués fregat la roba, sentí en el seu interior un sobresalt que l'encoratjà més, girant-se amb extraordinària llestesa; però trobà al Pinxa en guàrdia altra vegada. Saltironant cap a l'esquerra per enganyar al contrari, preparà una entrada de costat, i al moment que es tirava, allargant la mà per arribar al pit del Pinxa, aquest, com que ja li coneixia aquestes entrades, li donà amb llestesa un cop al braç, desviant-lo; però, amb l'embranzida que duia, el Marrà va allargar-se unes quantes passes. Van girar-se tots dos amb tanta lleugeresa que van tornar a quedar l'un davant de l'altre.

Aquells dos homes esbufegaven, regalant-los la suor cara avall, i panteixaven de cansament i tremolaven de ràbia.

De la fosca se sentia la remor oprimida de la impressió que feia cada assalt. Van tornar altra vegada a intentar si podien ferir-se, però el cos no resistia els embats del seu ànim, i els esbufecs se perdien en la soletat trista d'aquella nit de lluna un xic ennuvolada per la boirina.

Amb perfidiosa nerviositat s'escometien, avançant i retrocedint.

Feia bona estona que la lluita durava, i els espectadors admiraven aquella resistència, i, sense defallir d'esperit, apesarats pel cansanci, no deixaven d'escometre's, com si l'un se volgués engolir l'alè de l'altre.

Les fulles dels ganivets relluïen llampants com les escates dels peixos dintre de l'aigua, però a l'últim un gemec esglaiador esborronà fins als

espectadors més perversos. El Marrà havia sigut malferit, i l'assassí volia assadollar la seva ira a còpia de ganivetades; però, sorprès per la remor de dintre les ombres, va deixar-lo, i tots van fugir, internant-se en la ciutat... El Marrà va quedar-se estenallat damunt d'un bassal de sang.

La lluna, amb el seu trist somrís, semblava que s'ho mirés, i, fent sa ruta, allargà les ombres d'unes parets, com sí amb el vel d'aquella foscor abrigués el cadavre.

Els dos padrins van trobar-se novament en la taverna nomenada «La Mina», i allí, asseguts en un dels bancs de fusta i recolzats damunt de les enllefardades taules, comentaven el fet rodejats de gent de la vida que escoltaven els detalls de la lluita; puix la major part d'ells havien intervingut en la disputa que va motivar-la, i amb tal motiu s'armaven fortes qüestions, sentint cada un d'ells desitjos de ser al lloc del vencedor, perquè aquests fets els causen una admiració que els fa supeditar al domini del que es guanya el nom de valent.

El Bocamoll explicava el fet amb tots els detalls, i els oients, a l'escoltar-lo, demostraven amb llurs cares incolores, per medi de l'excitació de llurs faccions, la impressió interna que els produïa aquella narració. La llum d'un aparell de gas, que queia verticalment esmortuïda per la gran alçària del sostre, i els clars i obscurs que marcaven les faccions, en conjunt els feia tindre un aspecte extrany, confosos, ademés, per la boira del tabac.

Al costat del Bocamoll, agenollat damunt del banc i com caigut a la taula, s'estava el Titella, que era un minyó d'uns vint anys, afaitat, amb americana blava, molt ajustada i solament cordada amb el primer botó del capdamunt, mocadoret blau al coll, tirat una mica endarrere, pantalons de vellut i una mena de boina amb visera. El Xatín, com si estigués adormit, mirava sempre de reüll, com si fos un defecte natural de la vista, i això contribuïa a que la seva expressió fos repulsiva. Anava també vestit amb americana blava i l'indispensable mocadoret blanc al coll, i duia la gorra tirada una mica endarrere per lluir un manyoc de cabells que li queien damunt del front.

Lo que el Bocamoll se deixava per explicar el Serrallonga li recordava, tenint aquest al seu costat el Gallet, que amb veu esquerdada interrompia amb impertinentes preguntes, i tot per voler presumir de que ell també sabia tirar el ganivet. Aquest, aguantada a l'orella, hi duia

la punta d'un caliquenyo, que gairebé no se li veia perquè la boina li tapava. El seu mirar penetrant denunciava el seu embrutiment; era sec de cara, ullerós, i de cada extrem del triangular del nas se li marcava un sec que queia fins a les extremitats llabials (característica remarcable en certes persones de mals instints), i sa brusa negra feia destacar la del Titus, que era blanca com les que usen els pintors. Aquest era l'únic que s'escoltava la conversa amb indiferència: n'havia passat tantes anant a fatigar, que per ell allò no tenia més importància que la que aquells companys novells de la vida li volien donar. Tenint la salut malmesa de les maldats que havia fet i de les pallisses que havia rebut, se dedicava únicament a fer de santer: el seu hàbit el feia dubtós entre la gent normal, i l'aspecte bonatxó que li donava el bigoti gruixut i canós feia que pogués introduir-se en certes cases per a estudiar el sistema o manera de robar-les.

Sempre renyava al Moret, que era un xato perillós, d'ulls petits i pòmuls sortits, i que, encara que fos en ple hivern, sempre anava en mànigues de camisa. Duia gorra esparracada, pantalons estripats i bruts i espardenyes esbocinades, i la rossor dels cabells se li confonia amb el borrissol de la cara, perquè encara no s'havia afaitat mai.

Més enllà d'aquests, i en la mateixa taula, formant el conjunt d'oients, s'hi trobaven el Noiet, que, encara que tenia més de trenta anys, semblava un xavalet. Aquest s'havia fet cèlebre per anar pel cuento del confiança: ses condicions físiques el feien aparentar un jovenet que volia ser aprenent o dependent, i, aixís, amb la impunitat del seu aspecte, podia posar en pràctica la seva refinada maldat. També hi havia el Pixapeces, que anava vestit amb americana i pantalons de vellut, qual aspecte feia confiar a les víctimes de son engany pel procediment dels pastos.

«La Mina» era una taverna que des del carrer de Trenta Claus donava pas a un pati que feia fatxada al carrer d'en Cid. Per la seva llargada prenia aquest establiment un aspecte ben singular. Entrant, a la dreta, adossat a les vidrieres, hi havia el taulell del copeig, i els dos mossos que el servien, arremangats de braços, no paraven un moment de posar begudes. A l'esquerra, darrere una vidriereta que tapava un petit portalet, una dona hi venia bunyols de bacallà i d'arengada i sardines escabetxades. Tots aquells menjars, més o menos apetitosos, estaven

exposats damunt d'una taula coberta per unes estovalles que amb el temps havien sigut blanques. La venedora, amb un espantamosques de paper, esporuguia an aquells animalets, molts dels quals, buscant la vida, trobaven la mort nedant damunt del suc del bacallà a la llauna, o encastades en el fangueig de l'allioli. La impaciència de la dona feia ser més perfidioses a les mosques, que, atretes per aquell tuf, brunzinant voltaven la taula.

Entre la taula i el taulell hi havia una columna, qual sòcol tot sovint se veia rodejat de bordegassos que, bruts i espellifats, explicaven llurs picardies o fruïen amb rialles la llur corrupció.

Més endintre hi havia un espai que formava corredor, sense que destorbés la visió general d'aquell negrós interior. Era un tros de paret mestra que feia un compartiment. A la dreta, botes de vi, que, per l'aspecte d'elles, semblava de calitat més escollida que el que contenia la bateria de botes que a continuació estaven arrenglerades fins al fons de la botiga, on n'hi havia ben bé una vintena. Davant d'aquesta renglera de botes hi havien també taules i bancs de fusta, en els quals a mitja tarda es feia difícil trobar un espai per enquibir-s'hi una persona.

En una taula uns homes desfeien puntes de cigarro que havien recollit pels carrers i, novament, refets els cigarros d'aquell tabac podrit i bavejat, ne feien paquets o se'l venien a uns acaparadors d'aquell producte. N'hi havia d'altres que contemplaven amb èxtasi un porró que escandalosament oferia el seu líquid per emborratxar d'una manera insolenta an aquell que amb ignorant perfídia anés buidant-lo per omplir-se l'estómac d'un suc maligne. Aquell interior contínuament està atapeït de gent de totes edats que, amb el cap caigut damunt de la taula, vigilen de reüll qui entra i qui surt de la taverna. Els uns estan amb la por de si hauran sigut descoberts, els altres saben que el jutjat els reclama per haver estat complicats en algun robo o perquè pròpiament han robat.

En aquests llocs és on s'hi solien reunir els esquivats de la policia, els que estan renyits amb tots els preceptes del nostre règim social, i els que la fatalitat atàvica els endinsa en el fangueig de la maldat.

Cada personatge dels que allí es veien, quin cúmul de coses feia pensar! Allí, en aquells barris, ells han creat el seu ambient i li han donat

l'aspecte trist, com si per l'espai sols hi rondessin els pensaments malèfics.

Dintre d'aquelles sentines la bardaixa afalaga el sodomita, i riu impúdica, amb la mateixa rialla, contemplant el ferit per mà criminal, o al que l'excitació alcohòlica ha fet estavellar el crani en el cantell d'una paret; i la borratxa vomita el més insolent vocabulari, refregant-se els muscles amb el bardaix indecorós, barrejant ses baves, unint-se instantàniament com si fos el verb de la maledicció.

Per les causes d'atracció al medi van reunir-se a «La Mina», però les resplendors que van fer les vidrieres de la part del carrer d'en Cid va esverar-los, sobretot als consortes Serrallonga i Bocamoll, perquè el Titella va dir:

—El balondro i la bul.

I els dos padrins van esverar-se: l'un amagà el cap entre els braços aparentant que dormia, i l'altre va ajupir-se a l'extrem del banc, dient en veu baixa:

—Titus, tapieja.

Sobtadament va obrir-se la vidriera i entrà el sereno; però com que la llestesa d'ells no pot ponderar-se mai prou, l'escena que formaven interiorment quedà transformada, aparentant la més completa indiferència. Passà el sereno i l'inspector de policia per si trobaven el Coll d'Ànec, que el matí d'aquell mateix dia, anant pel descuit, havia robat una caixa de sucre d'un carro. Insinuadament miraren les cares de la concurrència, i com que el Coll d'Ànec ja sabia que anant allí fora carregat ja tingué prou esma de deixar passar uns dies.

Escamats per aquesta impertinenta visita, suposaren que ja s'havia descobert el crim, i, per a no cridar l'atenció, van anar sortint de la taverna d'un a un, anant-se'n cadascú pel seu cantó.

El Pinxa, excitat per l'emoció de lo que havia fet, se n'anà a casa la dona per la qual ell estava tan obcecat, i que probablement l'havia induït a fer aquell crim, perquè, encara que vivia amb el Marrà, l'odiava, i la por era lo que la feia estar amb ell, perquè la tenia estamordida: l'una vegada, perquè estava begut, l'espavilava; l'altra, perquè se li havia descobert algun fet, s'indignava i, tot explicant-ho an ella, acabava per pegar-li. És clar que ella no hauria viscut amb un home que no li hagués pegat de tant en tant, però no amb l'excés i persistència que ho feia el

Marrà, perquè de blaus i esgarrinxades sempre n'anava plena. Les que sofrien moltes de les conseqüències de la vida de la seva mare eren les dugues germanetes Roseta i Dolors, i miraven an aquell home esglaiades: un gest qualsevulga d'ell les estamordia, i fins el to de la seva veu les tenia corpreses. Mai estaven tan tranquil·les com quan era a passar quinzena, encara que no menjaven quan volien, perquè la mare ho treia d'elles per dur-ho a la presó; perquè no hi ha cap dona de la vida que no perdoni totes les ofenses del seu home quan el té pres. Si no hagués temut la recompensa de la policia, ella mateixa l'hauria enllestit aprofitant qualsevulga impunitat, perquè ell també podia ser la seva mort, segons com se prengués les coses quan el Botxinet hauria complert.

Atorrollant-la amb els cops, el Marrà feia d'ella lo que volia. Quan arribava alguna esquadra estrangera li feia treballar mariners, fent-los pujar a la cambra d'ella, i els prenien tot lo que podien, fent-ho més per l'atraco que pel gat; perquè ells, per allunyar les penes del mar i satisfer les abstinències a què es veuen sotmesos viatjant, se deixen anar per aquells barris esmaperduts i ubriagats de vi i de llibertat, essent víctimes dels més repugnants enganys.

Dormia en la seva cambra, que era composta de dos quartos: ella estava en el més gran, que era a l'indret de la porta vella, i les nenes al petitet, essent tan reduït el conjunt de l'habitació que se sentia el respirar de les noietes.

L'assassí entrà per la part de les Drassanes, per a aprofitar més la foscor. Les dones de la vida que corren per allí com aucelles de nit, l'escometien, i ell, amb llargues i seguides gambades, no contestava un mot: sols fent un gest de despreci, s'allargava, fins que a l'arribar a l'escala quedà sobtat, perquè pensà que hauria de cridar el sereno i no li convenia de cap de les maneres. No obstant, s'hi atansà, va empènyer la porta amb la mà i aquesta va cedir al seu embat. Respirà de satisfacció: allò era una senyal que demostrava que la cosa li sortiria per bé.

L'escala recargolada conduïa fins al terrat, i d'un replà a l'altre rebia un reflexe somort de la llum del fanal del carrer, que traspassava per unes reixetes recobertes de pols i teranyines. Els graons gastats i humits se feien relliscosos.

Pujava escala amunt cansat i esporuguit, perquè en cada pis hi vivien molts rellogats i temia ser vist. Cada vegada que s'apoiava a la barana, aquesta trontollava com si es planyés. Amb passos pausats anava pujant, i en el seu interior hi batallaven el dubte i la satisfacció de trobar a la Gravada, per la qual sentia fonda inclinació.

Tot palpant trobà la porta de la cambra d'ella, coneixent-ho perquè hi havia una llarga escletxa. Trucà, i de dins no va respondre ningú, perquè ella dormia el primer son, estimulat per uns quants gotets d'aiguardent. Tornà a trucar, i la Dolors va despertar-se cridant a sa mare, i des de fora se sentia la veu feble d'aquell infantó que desvetllava a qui li havia donat el ser.

—Qui ha? —contestà ella.

—Obre, Tona. Soc el Pinxa.

Al sentir aquest nom saltà del llit sobresaltada, i descalça s'atansà a la porta. Ell va encendre un misto, ella obrí, i tots dos entraren a l'habitació. Ella va encendre una mica d'espelma que tenia damunt del barró de la cadira, prop del llit, i tant l'extranyesa com la por no li deixaven pronunciar cap paraula.

La nena plorava, i ella distreia el seu estat maleint-la perquè callés. Ell tampoc va dir res, sols que, fent dos o tres passes, s'atansà al llit i s'hi assegué.

—I si ve ell? —va dir ella amb to indecís.

—No tinguis bua: l'hi pringat —contestà.

La dona no va entendre bé la paraula: va pensar-se que volia dir que l'havia fet carregar, perquè pringat vol dir ferit i carregat, agafat.

Estava tan enamorada del Pinxa que la satisfacció de tenir-lo dominava el pensament de qualsevulga mala conseqüència per part del Marrà: ja tant se n'hi endonava de tot: al contrari, potser així acabarien d'un cop aquella vida tan penada.

Amb natural coqueteria va dir-li ella:

—Si hagués sabut que tenies de venir, m'hauria arreglat. Me fa pena que em vegis amb aquesta camisa tant vella.

Eren tants els forats de la camisa, que no ocultava per re el seu blanc desnú, fent un remarcat contrast el to de la seva pell abrigada per la roba amb la de la seva cara i mans, completament morenes. Els cabells li queien per damunt de les espatlles, i de vegades li tapaven part de la

cara; els peus, calçats per uns espardenyots vells i esbocinats, mostraven sa negrenca brutícia.

Ell no es movia d'assegut en el llit i escodrinyava an ella. Els desitjos de posseir-la no li deixaven veure la negror de la camisa ni sentir el tuf de la suor corrompuda dels sotaaixelles: no era tan sensible per a sentir aquestes repugnàncies.

A l'entrar van deixar-se la porta oberta, i, ell, amb un signe, li indicà que la tanqués. Tancada la porta i tirada la baldeta, retornà ella cap al llit, agarbonant-la ell com una fera. Ella refusà un xic el contacte que tant desitjava. Ell la besà i l'apretà entre els seus braços, estirant-li fortament els cabells. Per a cedir an aquell dolor aixecà el cap, i ell, febrós, li mossegà el coll per a acariciar-la.

El flam de l'espelma oscil·lava, i aquells dos sers, entrelligats de braços i cames, fruïen pressentint major goig. Van deixar-se anar, i ell, que tenia el coll ressec, va preguntar:

—No tens res per pillar? Ni puc xamullar de tanta set que tinc.

—Una mica de panyalí que m'ha sobrat i que em guardava per quan me llevés.

I, atansant-li un got, va beure d'un glop el líquid que contenia, va fer petar la llengua al paladar i va refer-se un xic.

—Vols dir que no vindrà? —preguntà ella.

—No, no tinguis tanta bua. Si vingués, li recargolaria la noella.

Prou va comprendre ell que no l'havia entès de que fos ferit o mort; però tement que tal vegada s'ho prendria malament, l'afalagà. Tot traient-se la roba el llum s'apagà.

La dona ploriquejava, gemegant com una núvia, i al moment d'escampar-se el vi que tan ubriacs els tenia, en lloc de besar-la la mossegava, i en tal desvari li va dir que creia que havia mort al seu amant, que tan oprimida la tenia.

—De panxa en l'aire l'he deixat...

Aquestes paraules, en lloc d'esfereir-la i fer-li sentir repugnància per l'assassí que tenia damunt d'ella, l'excità tan perversament que, ubriagada per la impressió, sentia goig de les urpes d'ell, les quals li clavava al coll, igual com si fos una fera que de molt temps no hagués vist femella, com de la sensació sinistra d'aquell crim.

Era un d'aquells moments de plaer en els quals, fugint de la realitat, les bèsties humanes s'enlairen o cauen en lo més refinat.

Passats aquells breus instants, una lassitud muscular els abatí, i a mida que llurs cossos defallien fadigats, se'ls despertà una crisis cerebral, i ell, foll de por, s'amagà pels racons de l'esquifida cambra.

També a la dona, en el seu interior, el remordiment la feia culpable, com si ella mateixa hagués enfonsat el ganivet dintre del cor bategant del seu amant. La visió de la sang, quals clapes pressentia tenir en el seu cos, no sols la feia sofrir, sinó que la torturava recordant, les maldats de la seva vida, com si totes li cridessin venjança i sofriment per la pèrfida donota; i, estirant-se ella mateixa els cabells, sentia els plors de ses filletes, com si per un contacte misteriós sapiguessin de què plorar, i cada plor era una punyida que l'estremia com si sentís cremar-se la part més sensible del seu cos.

Ell sentia el despreci que sent el gos fart del tros de carn que moments abans delira per mossegar-lo, i, encongit de por i fàstic, meditava sa fugida. Els plors de les criatures li desordenaven les idees. Estava tant endinsat en sí mateix que poc li hauria costat d'entrar a la cambra de les nenes i apagar aquell plor d'una ganivetada.

En aquell amagatall s'inicià en un moment la més gran lluita moral, l'esperit d'intuïció perversa d'aquella dona, la d'aquell home de perversió reflexiva, els quals contrastaven amb la puresa dels dos angelets, que no minvaven els seus plors, com si amb les seves llàgrimes volguessin exhalar llur ser, que es corrompia per les emanacions malignes que allí es desenrotllaven.

Tot d'una, en veu baixa, va dir la dona:

—Fuig!

Estava posseïda de por i repugnància de sí mateixa, perquè, encara que sa vida impunement havia estat complicada amb tota mena de perversitats, el misteri de la mort s'imposa a les ànimes més caduques, i aquell tràngol de sensacions els tenia a tots dos en una situació tan indecisa que els feia estar abstrets de tot, i llur sensibilitat era tanta que la més mínima remor els esglaiava, esfereint-los fins llur mateix refrec.

Hi havia moments que era tanta la por que ella tenia, que amb el llençol se tapava la cara, recargolant-se nerviosa; i si ses carns sentien el contacte febrós d'ell, s'apartava, sentint ambdós una forta convulsió

nerviosa que els feia separar instantàniament, fins que, sense donar-se'n compte, s'unien pensant en la vida de llibertat, confortant-se d'una manera il·lusòria. Apretats l'un amb l'altre, els afalagava la mútua escalfor, i, encoratjats, decidien sortir d'aquella fosca per anar-se'n camins enllà fins a ser desconeguts de tothom i fruir nova vida emparats per llur destresa en el furt.

Seia l'home a la cadira, i ella, de bocaterrosa damunt del llit, l'agafà pel coll, passant-li els seus braços nusos per sobre l'espatlla. De sobte van sentir passes llunyanes que s'apropaven. Callaren un instant, sentint-se quasi només batre el cor. Les petjades s'apropaven, la por creixia, i per l'escletxa de la porta penetrà una llenca de claror que com una pinzellada lluminosa resseguí la cambra.

En aquell instant fins van perdre la respiració, com si caiguessin d'una gran alçada a un abim terrible. El pols els batia amb extraordinària rapidesa i el cervell semblava que s'hagués parat. Foren breus instants d'esglai, recobrant un xic la serenitat al veure que la claror desapareixia per l'escletxa i les passes s'anaven perdent escales avall.

Les nenes tornaven a dormir, i tal vegada el seu somni era dolç i hermós, mentres el seu pare era a presidi, pervertint més els seus instints, i sa mare anava enfangant-se en el xipoll d'immundícia que la cobria per a ofegar-la.

Passades unes hores, fou qüestió de pensar com sortiria, perquè sens dubte la mala nova s'hauria escampat per tota aquella barriada, i havent succeït el fet a la nit, no podia orientar-se amb els diaris del dematí. Això an ell li era un gros inconvenient. Per de prompte convenia trobar la manera de sortir del pis, i, quan va creure que'l vigilant i el sereno ja podien ser fora, decidí anar-se'n. An ella no li agradava tenir a casa aquell home que tant la podia comprometre, i lo que volia era tenir-lo fora, i per aquest motiu l'estimulava a que marxés. Sis rals que tenia, va donar-los-hi.

—Xalo —va dir ell—, i quan pugui ja et faré saber on soc.

—Sí, sí, xapesca, Pinxa, que aquí et podrien carregar, perquè sembla extrany com ja no ha vingut la bòfia.

Esquivat, baixà a les palpentes l'escala, que encara era fosca perquè tot just apuntava el dia. En sent a l'últim replà ensopegà amb un bulto, que al seu contacte va remoure's, fent una exclamació. De sobte va

creure que era el Marrà, que, ferit, havia pogut arribar-se fins allí. Feu un salt i fugí. La porta estava oberta, i pel carrer no hi passava ningú. Escodrinyà de cap a cap, feu com un farcellet amb un mocador, i se'l posà sota el braç com si portés l'esmorzar i se n'anés al treball.

En sent de dia, per tot arreu s'escampà la nova de que el Marrà havia sigut assassinat, i així que van anar a casa d'ella, perquè era allí on ell vivia, van trobar-la plorant desesperada, com si fos una viuda de debò.

Les veïnes l'aconsolaven, i, encomanant-se'ls els plors, també ploraven, sentint-se només les exclamacions de la Gravada, que no es cansava d'alabar les bones condicions del Pinxa. Les demés també feien lo mateix, i la vida perversa d'aquell home que morí amb desitjos de matar, anava canviant d'aspecte a mida que l'entusiasme contagiós dels planys anava creixent.

—Tant bo que era per mi! Hauria dat cent vides —va dir la viuda aparent.

Les dones contestaven afirmant lo que ella deia, i cada una hi afegia les virtuts que en aquells instants li atribuïa.

Un cop les dones s'havien enterat de tot, sortien de pressa, perquè cada una d'elles tenia la il·lusió de ser la primera d'anar-ho a explicar, i hi afegia tots els detalls que li convenien perquè els altres la tinguessin per ben enterada.

En tot el dia no es parlava d'altra cosa, i ningú sabia a qui atribuir aquell crim. En canvi, la policia treballava, dintre el seu medi, tot lo que podia per a orientar-se.

De la gent que anava a «La Mina» ningú en sabia res; a tots els que es preguntava ningú coneixia al Marrà, i el que no podia excusar sa coneixença, encara que el dia abans hagués estat amb ell, deia que feia ben bé mig any que no l'havia vist.

El vigilant i el sereno no es cansaven de preguntar i de fer a sa manera tota mena d'indagacions. A les tavernes no hi havia la concurrència que en altres ocasions hi solia haver; però el Morata, que sols li fiaven alguna vegada per aquell veïnat, no va poder-se'n anar, i varen agafar-lo.

De bones en bones varen induir-lo a que digués lo que sabia, afegint que si deia la veritat el deixarien anar. Fent el ploricó i plorant de veritat, esfereït perquè pressentia lo que li havia de succeir, jurava que no sabia res.

Varen endur-se'l cap a les afores, no sense que ell se resistís tant com el seu esforç li permetia, però no tingué altre remei que resignar-se a seguir.

Va escaure's que per aquells mateixos indrets el Titus i el Gallet, esporuguits de la llum de la ciutat, buscaven la foscor de les afores, i, considerant-se segurs, se passejaven aprofitant les ombres de les parets. A mida que anaven caminant van sentir fressa de gent; però ells, creient que no fossin les dones que solen córrer per allí, a poc a poc s'anaven atansant a la remor, quan van sentir un ai! que va esglaiar-los.

—Mau! —va dir el Titus—. Sents, Gallet? Això és un gemec.

—Ca! Això és alguna marcota que treballa un panant.

—Escolta, escolta.

—No sento res —contestà el Gallet amb veu esquerdada.

—Mala negada faci la mare que et va parir! Que ets xivata! Calla!

El Gallet callà, i en la quietud va sentir-se altra vegada aquell mateix plany que corprenia de por i llastima.

No varen fer-se pregar gens per fugir a més no poder.

Foren moltes i variades les versions que durant alguns dies corrien respecte qui havia mort el Marrà, però totes les investigacions foren inútils, perquè cap dels preguntats va voler secumbir per cap medi: prou sabien que valia més sofrir aquells interrogatoris a les afores que no pas la venjança i repudiació dels seus companys de mala vida.

No obstant aquest silenci vers la policia, tota la gent de la barriada sabia que el Pinxa havia fet la mort, i aquells detalls que en principi quedaven dintre del misteri, se comentaven a la taverna, a casa l'adroguer i en tots els punts on s'hi trobava gent que no sabia de què parlar.

Aleshores la Gravada es vegé obligada a aparentar un odi irreconciliable pel Pinxa, fent veure als coneguts d'ella que investigava on se podia trobar, i fins anà a dir-ho a la policia, mostrant-se la més interessada en agafar l'assassí del seu amant.

Aquest estat anormal no la deixava viure tranquil·la, i totes les conseqüències requeien com cosa de castic sobre la Roseta i la Dolors, les quals passaven tot el dia jugant pels carrers, i, posades en contacte amb la petita murrialla, a poc a poc anaven corrompent-se, com si iniciessin ja el seu fatal destí.

La Lola, que era la més grandeta, avivada, corria entremig dels xicots que començaven els seus estudis anant a robar blat i cotó al moll, i al passar per davant d'una botiga prenien lo que es venia a mà, sense que per ells allò comprengués el més mínim delicte, ans al contrari, els semblava la cosa més natural, perquè des de que havien tingut la més petita idea ja s'havien iniciat en aquest medi.

Les paraules més repugnants eren la seva conversa més distingida, perquè cada un d'ells, a casa seva i en totes les ocasions, no sentia altra cosa que blasfèmies, i se'ls adaptava d'una manera extraordinària, com regularment sol succeir per lo molt fàciles que són les criatures en aprendre les coses dolentes.

Tant a l'una com a l'altra nena res de lo que aquella desgraciada quitxalleta del seu temps pogués dir-los els venia de nou: coses pitjors veien a casa seva, quan la seva mare hi feia pujar algú. Des de la seva cambra sentien les obscenitats més repugnants de que una criatura pugui enterar-se: de vegades escoltaven l'acalorada disputa del borratxo que havia sigut enganyat o les amenaces de l'home pervers que pretenia repugnàncies que la Gravada, tot i sent tant embrutida, procurava estalviar-se.

Cap al tard d'alguns dies, quan les feines i moviment del moll són parades, se veu per aquells carrers un eixam de criatures. Xicots de vuit a onze anys juguen a cartes prop de l'aparador de casa l'adroguer, i les mossetes, apilotades al seu voltant, s'interessen pel joc; i aquell constant contacte fa iniciar-los desitjos d'imitar lo que en els interiors han vist. Els uns criden i corren, els altres juguen a bales i es barallen, empaitant-se com vols de falzies, fent-se la traveta, fent servir d'obstacle a l'indiferent vianant.

Aquell cridar anima l'hora, i el xivarri dels petits se confon amb les converses desentonades dels grans, que, atrets per la gana, acuden a les tavernes. Les prostitutes escometen amb persistència impertinenta els que passen pel carrer, i pels interiors de les botigues, totes fosques i brutes, la gent s'hi atapeeix fins a les portes, cantant i discutint, afalagant-se o buscant qüestions produïdes pel mateix estat anèmic.

En aquella hora tots aquells cossos estan en febrosa excitació; els uns, capbaixos, són molt a prop de l'hora de sopar i molt lluny de poder-lo obtenir; altres, preocupats per lo del dia, ronden d'allí i d'allà, buscant si

hi ha cap mala nova; i la quitxalleta juga que jugaràs pel carrer, minvant els seus crits a mida que la fosca de la nit s'ensenyoreja del cel, com si pausadament amagués en son si l'entusiasme de la infantesa.

La gent gran formen grupos que a poc a poc van desapareixent, i aquell trasbals va perdent-se com les ondulacions del llac on una mà indiscreta hi ha llençat una pedra.

Pel contrast se notava més el canvi de l'hora, i els interiors foscos s'il·luminaven d'una llum esgrogueïda que, recoberta per la fumera, unia les formes que des del carrer eren indesxifrables. L'aspecte d'aquella concurrència es confonia a l'interior com un misteri.

En canvi les dugues nenes quedaven encara al carrer jugant amb en Sèbio i en Mateu, entretenint-se sota la llum d'un fanal, prop de casa la Madrilenya.

No els feia res an aquelles quatre criatures sentir com les dones, des de la porta, cridaven els homes que passaven distrets, ataleiats: amb els seus jocs distreien la gana, tenint cert abatiment per la debilitat.

En Sèbio, per motiu de tenir més edat que els altres tres, l'afalagava un xic estar-se amb la Roseta, i tot era apropar-se an ella, i moltes de les vegades, fingint una disputa, l'agafava i, agarbonant-la amb la força de la malícia que se li iniciava, aprofitava la inconsciència de la nena per a estimular el seu instint. Els demés reien innocentament o es disputaven per qualsevulga tonteria, i tant les rialles com les raons els unien a tots quatre amb especial germanor.

Fins que del pis se sentia un crit enrogallat que les cridava, no pujaven a dalt a rebre unes quantes bufetades.

Si sa mare, la Gravada, les tenia de cridar, rebien perquè no havien pujat abans; si pujaven sense que les cridés, rebien perquè només pensaven en menjar i no compareixien fins que tenien gana.

—I quines ganes tinc de que sigueu dones! —exclamava la Gravada, amb malèvola intenció.

Les nenes, davant de tal desorientament per part de sa mare, anaven formant el seu ser de la manera més incoherenta: no tenien idea del so de les paraules: a voltes per res feien crits estridents, sempre estaven fora de to, cap idea seguia son natural orde, sinó que, al contrari, havien entrat de ple en un desvari cerebral que sols un ser iniciat hauria pogut contenir.

Un cop havien menjat un plat de qualsevulga cosa que sa mare havia anat a comprar a «La Mina», mig despullades, se tiraven damunt del llit, que per lo abandonat i brut semblava un jaç.

Eren ben clars els dies que se n'anaven a dormir sense que sa mare les hagués espavilades, adormint-se sanglotejant i amb la cara amarada de llàgrimes.

L'una i l'altra, tot i barallant-se tan sovint, s'estimaven, encara que la més petita, per sa inferioritat d'edat, tingués de rebre les conseqüències per la llei de domini de la més gran. Se volien l'una a l'altra sense tindre cap idea de lo que era estimar o avorrir, i les dugues passaven els desgraciats dies de la seva vida d'infantesa preparant el seu destí a l'embat de les coses que havien de succeir-los.

Tots els dies, per les dugues germanetes, tenien el mateix aspecte, i, com aucells sense niu, corrien per aquells carrerons, plens d'escombraries i brutícies que els veïns tiraven dels pisos, i cada vespre acudien els xicots i es reunien, jugant com era sa costum.

En Sèbio, que ja tenia dotze anys complerts, la vida del qual, poc més o menos, no es diferenciava per res de la Roseta, únicament que aquest ja posava en pràctica la seva habilitat anant al moll a robar blat i a estirar cotó dels carros, pel contacte amb els seus companys de la mateixa calanya, tenia una esma per la maldat que pocs l'haurien endevinada en un xicot desnerit com aquell.

Vestia una brusa esparracada i bruta, pantalons de vellut que, per lo molt estripats de tot arreu, descobrien ses carns anèmiques, i el gruix de porqueria, barrejada amb els cabells rossencs, li estalviaven la gorra. Se gratava amb una perfídia que feia agafar picor a qui se'l mirava.

No buscava altra ocasió que jugar amb la Roseta, i, tot atraient-la, amb la seva astúcia la portà a l'escala del dotze d'una travessia del carrer d'en Cid. Va dir-li que hi tenia tou i que se l'anirien a polir. La Roseta, tal vegada sense dir-li això, també hi hauria anat, perquè no tenia la més mínima prevenció, ni tenia l'edat pròpia d'aquests miraments, ni el seu medi de viure era per recelar ni resguardar sa persona: una nena en aquella edat no pensa encara cap cosa de mal, i menos en aquells barris, on en tot el dia no veuen altra cosa que perversitats, sobretot ella, que sa pròpia mare no tenia altre medi de guanyar diners que llençar son cos o el furt.

Un cop a l'escala amb en Sèbio, permeté tot lo que aquest intentà, sense que la malícia d'ell pogués tenir els efectes d'una persona més gran. An ella la captivava tot lo que el xicotet li deia, i l'extranyesa la feia cedir als desitjos d'en Sèbio.

Aquest contacte continuat amb el vici fa que a la primera edat no es desenrotlli la malícia amb tota la seva força; però quan la persona està en estat de desenrotllar tot lo que pensa, sense sentir la flaquedat de les sensacions, aleshores, com riu fugit de mare, ho invadeix tot, i el record de lo vist en altre temps augmenta el desig fins a la més desesperada degradació.

Molts vespres passava el mateix, i la Roseta, atreta per la curiositat de coses que ella ni pressentia, encara acudia com una ovella desgarriada a les urpes del llop.

En Sèbio havia sigut despreciat de casa la Mallorquina perquè no servia per res, i el que era rebutjat d'aquella casa ningú el volia per cap cuento. No és que el noi sigués tonto: estava tan distret, que a l'ensenyar-li de tentar ho feia tan barroerament que ningú s'hauria atrevit a sortir amb ell sense exposar-se a tenir bronca. A casa la Mallorquina s'hi aprenien tota mena de treballs, perquè tant el Capitan com el Borni Lleig eren grans mestres per tots els cuentos.

Allí s'hi aprenia d'anar pel topo qual habilitat consistia en entrar en una habitació fosca sense que toqués ni fos sentit per persona posada allí a proposit.

Deia el Potro:

—Més de deu vegades seguides vaig tentar al Capitan sense que s'abronqués, i pel topo mai la porta em va roncar, perquè, si volem obrir una porta sense que grinyoli, s'apreta per l'escletxa de sota cap amunt, per fer la pressió de les frontisses en sentit contrari. Ara si hi ha xivarrera, és natural que hi haurà bronca.

Molt de temps va durar l'escola del furt sense que fos molestada per ningú, i d'allí van sortir-ne sainistes i topistes que han deixat son nom en els desgraciats records de la gent de la vida, que sols els anomenen amb admiració i acatament, com l'Anton de les Unces, del qual se conta que quan algun home de la vida li demanava diners, li deia: «Fica les mans a la butxaca i pren; però, si en fas massa, amb una vegada en

tindràs prou». L'altre obeïa i treia amb discreció algunes monedes d'or. El Músic mateix havia sigut un topista cèlebre.

La mestressa del pis tenia la vivor de la rata de claveguera o bé del reptil repugnant, i en les negroses cambres del seu pis ensinestrava la quitxalleta, pervertint-los criminalment els seus instints i ensinestrant-los a tots els procediments del furt, preparant-los el camí de presidi o del patíbul.

Enjogassat com era en Sèbio, ni pegant-li pogueren sortir de que aprengués d'estar amb atenció per a res, condició imprescindible per a portar a terme aquesta horrenda ensenyança.

Havent penetrat en son intern la perversitat moral, ja sia perquè son límit no havia traspassat del medi del mal, perquè sa mare des de feia molts anys estava complint condemna, i son dubtós pare no sabia com deixar les borratxeres, perquè l'una li atenyia l'altra, feia que aquest noi rondés sempre pel moll, i moltes vegades, reunint-se amb alguna camarilla de xicots de la seva edat, anaven pel descuit, penetrant amb cínic atreviment en qualsevulga drogueria o botiga.

No passà gaires dies sense que la demés quitxalla del barri s'hagués enterat de lo que succeïa amb en Sèbio i la Roseta, quals burles tot sovint els feia anar a tomballons, pegant-se i esgarrapant-se la cara.

Ella també es veia atossigada per les altres mossetes del veïnat, i cada broma que li feien li dava a entendre la maldat inconscienta que havia comès i li feia obtindre major desig.

Sa mare, la Gravada, des de la mort del Marrà, corria com embogida i un neguit extrany li feia tenir un caràcter que es barallava amb tothom, fins amb els mateixos homes que, aprofitant la fosca de la nit per a amagar sa vergonya, s'esqueien a pujar al seu pis: se'n veien un embull de sortir-se'n sense tenir raons o anar-se'n amb les butxaques buides.

Si per casualitat passava un dia que no hi hagués pujat ningú i s'escaigués anar algun home a casa la seva veïna anomenada la Lleganyeta, perquè quasi sempre tenia mal d'ulls, ja es podia comptar amb baralles segures. Mentres l'altra tenia l'home a dins, ella des del llindar de la porta de la seva cambra cridava satirejant o en forts crits feia el gat perquè l'home s'escamés. Movia tan gran esvalot que les demés veïnes del mateix sistema de vida l'escandalitzaven.

Lo que li feia més ràbia a la Lleganyeta és que quan sortia l'home de la seva cambra, aleshores, per despit, la Gravada l'insultava.

Una nit que s'esqueia haver-hi l'Àfrica, que, segons se deia per l'escala, estava enamorada de la Lleganyeta, començà la Gravada a escandalitzar, fent al·lusions a la perversitat que se'ls atribuïa. Com que l'Àfrica també tenia un gènit endemoniat, sortí de la seva cambra, i al replà trobà a la Gravada, i d'un cop a la cara quasi la va fer caure. De moment la Gravada, atorrollada pel cop, no es defensà, però a l'agafar coratge s'abraonà damunt de l'Àfrica, i d'una estirada de cabells va tirar-la a terra, i volia pujar-li de peus damunt del ventre; però en aquell instant sortí també la Lleganyeta, que anava amb esparracada camisa, i, aprofitant el moment que l'Àfrica havia clavat mossegada al braç de la Gravada, que per dit motiu estava corbada defensant-se de la presa del braç, qual dolor li feia saltar les llàgrimes, se li tirà al damunt; més la de sota per re treia les dents, fent-li brollar la sang de la ferida, engolint-se-la imprescindiblement. Caigué a terra la Gravada per l'embat de la Lleganyeta, i s'aixecà l'Àfrica d'una revolada, i, de genolls damunt del pit, li pegava cops de puny a la cara.

Les dugues nenes, al llindar de la porta, feien crits que esborronaven; les demés veïnes cridaven; crits, plors i malediccions se confonien, com si fos una simfonia de la més depravada blasfèmia.

Els vianants, des del carrer, escoltaven, extranyats, l'escàndol; i per més esforços que feien per a desagarbonar aquelles tres dones, no era possible descompartir-les. Pels balcons cridaven auxili, al carrer tocaven pitos, la gent corria amunt i avall, i els plors de les nenes cada vegada eren més accentuats i corprenien d'esglai i tristesa.

En pocs instants quedà aquell tros de carrer embussat de gent, i a l'acudir la policia, cadascuna era a casa seva, no podent ocultar lo que llurs desgraciades cares descobrien ni lo que el rastre de sang ensenyava.

Quina desesperació fou la de les nenes quan la policia va endur-se'n a sa mare! De cap manera la volien deixar sortir, estirant-li les faldilles, que bé es podia dir que s'estripaven abans de deixar-les anar.

A baix del carrer se sentia la remor de la gent que comentaven les baralles. Tothom se creia que s'havia comès algun crim, i quan sortiren les dones s'armà un gros esvalot que va dissipar-se a cops de sabre.

Les nenes, sanglotejant de tant plorar i esfereïdes, van quedar-se soles a sa cambra i a mida que les hores transcorrien l'abatiment les dominava, i, defallides d'angoixa, tancaren sos ulls a la vida real per a deixar sa pensa lliure al desvari misteriós dels somnis.

II

El sistema de vida que la Gravada feia podia qualificar-se com l'última expressió de l'embrutiment. L'alcohol li produïa tants estragos que les faccions, embotornades, s'envermellien, deformant-se amb tendència decaiguda, com si els muscles perdessin la posició primitiva.

Tenia el coll infartat, plena d'arrugues la pell que se li desprenia, formant-li una barballera que li descomponia tota la construcció anatòmica.

Tot aquest desencaix muscular era la manifestació que insinuava la depressió moral, que era molt més terrible que l'aspecte exterior. Els ulls envidriats, sense una expressió determinada, se movien dintre aquelles parpelles, sempre humides, sempre vermelloses, i aquella mirada alcohòlica, quan fitava, trasmetia a la seva pensa un sens fi d'idees totes elles perverses.

No poques gestions tingué de fer el procurador per a treure-la d'aquella habitació desfregada i miserable com l'instint de la dona que l'habitava. Ni un sol dia transcorria sense que hi haguessin qüestions amb els veïns. Quan no estava borratxa, se n'entrava per les demés cambres, tant si els veïns que les ocupaven els venia bé o no. Si se la treien del davant amb algun fàstic, cridava; si no li deien res, ella els ofenia; i, fos com fos, sempre movia brega, i ses paraules obscenes ressonaven per aquells interiors de pobresa i negres de misèria.

Lo més terrible era quan li venia la dèria de pegar a les noietes: el sentir els cops que els dava, feia esborronar a la persona més insensible. Era el preludi d'aquells dos sers que la llei natural havia condemnat a sofrir.

Com se rebel·la l'esperit quan se contempla aquesta injustícia humana! Per quin motiu havien de patir aquelles criatures? Quina llei tant despiadada com misteriosa els condemnava? De què eren responsables en aquesta vida, si no tenien temps d'haver-la viscuda perquè se'ls pogués demanar comptes d'un pervers passat? Únicament el misticisme oriental, que mai està al descobert de cap objecció, pot

contestar-nos; més lo que respon satisfà a l'esperit, però no al cos que sofreix les flagellades del destí.

Benaventuradament la ignorància abriga cert benestar, i, diguin els savis lo que més els agradi, en la vida pràctica tot el lligam de paraules, tots els acudits sentenciosos, tota filosofia decau davant de les tristes realitats.

La ignorància d'aquelles dugues criatures, i per motiu de llur inconsciència, les lliurava de sofrir doblement de lo que ja sofrien. Una innata resignació o la costum no els deixava veure el contrast. Si elles haguessin cavil·lat, quines conseqüències més tremendes n'haurien deduït del seu anàlisi! Més elles, aïslades de tota moral, bracejaven com l'errant viatger esmaperdut s'enfonsa en l'enganyós fangal. Llurs carones prenien l'aspecte d'una perversió atàvica, estimulada per aquell ambient perniciós.

Entretant, com és natural, les nenes se desenrotllaven físicament, i, per tal relació, el cúmul de coses que els succeïen en el transcurs de la seva vida feia que tinguessin un aspecte de més edat, comparat amb les demés nenes que porten una vida normal o més reglamentada.

Una dona que hagi viscut en aquest medi accidentat d'abstinència d'alimentació i excessos de beure, dominada per tot el nucli de manifestacions del vici, quan té vint anys sembla que ja n'hagi complert trenta, no deixant mai el segell dels sofriments.

La Roseta, així que es llevava, ja era al carrer, i sa germaneta, la Dolors, la seguia corrent i saltironant com un aucell novell que tot just emprèn les primeres volades. Tot sovint se barallava amb les demés criatures, i aleshores la germana gran, per la llei del domini, la protegia, i ella reia alegroia, satisfeta, i fruïa una impressió agradosa.

Rares vegades se rentaven la cara, i molt menos pentinar-se; i veus aquí que les dugues noietes vivien desconeixedores de tota idea fixa; sols corrien esmaperdudes, sempre d'una manera imprevista, llençades a l'instint.

Menjaven quan tenien menjar, dormien quan tenien son, i mai succeïa la repetició d'una acció per pròpia voluntat o per imposició extranya, res enterament que pogués inclinar la seva voluntat.

Tant aviat anava la Roseta amb en Sèbio a seguir els molls del carbó, com amb en Mateu a estirar cotó dels carros, lo que si bé algunes

vegades els servia per a poder menjar, ¡quantes i quantes rebien fortes garrotades, rebolcant-se per terra de dolor, destil·lant llàgrimes amb plors que es perdien en la remor del tràfec del moll!

El plorar era el domini general de la seva vida, fugint sempre esporuguida, com un aucell feréstec, per entre el bosc de carrers, batent-li el cor de sobresalt; i al ser prop de sa mare, a on totes les criatures troben el seu refugi, ella hi trobava el reny, els cops i la maledicció.

Les paraules més insolentes per la Roseta eren una cosa natural, i els gestos repugnants eren un estímul a la pose de la seva educació plàstica.

Però no hi ha dubte que aquella manera de ser inconscient, amb domini de lo caigut, constituïa aquella petita personalitat.

Una nit de tardor... la Gravada tota la tarda l'havia passada amb un embarcat. Li sabia que duia diners, i, amb l'afany de prendre'ls-hi, l'engrescava perquè begués. El mariner, que era un home robust, acostumat a les bregues del mar, bevia lo mateix que ella, sense que la cervesa li promogués cap alteració a l'estómac. Amb la mà plena de durícies, patinada com una medalla de bronzo, com si no la pogués cloure de tan feixuga, arrapava el got ple de cervesa i s'engolia el líquid, eruptava satisfet i tornava a beure. La vermellor lasciva creixia de to, quan no podia contindré l'esclat de rialles provocades per l'entusiasme d'ella.

—Bevem? A la salut nostra! —deia el mariner, amb cara alegre i excitada.

—A la teva salut! —contestava la Gravada irònicament.

Engolia la cervesa, i amb el gest precipitat li sobresortia del got i es mullava la camisa, perquè duia el sac tot desbotonat, i la humitat del líquid se li confonia amb la mullena de la suor, fent un conjunt de fortor bruta, insensible a la brusquedat d'aquell home, que ni les ones revoltades de l'Atlàntic l'abatien, ans al, contrari, quan més elles se removien, més s'animava per a lluitar, i aquella feble i anèmica dona volia abatre'l.

La Gravada, de mica en mica, anava defallint, i a l'embat d'aquella tempesta moral perdia tota energia, i l'obscenitat li dominava l'esperit, i, inconscienta, queia i s'aixecava per l'istil d'un peix mort que la mar abandona a les platges arenoses o d'una espolsinada el llença damunt de

les roques. Aixís, d'aquest semblant, quedà com morta, caiguda en el fangal immundiós d'aquella tan malintencionada gatzara.

El mariner, al veure aquella dona rebolcant-se per terra, proferint incoherents insults, se n'anà, compadint-la i despreciant-la.

Arribaren les germanetes, cansades de tant córrer pels molls, perseguint, com sempre, els carros carregats de cotó; però aquell dia foren molt desgraciades, perquè un ganàpia els va prendre tot lo que elles, després de molts esforços, havien pres i recollit. Com ploraven! Passaren per dintre del portal de Santa Madrona, i els plors de les criatures ressonaven per les parets, brutes i humides, d'aquelles antigues fortificacions.

—Mare! —cridaven des del peu de l'escala—. Mare! —repetien tot pujant al pis.

Aquells crits, aquells planys enternidors, ningú els-e sentia, perdent-se per aquella foscor com un soroll indiferent.

La porta del pis no solia estar mai tancada amb clau, era un xic oberta, però a dintre no s'hi veia llum.

Entraren les nenes al pis, amb la confiança que exhala la cambra on se viu. No tan solament les parets, amb el seu aspecte indiferent, abriguen el cos, sinó que tenen un no sé què que talment sembla que guardin el secret de les alegries i de les tristeses de la vida íntima.

Tentant a les palpentes, anaven apropant-se al llit de la seva mare, quan de sobte la Roseta s'entrebancà, caient damunt d'aquell cos, que es remogué i remugà unes quantes paraules incomprensibles, com d'una agonia.

La Dolors cridà, esfereïda, i la Roseta, aixecant-se amb les mans humides, sentí la fortor repugnant de la borratxera. Amb veu llastimosa, com si fos, i devia ser-ho, el plany inconscient de tanta adversitat, digué:

—Anem-nos-en, nena, que la mare està marejada.

Més obedienta que resignada, la petita seguí sense minvar els plors, que, sanglotejant, confonien les paraules, anant-se'n les dugues fins al replà de l'escala, fosca com el pervindre d'aquelles pobres criatures.

També hauria plorat la Roseta, però amb un instint de superioritat renyava a la menuda, volent-la fer callar; més l'altra, si bé estava

extenuada de son, gana i cansament, no defallia en sos plors, com si aixís se distragués de tot lo que la feia sofrir.

Tot d'una per l'ull de l'escala se sentí una veu qual to era una amenaça. Tot retrunyí en la imaginació de les dugues nenes, i la petita parà un instant de plorar, per tornar-hi amb més força.

—Calla, marrana! —feu la veu; però a la noieta res li retenia els plors, quan de sobte una llum aclarí aquella fosquedat, i unes petjades baixaven de l'escala com si fos un tro.

—Fugim! —cridà la Roseta—. Fugim, que ens pegaran!

La menuda no es movia, i els passos se sentien més a la vora, fins que davant d'elles se presentà un home amb un llum a la mà.

—Què feu aquí, vosaltres? Hala, aneu a cridar al carrer!

—És que no vol seguir —contestà carinyosament, com suplicant-li el perdó.

—És a dir que no vol seguir? —digué l'home tot enfadat, agafant al mateix temps la criatura per sota l'aixella i aixecant-la d'una revolada.

La nena crida més fort que mai: els seus plors eren xiscles d'esfereïment, i aleshores l'home li pegà un fort cop a l'esquena que tot ella trontollà. La Roseta també cridava, i en aquella quietud s'armà un fort esvalot de crits i plors.

Aquells veïns, que solen ser indiferents a tot, perquè prou feina tenen per ells, i molt més en aquella hora de nit, no van poder de menos de sortir a l'escala, contribuint tots a que les dugues nenes se n'anessin.

Ningú va tenir pietat d'elles, i elles baixaven els graons com si caiguessin a l'abim de la seva vida. Quedaren soles al carrer...

No es veia ningú. Sols se sentia la remor intermitent d'un bullici allunyat. Els sospirs d'aquelles dugues criatures se destacaven de la insolenta indiferència.

Alguna vegada que altra repercutien les petjades d'algun vianant que passava pel carrer del Portal de Santa Madrona. Al cap de breus instants, crits de dona arribaren fins allí on eren les criatures.

Els ciutadans estaven distrets. La gent honrada no surt de nits, perquè és l'hora que la misèria descobreix el vel de la vergonya. Oh, país indiferent, com caus! Pàtria meva, com dorms el son d'aquella mare ubriagada que té els seus fills abandonats! Ta indiferència, tard o d'hora, et farà abaixar la cara avergonyida.

—A on vols anar, Roseta? —exclamà la Dolors.

—Enlloc —va contestar, afegint—: Val més que no ens moguem d'aquí: potser ens agafarien. Seiem aquí, prop de la porta.

La petita obeí humilment a la gran. Van asseure's a terra en l'espai de la llinda, i allí, arrupides, l'una escalfava a l'altra, perquè la nit era molt humida.

La grandeta estava excitada, però la Dolors s'anava rendint a la son, que s'apoderava d'ella com si tingués pietat d'aquell angelet abandonat; i, després de provar algunes posicions, quedà enterament adormida, apoiant el cap damunt de la falda de la Roseta, la qual, amb instintiva compassió, no es movia per no despertar-la.

Qui sap! Amb aquell son, en què somniava, qui sap on vivia el seu intern ideal! Allí terra, abrigada amb la inclementa serena de la nit, hi tenia el seu cos fadigat, rendit. El seu esperit Déu sap per on se remuntava: tal vegada la il·lusió interna recompensava l'afligiment; recompensa equilibradora dels abandonats. Respirava com deuen respirar els àngels, sense fadiga, amb una suavitat harmoniosa.

Del cap del carrer, la Roseta va veure venir un bulto negre que, al passar per dessota la llum esmortuïda d'un fanal, descobrí la forma d'un home. Venia per la mateixa acera on hi havia les dugues nenes.

La Roseta el mirava com anava venint, escodrinyant, no solament l'aspecte, que ja li quedava determinat per la forma, sinó en la part interna, és a dir, cavil·lava l'objecte d'aquell home quin podria ser, lo que faria. L'home s'hi anava apropant, i a mida que ell s'apropava an ella li creixia més la curiositat, volent endevinar les intencions d'aquell home.

Era una por extranya d'aquestes que fan divagar tant l'enteniment quan la fosca i la quietud harmonisen.

La sensibilitat de les criatures és molt subtil, i per això intuïtivament reflecten, encara que d'una manera indecisa, però al fi determinada, l'interior dels més potenciosos.

Com el noi que amb l'aspecte del pare li endevina de l'humor que es troba, però hi veu alguna cosa més que l'aspecte, penetra més endintre sense dar-se'n compte.

No li agradava a la Roseta lo que tenia d'extrany aquell subjecte que s'anava apropant; tan quieta com esfereïda, l'esperava batent-li el cor de sobresalt.

S'aturà aquell home del sac prop d'on eren elles. Uns gats que fruïen remenant un munt d'escombraries, esquivats, fugiren. Ell s'anà acostant com si volgués amagar-se dintre l'ombra que formava en el llindar de la porta la negror de la fusta, i dava un aspecte més fosc. De poc en poc s'apropà tant que gairebé s'entrebancà amb les nenes.

La Roseta callà com si fes un fort crit, que el silenci i el cridar fan el mateix efecte. L'home retrocedí un poc, i amb veu ronca els preguntà:

—Què feu aquí?

—No podem entrar al pis —contestà la Roseta, esfereïda.

De l'altra banda de carrer se veia un gat blanc amb clapes negres, que fixà els seus ulls lluminosos i fugi. L'home s'indignà, i carrisquejant de dents, com si rosegués una cosa dura, llençà un renec que era una maledicció, aixecà un garrot i, en actitud amenaçadora i fins terrible, digué:

—Si no calleu, us esberlo el cap d'una garrotada.

No cal dir lo que quedà arrupida la nena: reprimia la respiració per no excitar la ira d'aquell home, fitant esporuguida els accionats que anava fent.

S'amagà darrere el sac amb el garrot a la mà, com si amenacés an algú. L'esverament d'aquella criatura és impotenta la meva ploma per a descriure-la. No comprenia l'actitut d'aquell monstre, quan al cap d'una estona remogué aquella impassibilitat i clavà garrotada: un gat feu un gemec, donà una volta i quedà estabornit. Ell, amb la llestesa d'una fera famolenca, s'hi tirà damunt amb un tros de sac, l'agafà per la cua, li feu donar dos o tres voltes i el va rebotre de cap a terra, qual soroll gairebé va despertar la Dolors; però, aprofitant la quietud de la Roseta, rondinant entre dents, va canviar de posició i va tornar-se a dormir.

L'home s'assegué al graó que fa l'acera, se tragué un ganivet i escorxà el gat, operació que feia esgarrifar la Roseta, que, vulgues o no, tenia de mirar-s'ho. Un cop treta la pell, la ficà dintre del sac, deixant el gat ensangrentat prop del munt d'escombraries. Va encendre un cigarro que no tirava, escopí i se n'anà.

Cap més gat s'apropà, com si pressentís la mort i tingués aversió a la víctima, qual aspecte vermellós feia una impressió repugnant, i al cap de poca estona les rates el devoraven com una venjança de raça.

El ventijol de la nit feia esborronar la pell de la Roseta, la qual, rendida de fred, son i gana, s'apretava tant com podia amb la seva germaneta per aprofitar-ne l'escalfor; més aquesta, encara que dormia, donava a entendre que també tenia fred, perquè s'arrupia, i al cap d'una estona la grandeta sucumbí a la son que la dominava. La naturalesa feia una remor indefinida, com si fos la pregària dels que sofreixen.

Per damunt de les irregulars teulades de les Drassanes se veia enverdir el cel. Les estrelles que havien coincidit damunt del carrer s'havien canviat per altres que anaven així mateix passant seguint les combinacions de l'univers.

Continuava sentint-se la remor allunyada del mar, i els xiulets, també allunyats, de les màquines del tren, que com crits de desvetllament anaven repetint-se i ofegant-se per la immensitat. Un gat miolava com si plorés la mort d'algú. Els gossos abandonats lladrucaven.

Les dugues germanes, arrupides, dormien, i sa mare, rebolcant-se per damunt de lo que el seu estómac havia despreciat, tornava en si de sa ordinària borratxera.

Al despertar-se, les últimes imatges visionades en el seu somni no se li desvaneixien, com si les tingués encastades a la pensa, i, per més esforços que feia, eren inútils: sols el rastre de l'ubriac festí l'orientava de lo que havia succeït, sense que ella pogués comprendre-ho amb sa pròpia raó.

Les ampolles de cervesa, les unes jeien a la taula, les altres trencades per terra. La fortor de l'aiguardent empudegava la cambra, sembrada de puntes de cigarro i escopinades, ademés de la humitat pestilenta, que, tirant-hi grapats de cendra, procurà assecar.

El seu coll, ressec, irritat de la beguda i el tabac, li feia difícil el seu funcionament. Butxaquejant, buscava si tenia algun diner. Per més que busqués, era inútil: res hi tenia.

A mida que la llum del firmament descobria el nou dia, aquella desgraciada s'anava fent càrrec de la situació, i al cap d'una estona sentí trucar a la porta.

—Ja és obert —contestà cridant.

Entraren les seves filletes, quals carones bé descobrien el sofriment que amagaven en el seu intern.

—Podem entrar, mare? —digué la Roseta.

—D'on veniu, males..., an aquestes hores? —cridà la mare.

—De dormir al carrer, mare, —respongué la grandeta.

—De dormir al carrer? —repetí la Gravada, tota extranyada.

—Sí, mare —contestaren l'una i l'altra, totes tremolant de fred i tartamudejant.

La Gravada va comprendre que amb motiu de la borratxera no els devia haver obert la porta, i, dintre el dubte de lo que havia succeït, per no veure's humiliada, va optar una actitud, com de costum, despòtica, i els digué:

—Entreu, entreu, males sorts!

Les nenes, per por de rebre, no gosaven obeir, i, ploriquejant, anaven dient:

—No, que ens pegareu.

—Entreu, vos dic, tossudes!

La petita ja plorava pressentint la pallissa, i la gran tot seguit feu el mateix.

—Mala negada féssiu! —cridà airada—. Desvergonyides! Entreu!

Plena d'ira i buida de pietat, clavà grapada a les tendres criatures, essent tanta sa follia com sa maldat, i les va fer caure per terra; i si no hagués sigut que tenia els braços cruixits de la borratxera, de segur que les hauria atonyinat.

Cansades les nenes de plorar i la mare de maleir, amb deu cèntims que per extranya casualitat va trobar, anaren a comprar cafè a l'home que cada dia passava per aquell carrer. Varen partir-se'l, sucant-hi rosegons de pa, i altre cop tornaren al carrer a jugar com si res haguessin passat.

Ella, recollint puntes de terra, va fer un cigarro, va encendre'l i va gitar-se damunt del llit com si tal cosa. Li va caure el cigarro de la boca, apagat per la humitat, i tornà a quedar-se altre cop adormida.

Les nenes baixaren al carrer alegroies, i, encara no havien caminat unes quantes passes, van veure venir la Morena i la Pigada.

—On atxaleu? —preguntà la Roseta.

—Al molleris —contestaren les altres.

Mentres canviaven aquestes i algunes altres paraules, sentiren els crits de la Muda, que des del cap del carrer venia corrents.

En un moment van reunir-se una colla: el Guenyo, el Pudent i el Coixet, que, pobre,noi, tenia una cama arronsada de resultes d'un tumor fred, i que, amb tot i caminar amb una crossa, corria més que els altres.

Tots plegats, com un eixam, van anar-se'n cap al Portal de Santa Madrona, cridant, corrent, saltant, empaitant-se l'un a l'altre. Juganers i alegres, sortiren al defora d'aquelles inútils fortificacions, anant-se'n tot seguit a la seva imprescindible taleia; als molls.

Era un matí esplendorós. Una boirina recobria la muntanya de Montjuïc. El fum de xemeneies s'enlairava per a confondre's en la immensitat del firmament. Eren les primeres hores de treball, i la gent se removia amb delit. Al moll de Sant Bertran s'alçava la polseguera del carbó que descarregaven dels barcos extrangers. Els moviments d'aquells homes empolsats de negre feien un extrany espectacle. Carros que anaven i venien. Els motors dels vapors barrejaven el fum blanquinós, que aviat quedava confós amb la negror. Tot se removia sense parar. Els crits dels carreters, el soroll dels cascavells, les pitades dels vaporets i el cruixir dels carros, tot plegat harmonisava amb un conjunt ple de vida; el moviment i el soroll desenrotllaven el símbol vivent del treball en tota sa activitat.

La nostra quitxalla corrien d'ací i d'allà com un vol de garses pels camps sembrats.

Com formigues voltaven els carros carregats de cotó que sortien del moll, esperant la distracció dels carreters, als quals, tot i fent el cap viu, quan menos ho esperaven ja els havien clavat falconada.

La Roseta anava a partir amb la Mocosa, la Pigada i la Muda. Amb aquesta última els agradava molt anar-hi per lo atrevida. Les colles se barrejaven quan la situació ho motivava, i uns als altres s'avisaven quan hi havia perill; però quan un d'ells feia una bona atanyada, quinava als seus companys, i això motivava moltes raons. A redós dels guardes hi havien els verdaders lladres, que esperaven que la quitxalla els portés lo que havien robat, pagant-los-ho a qualsevol preu.

El Guenyo, el Coixet, el Pudent, el Xato i en Mateu solien endur-se'n la Dolors, perquè encara que la pobreta, per sa tendra edat, no podia

córrer gaire ells sempre l'atiaven als llocs de més perill, perquè els carreters, al veure-la tant petita, no gosaven pegar-li.

La llum del sol batia damunt de les parets groguenques de les Drassanes; el fum dels vapors i la boirina s'unien, i el ventijol ajeia aquell mantell de l'atmosfera per damunt de la ciutat. Una corneta sonava, i tot el moviment calmava com si prengués alè per a reprendre el treball amb més activitat. Eren les vuit del matí, l'hora d'esmorzar.

Així passaven el dia aquelles criatures: al dematí, a defensar el dinar; a la tarda, a defensar el sopar; i amb aquesta incessant-lluita per la vida, sense altra idea que les necessitats imprescindibles, se corrompien de llenguatge i de costums.

Quan el sol se ponia, tota la mainada fugia com si tingués por de la quietud. Els xicots se n'anaven a les parets de les Drassanes, a jugar-se els diners a la ratlleta. Bruts, esparracats, descalços o mal calçats, els uns ensenyaven la pitrera, patinada del sol i la brutícia, i els altres, sense res al cap, ensenyaven els cabells cargolats i encastats a la brutícia, gratant amb una persistència que feia angúnia de mirar. Tot eren juraments, renecs, malediccions. Amb l'afany del joc no es recordaven ni de menjar. Els que tenien tabac fumaven, i, com viciosos empedernits per l'edat, daven expansió al seu embrutiment aquells sers que tot just se'ls iniciava la vida pràctica.

Les mossetes s'entretenien pels carrers d'en Cid, Migdia i Peracamps. Corrien, cridaven, xisclaven, escoltant amb indiferència com aquelles dones empastifades de cara, amb vestits extranys i pentinats estrambòtics, cridaven els homes, convidant-los al vici.

Per allí les sis del vespre, quan a les botigues encenen els llums que, reflectint al carrer, se confonen amb la dissipada llum del capvespre, no es pot transitar per aquells carrers, completament invadits de criatures, agrupaments de dones enraonant o disputant-se, i colles d'homes que venen del moll. Noietes grans aguanten criatures que tot sovint són abandonades per terra; els crits de la mainada, els cants de les dones recloses per voluntat del vici o per fatalitat de la vida. Heus aquí en aquells moments febrosos uns esclats nerviosos de gent de tota mena: obrers, ganduls, bardaixos, lladres, pobres professionals; en fi, tot el detritus de la raça humana traspuant d'una gran metròpoli.

Tothom se remou. La ferum de les tendes, el fum de les tavernes, tot en conjunt pren un aspecte característic de cada dia, perquè el dissabte és el dia de més revolta. El diumenge canvia la mena de gent, abundant-hi els soldats, i el dilluns contrasta certa quietud comparada amb els dos dies anteriors; i així successivament: seguint la decadència de la setmana, decau el brogit, fins a ser reprès el sempre nou dissabte, que també contrasta amb la relativa quietud del divendres.

La Gravada no es llevava mai més aviat de les onze del matí, i encara que estava gairebé renyida amb tots els veïns de la casa, tal vegada per simpatia d'assimilació tenia molta amistat amb una dona que de bon nom li deien la Pepa Pudenta, que també era de la vida. Ambdugues no es diferenciaven en res en lo que fa referència a perversió de sentits i costums. Com quasi totes les dones de la vida, tenia el seu de causa a l'estaro; però com feia temps que hi era, ja havia perdut la costum d'anar-lo a veure, i molt menos d'enviar-li re. Ja en tenia prou en poder dir que el tenia a passar fatigues. Això satisfà tant a una dona d'aquestes com un bon vestit o riques joies a les altres dones.

En canvi, si la Gravada i la Pepa no sentien cap afecció pels seus homes, elles dugues s'estimaven profundament fins a lo més intern, d'on s'iniciaven les seves caigudes afeccions. Això no vol pas dir que sentissin, com d'altres n'hi ha, una verdadera adversió al sexe contrari: també entrelligaven en els desitjós certes expansions masculines, no tenint res que veure els contactes com a sistema de vida. Per això els seus homes no senten gelosia: al contrari, mai són estorb.

L'estimació d'afecte que unia a les dugues dones no era el resultat d'una amistat; però, decaigudes dels naturals sentits, fruïen voluptuosament la seva corrupció.

Entrà la Pepa a la cambra de la Gravada. Aquesta s'estava al llit, i la Pepa, amb salameria, la convidà a dinar. Com de costum, ensopida per la son, no contestava sinó coses incoherents i a revolades. La Pepa tancà la porta, per no exposar-se a cap visita impertinent. Se n'anà envers on jeia la Gravada, mimant-la com si fos una nena. L'altra, fent l'adormida, perquè ja sabia lo que desitjava, no li contestava. La Pepa l'amoixava fent-li festes, la tocava, li feia petons, ensems que amb les mans li

resseguia els muscles més o menys cantelluts per motiu de la seva construcció anatòmica.

Un insinuat somrís descobrí la seva excitació perversa, i la Pepa, atreta pel semblar de la Gravada, se despullà, tirant-se damunt del llit de l'amiga, que, envermellida de cara, tant per l'alcohol com per la situació en que es trobava, va respondre als petons de la seva estimada. Els seus braços ressecs i les mans brutes, destacant-se certa lluentor blanquinosa de les ungles amb un contrast negre, s'arrapaven al cos nu de la Pepa, la qual, ubriagada, queia damunt de l'altra... El pes que les oprimia les delitava.

Aquells dos cossos s'uniren com una sola massa de carn que es removia. La remor que feien semblava el devorar de les feres.

La bestialitat humana triomfà en mig d'aquella ferum pestilenta de les suors brutes i corrompudes, i aquells cossos defallien de cansament d'un plaer tan deshonestament provocat.

Al pis de sobre d'aquella cambra impúdica hi vivia una tal Nas, la qual feia poc temps que havia renyit amb la Pudenta per qüestions d'amor, la qual amistat li valgué bastantes pallisses, perquè el seu home havia sospitat aquella extranya dèria.

Així com els homes que fan vida comú amb aquestes dones no els fa res lo que elles fan pels diners, en canvi certes relacions amoroses d'entre elles no les solen tolerar.

Doncs, sí: després que havia rebut tant i tant per causa de la Pudenta o la Pepa, que és lo mateix, encara tenia l'atreviment de passar-li per la cara la Gravada.

No estava gens disposta a sofrir aquella humiliació, i, amb el despit de l'ofensa que rebia, baixà de puntetes fins al replà de sota, escoltà des de la porta i fins mirà pel forat del pany. Ja no tingué cap dubte: succeïa lo que ella ja es pensava, i, plena d'ira, folla de venjança, s'esperà al replà de dalt.

Varen sortir les dugues amigues sense altra dèria que anar a dinar, i encara la Gravada no havia tingut temps d'ajustar la porta, que van sentir-se els crits desentonats de la Nas.

—Bacones! Brutes! Maricones! Des d'aquí us hi sentit! Vacasses!

Era tanta la ràbia amb què la Nas cridava, que la veu se li enrogallava, sense poder acabar l'insult, que les altres rebien com si fos d'una peça.

Al sentir aquells crits, les dugues dones van quedar sobtades, com si alguna cosa els caigués damunt; però no els costà gaire de refer-se i, com tocades del dimoni, s'enfilaren escales amunt pitjor que un mal esperit.

La Nas s'esfereí, perquè vegé segur que rebria, i aleshores cridà:

—Blanca! Blanca!

Les estirades dels cabells ja no la deixaven demanar auxili, però sí de xisclar. Al sentir la Blanca aquells crits, sortí del pis, mirà per l'ull de l'escala, saltà els graons de tres en tres i arribà al pilot enredat de les tres dones... Sis mans crispades com urpes s'afanyaven a fer presa.

La Blanca era una dona capaça de rendir a un home ben fornit. Quantes vegades s'havia barallat amb inglesos borratxos i se'ls havia sabut treure del davant!

S'atansà a l'enredall de cames, braços i cabells, destrià a la Pepa Pudenta, sacsejant-la amb tant domini que la posà damunt de la barana. L'altra s'arrapà als ferros com si els dits fossin unes tenalles.

La Blanca, amb el seu instint de fera, li mossegava les mans, fent-n'hi rajar sang de les doloroses ferides; però com que la víctima ja tenia el cos fora, és a dir, l'esquena al buit de l'escala, de cap manera volia ni podia deixar-se anar, puix tenia la mort segura.

Així, entre el gros bullici de xiscles, planys, malediccions, cops i mossegades, lluitaven.

Els veïns, esfereïts i esvalotats, cridaven. Els uns, pels balcons, demanaven auxili; els altres, tocaven pitos; mes ningú s'atrevia a atansar-se on se removien les quatre dones.

La Pepa va perdre les forces d'aguantar-se en el moment que la Blanca, amb unes estisores, volia tallar-li els dits pel delit que tenia de maldat, quan un xiscle aterrador i un trontoll sinistre va commoure a tothom: era la Pepa, que ja havia caigut, quedant suspesa, atravessada la cuixa per un ferro punxegut que hi havia en el muntant de la barana, perquè a l'espiga hi faltava el pom de llautó.

Aquell fou un moment de desesperació general. A l'escala ja se sentia la remor de la gent del carrer, que s'amotinava a l'entrada.

Les altres se desferen, fugint escales amunt, saltant terrats, i s'escaparen de la policia, perquè els guardes prou feines tenien en desclavar aquella desgraciada, que sofria horribles dolors i estava penjada cap per avall.

El carrer estava atapeït de gent, comentant de la manera més hiperbòlica lo que pressentien de lo que havia succeït. Va augmentar més la confusió al treure la dona ferida. Els que eren més a la vora deien que s'estava morint, i, a mida que la nova s'extenia entre la gent més allunyada, anava essent més exagerada, a l'extrem de dir que a l'escala hi havia hagut una infinitat de morts.

Les tres dones s'escabulliren, tenint bon compte de que la policia no les agafés. Cada una d'elles se n'anà pel lloc que va semblar-li més segur.

La Gravada, com que coneixia perfectament els terrats, va quedar-se amagada en un quartet ple de caixes velles i baguls de posar roba ja desgavellats, tant pel temps com per la humitat de les nits i de les pluges, en canvi de batre-hi el sol.

Allí, arrupida, amb consentiment d'una dona que vivia en un altre quartet del terrat, s'hi quedà reposant de l'excitació de les baralles i del sobresalt d'ésser presa.

El més petit soroll l'esfereïa: la fina remor dels dragons que, confonent-se amb el to de les parets, s'arrapaven amb els granets de sorra que l'argamassa descobria; la dels ratolins que, afamats i desvergonyits, corrien cercant lo que tant desitjaven.

Més ella s'estava quieta, immòbil, per no fer cap soroll indiscret.

La pobra dona coixa que vivia de triar escombraries, tampoc tenia la tranquil·litat habitual d'ella. Estava neguitosa, perquè no havia dat mai un què sentir a ningú, ni tant solament havia sigut escomesa per la policia, per ser considerada molt honrada dintre la seva vida de pobresa.

Aquella acció d'ocultar a una fugitiva la feia estar molt inquieta, i també certa nerviositat la molestava, perquè tenia por de sortir-ne compromesa si ho descobrís la policia.

A mida que es ponia el sol ella el mirava com si l'ajudés a pondre's, observant seguidament la claror rogenca que darrere de les grandioses xemeneies s'anava enfosquint, animant-se un xic al mirar per la part de llevant, on el cel se feia més aviat fosc. Amb el seu desig semblava que atragués a la nit més aviat que els altres dies.

Aquella dona, que sempre anava amb el cap cot, buscant les desferres de les escombraries barrejades amb pestilentes brutícies, aquell dia, potser l'únic de la seva vida, mirava el cel per si veia rebrillar la primera

estrella, amb tanta insistència com si d'allí li hagués de venir l'eterna felicitat.

—Ja surten les estrelles, bona dona —cridà la velleta coixa dels papers.
—Ja podeu sortir sense por —repetí—, que ja es fosc. —Al veure que no contestava, insistí, dient-li—: Ningú us veurà. Ja aniré jo al davant.

No contestava re la Gravada, perquè eren poques les ganes que tenia d'anar-se'n. Va pensar la bona vella que encara fora capaç de quedar-se a la nit.

—Mireu que aquí de nits hi sol pujar la policia i ho remenen tot. Serà molt difícil poder-vos escapolir. Ara, creieu-me —anava dient—, és la millor hora. Pel carrer només hi passa gent que no es fixa en les coses. Aprofiteu aquest moment, bona dona. Creieu-me a mi. Ja veieu que no us he compromès pas.

—Pts!... Pts!... —feu la Gravada—. No crideu, dona, que amb aquests crits me comprometeu! —I afegí—: Escolteu: que no teniu bollo?

—Què dieu? —preguntà la velleta.

—Si teniu pa —digué la Gravada.

—Ai, no, filla, ni una mica; però, si voleu, us en aniré a buscar; però és el cas que si vós no em doneu els diners... —va contestar la vella.

—Ni deu cèntims teniu?... On voleu que me'n vagi, si les cames no podrien dur-me de debilitat? —digué la Gravada. I afegí—: Entre el disgust i l'angúnia he agafat una set que ni puc parlar, de seca que tinc la boca.

La bona velleta va commoure's, i precipitadament va dir-li:

—Ja us en portaré de pa, però sobretot estigueu ben quieta: no us mogueu pas. Encara que truquin, no obriu la porta! Oh, no! No obriu pas, vos dic.

La pobra dona tenia alguns cèntims perquè havia venut un sac de papers que havia recollit en dos dies i part de les dugues nits. D'aquell sac n'hi havien donat tres rals.

Se n'anà a casa l'adroguer, comprà cinc cèntims de llardons secs, vint cèntims de pa, que van tallar-li en quatre llesques, i deu cèntims de vi, que el va fer posar dintre una ampolla de gaseosa que servia per a posar-hi oli.

Tant per caritat com per les ganes de que aquella dona se n'anés, va fer-li gastar tants cèntims, desitjant quedar lliure d'aquell compromís,

que l'oprimia, com si ella fos, en part, culpable de lo que havia fet l'altra. També frisava perquè tenia de sortir forçosament a fer l'aplega de papers, únic medi de guanyar-se la vida.

Quan la Gravada va comprendre que la seva protectora ja se n'havia anat del terrat, amb molt compte va sortir de la torratxeta, i, descalça, per no fer soroll, baixà al terrat, regirant tot lo que aquella bona dona tenia. No va trobar res que pogués produir-li cap diner, i, considerant com una desgràcia no haver pogut fer una malifeta, se n'entornà al cau, mena de presó improvisada voluntàriament, quan de sobte posà el peu damunt d'un paper on hi havia un pilotet de puntes de cigarro, que estaven posades allí a assecar. Gairebé n'hi havia una lliura, lo que per part d'aquella pobreta representava un capitalet.

Aquella troballa la feu tota contenta: fins respirava amb certa satisfacció. Va treure'n la quantitat suficient per a fer un cigarro, i com que no portava paper apropiat, no va tenir altre remei que agafar un tros de diari, fent-ne un cigarro que semblava un puro; i com aquestes dones no solen anar sense mistos, va encendre'l, enviant-se el fum com si fos una substància alimentícia; i, entreobrint la boca, deixava que el fum sortís per sa pròpia pressió a l'objecte de recrear-se més amb el regust que li deixava.

Agafà lo restant del tabac, l'embolicà i se l'amagà a sota les faldilles, i tot fumant va esperar a la velleta que tornés. No caldrà dir que la bona dona, tot i caminant amb dificultat per motiu de la coixera, va anar tan de pressa com va poder.

Al sentir la Gravada que forfollaven la porta, s'amagà, enfilant-se al seu amagatall. Entrà la dona, i en veu baixa la cridà, dient-li que ja podia sortir.

Amb quina alegria la velleta li donà el pa, els llardons i el vi! Les mans li tremolaven, excitada de tanta satisfacció, i amb veu tremolosa pel cansanci va dir-li:

—Teniu, bona dona. Aquí hi ha de tot... Veritat que no crèieu que us portés tan bon sopar?

La Gravada no va tenir humor de contestar, però s'afanyava a prendre lo que la dona li donava.

—Ara us acompanyaré —digué la vella— fins baix de l'escala, i quan no passi ningú, i quan jo us digui que ja podeu sortir, sortiu sense por.

Dirigint-se a la porta, passà la coixeta al davant; i al ser a l'interior de l'escala, tant per la fumera com per la claror, quedà tota parada que aquella dona fumés.

Extranyada, va dir:

—Però, què fumeu vós? I ara! Sembleu un homenot!

—Tireu avall! No calleu mai! —contestà la Gravada amb desaire.

Ben de pressa baixà la velleta, tant que no semblava pas que tingués a la ratlla de seixanta anys. En sent al llindar de la porta mirà amunt i avall, i, no veient ningú, entrà a dintre i digué.

—Ja podeu sortir.

L'altra obeí sense dir un mot. La vella exclamà:

—Aneu en nom de Déu.

Indecisa per la foscor de l'escala, però satisfeta, pujà pausadament, i a cada replà s'aturava per reposar un xic, perquè estava bastant abatuda del tràfec que havia tingut. Deslliurada d'aquell amoïno, solament pensava en l'extranyesa que li havia fet que aquella dona fumés.

Prou estava acostumada a veure dones d'aquell barri amb el cigarro a la boca, però aquesta que havia recollit no tenia l'aspecte d'aquelles altres que solien anar amb vestits i pentinats extravagants per a cridar l'atenció.

Quan arribà a dalt del seu palau, quals jardins eren munts de papers bruts d'escombraries, respirà amb plaer, i, en lloc de mirar el cel, com havia fet tota aquella tarda, demanant-li que es fes fosc aviat, tornà altra volta de cap a terra. Obtingut lo desitjat, prompte és olvidat. A l'observar aquell desordre, és a dir, que tot havia sigut remenat per mans extranyes, va causar-li sorpresa, cavil·lant per comprendre lo que no entenia. «Ah! —féu en son intern—. Ja ho veig clar.» Li va fer veure clar el no veure el munt de puntes de cigarro.

Comprès el motiu, va minvar-li l'interès de cercar-lo; la dona va asseure's damunt de la catifa més o menos flonja de papers de tota mena i colors, i allí descansava dolçament. I enraonant amb ella mateixa, perquè no tenia altra companyia, va fer-se la següent reflexió: «Tant se val: ja és fora. Potser era una mala dona». Quedà conformada i tranquil·la, amb l'ànim de tornar a fer l'aplega.

En canvi, la Gravada sortí al carrer esquivada com una rata de claveguera. Corria esfereïda pels racons, buscant sempre les ombres, anant-se'n cap al Portal de Santa Madrona. Sortí a les Hortes de Sant Bertran, seguí per les parets negroses dels magatzems de carbó, i se n'anà cap a sota Montjuïc, passant per la carretera del Cementiri.

Quan fou sota les Muscleres, quals cases estan arrapades a les roques amb misteriosa construcció, fugí de camí perquè venia una parella de guardes civils.

Saltà el rastell fet de canyes i fustes, anant-se a amagar sota d'aquelles tan rònegues com extranyes construccions. Des del seu improvisat cau, on hi rajava l'aigua bruta de les aigüeres i d'altres llocs més pestilents, arrupida i quieta, mirava entre la fosca, com si fos un gat, la parella que, calmosa i indiferenta, anava passant.

No podent resistir més la gana, i al mateix temps per a assegurar més la sortida, devorà el pa i els llardons, que de tant secs semblaven trossos de fusta; mes en aquella situació a la Gravada li resultaven riquíssims d'apetitosos. No obstant i la set que tenia, el regust del vi se li feia irresistible.

Reanimada per l'aliment, retornà al camí, fanguinós, sempre negre de polsim de carbó, amb molts sots i roderes. Al ser a la pendent que forma el camí de dalt de les Muscleres per unir-se a la carretera, va passar una mala estona, perquè en una caseta de fusta que hi ha damunt del pont per sota del qual hi passen les vagonetes carregades de pedra per a la desbaratada continuació del port, sempre hi sol haver algun guarda; i recelosa caminava a poc a poc, per no cridar l'atenció. Sentia l'enraonament dels de dintre la barraca, però ningú va dir-li res.

Caminant pel caminet que hi ha al costat de la carretera, tota plena de pols, menjava el pa (encara n'hi quedaven dugues llesques), i a glopades bevia el vi.

Aquell camí, en aquelles hores de nit, va fer-li recordar moltes coses del seu passat. Quants sustos hi tenia rebuts! Talment les giragonses, pujades o baixades del camí semblava que li expliquessin lo que ella ja no recordava. Quantes vegades, avisada per un xiulet que es perdia ressonant a les roques de la muntanya o bé pel llumet, havia tingut de fugir perquè no podien entrar a ciutat les coses que la pandilla que capitanejava el seu home havia robat!

La por que en aquelles èpoques tenia no era per la temença de lo que an ella li pogués sobrevenir: perdre el mulé és lo que li sabia greu.

Cavil·lant maquinalment el passat, no es donà compte de que ja tenia al davant la cova del Morrot, niu de lladres i assassins, recolliment dels abandonats i abric dels perduts.

L'entrada de la cova tenia la forma de les parpelles d'un ull grandiós, negre, mirant sempre al mar. Corbat de la part superior, com un arc de mig punt aixafat pel pes del rocam de la muntanya, i un xic aplanat de la part inferior amb un tarter de pedres que queien com un llagrimall. Recordava també l'entrada d'un niu de formigues voltat de terra remoguda per motiu del trànsit.

Per aquell petit esllavissament s'arrapà la Gravada, fent caure pedres que, saltant les unes per damunt de les altres, algunes d'elles anaven a rebotre a la carretera, i d'altres quedaven aturades en alguna mata de gatoses. Amb bastanta dificultat va poder pujar per damunt dels pedregalls i de la terra movedissa, i, mirant esquivada amunt i avall el tros de carretera que amb la vista podia dominar, s'anà acostant al forat negre, que en aquells moments semblava la boca d'un monstre que s'engolís aquella dona per a lliurar a la humanitat d'un ser tan depravat, o que en aquelles tenebrositats hi haguessin els turments purificadors dels inferns esgarrifosos descrits per totes les religions.

Les dificultats d'arribar allí dintre era la seguretat dels moradors que l'habitaven. Aquesta era la cova més concorreguda de tota la muntanya, perquè la de l'Argenter era massa a prop del polvorí i el guarda o sentinella era un inconvenient. La d'en Terrés, que estava situada on en diuen la Cadena, lloc tradicional on abans els valents de mal ofici s'hi desafiaven i, ganivet en mà, es ferien si abans traïdorament una bala del més astut no l'atravessava, era molt concorregut, i l'entrada coincidia amb un corredor que donava entrada a una casa on feien menjar i llogaven llits a tothora del dia o de la nit.

Dintre d'aquella taverna o fonda, on els nius d'amor estaven compartits pels horts que la voltaven, hi havia una altra cova qual fondària ningú havia pogut apreciar per lo molt que s'internava per dintre la muntanya.

L'altra cova, anomenada del Salt del Gat, era molt inconvenient tant per a anar-hi com per ser massa lluny de la ciutat.

Per això el punt de reunió dels esquivats de la justícia i de la societat solia ser la del Morrot, on tantes vegades havia estar la Gravada; però mai hi entrà amb la depressió d'ànim d'aquella nit.

Passà per damunt d'uns rocs que hi havien a l'entrada, acotant un xic el cap, i entrà a dintre; però la bafarada l'aturà com si fos un vel que la reprimís: ni tan sols podia respirar, fins que de mica en mica va sobreposar-se a la pestilenta ferum i, palpant i arrossegant els peus per terra, tantejant el terrer, va endinsar-se en la foscor.

De moment els de dintre no es van moure: cada u en el seu jaç, dormia o cavil·lava, segons el seu estat. La Gravada buscava un racó, però els llocs més arredossats ja estaven presos, o siga els tres ànguls que formava l'interior.

Encara que els habituals no li haguessin dit res, ja s'havien adonat de que havia entrat una dona, és a dir, algun d'ells, perquè, acostumats a la fosca interior, se vegé destacar perfectament la silueta per motiu de la foscor transparenta de l'aire lliure.

Un dels més persistents moradors era un tal Boc, reclamat per la justícia per haver violat una nena de vuit anys: esparracat, brut, amb els cabells llargs recargolats per l'abandonament, espitregat, ensenyant el pit, tot recobert de llargs pèls aplastats a la pell per la brutícia. L'aspecte d'aquell home, allí dintre, tot confós, destacant-se certes insinuacions solament per la llum del cigarro que ella fumava, era com una visió de somni.

El Boc, dintre la foscor, era com una fera esquivada per altres feres de més domini; observava tots els moviments que podia veure i sentir de la intrusa, i aquella observació li despertava el desig, que era la desgràcia d'alguns i la seva; quan tot d'una, com si fos un esclat de son instint, cridà.

—Ei! Mestressa, la dona! Què busqueu aquí?

La Gravada no contestà, i un tal Barba, que dormia en un racó, va remoure un tros d'estora que l'abrigava.

—No s'hi cap. Ja podeu fúmer el camp d'aquí! —tornà a cridar el Boc per entrar en relació amb la nouvinguda.

—Què hi ha? Que sou el peringat de la borda? —contestà la Gravada, demostrant amb el to cert enuig.

—Us dic que xapesqueu, la dona.

—Jo no em moc d'aquí. Ho sentiu, l'home?

Aleshores el Boc, al sentir la rèplica tan decidida, va fer l'enfadat i, bo i aixecant-se del jaç, sense que la Gravada s'enterés d'altra cosa què de la remor quan va ser prop d'ella, va cridar:

—Que no voleu xalar?

—Que m'atxanti? —contestà ella—. Ni vós ni la mare que em va parir me'n treu d'aquí! Ho sentiu, l'home? Babau! Blet!

El Boc va riure com un idiota. Era un sàtir famolenc que s'excitava davant la presa que havia d'extenuar el seu desig, i, per canviar de situació, digué a la dona, que ja estava ajaguda a terra:

—Doncs, la dona, com que no us conec, i aquí, el qui més i el qui menos, té la roba bruta... M'enteneu?

—Qui la tingui bruta que se la renti —respongué la Gravada—, que no em fico amb ningú: prou feina tinc...

—Visca, dona, visca! Ja ens avindríem, vós i jo. Es veu que sou castissa —anava dient el Boc—. Jo amb una dona aixís aniria a escarbar a Déu.

—Què hauríeu d'escarbar vós, blet! —va contestar la Gravada.

El Barba, que ja feia estona que estava escoltant la conversa, per fer saber que ell hi era va cridar tot d'una:

—Calleu! Quina manera de grasnar!

—Clapa, home, clapa! — va contestar el Boc amb to de súplica.

En tot això el Boc ja s'havia apropat tant a la dona que pel seu intern la sang se li removia i els nervis se li excitaven, ensems que el cervell li treballava. Atontit, balb i tremolós pel domini d'un desig, el cor li batia i una febre s'apoderava d'ell.

An ella encara li quedava una mica de pa i se l'anava menjant.

—Què hales? —preguntà el Boc.

—Una mica de pa.

—Adinya-me'n, dona.

—Té. A penes en tinc —contestà.

A l'allargar la mà tocà la del Boc. Ell, al sentir el refregadís amb la dona, va commoure's, sentint l'ànsia terrible, i fent-se càrrec de que lo que no pogués obtenir de bon grat, ho obtindria per força, agafà a la Gravada pels braços.

—Què feu? —cridà la dona—. Sou molt graponer!

—Tira, dona! —deia el Boc tot rient i bavejant, foll de desig.

—Deixa'm estar! No m'arrapis tan fort amb aquestes manotes que et cremen! —contestà ella.

—Tira, dona, cuita! —repetí.

El Barba, que ho sentia, no deia re per esperar la seva oportunitat; però el Boc, impel·lit per una força fins extranya, se tirà damunt de la dona amb tanta fúria que varen rodolar tots dos per damunt de les escombraries.

—Està! —cridava la dona—. Està, fill de puta! Si atanyo una pedra t'obriré el cap.

—Adinya-li un màstec! —cridà el Barba. —Què diantre es rebel·la aquesta marcota!

Ella es defensava fent tota mena de contorsions: tan aviat anava per clavar mossegada al braç del Boc, com aquest, amb una manotada, se l'apartava, no sense que hi quedessin marcades les dents. Molt poc durà la lluita, perquè ell defallí, perdent l'energia.

A coces i a empentes, fent tot lo que podia, la dona se'l tragué del damunt; però el Barba, tot xano-xano, ja s'hi apropava, dispost també pel mateix afany.

Era tant l'esforç que ella havia fet, que li mancaven forces per defendre's una altra vegada. El Barba s'hi apropà, exigint més amb paraules que a la força com l'altre, i ella, més o menos, el va complaure, per acabar la lluita de moment.

Aleshores el Boc se posà recelós, sobretot quan va sentir que el Barba ja se n'entornava al jaç. De nou tornà a escometre a la dona, la qual ja no estava disposada a resistir cap més lluita i sucumbí.

Quina fou sa sorpresa al veure que la perversió d'aquell home era molt més gran que la seva! Extranyada per aquell acte tan inesperat, compartiren el més degradant embrutiment.

Assaciats del plaer brutal, els cossos defalliren, i la fosca afalagava la son. Tots quedaren adormits, i dintre la cova sols se sentien els roncs dels que dormien i la remor de l'esclat de les onades que allí prop escampaven sa blanca escuma.

Tornem-nos a interessar per les dugues nenes, que havíem oblidat per a saber lo que la Gravada havia fet.

Aquella mateixa tarda que la seva mare s'havia barallat i, escamada perquè no l'agafessin, havia fugit, varen arribar les dugues germanes al carrer que ja estaven enterades de tot, perquè abans d'entrar al portal de Santa Madrona ja els ho havien dit, exagerant-ho tant que tingueren el convenciment de que tardarien molt de temps en tornar a veure aquella dona que era sa mare.

Del seu pare a penes se'n recordaven, perquè feia alguns anys que era a complir condemna. Precisament en aquella ocasió, quan varen agafar-lo, la seva dona, mare de les nenes, estava embrassada de la Dolors, que en els dies de que parlem tindria uns vuit anys; i encara que, segons se deia, ara li faltava poc per a sortir del presidi, ni elles ni la desgraciada de sa mare en sabien res.

Cap angúnia els feia que la seva mare estés agafada, com suposaven pel veïnat: al contrari, els anava molt millor quan ella estava de quinzena: així no rebien ni pallisses ni malediccions, havent-li de dar tots els cèntims que guanyaven, perquè, encara que fos poca cosa, en tenien per alimentar-se a la seva manera.

El Sèbio no deixava mai de vista a la Roseta, la qual, bruta, despentinada i mal girbada de roba, sempre la trobava per tot arreu.

Mes ell, espavilat, aviat va ser útil per a anar a la plaça en companyia de la Quima, la qual se dedicava al cuento de les baldres o al descuit, si es presentava l'ocasió.

Ni tan sols les dugues germanes pujaren al pis: seguint a les demés criatures de la seva edat més o menos abandonades a les adversitats que ofereix la vida de carrer, rondaven fins tard de la nit.

Ella, la Roseta, va anar-se'n amb el Sèbio, pressentint certa cosa agradosa que el contacte d'aquell li havia encomanat, no per sa voluntat interna, perquè en sa tendra edat la naturalesa no hi havia desenrotllat totes les sensacions.

En canvi ell, que, tot hi sent un xavalet, havia viscut més que molts homes, tenia tota la picardia concentrada en dos manifestacions: un deliri pel furt i un goig pels plaers sensuals. Vet aquí que aprofità aquella nit corrent amb la Roseta per les hortes de Sant Bertran.

La tendra poncelleta, que encara no havia esclatat, després que havia sofert les inclemències del temps, aquella nit començava a marcir-se.

La insensibilitat a tota emoció moral fou motiu que passés aquell acte trascendental sense altra preocupació que les punyides de dolor: tot s'incloïa al sofriment físic...

La Lola, corrent pels carrerons foscos, va ser reconeguda per l'Espanta, que havia sigut consorte del pare de la nena, conegut en aquella època pel Butxinet, qual motiu li deien perquè anant pel topo feia qualsevulga maldat.

Per aquesta manera d'ésser no trobava mai consorte que el pogués seguir, perquè la gent d'aquest país no té la costum, encara que robi, d'assassinar o fer mal, sinó que pren i fuig: sols per defensar la vida agredirà, i encara en segons quins casos, a qui li sigui un obstacle.

Recollida la Lola a casa l'Espanta, si bé aquest no tenia gaires recursos per mantenir-se, com que vivia amb la Cavall de Bastos, aquesta li dava algun quartet o li passava el macarró, com solen dir aquella gent.

Al trobar-se la Roseta sense la germana, s'afectà moltíssim: aquella carona, que tenia un aspecte despectiu i indiferent a tot, se li coneixia que passava alguna pena que la preocupava profundament. Per això trobava cert plaer en anar amb el Sèbio, que no la deixava ni un moment, tant que la quitxalla del veïnat els feia burles adequades i els cantaven cançons improvisades per fer-los enfadar.

A ningú d'aquella barriada extranyava que aquella noieta tingués ja una inclinació al vici, perquè suposaven que lo que feia amb el Sèbio era per inclinació pròpia, perquè el seu aspecte era d'una noia de catorze anys.

Des de que varen tenir-ne esment tot aquell veïnat, quan ne feien broma al Sèbio i li preguntaven per ella, ell deia: «La meva xaveia això, la meva xava allò»; i d'aleshores ençà varen començar a anomenar-la pel motiu de la Xava.

Al quedar determinat aquest motiu, volia dir que ja s'havia iniciat en aquella vida: ja era del gremi.

El motiu, en aquesta mena de gent, mai és refusat: al contrari, tots amaguen llurs propis noms per desorientar a la policia.

Continuà la Roseta, que des d'ara l'anomenarem la Xava, anant pel moll, trobant-se-la, com de costum, anant a buscar el ranxo per poder

sopar.

Era un dia plujós; els carros no feien gaires viatges, però la Xava havia tingut la sort de poder clavar urpada en una bala de cotó mig desfeta. Estirà tant cotó com va poder. El carro passava pel bell mig del Paral·lel, i, com que plovia, el carreter anava enfilat, tapat amb un tros d'encerat.

Quina alegria va tenir la Xava al veure que en un moment tenia tant de cotó com moltes vegades ni en tot un dia el recollia.

De seguida, amb deu cèntims que tenia, anà a beure una americana a la taverna dels Italians. Prou pensava que ja en cobraria del cotó, i no va mirar prim en gastar. Abans d'entrar en aquell carrer o carretera, com totes, plena de fang, llambregà si hi havia algun municipal, i per no entrar a la taverna amb el farcell el deixà sota d'un abeurador que hi havia unes quantes passes més enllà del portal.

Entrà i demanà una americana, i tot bevent mirava a l'indret de l'abeurador. Demanà que li posessin més aigua, perquè la dolçor de l'aixarop li havia excitat més la set, i, tan bon punt repetia, s'adonà d'una dona que, llesta com una guineu, li prenia el cotó.

Agafà els cinc cèntims del canvi, que estaven damunt del taulell recoberts d'aigua, i sortí al carrer.

La dona corria, i ella, la noia, seguí al seu darrere cridant:

—Lladre! Agafeu aquesta lladre! Deixeu això! —cridava, ja plorant, la desesperada Xava.

La donota corria tant com podia, però les pedres que li tirava la noia gairebé la tocaven; i tement més els crits que el mal que li poguessin fer les pedres, atordida per la por de que no l'agafessin, s'aturà.

Les pedres rebotien a prop seu. No sabia pas què fer, si deixar el cotó i fugir o esperar aquella impertinenta mossa que tant cridava.

En aquesta indecisió, la Xava s'apropà fins on hi havia la dona, i, quedant-se parada, exclamà:

—Mare! És meu aquest cotó!

Pronuncià aquestes paraules amb tanta emoció que únicament tenint la perversió de la Gravada podien no impressionar.

La dona reconegué a la seva filla i li digué:

—Si tornes a cridar et mato.

I anant-se'n carrers enllà, va deixar a sa desgraciada filla ajaguda a terra, plorant amb el més gran desconsol.

III

La policia deixà de perseguir a les que van promoure aquell escàndol i havien sigut la causa de les ferides de la Pepa Pudenta, la qual acabava ja d'estar curada a l'hospital, no sense que per això no li quedés la cama un xic arronsada.

Un nou crim que s'havia comès a la muntanya de Montjuïc tenia als agents de policia que corresponien an aquella delegació ocupats tot el dia buscant els assassins. Arreu cercaven orientacions que es desvaneixien dintre la més desesperada confusió.

L'inspector d'aquells barris, que era home astut i fins reflexiu, deduí que, segons les circumstàncies en què estava el cadàver, bé podia ser fàcil que l'autor o autors del crim fossin gent forastera, perquè, ademés de tenir el cap horriblement destrossat, a la boca s'hi coneixia el rastre d'haver-hi passat oli de vidriol, i d'això ell ne treia les seves conseqüències. L'oli de vidriol és arma de dona. El destrossar els cadàvers és poc habitual en criminals del país. Sols en casos que el crim es comès per rancorosos solen cebar-se amb les víctimes. Acribillaran a una persona a punyalades en el terrible moment d'obcecació o de bogeria criminal, però fugiran esfereïts així que la calma els farà veure l'error.

Ocupat i fins preocupat amb l'enquesta del crim, l'inspector va distreure's de perseguir a la Gravada, a la Blanca i a la Nas.

Per altra part, la Pepa, tement posteriors complicacions, va declarar que la caiguda havia sigut casual, i que, excitada per les qüestions, s'abalançà i caigué.

Molts homes de la vida havien sofert les conseqüències de les investigacions acorralats a solitaris interrogatoris.

Al vigilant i al sereno d'aquella barriada se'ls tenia per molt coneixedors de la gent de malviure, i quan aquests no aclarien un assumpte, els demés empleats perdien tota esperança de poder-ho esbrinar.

D'això esdevenia que el vigilant fos l'home més temut i odiat en aquells barris. Cap medi li era obstacle: per això els seus interrogatoris resultaven esfereïdors.

El sereno, com que no feia tant temps que prestava servei an aquells veïns, seguia sempre les insinuacions del seu company el vigilant, i ambdós, instintivament, sense cap premeditació, segons l'estat d'ànim en que es trobaven, executaven lo que de moment se'ls ocorria. De vegades encertaven, però d'altres no podien saber res.

Si fos certa la influència de la maledicció, el sofrir que hauria fet aquell vigilant no s'hauria pogut comparar amb els sofriments explicats en totes les mitologies i la humanitat s'hauria entristit.

Qualsevulga home o dona de la vida, parlant del vigilant, fugia de to, i d'aquelles boques sols ne sortien les paraules que poden demostrar la ironia i la venjança amb sofriments dels més refinats.

Com sabien ells, els homes de la vida, que quan se buscava algú, lo primer que feia la policia, amb el vigilant i el sereno, era anar a «La Mina», a casa en Benito o a casa en Bertran, tan bon punt els veien ja fugien; i si sabien que sovintejaven les visites s'esgarriaven per les afores de la ciutat, i allí lliurement podien compondre els seus perversos projectes.

S'estaven en el moll del carbó en Morata, en Mosca i en Farra escoltant al Titus, que explicava un sant que sabia.

En Morata, xato que era, quals ulls semblaven dos pics negres per a dissimular la planor de sa cara, tenia l'aspecte més repulsiu que els demés.

Els uns penjant-los les cames a la part de mar, perquè seien al cantell del moll, i els altres ajaguts, escoltaven amb devoció lo que el santer proposava.

Dessota d'ells la mar hi arraconava totes les escombraries que suraven. Era un cúmul de taronges podrides, suros, fustes, palles, espines de sèpia, pots de llauna que l'aire intern els sostenia, trossos de carbó vegetal que probablement havien caigut en la descàrrega, fulles de col, d'enciam; i en mig d'aquesta variada combinació d'escòries hi havia un gos negat, rebotit, reganyant ses blanques dents, i el pèl, a clapes caigut, seguia, lo mateix que la bestiola, els vaivés de la mar...

Damunt d'aquella matèria infecta s'hi desenrotllava una altra infecció moral: aquells quatre lladres que sentien el goig d'augmentar sa perversitat.

Formaven un agrupament indesxifrable, boirós. Mirant-los un xic apartat, la polseguera del carbó els confonia i les ràfegues del fum dels vapors els emboirava.

Era una tarda nuvolosa. Al fons d'aquell paratge s'hi destacaven tètricament les antigues fortificacions de les Drassanes, quals parets de la part superior, de més moderna construcció, eren pintades d'un groc fosc que amb raresa harmonisava amb el conjunt per motiu de l'espessa atmosfera. Més enllà encara, la munió compacta de cases feia pressentir una gran ciutat plena de vida industrial per la diversitat de petites xemeneies, les quals semblaven presidides per tres de grandioses de les fàbriques de l'electricitat, les quals aglomeraven fum a l'espai, enterbolint la negrosa ciutat.

El castell de Montjuïc, recobert de boira, no es veia: únicament la muntanya, envellutada de tons verds i terres opaques, contrastava amb la negror moradenca de la disbauxa de construccions que als seus peus s'extenia amb extravaganta simetria.

Els vapors carboners feien un enredall de pals i antenes que en conjunt teixien la superfície, i arran d'aigua, en el to negre dels cascos, s'hi destacaven notes de mini, que uns barcos les tenien en to general i altres a clapes, motivades per sa externa restauració.

Les barcasses, de tan carregades, gairebé s'enfornsaven a flor d'aigua; els remolcadors les estiraven, llençant en son esforç glopades de fum blanc, que aviat se confonia amb la negror dominadora d'aquell paratge.

Pitades, crits, sorolls a prop i allunyats, la diversitat de remors formaven un sol conjunt que tant feia imaginar un himne al treball com el plany de la fadiga humana.

Dintre aquell conjunt misteriós, aquells quatre homes, qual perversitat ja es manifestava en son aspecte, volien resoldre l'enigma que el projecte del furt oferia.

—Tinc bua —deia el Titus, marcant-se-li els secs que de cada costat de nas se li unien fins a les extremitats de la boca, amagant-se-li en part pel gruixut bigoti—. Tinc bua que vosaltres no seguireu.

—Bua, dieu? —respongué en Morata, movent els seus ulls remenuts.

—Si hi ha pasta pringo al fill de Déu per sallar.

—Ja sabeu el meu treballar, Titus— afegí el Mosca—. No hi quedat mai malament. I, siga per lo que siga...

—I del Farra ja sabeu els fets —va dir ell mateix—; ja sabeu que soc un brinca dels antics. Si no hagués anat a vespella, que en tindria de pasta!

El Titus, per excitar els seus companys, va dir-los:

—Qui fora bo per aquest sant seria el Botxinet! Ah, si fos aquí! M'han dit que estava a punt de sallar.

En Morata, tot disgustat, com si li prenguessin part d'una cosa que ja li pertanyia, va dir:

—Si fos aquí, ja li xamullaríem i astilla a l'un, raca a l'altre, total què? Una ful de planter. Ah! Quan torni i s'enteri que la Tona ha fet lo que ha fet! Mireu que es reputa aquella mala marcota! Tenint l'home a vespella camelar a altres homes de la vida!

El Titus, que presidia la qüestió, va dir:

—Ells també són uns blets i tenen molta pata. Quan una dona té l'home carregat, és un sinvergüensa el qui li diu re.

—És que elles són unes bacones. Si tu no els dius res, et camelen de seguida —digué el Morata, tot enfadat.

—I de la mort del Marrà, qui en va tenir la culpa? —digué el Mosca—. Fou ella mateixa, que el va fer servir malament.

—No. Per la mare que em va parir —interrompé el Titus—, i per les cendres dels meus avis, et puc jurar que és un dels fets que han sigut amb llealtat. Sort de l'Espanta, que ha recollit a la Xava petita.

—I l'altra mossa què s'ha fet? —preguntà el Morata.

—Va per les baldres, amb en Sèbio. Ja són espavilats, ja —digué el Titus, que per sa calitat de santer coneixia les actituds de tots. Després afegí—: Demà a la nit hi anirem, eh?

—Ja voldria ser-hi —respongué el Morata—. Tinc ganes d'estrenar el xuri de tres molles.

Replicà el Titus:

—Si no hi haurà bronca a dintracs! Si de cas serà per forata. Els peringats no viuen a la borda però hi ha balondro: és una fàbrica de sedolla.

—Quin sàful adinyaré a la duvinyals! — va contestar en Morata, tot entusiasmat.

Els demés també alenaven l'entusiasme en llurs expressions.

—Sí, perquè xivati, —contestà el Titus.

—Per on s'ha de fer l'assalt? —preguntà el Farra al Titus.

Aquest contestà:

—Pel raderacs; però s'haurà de tallar la reganyi. Lo que no sé si hi ha juquel.

—Xalem! —digué el Morata, tot alarmat.

—Què hi ha? —preguntaren els altres.

—Xalem, dic, que venen un parell d'espardenyers pel molleris —replicà el Morata, tot esfereït.

—Xapesquem cap a l'estació —digué el Titus.

Se descompartiren dissimuladament per a tornar-se a trobar en una altra banda.

El Titus i el Morata no es deixaven mai. Seguien pel moll del carbó tot vigilant, fent el distret, si algú els seguia, i fent el sorna miraven com els obrers treballaven, considerant que aquells homes eren sers inferiors an ells; i els dos perversos se deien:

—Com penquen aquests babaus! Són homes que no serveixen per re.

Rondant pels voltants de l'estació de Vilanova varen trobar a la Tona, i el Morata la cridà.

—On xales, Gravada?

—Hola, Morata! Encara ets tan xato? —contestà la dona, rient.

—La mare que et va parir sí que devia ser xata! —va respondre el Morata, tot enfadat.

Precisament com era tan xato, era lo que més greu li sabia que li retraguessin.

—Que t'has enfadat? — repetí ella.

—No, perquè la teva xungaluia no pot fer-me enfadar.

Per tallar la qüestió i anar més directe per a fer passar una mala estona a la Gravada, el Titus va dir-li:

—Ja saps que el teu està a punt de sallar?

Ni una bufetada l'hauria feta tornar més vermella a la Gravada, i, encara que volia dissimular-ho, preguntà:

—Qui t'ho ha dit?

—Veus del tiroi i de la tasca.

—Ai la mare que em va parir! —respongué ella, descobrint la seva sorpresa.

—Sí, si. Ja pots ben dir-ho! —afegí en Titus—. Em sembla que t'adinyarà un bati! Ja veuràs quina llúvia!

—Ui! Ell a mi? Altra feina hi ha!

Això ho digué amb despit, com si volgués amagar la seva por.

—No voldria pas ser de tu —digué el Morata—. Si ets tan puta i tan viciosa, dona!

—Doncs de què halaré jo, si no faig de la vida? Qui em donarà re? ell?

—Què vols que et passi el macarró des de vespella? —va contestar el Titus.

—És a dir que perquè procuro guanyar algun rumbi per mi i les noies, ja soc una puta dolenta.

Al sentir això, el Titus va respondre amb to de qui fa una santa reflexió:

—Que tu guanyis algun quibi amb un home, això no vol dir res: al contrari, és la teva obligació; però que, tenint el teu allí dalt, camelis als homes de la vida, això sols ho fa una marcota com tu. Jo t'adinyaria una mà de caix que et deixaria mulé.

—Ja sabeu que no hi ha cap desgraciat que pugui dir que l'hagi camelat.

—No, no. I el Marrà? —digué el Morata.

—Per les cendres de la meva pobra mare, que, pobreta, és ben enterrada, que no hi vaig tenir res amb aquell home, ni amb cap desgraciat, d'ençà que ell va caure.

—Vés, dona, vés! —digué el Morata—. I amb la Pudenta tampoc hi tenies res?

La Gravada va indignar-se tant que va contestar:

—La mare que em va parir! No hi muntat mai cap dona. Ja ho saps lo que a mi m'agrada —afegí, tot fent un gest tant gràfic com deshonest.

Així, enraonant a la seva manera, se n'anaren a la taverna dels Italians. Baixaren uns graons, i amb una mirada aprofitada es feren càrrec de qui hi havia i del lloc on els convenia seure, anant-se a col·locar en una taula arraconada prop d'unes botes buides que estaven en posició vertical, com si fos fet exprés perquè servis d'amagatall.

Conversant i bevent, la Gravada va animar-se d'entornar-se'n pel barri, perquè ells li varen dir que la policia estava distreta amb el crim de Montjuïc i que les declaracions de la Pepa, la qual quasi ja estava curada, no comprometien a ningú.

La taverna va començar-se a omplir de treballadors del moll i de dones que volten per aquells verals. Els dos consortes van anar-se'n, i ella també sortí amb el propòsit d'anar a trobar les noies; però com que no tenia cap cèntim, va fer temps rondant per allí per esperar que s'acabés de fer fosc, puix el seu repugnant ofici no volia claror.

Eren ja les nou de la nit... Els homes, com visions negres, passaven amb una indiferència que desesperava a la Gravada. No se sentia altre soroll determinat que el tic-tac de les pistonades de les màquines de la fàbrica de l'electricitat.

Ella també era una ombra negra que es movia dintre la foscor d'aquell paratge. Les verdaderes necessitats de la vida li feien tenir un afany de diners, i, afamada, envestia a tots els homes que passaven, i passaven com una ombra d'il·lusió negra.

El soroll més mínim iniciava una esperança, que li creixia a mida que l'ombra s'anava desxifrant, i es perdia quan la indiferència la unia en el seu si de tota aquella foscor, perdent-se forma i soroll, per quedar en una solitud aclaparadora.

Pobra Gravada! Com sofria! En quina soletat més trista es trobava en aquells breus instants que les ànimes parlen amb la veu que sols cada u sent en el seu propi lloc! Tant sols sentia la vaguetat d'un plany misericordiós que tenia compassió d'ella, però no l'entenia: tot estava perdut.

Com aucellots de rapinya compareixien homes esquivats de la ciutat, buscant famolencs la víctima caiguda per a sadollar-se de ses despulles; i allí, a la fosca de la nit, amb l'ambient recobert de malèfics pressentiments, la bestia humana es rabejava empastifant-se en la més repugnant perversió que contra les lleis naturals se cometien a l'abric de les tenebres.

Les demés dones que corrien per allí atossigades pel seu infortuni, no comprenien com la major part d'homes se quedaven allí on era la Gravada, i, posant-se a l'aguait, vegeren la manya de que es valia la competidora.

Indignades, insultaven a la Gravada, perquè la depravació d'ella minvava encara la repugnància dels actes de les altres, com si el sens fi es manifestés en tots els ordres de la vida.

Com que la Gravada no era dona d'aguantar gaires impertinències, aviat els va prometre que faria mal an alguna d'elles, les quals, botzinant de ràbia, s'apartaren un xic enllà, quedant-se la Gravada gairebé sola.

Un sac aparegué a l'ombra. El duia un ser qual forma era semblant a la d'un home. Era corbo, amb una eminència a l'esquena; un bulto, era un sol nas; la mandíbula inferior tan desenrotllada que a penes li quedava cara, però en conjunt era un crani de forma primitiva. Els seus passos, descompassats, tal volta per la irregularitat de ses articulacions. Era com una completa dislocació, però duia vint cèntims.

La Gravada s'hi precipità. L'home remogué tota l'ossamenta i refunfunyà per esquivar la dona. Ella insistia, oferint-li per poc preu sadollar-lo de tot desig.

Reflexionà un moment: amb un ull fitava la dona, i amb l'altre semblava que inspeccionés tot lo que tenia al seu voltant, perquè se li movia en totes direccions.

Aquell enrenou d'ossos i muscles més o menos pansits deixà el sac a terra, apropant-se an aquella dona, potser la primera que en tants anys, per impuls propi, l'escometia, encara que fos pels diners.

Les demés dones, amagades a les fosques parets que innocentament abriguen les impúdiques escenes, s'armaren de pedres i terrossos, i quan aquell ser preveia arribat el moment de sadollar son pervers desig, iniciat en aquells instants pels precs de la Gravada, començaren a caure-li pedres al damunt.

Confós, atorrollat i esporuguit, se carregà altra vegada el sac, rient com un sàtir venjatiu, i, tot fugint, de tant en tant se girava. Reia maleint i renegant; reia per si era una mofa...

La Gravada no tingué altre remei que fugir atossigada pels crits i per les pedres que li rebotien a prop seu, amb tant perill de fer-li mal que no tingué esma de tornar-s'hi, esbravant-se amb les més terribles malediccions.

Per fi va decidir-se anar al barri, i entrà a fer la copa a casa en Benito, qual taverna, en aquella hora, estava plena de gent. Els uns dormien de cap damunt de la taula de fusta engreixada dels sucs dels menjars; els

altres bevien; i els crits dels que jugaven se confonien amb els que discutien, sentint-se des de fora l'esvalot dels de dintre.

De tant en tant sortia o entrava algú. També s'asseien a fora del carrer, damunt de l'acera, com si ja no poguessin resistir més la ferum de l'interior.

Una claror esmortuïda queia damunt d'aquells sers abandonats, confosos, com sa vida, dintre d'aquella sentina infecta, on el pervers hi madurava sa maldat i l'alcohòlic excitava més el seu perniciós vici.

Les bandarrotes corrien per aquells carrers baix el domini sempre persistent de la misèria, causa de la major part de mals, nodrits per la santa indiferència, patrona dels egoistes.

La pobra cegueta del carrer d'en Mina, a les palpentes, escometia a tothom que passava, en sentint el trepig. Quina llàstima feia veure aquella dona cega fent de prostituta! I que hi hagués ser humà tan baix que pogués tenir contacte amb una desgraciada de semblant natura!

A les unes i a les altres veia passar la Gravada, que s'estava asseguda damunt de l'acera, una mica més enllà del portal de la taverna per a apartar-se de la llum. No deia res a ningú: li durava encara la ira de lo que feia poc-li havia passat.

Tot d'una vegé que de la part de les Hortes venia una mosseta que s'assemblava a sa filla. Amb el dubte s'aixecà. Tant aviat tenia la certesa de que ho era, com creia que el mateix desig de trobar-la li feia semblar.

De seguida va refer-se de la inseguritat quan la tingué al davant. La cridà carinyosament, mes la noia no volia atansar-s'hi per por.

—Vine, dona! No tinguis por! Qualsevol diria que t'he fet molts mals tractes! Vine, dona, vine! I la Dolors, on és?

—No ho sé —contestà la nena, sense voler-s'hi acostar més.

Va dir i fer tot lo que va poder per captivar-se la confiança de que no li pegaria, i no cal dir que no ho feia pas per amor de mare; però com que el Titus i l'altre li havien dit que el seu home aviat sortiria, va pensar que per a rebre l'embat fora millor que la trobés amb les criatures.

Mentres mare i filla enraonaven, discutien o disputaven, s'armà un fort esvalot, perquè del carrer d'en Mina venia en José María donant empentes a la cegueta.

L'amistançada del José María també cridava contra la cega perquè no havia pagat el diari.

Pobra dona! No podia pas fer com les altres, que, amb tot i veure-hi, passen les mil peripècies per a poder menjar.

—No pegues, macarrón, perquè no tengo diners —exclamava la cega.

—No tienes dinero? Siempre dices lo mateix, i el amo vol cobrar —contestà el José Maria.

—Sí, l'amo, l'amo! Tu, que els vols para irte a la taverna.

—Mira que eres malpensada! Ya no tendrias de ser ciega. Todos sois lo mateix.

Mentres estaven amb aquestes qüestions, passaren dos homes amb brusa blava, i pel seu aspecte demostraven que estaven físicament ben constituïts. S'aturaren al veure i sentir que la cega plorava.

El José María, fent el distret, s'atansa a la cega i dissimuladament li clavà pessigada al braç, a fi de fer-li mal sense que aquells que badaven se n'adonessin.

—Ai! —cridà la cega—. ¡Que me has hecho daño, mala mujer!

Aquells homes, que havien vist la mala acció, digueren al José María:

—Qui sou vós per tocar an aquesta dona? Ximplet! Per què li heu de pegar? Beneit! Que en teniu poca de vergonya!

—Hagan el seu camí i no se metan en nada, que nada les importa, que yo no li pego.

—Que no li pegueu? Que no li pegueu? I el pessic que li haveu dat, que ella s'ha pensat que era aquest budell.

—Jo soc un budell? —contestà la del José María—. I tu què ets, cabronot?

—A qui dius cabró, mala puta? —cridà un d'aquells homes tot aïrat, mentres el company ja l'aguantava pel braç.

Aquella dona lleganyosa, ensenyant els dits del peu per entremig d'unes grans botes d'home esbocinades, fugint, l'insultava.

La cega somicava, i els homes, compadits, li donaren uns quants cèntims, potser tots els que duien. Veient que el José María encara s'estava allí plantat, va dir-li un d'ells:

—Hala! Vós, avall! Hala, que no us vui veure per aquí!

—No sois nadie para hacerme fugir, —contestà el José María; però acabar de dir-ho, rebre una clatellada i anar de cap per terra fou cosa

d'un tancar i obrir d'ulls.

S'aixecà, feu l'accionat de treure's un ganivet i l'altre deixà que se'l tragués; aleshores el company, que el tenia a tret, li ventà plantofada. Ja tornà a ser a terra, amb els nassos plens de sang. Plorava com una criatura, millor dit, gemegava com un tocino; però un dels companys semblava que no estès satisfet, i, dirigint-se al ploraner, que de genolls s'anava aixecant, li digué:

—Això és mal fet de pegar a una criatura.

La mà se li escapà, i d'una tercera clatellada el tirà a terra altra vegada.

Vist això per alguns concurrents de casa en Benito, se posaren a cridar, i tot seguit s'armà el gran esvalot de crits i pitades. Acudiren el sereno, el vigilant i la parella de guardes.

Lo primer que feren fou escorcollar els dos homes, que pel seu aspecte ja es comprenia que eren bona gent. Explicaren tot lo que havia succeït.

—Ah, sí? — digué el sereno—. És a dir que tu cobres el barato d'aquestes desgraciades? Vine, fill meu, vine a la delegació.

Tothom badava, i el vigilant, per fer l'enfadat, parlava en castellà, i, fent com qui vol clavar garrotada, digué:

—¡Hala, fuera de aquí! ¿Qué es tanto mirar? Mare de Déu que són badocs! —afegí.

Un dels guardes de seguretat aguantava al José María pel braç, i el vigilant els digué:

—Porteu-lo a la delegació, que d'aquest pocavergonya no en sortiríem mai.

Se l'endugueren pel carrer d'en Cid, alguns dels que badaven seguiren al darrere, i els dos homes quedaren contents d'haver fet justícia i d'haver tingut la sort de sortir-los bé.

Acabades les qüestions, la Gravada i la Xava ja s'havien mig reconciliat i se n'anaren a buscar jaç per aquella nit, perquè de la cambra que tenien ja els havien pujat els trastos al terrat.

En cap botiga de les que en llogaven ne tenien de disponibles. Aleshores se decidiren a anar a casa la Coixa, i allí llogaren un llit per les dugues, que ja queien defallides de son.

El Titus i el Morata, quan varen deixar aquella mateixa tarda a la Gravada en sortint de la taverna dels Italians, se n'anaren a casa en Bertran. Allí s'atiparen de perdiu de be amb patates. Al cap de poca estona que ja havien sopat i s'estaven fent tabola pel menjador, s'adonaren que pel carrer de Migdia hi passava el Mosca, a qui cridaren els de dintre.

Entrà, exclamant-se perquè els havien fet esperar a l'estació, i els digué que en vista de que no hi havien anat, ell i el Farra se n'anaren a sopar i que es dirigia a casa el Saragossa a buscar el Farra perquè havien quedat que el trobaria allí jugant al nius.

—Ves-lo a buscar —digué el Titus—, que us esperarem davant del Suri.

—Barbi —contestà el Mosca—. Aneu-hi de seguida, que nosaltres ja hi serem.

Pagaren els seixanta cèntims que a cada u els costava el sopar, i tan bon punt varen sortir al carrer van trobar el Noi de la Veu, el qual, amb tot i portar una cànula traqueal, no calla mai pidolant sempre que el convidin a beure.

No estaven per conversar, perquè altres mals-de-cap tenien, i el Titus, per enllestir, digué al Morata:

—Xalem's-en, que aquest pelma t'adinyaria molt de carrillo.

—Pelma, pelma —contestà el Noi, ofès—. Ja sabeu que vaig per tot, mentres no em faltin els greps.

—Qui, tu? Ni mai has tentat cap baldra —digué el Morata—. Alguna minyona pel descuit o algun panant que li hagi caigut el rot.

—Vaja, aneu, paveros —contestà el Noi de la Veu, amb sorna i despit—. Xamulleu molt, però cap quibi.

—Xala, xala a buscar el macarró, blet! —digué el Morata.

I el Noi, tot ofès, però no prenent-s'ho en sèrio, amb menyspreu els digué tot anant-se'n:

—El macarró! Psi... psi...

—Ui! Que ens-e n'hauria adinyat de rasca aquest blet! Si és més tifa que cap didal —digué el Morata.

—Ja pots ben dir-ho —respongué el Titus—. Si només va pel descuit o pel tiron!

Tot enraonant de les seves coses arribaren davant del Soriano, i allí ja s'esperaven el Mosca i el Farra. Encara no havien tingut temps de reunir-se que el Mosca cridà:

—Pasma! Pinxera a raderacs. És pasma. Pirent! Xalem a forata. Sté, sté, sté.

Esporuguits per un que els va semblar que era de policia, se n'anaren separats Paral·lel enllà, fins al davant de «La Maravilla».

Allí tornaren a reunir-se, i com podien dominar bé tota l'extensió del passeig, asseguts en un banc de pedra varen convenir per l'endemà a la nit anar a robar a la fàbrica que era a la carretera de Sant Martí, però sols el santer sabia el punt fixo, i moltes vegades els deia un carrer per altre, perquè no es descobrís, fins que eren en el moment precís.

El robo que tan bé s'havien preparat els del Titus va ser descobert perquè el Morata va saltar la paret abans que l'avisés el que vigilava des del cantó. Això sigué la causa de que uns homes se n'adonessin i amb els seus crits de «Lladres! Lladres a la fàbrica!» fessin fugir els malfactors, evitant que s'efectués el robo i potser algun crim.

Varen passar alguns dies pensant i buscant quina altra maldat podien fer.

Se passejava el Titus pel Paral·lel, quan d'un tros lluny va veure venir el Titella, afaitat com sempre i amb vestit de roba blava, de la Barceloneta: talment semblava un obrer. Van saludar-se, queixant-se el Titus de que no tenia feina perquè no li sortia cap treball: un que en tenien que els podia haver fet guanyar algun diner, se'ls havia abroncat.

—Doncs jo —digué el Titella— estic preparant un cuento que podria donar molt diner.

—Digues, home: ja saps que jo vaig a l'hora —respongué el Titus.

—Precisament volia veure't per dir-te el què.

—Doncs anem caminant cap al camí de la Font del Gat.

—Anem —respongué el Titella.

I se n'anaren cap al Camp del Turó, ficant-se pel caminet que condueix a la Font del Gat.

La maldat que preparava el Titella era la següent: com solia anar a ballar a la «Bola de Oro», en un primer pis de l'antic carrer de l'Alba, una

festa a la tarda s'hi esgarrià una noia que feia de minyona a casa d'uns senyors que estaven bastant acomodats.

Ballà la minyona, que era de Tremp, amb el Titella, i, veient aquest que la balladora era de bona fe encara que fos de la Conca, va començar-la a afalagar pensant abusar de la seva ignorància; però la minyona, excitada per aquell ambient, que no havia viscut mai, va creure's que aquell minyó la volia enganyar (que diuen les dones); i ell tot era aparentar aquest desig, perquè va veure que era lo que an ella més la preocupava, i, mig fent-ho en broma, mig en sèrio, li va demanar relacions més o menos formals.

Els demés concurrents de la sala de ball li feien broma, i sobretot les dones li cridaven:

—Tit! Que ensenyes quintos?

Però la de Tremp prou feina tenia per posar els peus bé. Estava vermella de cara, les mans li suaven i feia certa fortor de dona honrada.

—Que ho diuen per mi? —preguntà la de Tremp al Titella.

—Ca! No en facis cas. Et tenen enveja perquè vas més mudada.

—Oi que sí, que fa bonic aquesta llaçada del darrere? —digué ella.

—Precisament és el color de roba que m'agrada més. Rosa i blau cel clar. Quins colors més bonics!

—Què fas ? —exclamà la de Tremp.

—Ha sigut una empenta.

—No acostis tant la cara, que miren i riuen aquelles d'allà la taula.

—Deixa que riguin: tenen més xungaluia.

—Què vols dir? —preguntà ella extranyada.

El Titella va fer el distret. Enraonant i ballant varen passar aquell tros de tarda. Ell ja la volia portar a casa la Gallega; però ella, encara que tenia ganes d'anar allí on ell hagués volgut, perquè trobava que aquell xicot tenia un tipo molt finet, li semblava que era millor dissimular el desig.

Ell, el Titella, que de bon principi ja s'havia enterat de que la noia servia en bona casa, va deixar-se portar per ella, sense contradir-la massa, per a adquirir confiança. Va acompanyar-la fins a prop de l'escala d'allà on servia, no acabant-hi d'arribar perquè la portera estava enraonant amb un municipal.

Va tenir la paciència d'anar-la a esperar el vespre, quan baixava a llençar les escombraries al carrer.

Ella li deia que hi anés el dematí, quan anava al mercat de Sant Josep; però ell, que no es llevava fins al migdia, va excusar-se, dient-li que a les sis ja era al taller.

Insistia cada dia la de Tremp en que al menos hi anés un dia, i tot era perquè les del poble el veiessin. Era molt finet de cara, i fins tenia una retirada amb el senyoret.

No va ser-li gens difícil d'enterar-se de tot lo que li convenia, i com ja s'havien dat paraula de casament, tant que ella ja ho havia escrit als seus pares, hi hagué entre els dos una gran confiança. Per això és que d'aquesta manera de preparar els robos en diuen els lladres anar pel confiança.

Imposat el Titus de tot lo que li havia explicat el Titella, lo primer que se li va ocórrer fou que ell hi pugés a la nit, però això se'ls desvanesqué tot seguit: no hauria dat resultat.

Varen anar passant uns quants dies que ells no cavil·laven altra cosa que la manera de poder fer el robo amb tota seguritat d'èxit, quan un vespre la noia baixà plorosa, amb els ulls refregats d'haver plorat.

—Què tens? —preguntà ell, tot escamat.

—Els senyors se'n volen anar uns quants dies a La Garriga. Saps què faré? Canviaré de casa. Ja no puc aguantar més.

—Per això voldries canviar d'amos, tonta? Tot justament ara, que ens hem de casar? —I afegí el Titella—: Tu fes lo que et sembli. Total quant temps estaran fora?

—Al menos estaré quatre dies sense veure't.

No podia saber res que li agradés més al Titella, però aparentà tenir una gran resignació d'haver d'estar tant temps sense veure-la. Li venien intencions de prendre-li la clau del pis, però va pensar que s'escamaria.

Tant punt se despediren, anà a trobar el Titus per dir-li que el pis quedaria sol uns quants dies.

Era un cas seriós. Hi havia d'intervenir molta gent i s'havia de calcular molt bé.

Encara que el Titella havia dat el sant, el Titus, com a home de més experiència, va fer de santer o director.

Lo primer que va fer el Titus fou anar-se a impressionar de la casa. Mirà i observà per tots els voltants, i amb la imaginació ja corria per dintre el pis, obria armaris, rebentava calaixeres, feia farcells de roba i l'entusiasme l'ubriagava de goig.

Primer de tot el Titus buscà un espasista perquè fes les claus, i cavil·lant va pensar amb el Paella. Ja duia la marca (que en diuen nyapa) de la porta del carrer, i només els faltava la del pis.

Tot buscant el Paella trobà el Morata, i com el Titus li tenia tanta confiança, va dir-li que ja tenia un altre sant.

—Barbi —respongué el Morata, content de poder anar a fer un nou robo.

—S'ha d'anar pel topo —digué el Titus.

—Ja saps que serveixo per tots els cuentos. Quants som? —preguntà.

—Per ara el Titella, tu i jo, però ens falten dos homes més, que ja els trobaré. Un que piqui de cera i l'altre que tapiegi la porta del tiroi i piqui si ve bronca.

—Digues que és un sant molt barbi —digué el Morata.

—Barbi, per arreglar-se bastant temps. És un treball que pot donar-nos molta pasta.

El Morata quedà cavil·lant ple d'entusiasme, i tot d'una digué:

—Podríem dir-ho al Brinquets i al Xinxorra. Què vos sembla, Titus?

—No sé, no sé —digué el Titus, tot pensatiu—. S'han de triar molt bé aquests homes. Potser serien millors el Cap de Martell o el Senalla o l'Hospici; perquè el Mosca i el Farra, mutxeli: no m'agrada el seu treball, i si poden et quinen.

—Jo ho diria al Cotilla —interrompé el Morata—. Precisament avui l'hi vist a «La Mina». I el Xixi potser aniria bé.

—No, no, que sembla un somer. Aquests no serveixen pel topo, ja saps que només van pel timba. Ja veuràs, Morata —digué el Titus—; deixa'm fer a mi. Te'n vas a casa el Saragossa i mires si trobes l'Hospici i l'Abogat. És lo millor que pots fer... Els dius que els tinc de veure quant més aviat millor.

—Hi vaig ara de seguida: potser hi són.

—Sí, ves-hi ara mateix. Jo espero als Italians.

Així que van deixar-se, el Morata se n'anà quasi corrents a complir la seva missió, i així que fou als quatre cantons va trobar a l'Hospici que

venia molt de pressa pel carrer d'en Trenta Claus.

—Ei! —cridà el Morata—. On xales tan corrents?

—Vaig al poleio: acabo d'escarbar un parlucu. És de là. Té, pinxera: tralla i tot.

—La tralla és xunga —digué el Morata—; no val una bul.

—Sí, però del parlucu —contestà l'Hosspici, tot esquivat, llambregant per tots costats— me n'adinyaran tres galates.

—El Titus vol parlar-te. Ves de seguida als Italians, que t'espera.

—Que saps què vol?

—No sé res; però crec que sap un sant molt barbi.

—És que si és pel topo —digué l'Hospici—, no vui fatigar: no m'agrada aquest cuento. M'estimo menos i estar més tranquil, sobretot ara que podré treballar el xungo.

—Ah, sí? Adinya-me'n quan ne tinguis, eh?

—No el tinc encara, però serà molt barato: a sis rumbis per xuc.

—Es car —respongué el Morata—; a mi me'l daven a dos bruges per pessetot. Si vols venir, t'esperen allí.

—No, que me'n vaig al poleio, que no hi halat d'avui —respongué l'Hospici. I se'n va anar.

Va anar-se'n el Morata pensant que semblava mentida com hi havia homes que no aprofitessin les ocasions. Tot just havia caminat deu passes que vegé l'Alfilerito; però com que era sainista no volgué dir-li res.

Mentres el Titus arreglava el robo proposat pel Titella, el Farra i el Mosca també estaven en activitat.

Els havien dat un sant i no volien ser més que ells dos i una dona que li deien la Garrella, aquesta únicament per empalmar el mulé, o siga lo robat.

Arribà l'hora que el Mosca i el Farra, junt amb la Garrella, se n'anaren al lloc de fer el robo, que era per allí els voltans del Forto Pio. Tot just en aquella ocasió començaven a edificar-s'hi cases.

Estigueren a l'aguait del pis que els havien indicat.

No feia una hora que s'esperaven que vegeren que s'apagava el llum del balcó, i als pocs moments van veure sortir dos homes i una dona.

El Mosca digué al Farra, que era un xic més apartat, per no cridar l'atenció:

—Pinxera. Surten els peringats.

Els dos homes s'estaven al davant de l'escala esperant que la dona tanqués la porta.

Tant bon punt els altres que vigilaven varen veure l'entrada lliure, s'atansaren, amb un ganxo obriren altre cop la porta, i a les fosques arribaren fins al segon pis. No se sentia re.

El Farra, que anava al davant, palpà la porta, i en veu baixa digué al seu consorte:

—Adinya'm el rus, que ja tinc la mà al pet.

—No cridis —contestà el Mosca—, que hi ha una quietud que fa fàstic.

A dintre el pis hi havia quedat una dona, que era la d'un d'aquells dos que havien sortit, i com que no es trobava bé, s'havia tirat mig vestida al llit per esperar els altres, que havien dit que tornarien de seguida. Estava endormiscada, quan va sentir que la porta feia un gemec. El primer cop no en va fer cas: va pensar que els altres no s'haguessin deixat alguna finestra oberta.

Tornà a sentir el mateix gemec i una mica de remor. Aleshores s'aixecà d'una revolada, i tant bon punt va per sortir de la cambra cridant: —Qui hi ha? —se li tirà al damunt un home.

De moment va quedar sorpresa, però va refer-se ràpidament.

—Què es això? Qui ets? Tripeta! Pinxet! —cridà la dona.

Quan el Mosca sentí anomenar aquests noms, digué al Farra:

—Deixa-la, deixa-la.

—Abroncarà —contestà aquest.

—Bé; però, qui sou? —preguntà la dona tot fent forces per deslliurar-se del que la tenia oprimida.

—Deixa-la, Farra! —repetí el Mosca,

—Tu ets el Farra? —digué la dona—. Així, aquest és el Mosca.

Van quedar glaçats: si no haguessin estat a les fosques se'ls haurien vist les extranyes expressions de llurs cares.

—Però, si es la Pegadets! —cridà el Mosca, sorprès d'haver-se sentit el seu nom.

Encengueren llum i quedaren un moment sense saber què dir.

—Noia, dispensa —digué el Mosca, confós—. Ens han enganyat o ens hem equivocat.

—Et juro per la meva mare, i aixís me torni cego, que jo no sabia ni que us estéssiu aquí —digué el Farra, que per la confusió en que es trobava enraonava amb dificultat.

Davant de l'actitut d'ells, la Pegadets va comprendre que verdaderament havia sigut una equivocació.

—I el Pinxet? —preguntà el Farra.

—Ha sortit amb el Tripeta i la Somera, perquè fa dies que no hem treballat; i com que jo cada mes tinc aquests mals de ventre que em recargolen, m'havia estirat damunt del llit.

—Tu, crida a la Garrella que se'n vagi —digué el Farra al Mosca.

Aquest sortí al balcó i feu un xiulet, signant a la dona de baix que se n'anés, la qual va anar-se'n sense entendre lo que havia passat.

El Mosca tenia una gran amistat amb el Pinxet perquè en altre temps havien anat de consortes, però les contingències del seu repugnant ofici els havien separat. Si no hagués sigut que la Pegadets sabia lo molt que el Pinxet distingia al Mosca, tal vegada no s'hauria pas cregut que fos una equivocació.

Se posaren a enraonar. Ella encengué un cigarret que havia fet prenent el tabac d'una caixeta de fusta que hi havia damunt de la taula del menjador.

Tota la conversa tenia el mateix objecte, que era l'equivocació que acabaven de tenir.

—Passen unes coses més rares! —digué la Pegadets—. Nosaltres, les dones, ho pinxerem més... Sabeu allò de la fàbrica de llisca? Si ells m'haguessin cregut no ens hauria anat tan malament.

Tot enraonant, la Pegadets agafà una ampolla d'una cambra d'allí la vora del menjador. Va portar tres gots desiguals, destapà l'ampolla, que era tapada amb un tap de paper, i posà una mica d'aiguardent a cada got.

—Beveu —digué allargant-los la beguda.

Tots van beure. Ella encengué el cigarro, que se li havia apagat, pegà pipada i absorbí el fum com si fos una substància alimentícia. Feu una petita contracció i tornà a sortir la fumarada, canviada de to, a l'ensems que ella escopí.

—Què deies d'allò de la fàbrica de llisca? —preguntà el Farra.

—Ah, sí: explica-ho —digué'l Mosca—. Sort que vaig caure de quinzena, o si no me la carrego. Te'n recordes? Vaia una pata vàreu tenir!

—Doncs, nois —digué ella tot tornant a pipar—, ens donen el sant, tot molt bé; les espases no podien treballar millor; entro jo a la borda primer que ells; els peringats havien sallat feia bona estona; anaven mudats. Vàrem dir: tardaran. A darrera meu entren ells i obren una tova que hi havia a la sala; mentres preparaven la farga, jo sí que pinxero un quarto qual porta estava ajustada. Va semblar-me que hi havia una mica de llum. De mica en mica obro la porta. Ja veureu: jo no sabia si hi havia algú. —va afegir la Pegadets, canviant de to. I seguí dient—: Doncs, sí: pinxero, i em veig un piltre. Hi havia un puró que cornava. La mare que em va parir, vàreig pensar jo, i em quedo parada, sense saber què fer. Ells se creien que eren sols. Si reculo i faig soroll se despertarà. Era llàstima que s'abronqués un toc tan maco. Bah, bah! Li posaré la mordassa (una cosa que sempre la duia jo). Em palpo i no la portava. Aleshores vàreig pensar... així de moment, sabeu?... el pringo ben bé del cor. De mica en mica m'hi anava acostant. Ja duia el xuri obert. Tan bon punt soc a dintre de tot del quarto, em veig una Mare de Déu dels Dolors amb una llantieta encesa davant de l'escaparata. Al veure aquella santa, em va fer un sobresalt el cor. La miro, i vaig dir-me jo mateixa: «Que és maca! Quina manera de mirar-me més llastimosa!». Mireu: vàreig quedar-me glaçada. No es que tingués bua: ja sabeu com soc jo. Doncs, nois, surto i dic an ells: «Xalem, xalem, que això ens anirà malament. Xalem de seguida, que ens carregaran. Allí hi ha un puró». Ells ja tenien el mulé fet; no varen voler-me escoltar de cap manera. Sallem sense que ens passés la més mínima. Ell estava més content! Però jo, què voleu que us diga?, tenia com un nus aquí al pit. Ja saps tu amb quina mala ba ens varen carregar, i tot per aquell fill d'una mala dona. Mireu: aquests dels poleios els faria a trossos. Sis anys! Vet aquí que des d'aleshores no hi fet re més de bo.

Tot just havia acabat de fer aquesta relació que va sentir-se a la porta que entraven el Pinxet, el Tripeta i la Somera.

Un cop explicat el fet, varen fer-se un tip de riure i van beure tant que el Mosca va quedar adormit damunt la llosa del balcó, fins que ja apuntava el dia.

Les fàbriques feien roncar les sirenes, les campanes despertaven els obrers, tothom se removia amb un moviment honrat, i aquells homes, capbaixos, com avergonyits, s'entornaren al seu propi cau.

Els de la pandilla del Titus havien tingut més sort, però van ser agafats el Morata i el Gallet, perquè, entretenint-se massa amb l'afany de voler robar més coses, i entusiasmats obrint calaixos i esberlant armaris, no varen sentir la senyal dels de fora i van agafar-los dintre el pis.

El Titus i el Titella fugiren contents amb lo que ja tenien, anant-se'n al poleio, i allí van ser les raons, perquè el Titus no volia vendre's un anell amb un brillant i una cadena d'or.

—Partim — deia el Titella.

—Ah, no! El gànguil i la tralla la vui lluir —i afegí—: Que et penses que és bo aquest brilla? Es xungo, home, és xungo.

—Doncs, ja que es xungo, polim-la, que a mi me'n toca astilla. Ja m'has quinat prou amb la raca de la farga.

Varen estar una infinitat de vegades a punt de barallar-se, i el Titus el feia passar amb raons.

Al cap de tres dies varen rebre carta del Morata dient-los que de la seva part, és a dir, de lo robat, podien arreglar de manera que sortís de seguida.

Els dos, fruint impunement de la llibertat, ni es varen prendre la molèstia de contestar. Una segona carta els anunciava que els descobriria, i amb aquesta por el Titella va aprofitar l'ocasió d'unir-se amb una colla que marxaven camí de França.

Els que formaven l'expedició eren el Pipa, el Tetes i el Mala Cara, amb la Cuscorro, la Negra, l'Aurora i el Titella. Ademés, anava amb ells l'Ull de Carinyo, que era un xicot coix i borni que tocava la guitarra, cantava cançons i sabia improvisar atacs de nervis.

Amb aquest pobre desgraciat confiaven de totes maneres els de la colla, perquè mentres ell, el cego, aniria a la manguela, una d'elles podia robar, i, amagats fora dels pobles, a la nit anirien a robar aviram o lo que poguessin.

El Titus de cap manera va voler-hi anar, perquè va dir que anaven a passar fam. Va donar uns quants diners al Titella per fer-lo callar i se'n

va anar a Lleida per no ser agafat, perquè sabia de segur que el Morata es venjaria.

Varen passar un quants dies que la Gravada i la Xava no tenien estada segura. Fins hi hagué nits que varen dormir en una escala; però com va desllogar-se un quartet dels molts que hi havia en el terrat del dotze del carrer de Migdia, encara que es tenia de pagar per mesos i era un xic difícil recollir sis pessetes totes d'un cop, amb bones paraules el procurador va accedir a que dintre pocs dies li darien les tres pessetes que els faltaven.

Elles mateixes varen anar a recollir les quatre fustes que tenien al terrat de la casa on estaven abans.

Això de tenir quartet propi després d'haver corregut tant temps les eventualitats dels perduts, va refer-los el seu estat d'ànim, tan decaigut.

No podien haver escollit lloc en tota aquella barriada on la vista s'hagués pogut distreure més.

Per la part de darrere podien veure la muntanya de Montjuïc, amb sa varietat de colors; els camps i roques, que per ses diferentes posicions distreien la monotonia, intercalant-hi mesquines edificacions cercades d'horts, esbarjo dels mig burgesos; les tristes fondes o barraques que fan menjar, on la criada, seduïda pel promès amb promeses vanes, despulla la flor de sa virginitat, quals despulles van a parar a la Casa de Maternitat, o amb vilesa són llençades al carrer; i també sobrepugen la vergonya a la bondat amb l'instint de fera sadollada de plaer aquella vida que s'inicia amb tendra forma humana, se descompon corrompuda com les ànimes dels que l'han engendrada dintre el fangall escrementós.

L'adúltera que rodola impel·lida per sa lascívia deixa caure el seu cos damunt del llit impúdic on amb grapes d'esparver triomfa el conquistador, i amb rialla sarcàstica frueix lo que no ha de posseir, i ella, amb plors d'esposada, se plany, volent ocultar el goig que descobreix sa perversitat. Complert el desig iniciat, el desori...

Confosa per la boirina, s'hi ovirava la Satalia vella; la font del Geperut, on l'obrer disfruta llurs innocentes gatzares; enllà, la Venta Eritaña, on tant s'hi recull el menestral com s'hi refugia la gent de mal viure; més enllà, la font del Gat, on els goluts s'hi afarten de cargols i muscles; ençà, la font dels Tres Pins, on gent ja més humil, a l'ombra d'escassos arbres,

hi couen costelles o hi plomen l'aviram, i amb perfídia barregen oli i vinagre per a excitar més la set, perquè ni menjant dugues vegades lo que tenen, quedarien tips.

Pel costat del mar, on la muntanya es més espadada, s'hi veuen totes aquelles construccions que en diuen recreos, on la modisteta, excitada en el ball, creu les paraules del promès que l'endemà ha de demanar-la als seus pares, i, confiada, en un moment entrega lo que després li resulta un calvari passional.

Amb astúcia arcavotesca estan arreglats els camins amb laberíntiques desviacions per a desorientar al perseguidor, al marit escamat o a la dona que tontament vol especular les accions de l'espòs infidel.

També hi troba el seu niu la prostituta que, excitada per l'alcohol, s'entrega febrosa a totes les corrupcions pels diners que espera, i els embrutits calaveres s'adormen en l'atmosfera carregada d'emanacions perverses, i, saturats per aquest maligne ambient, la dignitat se corromp, s'embruteix la família i el desvari s'extén amb feconda malura. La misèria...

El mar banya els fonaments de la sempre trista muntanya, en qual cim s'hi destaca una fortificació que fa pressentir coses que al cavil·lar-les el cor s'encongeix per la recopilació de tristes realitats.

De tant en tant se sent el ressò del salvatge esbarjo d'aquests desgraciats sers que frueixen fent derramar sang innocenta i son degradat instint és el reflexe de les desgràcies que aclaparen al nostre poble. I els coloms volten esfereïts, desorientats, esperonats per les perdigonades. Cada tret que al lluny repercuteix fa vibrar el cor dels humans sensibles. Aquell sinistre ressò és l'udol de la humanitat perversa que esbarja ses ociositats matant innocentes bestioles símbol de puresa en totes les grans religions.

Aquell dia, que ja s'havien aposentat, quan els raigs del sol lliscaven per damunt de la carena de la muntanya, fent rebrillar amb tons daurats lo que sobresortia a son indret, la Gravada i sa filla la Xava ja tenien apariada la celda.

Mirava, extranyada, la construcció del teatre del Circ Barcelonès, d'on per la part del carrer de Migdia es veia la cúpula angular de l'escenari. Contemplava aquella enginyosa col·locació de maons patinats per la intempèrie, formant una simetria elegant. També li feia extranyesa les

immenses teulades dels quarters de les Drassanes, els quals amagatalls descobrien l'antiga astúcia dels guerrejadors.

Així mateix també observava els teulats que abriguen les dugues grans naus de la casa de dormir del carrer d'en Cid, on s'encabeixen prop de tres-cents llits.

Cada cosa que mirava li era una novetat, i això l'atreia, distraient-la d'anar pels carrers. Lo que més l'entretenia era contemplar les obres del port. En la punta que va des del Morrot, ficant-se a dintre el mar com una faixa blanca, li agradava veure les figuretes que es bellugaven per damunt com si fossin una joguina de criatura.

En el mateix terradet hi havia una barraca de fusta pintada amb quitrà rexopat i ressec pel sol. A dintre estava dividit en quatre esquifits compartiments, i cada un d'ells era una habitació, amb cuina i tot.

Ademés de la barraca, hi havien quatre habitacions que era difícil endevinar com s'hi encabien en alguna d'elles, entre petites i grans, sis persones en cada cambra.

A la barraca que hi havia més a prop de l'escala hi vivia la Baturra i el Boina. Aquest dormia a terra, damunt d'un jaç d'encenalls, per no molestar a la Baturra, que estava molt malalta: sofria una tisis pulmonar a l'últim grau.

El tossir de la malalta entristia a la Xava, que, sense tenir una idea exacta de l'estat de la Baturra, li feia molta pena, potser com un soroll qualsevulga que li hagués ofès l'orella. Lo cert és que el gemegar de la malalta l'entristia, fugint tant com podia d'aquell indret, anant-se'n a jugar amb les criaturetes de la cega, que tenia el quartet a la part de darrere.

En una altra barraca hi havien un marit i muller amb tres criatures a les quals amb cinisme feien demanar caritat servint-se d'una guitarra o fent fer llàstima a les criatures: tant els cants amb la guitarra com els plors de les criatures no tenien per ells la tristor dels que els sentien pels carrers.

També hi tenia allí son niu un home que feia d'esguerrat, per la qual agilitat dislocatòria semblava que tenia les cames entrelligades per un abús de la naturalesa. El to de veu suplicant la caritat era molt diferent del que empleava entre els seus companys d'ofici, i molt més encara quan se barallava amb la seva dona, que era un tipo llarg i sec com totes

les dones dolentes, rebeguda de faccions, bruta, desgrenyada, amb uns monumentals postissos de clin damunt del cap que feien més raro el seu aspecte. Aquest espectre es dedicava a arrencar les arracades de les criatures, i, com era natural en ella, robar lo que podia, però sempre amb fina impunitat.

Tots els d'aquell poble, dalt del terrat, tenien la seva manera especial de viure, com succeeix amb les bèsties, que, per dolentes que siguin, també viuen.

Bons i dolents se barrejaven, perquè la misèria no fa distinció de sentiments. L'un feia assecar burilles; l'altre triava papers, fent-ne munts segons sa calitat. També n'hi havien dels que maten gats i escorxen gossos per la pell, extenent-les al terrat perquè s'assequessin. Els filharmònics ensajaven cançons. Els esguerrats voluntaris sempre es barallaven per qüestions d'amor. Les criatures corrien amunt i avall, fent ressonar tota la casa amb el soroll de ses petjades: les unes se pegaven, les altres ploraven o cridaven, i altres reien o cantaven.

Les ratxes de vent escampaven la ferum irresistible que sortia d'aquells interiors.

Tots aquells habitants estaven ocupats en la seva manera de guanyar-se la vida, i la pobra Baturra s'anava morint, passant moltes hores sola en la cambra, sense altra companyia que la remor dels de fora i de la mort que s'apropava.

El Boina feia tot lo que podia per ella. El producte de tot lo que robava era per aquella desgraciada dona que pel cúmul d'aconteixements de la seva vida vivia del furt, i amb el sobresalt constant de la por de que agafessin l'home que feia tant per ella.

El Boina era un lladre que tant tenia de bo com de dolent. Quan parlava de la malalta la seva cara agafava una expressió d'afligiment d'un home que pateix pel mal d'un altre.

El seu comportament era l'admiració de tot aquell barri, i fins an ell ja li agradava. No sortia de casa que l'un o l'altre no li preguntés per la Baturra, i seguidament ja li deien que lo que ell feia ningú ho hauria fet. Això de fer lo que un altre no feia el captivava tant, que dintre els seus esquifits coneixements empleava tot l'esforç possible per complaure a la pobra malalta.

Era el Boina un xicot alt i ben compartit, un xic aflaquit tant pels sofriments com per l'esquifida alimentació, que si bé era abundanta en quantitat, era mesquina en qualitat, i això feia que no es nodrís bé en relació a lo que demostrava la seva ossamenta.

Se dedicava a anar pel brinca, i també, si podia, pel descuit, junt amb dos més que a l'un li deien l'Escanyaputes i a l'altre la Vella, xicots tots tres de la mateixa edat aproximadament; però així com els demés lladres solen estar sempre capficats, aquests, molt al contrari, l'alegria els brollava en llur cara expressiva, i amb enginyosos acudits reien i feien riure als demés, distraient-se de llurs penes.

L'Escanya, que era com regularment li deien per a abreviar la llargada del motiu, tenia a la ratlla de vint-i-dos anys. Ningú hauria endevinat per l'aspecte la mena de vida que portava.

El Vella, baixet, sempre rialler i també de bon posat, completava aquell triumvirat sempre dispost a empaitar gallines, conills i tota mena d'aviram.

A les onze de la nit és quan solien anar a treballar. Ells deien que se n'anaven a dormir, però se n'anaven a prop d'on tenien de clavar falconada.

Amb unes grans mantes s'embolicaven, i si la casa on tenien de fer el furt era per les afores, s'arrupien en algun camp, esperant l'oportunitat de fer l'assalt.

Si en l'eixida, torre o magatzem hi havia algun gos, allavors la feina era del Vella, perquè tenia una traça especial en apaivagar-lo, i no es movia del seu costat fins que els altres havien fet el fet.

Si per casualitat era capat i no podia valdre's del seu medi, esperava que l'abordés i amb terrible habilitat li endinsava el ganivet perquè no lladrés mai més.

En canvi d'aquesta habilitat tenien la de saber tòrcer el coll de l'aviram sense que cridessin ni que quedessin mortes a l'acte, fent-les passar una agonia d'un parell o tres d'hores, fins que les podien portar al poleio.

Els dos companys tenien an el Boina moltes consideracions, i si alguna nit no podia anar-hi per mor de la malalta, fins li reservaven la part que li corresponia.

No obstant i això, ell no podia pas cuidar-la degudament, i s'indignava de que no la volguessin admetre a l'hospital.

—Són més lladres que nosaltres els desgraciats —deia ell—; no la volen, i, si jo caic, qui es cuidarà d'ella?

La idea de que pogués ser agafat l'esfereïa tant, que el feia tornar un home terrible, és a dir, perillós, per qui hagués intentat agafar-lo; i no era per lo que es referia an ell directament, que bé prous quinzenes havia passat, sinó per la pobra Baturra, que sofria tant del seu mal com de la por de que an ell no l'agafessin.

La tractava amb tanta amabilitat que an ella li queien les llàgrimes i li deia:

—Boina, sort tinc de tu. Tant que fas per mi i jo tantes malifetes que t'he fet!

—Calla, calla —contestava ell, emocionat—. Té: menja aquest plat d'enciam, que jo mateix l'he amanit a casa el Xato.

I què havia de menjar l'enciam amb bacallà esquinçat i olives, la pobra tísica que s'estava morint! An ell aquest plat li semblava la cosa més exquisida; i quan ella, més plena de bona voluntat per complaure'l que amb desig de menjar, el provava i el deixava, ell s'enfadava, perquè deia que li convenia aliment.

Quan la quitxalleta cantava o reia, la malalta plorava i deia:

—Jo també havia corregut i cantat com ells i ara m'estic morint sense poder veure a ningú dels meus. El meu pare qui sap lo que deu fer en aquests moments, i la mare, si sabés com estic jo ara, de segur que es posaria tan malalta com jo. Boina! —cridava—. Sort tinc de tu. Déu t'ho pagarà.

—Calla, dona, no hi creguis amb aquestes tonteries —li responia el Boina—. En el món no hi ha altre Déu que abillar-la. Ja veus: ni a l'hospital te volen, i això que és de la Santa Creu.

De seguida el Boina canviava de conversa, dient-li algun acudit que la fes riure, i quan la tenia calmada anava escales avall pensant quina en faria per fer diners per ella.

Deixem estar els demés veïns, que tots plegats renten els plats i olles i cassoles en una mateixa galleda, servint després aquesta aigua per a rentar-hi la roba.

La Gravada, un cop tingué a sa filla la Xava, volia recollir la Dolors. Si bé sabia que a casa l'Espanta era ben tractada, preferia tenir-la en sa companyia, no perquè l'estimés, sinó perquè volia estar resguardada per medi de les criatures quan el Botxinet tornés: si les trobava totes reunides, tal volta això minvaria el mal efecte de lo que bones o males llengües li haguessin contat.

Buscant i rebuscant, per fi va trobar col·locació a casa la Lloro: va llogar-s'hi de segunda ama. Encara que fos poc lo que guanyava, ja en tenien per anar-se sostenint, i sobre tot sabien que comptaven amb una quantitat fixa i segura.

La continència forçosa en que es veia obligada per la serietat que havia de representar pel càrrec que tenia, varen fer-li canviar el caràcter, i fins l'expressió de la cara prenia un altre tarannà.

Però de tant en tant, en el seu silenciós intern, hi treballava la lluita del desig pervertit; però la vergonya cobria ses manifestacions contranaturals. Si moralment lluitava, els seus òrgans físics, ferits de tant temps, sentien la reacció, com si es rehabilitessin en son estat primitiu, les quals sacsejades intenses, per l'estat morbós de ses passions, li feien passar moments anguniosos, i en l'auriola dels ulls s'hi comprenia lo que amb crits procurava dissimular.

En la púber nena la natura preparava el seu desenrotllament, i aquell to morenet, tant per ser recremat pel sol com enfosquit per la poca condícia, anava canviant-se-li per un color esblaimat, fent-li tenir un posat de malalta.

Aquells dos sers experimentaven un canvi que els abatia; tota aquella agilitat motiu de l'excitació les reduïa a una lassitud que temperava l'extrema nerviositat en que fins aquells dies havien viscut.

Per més precs i bones raons que li feia la Gravada, la Dolors no volia deixar de viure a casa l'Espanta: el canvi de vida li féu recordar amb horror tot lo que havia passat, i l'Espanta, com que la nena s'havia tornat molt carinyosa, no estava disposat a entregar-la tan fàcilment com creia la Gravada.

Feia ja vint dies que complia sa arcavotesca obligació a casa la Lloro, com abans hem dit, en calitat de segona mestressa o segunda ama, que és com en aquestes cases s'anomena la que cobra les llaunes, cuida dels

torns de les dones que han d'estar a la porta i d'altres detalls que no valen la pena de ser esmentats, quan s'escaigué ser el sant d'una d'aquelles víctimes llogades al preu de misèria; i la mestressa, seguint la costum establerta en benefici d'elles mateixes, perquè el gasto que fan se'l cobren tres o quatre vegades més, va llogar un piano, i aquell dia varen tancar la porta del carrer perquè no hi entressin altra gent que els parroquians íntims.

En havent: dinat va comparèixer el senyor Peret, persona ben reputada entre el veïnat del carrer Mitjà de Sant Pere: anava a la professó de Corpus i era molt considerat en la parròquia.

Amb el seu bastonet de canya americana, mànec de vori i ulleres fumades, perquè creia que aixís no era tant conegut, va asseure's sota d'un quadro on hi havia una Diana impúdica que talment semblava que es rigués d'aquell vellet, bona persona, formal, comerciant i brut.

No va fer-se esperar gens don Paco (es deia Josep Melós, però per nom de batalla es feia dir don Paco). Era un tipo gros, limfàtic, les quals espatlles i cap s'unien amb un sec que feia la pell. Varen saludar-se amb el senyor Peret amb aquella singular confraternitat d'aquells llocs.

Els extranyava molt que no hi anés el senyor Mariano, que no solia fer-hi falta mai, sobretot en dies de gresca. Aquest era metge, amb perdó siga dit en bé de la humanitat, que era pitjor que una pesta, com la major part dels seus.

El noi del piano començà a donar voltes al manubri, les dones a ballar i la mestressa a omplir gots de cervesa.

Així transcorria el temps amb alegria. Entraren homes de diferent aspecte i categoria. Al cap d'una hora va entrar el metge Mariano, íntim amic de la mort.

Aleshores sí que començà el xivarri. En Mariano va posar-se a ballar amb un tal Cotxereta, qual jove, per sa perversió i aberració, feia tots els gestes d'una dona, lo qual captivava i estimulava l'alegria de don Mariano.

—Què li sembla, senyor Peret? —cridava el metge tot fent moviments indecorosos.

—He, he! —contestava el senyor Peret, somrient i tal vegada pensant que també li agradava.

Hi havia molts homes coneguts de la casa que entraven i bevien cervesa, que la Gravada els servia, i sortien com avergonyits.

Dissimuladament el senyor Peret va entrar-se'n en un quarto sense que el seu dissimul no fos apercibit per tothom.

—Que vagi bé! —cridà don Paco tot rient i tossint, ennuegat i vermell de cara per motiu de les contraccions que feia per riure, esquitxant-se tota la camisa.

El piano vinga anar repicant les campanetes, i les dones s'alternaven per parelles, suades en tal extrem que els colorets els queien cara avall, fent un aspecte extrany, però agradable an aquells senyors.

L'asquerós Cotxereta va cantar uns cuplets que feren un esclat de rialles, sobre tot don Paco, que quan reia se li sacsejava el ventre.

Les dones, al compàs d'aquell tum tum atabalador i trist, ballaven amb marcades posicions, i els colors de les robes, el fum dels cigarros, la vermellor de les otomanes, en fi, tot plegat, tenia l'aspecte d'una orgia miserable que feia una gran tristesa.

La segunda ama, que aquell dia alternava amb les esclaves del sigle XX, feia molta estona que anava bevent tan a dojo que arribà un moment que no tingué altre remei que anar-se'n a cert lloc propi per lliurar una mica l'estómac d'aquell líquid.

Tornà a sortir amb un puro a la boca i tambalejant, que fins va trepitjar el peu monumental de don Paco, qual crit li sacsejà tota la carn i pell que li penjava, essent imprescindible un atac de tos.

—Cuidado, segunda ama!—cridà la Lloro. I repetí: — Cuidado, dona! Ai que la veig malament!

—Tu sí que estàs malament! —contestà la Gravada, fora de to—. Tu sí que estàs mona, verduga, que et menges la sang! Té, beu —afegí oferint-li un got de cervesa—; té, beu a la salut d'elles! Mala negada facis tu i els teus descendents! Porca, verra, bagassa!

—Traieu-me aquesta dona del davant! —cridà la Lloro amb els ulls que semblaven fugir-li de la cara.

—Sí, crida, mala-sort! Mala fi facis! Així te puguis veure cremar els peus! —cridava la Gravada amb tals crits que se sentien des de fora.

Don Paco mirava sense dir un mot. En Mariano deia:

—Porteu amoníac, que li passarà.

—A tu si que et passarà, estira-cordetes! —respongué la Gravada, vermella de cara de tant excitada, i amb els cabells que li tapaven els ulls.

—Però, traieu-la! —cridava la Lloro als que la tenien agafada—. Traieu-la an aquesta escaldada de vuit bandes! Així te pugui veure penjada!

—Jo amb un ferro roent te l'acabaria d'esbotzar! —cridava la borratxa —. Te faria beure la sang que aquestes tísiques treuen per la boca!

Les dones, per servilisme, volien agredir a la Gravada, i els homes no tingueren altre remei que aguantar-les, armant-se tal xivarri que a fora el carrer s'hi aturava la gent.

Amb les baralles varen trencar l'armiller de don Paco, caient-li el medalló a terra, i un taló d'aquells tant alts el va aixafar com una fiambrera vella, i els cabells de la seva esposa corrien per allí barrejats amb bocins de vidre, empastifats d'escopinades i cervesa.

El metge, per subjectar-la, li retorcia un braç. Don Paco quedà inutilisat en la lluita, sospirant per la cadena i el medalló, i amb un paper va recollir els pocs cabells que va trobar. El senyor Peret, a dintre el quarto amb l'Aurora, s'estava a les fosques, perquè va tancar la porta de por.

Després de molts esforços, uns homes que havien anat a beure cervesa, com molts d'altres que havien entrat i sortit, de moment varen agafar aquella dona, que, com més resistència li oposaven, més li creixia la seva força.

Ni bones paraules ni precs podien minvar aquella excitació, i talment semblava boja. Donava coces, mossegades, cridava, i era molt difícil aguantar-la sense exposar-se a prendre mal. El noi del piano caigué dos o tres vegades per terra.

Amb molt compte que no els mossegués, van dur-la fins a l'escala del dotze, que és on vivia.

En un instant s'hi reuní una gran gentada que, atreta pels crits, s'hi apropava, mirant aquell trist espectacle. Pels balcons les dones observaven lo que passava al carrer, i els comentaris que cada agrupament feia produïen en conjunt una gran xerrameca que es confonia amb l'esvalot general del carrer.

La Lloro va ajeure's damunt d'una atomana i les noies varen anar a pentinar-se i pintar-se la cara. Varen treure el piano i la festa va acabar

amb una tristesa manifestada.

Quan ningú de la casa pensava en res, sortí el senyor Peret del quarto, i sols vegé a la Lloro estirada, esbufegant de l'excitació, i ell, de puntetes, s'hi apropà, tocant-la per l'espatlla, preguntant-li:

—Puc sortir?

—Faci lo que vulgui, mitja cerilla, —va contestar la mestressa amb mal to.

IV

Després de molts precs, la Lloro va pagar els dies que li corresponien a la Gravada, i aquesta pagà el lloguer del quartet i algunes coses més que devia.

Com que havia quedat sense col·locació, després de moltes anades i vingudes va poder-se encabir a casa la Catalana, que era al mateix costat de ca la Lloro.

A la Laieta, que era com se deia la nova mestressa, li convenia una dona d'empenta que pogués fer cara quan se presentessin homes d'aquests corridos que deixen anar tot el furor de la seva bestialitat quan creuen que les dones, per sa pròpia constitució, són indefenses. Era precís que la segunda ama tingués força ànim per aguantar les qüestions que de vegades per no res se susciten.

Passava tot el dia i gairebé tota la nit al llindar de la porta, i quan menos s'ho pensava va tenir noves de que el Botxinet ja havia arribat i que la buscava.

Va produir-li tant efecte la notícia que, amb tot i estar tan bregada, s'estamordí. Feia les seves cavil·lacions: tan aviat se persuadia de que ell no en tindria res que dir, com ella mateixa es feia tots els càrrecs que ell li podia fer.

Preocupadíssima s'estava a la porta, quan s'escaigué passar per allí l'Ull de Carinyo, que ja havia tornat de l'expedició de França. Tot coixejant, amb la guitarra penjada a l'esquena, passava per l'altra acera on era la Gravada.

—Coixet! —cridà ella—. Coixet! Escolta.

—Que és a manguis?

—Sí, a tu. Vine, que et vui donar un recado.

—Ves, dona, ves! A mi també amb aquest cuento?

—Vine, home! No sigues banau, que va de debò —repetí la Gravada.

—Ah! Si és aixís, és diferent, dona. Em pensava que ho feies per riure.

—Sí, per riure estic!

—Bé, digues què vols —afegí l'Ull de Carinyo, tot fent una ganyota.

—Mira, coixet: m'han dit que el meu ja havia sallat. Has sentit dir alguna cosa tu?

—No, noia. També t'ho diria: ja saps com soc jo.

—Que tens feina ara?

—Ja veuràs: en tinc i no en tinc —respongué el coixet, repetint la seva viciada ganyota—. Ningú em mana a mi. Me n'anava a la Barceloneta, per si feia perres.

—Bé, doncs: tu que voltes tant per aquests tirois, pinxera si el veus. Si de cas, li dius que jo soc aquí, que l'estic esperant, o que se'n vagi a casa, al terrat del dotze. Ja saps on vui dir, oi?

—Sí, dona, no parlis més.

—Ah! Escolta: si et fes alguna pregunta, tu mutxeli, eh? Ves-hi aviat. Ja et donaré algunes perres.

—Mira: de seguida me n'hi vaig. Daré la volta, i molt serà que, si ha sallat, no el trobi en alguna tasca.

—Saps què penso jo? Que no deu voler sortir de dies.

—És més segur això que re més —respongué l'Ull de Carinyo—. Ja veuràs; ell no sap com està el barri, i també podria ser fàcil que el carreguessin. Saps què pots fer? Dona alguna cosa an aquells.

Passava gent, i ella no podia complir la seva obligació de cridar-los o estirar-los per la màniga, i la mestressa, des de dintre, cridà:

—Què és aquest carrillo? Segunda ama, no badi.

L'Ull de Carinyo se'n va anar i ella va quedar-se pensativa, sense tenir esma de cridar a ningú, perquè no tenia altra dèria que la de pensar en ell, com mai de la vida hi havia pensat.

La por l'atossigava, esfereint-la l'arribada del que era legalment el seu marit.

Ja sabia ella que si únicament per fer diners hagués fet lo que havés volgut, ell no li hauria dit res; però allò d'haver tingut relació íntima amb altres homes de la mateixa corda, això ells no ho perdonen, i aquest era el motiu de la seva justificada inquietud.

Deurien ser les vuit del vespre quan la Gravada, que, com sempre, s'estava a la porta de casa la Catalana, va veure venir l'Ull de Carinyo, el qual, apoiant-se amb la crossa, anava saltironant. Aviat va estar allí amb ella, fent-li saber que ja havia trobat el Botxinet a la taverna «La Sirena» i que ja tenia el recado.

—Què t'ha dit? —preguntà ella.

—M'ha convidat a beure. Diu que ara hi anirà.

El Botxinet ratllava als trenta-vuit anys, però el seu aspecte era de més edat. De regular estatura, per la costum d'anar sempre amb les mans a les butxaques dels pantalons s'havia encorbat, i la seva figura resultava encongida. Lo que més se significava de la seva cara era una piga peluda encastada a la galta esquerra, i després un bigoti molsut i retallat de baix, com si fos gastat de mossegar-lo. La ratlla horisontal que li formaven les celles li queia cap al nas. En el conjunt de la seva fesomia s'hi descobria lo que vanament hagués volgut ocultar.

Quan estava en situació passiva, la seva mirada, abrigada dintre la foscor de les òrbites, demostrava el seu estat recelós i alerta.

De color d'oli brut era la roba del seu vestit, i el vellut gastat dels llocs que més refregava, era una mica més clar. Un mocador negrós li embolicava el coll, fent dubtar si duia camisa o no. L'únic que era nou eren les espardenyes, de roba negra.

Concentrat i esporuguit caminava per aquells carrers on tant havia viscut. Les cases eren les mateixes, però la gent i les botigues eren diferentes de quan el Botxinet corria per allí. Les dones de les portes, que tant el coneixien, protegint-lo quan l'empaitava la policia, ja no hi eren. Tot era nou. No hauria sabut on ficar-se en un cas apurat. Abans tot el barri era casa seva, i ara ningú li deia res, i allò l'entristia.

Caminava embolcallat dintre el misteri del presidi, com si un vel negre recobrís la seva persona, moralment cadavèrica.

Trista ingratitud de la humanitat, que el desgraciat sent damunt d'ell com un pes que l'oprimeix, amb tendència a fer-lo caure a l'abim.

Ha sortit de presidi! Desditxat anatema, que en fas de mal! ¿Quan serà que la humanitat aplegarà al seu abric els convalescents morals de maldats passades, per protegir-los dintre el seu si de bondat?

Abandonat al gran occeà de la indiferència, com barca sense timó, seguia la corrent.

Silenciós, capcot, se n'anà el Botxinet on devia ser sa casa. En el moment de posar el peu al primer graó sentí una emoció extranya, batent-li el cor sense saber per què. Com una fredor que li esborronava

la pell i els nervis amb sa excitació, semblava que un impuls sobrenatural l'impel·lia cap amunt de la fosca i cargolada escala.

Obrí la porta del terrat, que únicament estava ajustada, i no hi trobà ningú: sols al lluny sentia la remor de la ciutat, i al cel hi veia una resplendor rosada que era el reflexe de la il·luminació dels carrers.

Va sospirar com si tingués una ànima pura: era una invocació a la llibertat. Mirà el cel, i no hi vegé més que fosca: la boirina tapava als seus ulls les estrelles. Quina quietud més freda! «On són els meus?», exclamà en el seu intern. Aviat li respongué la tos de la pobra malalta.

Lo primer que va sentir va ser aquell crit de la mort que rodava per la fosca.

De seguida, a la seva imaginació, se li presentaren les parets de la celda, com si a cada detall hi hagués marcat el record de les seves privacions, i una convulsió mental va desvetllar-lo d'aquell estat semivisionari, resseguint precipitadament totes les portes de les habitacions del terradet.

No sabent a quina porta trucar, quedà un moment pensatiu; però de seguida sentí soroll d'algú que pujava per l'escala, i al llindar de la porta del terrat aparegué una dona.

—Tona! —cridà ell, mig dubtant de si era la seva dona, per lo molt transformada que la trobava.

—Jaumet! Ets tu?

Acabades de dir aquestes paraules, que confirmaren l'un a l'altre, varen estar bona estona abraçats, i després van petonejar-se, fins que, passat el primer impuls, entraren al quartet.

La Xava dormia, i sa mare va cridar-la.

—Noia, desperta't! Mira el teu pare.

La nena no responia, ensopida per la son; però al sentir el refregadís d'un bigoti a la cara, s'aixecà esfereïda.

—És el teu pare —repetia la Gravada, confonent-se-li les llàgrimes pels sots de la cara.

El llum de l'espelma li feia mal als ulls, i amb les mans closes se'ls refregava.

S'assegué al llit, i l'esbocinada camisoleta sense mànigues deixava veure els seus tendres bracets.

En Jaumet l'abraçà, apretant-la al seu cos, besant-la tant com podia; però la noia plorava espantada.

—I la menuda, on és? —preguntà de seguida en Jaumet—. Deu ser una doneta. Aquella tampoc me coneixerà.

—És tanta la misèria que hem passat, que ens-e la tenen en una casa i està molt ben cuidada. Si no fos tan tard l'aniria a buscar; però demà dematí la veuràs: abans de llevar-te ja serà aquí.

Per canviar de conversa, la Tona afegí:

—Que llarg ha sigut! Ja perdia l'esperança de veure't mai més. Que me'n costes de llàgrimes!

I, amb la salameria de totes les dones perverses, se posà a plorar.

Aquesta actitud va fer molt més extranyesa a la Roseta.

—Ja ho veus: ja torno a ser aquí. No hi ha dia que no torni —va contestar en Jaumet, tot commogut per l'escena.

—Que tens gana? Deus tenir set. La noia anirà a baix en un moment —i, dirigint-se a la noia, digué—: Cuita, enllesteix. Ves a buscar vint cèntims d'aiguardent a casa el Bertrand, i omple el càntir als Quatre Cantons.

La nena es calçava les esparracades espardenyes, i, agafant els diners, l'ampolla i el càntir de terra amb el broc xic trencat, se n'anà escales avall.

Tancaren la porta de la cambra amb un baldonet. L'espelma, damunt de la cadira, allargava les ombres a la paret, fent figures extranyes. Ells dos s'abraçaren, abrigant-se amb el desig que ell tants anys havia sofert...

Trucaren a la porta, i en Jaume se sobresaltà: allò va fer-li retrocedir la imaginació a records de vuit anys enrere. Era la noia, que, amb tot i haver-se entretingut molt, an ell li va semblar que feia un instant.

Motivat pel susto, no va fer-li recança tenir de canviar de situació davant de la noia.

Poques vegades aquelles ànimes perdudes devien haver sentit aquella impressió que ja s'apartava de lo grosser, enlairant-se inconscientment a certa puresa; però estaven massa endinsats en la perversió per a que poguessin besllumar l'ideal de l'amor que tant enalteix l'esperit al més refinat sentiment.

Comparativament se trobaven situats fora del seu medi: no era la sensació brutal de sempre: fins sentien repugnància que la noia els veiés besar-se, i això re hi feia que la pobra criatura en altres ocasions hagués sentit el ressò de les converses i hagués vist les més impúdiques accions. Però aquella nit estava posseïda d'un sentiment per ella extrany, tant que desgraciadament no podia comprendre'l.

Amb unes quantes peces de roba arreglaren un llit per la noia, que s'hi ajagué bo i vestida.

Ells dos van passar la nit garlant, fins que la claror del dia, traspuant per les escletxes dels finestrons, va fer-los recordar que encara havien de dormir, i dormiren.

La Xava, per altra part, tingué una impressió ben extranya, ella que mai havia sospitat que tingués pare: li feia extrany que tant d'imprevist se li hagués aparegut. Fins ne dubtava; però, recopilant en el seu intern les més llunyanes idees, va persuadir-se que podia ser fàcil que aquell fos el seu pare, no sentint la més mínima sensació d'amor envers qui havia motivat el ser: sols extranyesa, res més que la novetat.

Amb alguns quartets que va portar en Jaume (que tornarem a anomenar amb el seu nom de batalla, o siga el Botxinet) varen poder passar alguns dies amb relativa satisfacció, sense que la Gravada tingués d'anar a casa la Catalana.

Passats els primers dies d'entusiasme per haver-se retrobat després de tants anys, va començar la investigació per part del Botxinet, acabant-se l'alegria de la Gravada.

Cada nova aclaració era una forta disputa, i an ella ja li feia l'efecte que no havien estat mai separats.

La promesa de que veuria la noia petita passava d'un dia a l'altre, i això era motiu de fortes discussions i amenaces per part d'ell, perquè no comprenia l'interès que tenia la Gravada en no dir-li on era sa filla, fins que, acorralada per les exigències d'ell, no va tenir altre remei que dir-li que era a casa l'Espanta.

Encara que la Gravada, amb plors i de genollons, pregà a l'Espanta que no enterés de res al Botxinet, no foren prous els precs, en canvi de sa mala conducta, perquè ell no deixés entreveure lo que havia motivat que ell tingués a la nena petita, la qual estimava com a pròpia.

Això no cal dir que portà tan fortes qüestions, que per primera vegada va poder recordar les pallisses d'altres temps.

No comprenia la Xava com aquell home que deien que era el seu pare passava tot el dia renyant a la seva mare, la qual, quan intentava cridar, una amenaça d'ell l'estamordia.

Les constants baralles del seu pare i de sa mare li obrien els ulls de la malícia, ensems que de mica en mica anava desxifrant que en el seu trist passat hi havia alguna cosa més que els crits, cops, abstinències i malediccions, cosa que ho considerava natural, perquè les seves amigues també explicaven que a casa seva els passava lo mateix. Va entreveure-hi cert misteri, una cosa que ella no podia precisar: era la immoralitat de sa mare.

Siga perquè aquell era el temps designat per la naturalesa, siga per les sensacions que a cada moment sofria, el cas sigué que la Xava tingué una impressió d'extranyesa i d'alegria.

Quan ho digué a sa mare, se'n va fer tota contenta: no ho desitjava pas poc ni gaire, i amb pervers pensament va exclamar:

—Ja era hora! Bé t'ha costat prou! Ara sí que et posaràs bona! Aquesta cara que feies fa algun temps era per això. Ara ja ets dona.

El que ja fos dona, com havia dit sa mare, no ho acabava de comprendre; bé prou sabia lo que havia succeït amb el Sèbio, a qui estimava molt; però com s'havia desvergonyit tant anant amb els timbes, passava quinzena darrera quinzena, i no el veia mai.

Per més precs que la Gravada va fer a la Laieta, mestressa de casa la Catalana, perquè se la tornés a quedar, va ser impossible: com que havia fet tantes festes, en el seu lloc hi tenia una tal Vermella, que també era dona d'empenta i de perversos sentiments, acostumada a anar a bufetades i tirar malediccions, perquè sabia moltes coses de fer patir.

Coneixent prou la Gravada el mal instint de la seva contrincanta, se va guardar com d'escaldar-se de persistir més en que la tornessin a admetre, quedant conformada amb una insinuació de la Vermella.

Acabats els diners, començà la lluita, i el Botxinet ja només cavil·lava quina en podria fer, a quina mena de robo es dedicaria, fins que s'hi presentà l'Espanta, que ja havia sigut consorte seu, i li explicà el sant que en Roca de Tremp els havia portat.

—Com que és un treball que pot dar molt, he pensat en tu —va dir-li l'Espanta.

—Ja és una cosa de cuidado; una lleona no es pot pas agravar tan fàcilment.

—Pensa-ho força. En Roca diu que hi han ben bé quaranta sacs. Si podem ficar-hi mà, no patirem mai més.

—No, si ja ho sé: si surten bé, són els millors tocs —va contestar el Botxinet. I afegí—: No tinguis cuidado, que ho pensaré força.

Aixís, quedaren per a tornar-se a trobar el vespre. Entretant ell pensava com se podria efectuar aquella maldat. Ja sabia el lloc on era, perquè l'Espanta li tenia molta confiança, i a sa manera calculà com se podia fer.

Aquell vespre se reuniren en Roca de Tremp, l'Espanta i el Botxinet.

En Roca digué:

—A la meva manera de veure es anar per l'escalo.

—Hi ha massa feina si s'abronca —respongué el Botxinet—; és molt insegur, i per aquells indrets no hi sé cap botigota. Necessitem més gent, i ara no n'hi han d'homes que serveixin per aquest treball. No és que jo no el conegui, perquè hi he anat més de vuit vegades per aquest cuento i sé els inconvenients. Tot està ple de canyeries d'aigua. És diferent d'abans. Vaia: feu lo que vulgueu; però ja us ho dic: massa gent i massa feina.

—I si ho fèiem pel confiança? —digué l'Espanta.

—Fora el més segur —digué en Roca—. No et sembla, Botxinet?

—Com a segur, sí, si ja el tinguéssim a dintre; però en aquestes cases són molt esquerps a prendre gent. Però veig que és un sant molt xungo. Jo em creia que ja tenieu el xivel a dins — digué el Botxinet—. Al cap i a l'últim és un treball que ningú en sap res.

—Bé, home —digué l'Espanta—; està clar que tens raó, però podem tentar-ho. No et sembla, noi?

—I sí, home, provem-ho —afegí en Roca—; entretant potser sortirà una altra cosa.

—Bé, doncs: deixeu-me fer a mi, que, si em creieu, la pasta serà nostra.

Els altres dos, és a dir, tant en Roca com l'Espanta, que sabien tot lo que el Botxinet sabia, varen prometre-li que tot lo que digués fora executat per ells, sense reparar en lo més mínim.

El lloc on se tenia de fer el robo era en un despatx situat en una travessia d'un carrer de molta concurrència i de molt trànsit.

Per a fer-se ben bé càrrec de la disposició interna de la casa, el propi Botxinet va entrar al despatx, dient que havia de parlar amb l'amo per un assumpte de molt interès, sense saber encara lo que li diria, però confiant en el seu propi ingeni, que res el pertorbava.

Van dir-li que s'esperés un moment, i entretant ell va observar tot lo que va poder.

Quan feia un ratet que s'esperava, va dir que ja tornaria. Pujà al pis de sobre, i amb una pregunta sense interès inspeccionà tot lo que a la vista tenia.

Un cop hagué calculat de la manera que tenia d'anar, va cridar an en Roca, que en aquell cas havia fet de santer, dient-li que, si tenia fe en ell, que dintre tres dies la caixa fora d'ells.

—Com ho farem? —preguntà en Roca de Tremp.

—Ja sé com té d'anar, però pel topo. Ara sols falta que en Vives vulgui venir.

—Prou, ja vindrà, ja: només hem de fer que dir-li.

—Doncs, avisa'l tu mateix —digué el Botxinet—, i li dius que porti l'atany i tots els russos que tinga, perquè hi haurà molta feina. S'han de buscar dos nassos perquè piquin de cera a cada cap del tiroi. Ah! I un roncali perquè si no la podem obrir...

—Vols dir que en Vives no l'obrirà?

—Potser no, i si no podia perdríem tota la feina. Val més estar segurs —replicà el Botxinet.

—Homes rai! Precisament n'ha tornat un de França que va a l'hora. Els tàpies han de ser al moment, perquè ja saps que són molt xivatos. Ara, lo que veig més difícil és lo del carro. Però ho diré al Quelitus, aquell que passava carn de matuta.

—No sé qui vols dir.

—Sí, home! Aquell que passava carn de cavall. Tens raó, que tu has estat fora.

—Bé, doncs —digué el Botxinet—; te'n vas a trobar a l'Espanta i aneu a dir an en Vives lo que fa el cas; i, si està conforme, que es deixi veure amb mi quant més aviat millor.

No tenia de perdre's aquell fet per negligència, molt al contrari: si l'activitat que desplegaren hagués sigut per fer una bona obra, hauria sigut un prodigi.

Al vespre, que sembla que és l'hora escollida per fer certes coses extranyes, era quan se solien ells trobar.

S'estava el Botxinet prenent cafè a casa l'Arcalde, com si fos el més pacífic ciutadà, quan va presentar-se l'Espanta dient-li que sortís a fora, que hi havia en Vives que l'esperava. D'una glopada es va beure el cafè i sortí. Se n'anaren per les afores. L'Espanta anava al davant per a vigilar si venia algú que pogués molestar-los, i ells dos parlaven del fet.

Una vegada apartats de la ciutat, Paral·lel amunt, prop de la Creu Coberta, s'uní amb ells l'Espanta per a tractar de les parts que farien, i, després de discutir un xic, quedaren ells quatre que anirien a la part, el Pinxa a la meitat d'una part, i els nassos, tàpies i el carreter, a la quarta.

Després explicà el Botxinet el plan que tenia, sense dir-los una sorpresa, que era una gran astúcia per si arribava el cas.

En Vives, que era molt pràctic en aquests assumptes, va escoltar-lo amb molta atenció, fixant-se bé en tot lo que l'altre deia; i a mida que el Botxinet feia la descripció de la botiga, amb l'escriptori amb vidres glaçats, i que a dalt no hi dormia ningú, no més una família a la part de darrere, però que no podien ser cap obstacle, s'entusiasmava al veure l'acert i disposició de l'altre, i va dir-li:

—Si pogués, anava ara mateix a treure la nyapa.

—Té, aquí la tens —respongué el Botxinet traient-se de la butxaca, amb tot compte, una pell de taronja on hi havia marcada la forma d'entrada de la clau—. Aquesta és la de dalt: la de baix ja es traurà sense cap dificultat.

—Barbi, noi! —contestà en Vives—. És un sistema de nyapa que jo encara no el coneixia. Qui te'n va ensenyar? Noi, està molt bé. Allò de la farina de llinosa i la cera verge és una porqueria.

—M'ho va dir un vespellaire dels antics. Ja tens peu de porc? —preguntà seguidament el Botxinet.

—Si tu no el tens, Vives, ja n'emmanllevaré un —respongué l'Espanta.

Varen despedir-se, quedant que el diumenge, a les quatre de la tarda, se trobarien pels voltants del monument de Colon.

L'excitació del Botxinet era una cosa per demés: ni dormia ni menjava. Tota la seva dèria estava concentrada en un mateix objecte: no al producte que pogués treure de lo robat, sinó a l'execució del robo.

La seva dona va suposar que ell preparava algun fet bo, perquè feia dies que li notava un canvi especial, és a dir, l'actitud que ja abans d'anar a presidi observava quan tenia alguna cosa en perspectiva.

La Xava estava indiferenta a lo que passava: no tenia altra feina que explicar a les demés noies la novetat que li havia succeït; i, entusiasmada per la nova situació, cada dia es pentinava, se recusia la roba esfilagarsada de tan vella, i l'il·lusionava molt el llacet del cap. Hores i més hores passava arreglant-se, ara pentinant-se fent-se clenxa, després provant de fer-se trena amb sa esquifideta cabellera, acabant fent-se un monyo petitet que semblava un nus que lligués tots els cabells, que li anaven a parar al darrere, lligats amb una veta que feia l'efecte de cinta.

Lo que també va millorar molt en ella sigué la netedat; així com mai se rentava aquell coll brut i picat de puces, ara cada dia se'l fregava amb sabó de la cuina, atrafegada en treure's una ratlla negrenca que se li havia format amb la brutícia. Ella podia anar amb robes velles i esfilagarsades, però la seva personeta no podia ser ja més curiosa, dintre dels medis que ella tenia.

Poc o molt, tard o d'hora, cada dia menjava, i aquesta regularitat va ser-li molt bona, manifestant-se en el seu semblant, trasmetent-se-li fins en el caràcter. Era molt més afable i no tan esquivada; i així com fins aleshores era una de tantes mossetes del carrer, algunes veïnes ja la tractaven més carinyosament, i aquest canvi ella el notava amb molta satisfacció.

No cal fer-se la il·lusió de que aquella criatura preparés un canvi de medi, no; però sí que, dintre l'embrutiment general d'aquella barriada, dominada en sa major part per la misèria, sense abandonar el seu estat descendent, se remuntava un graó, és a dir, de lo més baix passava a no ser tan baix. Ara lo que no podríem afirmar es si aquella noia, nascuda com una flor de femer, trasplantada en un altre ambient, hauria o no canviat de manera d'ésser. Probablement se n'haurien obtingut bons resultats.

Se presentà el dia del fet, i havia sigut tanta la previsió dels lladres que fins havien preparat una barqueta per si fallava el carro.

En Vives arribà al lloc convingut, i el seu aspecte era d'un pagès que acabava d'arribar, amb la seva gran manta, espardenyes amb vetes negres i mitjons blancs. Tothom s'hauria vist amb cor d'enganyar-lo.

L'Espanta, en Roca de Tremp i el Pinxa s'havien de trobar amb el Pipa i el Tetes a les nou del vespre.

En Vives i el Botxinet, a la tarda, anaren a passar per davant del lloc on havien de fer aquella nit la malesa. Fent l'indiferent, passaren pel passatge. El Botxinet duia una carta a les mans i mirava com si busqués la direcció escrita al sobre. Entretant el Vives comprovava les claus de la porta de l'escala. Si venia algun vianant, aleshores el Botxinet tossia i l'altre dissimuladament s'apartava.

A mida que s'acostava l'hora del furt augmentava el desig d'aquella gent, que bé pot dir-se que fins estaven febrosos.

La casa sols tenia pis i botiga i era en una recolzada d'un passatge, i més enllà hi havien uns magatzems que a la festa quedaven sols.

Arribat que sigué el moment de posar en pràctica lo que tant desitjaven, cada un d'ells va col·locar-se al lloc que li corresponia: els de dintre, per obrir portes; els de fora, per a fer les senyals que tenien convingudes en cas de bronca.

El Pipa, en un cap del carrer, el Tetes en un altre, i en Roca, havien de trasmetre la senyal als de dintre.

El vigilant del carrer havia tancat la porta, i, confiat, se n'anà a seguir el barri; però al cap d'un quart ja era oberta.

En Vives i el Botxinet pujaren al pis, i tan bon punt tingueren entrada avisaren a l'Espanta i al Pinxa, que s'esperaven a fora. Se tancaren a dintre i es feren amos de la casa.

Entraren al despatx, que coincidia al damunt de la caixa. Netejaren els junts de les rajoles, regant-les amb àcid perquè estovés el guix que les subjectava; però la feina es feia pesada en relació a l'ànsia que ells tenien. El Botxinet, que anava proveït de tot, barrejà salfumant i aiguafort, regant les juntures. Aleshores el fum els apartà d'allí, tement que fins els comprometria.

Les rajoles van anar-se desfent com si fossin pasta, i ells, amb les escarpes, grataven tant com la fortor acidosa els permetia. Amb tot

compte varen anar arrencant els rajols, fent un forat per on pogués passar-hi un home.

Era tanta la nerviositat que tenien que la major part d'ells deixaven, a més, les senyals de la seva brutícia.

Lligaren una faixa amb l'altra per a ajudar-se a baixar, anant a parar a la mateixa habitació on hi havia la caixa, tan sèria que fins els feia respecte.

Amb tanta precipitació anaven que varen fer caure una rajola del revoltó, anant a parar damunt de l'escriptori, essent tal el soroll que van quedar tots com glaçats. Segurament que en aquells instants sols se sentia el bategar dels seus cors.

Passats els primers moments d'esglai, tornaren a refer-se per tan mala feina. Amb les mantes taparen les escletxes perquè la llum no fos vista des del carrer.

Tota la ciència del Vives no servia per res, els esforços que feia eren inútils: la lleona no volia deixar la presa que noblement guardava.

Ni ganxos ni escarpes ni el peu de porc podien fer desdir la tossuderia dels panys. La suor els regalava cara avall, com si fessin un treball honrat. Per últim, provant l'ultim medi, varen col·locar-hi l'atany, per si conseguien desgavellar-la. Les rosques s'escorrien de tanta pressió i la caixa resistia perfectament totes aquelles coses, com si li fessin pessigolles.

—Mai m'havia passat amb cap lleona —exclamava el Vives, afrontat, ell que tenia tanta fama i que havia explicat tants fets.

La impaciència d'un i altres ratllava en la desesperació, quan el Botxinet, no podent resistir més, digué:

—Vives, prou!

Exclamació que concentrava un sens fi de coses.

—Prou, te dic! —repetí—. Ja la traurem. Jo la lleona no la deixo. Obre la porta.

En Vives, avergonyit sempre, feia l'últim esforç i no sentia lo que el Botxinet li deia.

—Tira, per qui et va parir! —digué el Botxinet en to amenaçador, confirmat per l'actitud dels altres—. Ves a la porta per obrir-la. A veure si en sabràs —va repetir amb sorna.

L'altre obeí amb el cap baix de vergonya, i començà la feina de furgar per dintre el pany; però aquest resistia perfectament tots els enginys de l'espasista.

Lo que sofrien d'esperit aquella gent no té ponderació: l'un renegava, l'altre maleïa, i els de fora estaven anguniosos pels de dintre.

A l'últim obriren la porta del carrer. El Pinxa sortí i feu una senyal an en Roca. Aquest s'hi atansà gairebé parant la mà.

—Porteu el carro —li digué en veu baixa.

I, escodrinyant per tot arreu, s'entornà altra vegada a dintre.

—Apa —digué el Botxinet—, que ja és nostra. Enretirem-la, que la taparem amb les nostres polloses.

Tot ells s'hi agafaren; però la caixa no es movia del lloc.

—Feu força, maleit siga el cor de...!

I un gemec d'esforç va privar-li la blasfèmia.

Era inútil: la caixa no es movia: estava collada a la paret.

Grataren com a rates el racó que formava la caixa i la paret, fins que, després de molt treballar, la varen fer somoure un xic.

—Apa, que ja és nostra! —repetia el Botxinet.

Posaren el peu de porc, que és una perpalina, i un parell d'ells, fent força de palanca, la varen fer córrer cosa de mig pam. Tots a l'una apretaven, fins que desdí.

Varen tapar-la com si fos un bulto de roba, per dissimular l'aspecte de la caixa, i amb les faixes varen lligar-lo. Com que feia molta estona que havien avisat el carro, i, sortosament per ells, encara no havia arribat, estaven amb molta angúnia. Per altra part, no gosaven sortir, quan tot d'un plegat senten que el sereno cantava les hores.

—El balondro! —exclamà en Vives.

—Arregleu bé la porta —digué el Botxinet, que no perdia la serenitat.

Tancaren i apagaren el llum; però el Botxinet, que atinava en tot, va recordar-se de la porta de l'escala.

—Ja és tancada la porta de l'escala? —preguntà.

Ningú ho sabia del cert. Aleshores va dir a l'Espanta que hi anés; però aquest, tenint por, va excusar-se dient que no es podia enfilar perquè s'havia fet mal al baixar.

—Ja hi vaig jo —digué el Pinxa.

Enfilant-se com va poder, pujà al pis i anà fins a l'escala, i, efectivament, ja estava ben tancada.

Tan bon punt va tornar a ser amb ells, que ja havien sentit les petjades del sereno i els seus cants, com si els avisés que se n'anava, sentiren pitos, i, com si una corrent elèctrica els hagués tocat, tots se remogueren, menos el Botxinet.

—Bronca, nois! —digué l'Espanta, espantat—. Som carregats. Xalem.

Si hi hagués hagut llum, de segur que se'ls hauria vist canviar de color. Les paraules sortien enrogallades, com si la mà de la justícia els apretés el coll.

—No tingueu bua, blancs! —els digué el Botxinet.

Però que és cas d'escoltar-lo! En Vives ja anava a obrir la porta per fugir; però el Botxinet va treure's un ganivet, dient-los que mataria al que intentés obrir la porta. Al mateix temps vigilava als de dintre perquè per fugir no el matessin an ell.

—Precisament es lo que jo volia.

I, per refer-los, els va dir:

—Ara ja estem salvats. Preparеu-vos, que de seguida vindrà el carro.

El respirar dels altres ja se sentia més fort, com si reposessin d'una gran fadiga; però ningú gosava dir un mot.

El Botxinet escoltava amb tanta atenció que el més petit soroll de fora l'interpretava fàcilment. No obstant lo que ell els havia dit, de bon grat haurien deixat la caixa, però l'amenaça del Botxinet els retenia.

De moment se sentiren les petjades del cavall i el soroll del carro que ressonava per aquella quietud anguniosa.

—Obriu, i amb una grapada la caixa dalt, que només serà un moment, o si no estem perduts.

A les paraules del Botxinet tots van preparar-se. Arribà el carro, els de fora ajudaren als de dintre, i el furt sigué efectuat.

Se n'anà el carro per on tenien ja convingut, sense que el deixessin de vigilar d'un tros lluny, no fiant-se l'un de l'altre.

Únicament en Vives i en Roca varen anar-se'n a buscar un mall i altres eines per a poder desgavellar la caixa. L'havien de dur al riu, per ser un lloc solitari, i així podrien treballar amb relativa tranquil·litat.

L'emoció que tots ells experimentaven prou la descobria el seu estat nerviós; aleshores la sensació havia canviat: el fet ja estava realisat, i lo

que dominava an aquells desgraciats era la cobdícia.

Cadascú tirava els seus plans, segons lo que pressentia que haurien trobat. La quantitat que se suposava anava creixent i disminuint, segons la impressió de les converses que tenien ells. L'un volia anar-se'n a França; l'altre, tan bon punt tingués la seva part, marxaria a Amèrica; és a dir, tots els plans imaginaris s'anaven desenrotllant a mida que s'apropava el moment emocionant d'obrir la caixa.

El carro era al peu de la pujada que hi ha una mica més enllà del Morrot, però el pobre animalet no podia. Les garrotades ressonaven com crits sinistres que les roques trasmetien a la immensitat del mar. Un nou esforç intentava el demacrat cavall, que defallia de feblesa.

Era tant l'afany d'arribar al Llobregat, que tots plegats van acostar-se al carro, i, posant tot l'esforç que el seu desig els impel·lia, ajudaren al cavall apretant al darrere, i la bèstia precipitava els seus passos al sentir-se alleugerida d'aquell feixuc pes.

Tot just arribats a can Tunis, varen veure en Vives i en Roca que, amb tot i anar molt carregats, no necessitaven a ningú que els envestís perquè corressin tant com podien, sense cridar per això l'atenció dels indiferents vianants que en aquelles hores passen per allí esporuguits.

El Botxinet i el Pinxa anaven una mica apartats de la colla, parlant de tot lo que havia succeït. El Botxinet agafà molta simpatia a l'altre perquè demostrà la seva valentia anant a inspeccionar la porta de l'escala quan estaven en dubte de si havia quedat oberta, sent aixís que els demés van fer el ronsa. Comprenent que era un home per tot, a mida que anaven conversant li dominava més la idea de que podia ser consorte seu, perquè pensava que amb un home d'aquelles condicions podria fer qualsevulga treball.

L'altre no en va procurava captar-li la simpatia, perquè prou sabia que era el marit de la Gravada, i un instint de venjança l'impel·lia a totes les baixeses per a conseguir el seu objecte, que era explicar-li que per culpa d'ella havia mort el Marrà.

El despreci d'ella fent-lo marxar de casa amb perill de ser agafat, lo qual demostrà que no l'estimava gens, no se li havia esborrat mai més de la memòria, i, fixa la idea de la venjança, buscava el moment d'excitar al Botxinet perquè en mà agena pogués satisfer el seu desig.

El dia apuntava per la costa llevantina i descobria els tons verdosos dels camps. Les cases de can Tunis trasparentaven una claror blavenca-morada, destacant-se el ritme gloriós de l'aubada. Els gossos lladraven com si pressentissin la condició d'aquells homes que passaven per la carretera seguint el carro que retrunyia. La remor del mar semblava una cançó trascendental qual harmonia remorejava per l'espai com si afalagués als que dormen eternalment dintre els compartiments d'aquella necròpolis, situada enfront del mar, arrapada a la llagrimosa muntanya de Montjuïc.

Els estels aclucaven les parpelles pel domini de la llum del gran mestre. L'horitzó, en la part de ponent, era confós, veient-s'hi el símptoma de la nit que desapareixia de nostra presència per a tornar a ser.

L'hora era un esclat de bellesa. L'harmonia sonora i del color glorificaven l'himne al nou dia.

En mig d'aquell esclat virginal d'un ambient purificador, aquelles ànimes esgarriades malmetien el seu destí.

L'únic ser inconscient d'aquella corrua era el cavall; símbol de la resignació, que compleix sa injusta missió pel domini d'un ser més refinat, l'home, que tot ho subjuga fins a fer-se esclau de sí mateix.

Tirava tant com podia, i pels junts de les corretges, que apretaven el guarniment, li sortia una escuma blanquinosa.

Els homes, febrosos de l'angúnia que els donava el desig, suaven, neguitosos, una suor negrosa, i tenien més delit que mai, alenats per la potència suprema del diner. Era ja de dia i havien arribat al lloc oportú.

Els cops de mall semblaven amagar-se per les salzeredes, confonent-se amb la remor del riu. Però el ferro era fort i no volia tan fàcilment deixar sa condició. L'esforç d'aquells homes no defallia. Força per força, cada cop ressonava com un plany, fins que va doblegar-se a la voluntat de l'home.

De cop setze mans nervioses i suades se precipitaren a les entranyes de la caixa. Un crit ferreny, amenaçador, del Botxinet, va separar-les. Els ulls d'aquella gent miraven fixes amb la potència de sa imaginació. L'aspiració compacta semblava un udol.

Les úniques urpes que penetraren en l'amagatall eren les del Botxinet, el qual portava la direcció.

Papers i més papers, que llençava amb despreci, i voleiant anaven a surar damunt de l'aigua del riu, que se'ls enduia corrent avall.

La remor més sinistra que pot sentir l'home se sentí. El somrís de l'avarícia quedà descrit en totes aquelles cares famolenques de diners.

Una grapada de duros ressonà i brillà damunt d'una manta negrosa. Encara que els homes no es movien per la por l'un de l'altre, en el seu intern tots s'hi tiraven al damunt.

Una altra grapada va repetir aquell soroll quimèric.

—Ja podeu mirar vosaltres mateixos si hi ha re més —digué el Botxinet.

Se precipitaren tant damunt de la caixa que alguns d'ells tenien les mans esgarrinxades, brollant-los gotes de sang. A mida que furgaven i no hi trobaven re, la seva postració s'accentuava amb despit.

El cavall se satisfeia amb gran plaer menjant herba, i tot remugant li sortia una escuma verdosa que li adornava el voltant de la boca, i de tant en tant girava el cap com si mirés, extranyat, el tràfec de la quadrilla.

En Roca de Tremp, amb les mans a la butxaca i amb el cap cot, com si li passés una tribulació, mirava fixament la caixa, maleint la sort perquè sempre li fugia.

Tots els projectes quedaren desvanescuts com les il·lusions que s'havien forjat, i entre la pandilla hi regnava la més gran indiferència, desfent aquell calor insà que tant els unia.

La recança de l'ambició no acabà de convènce'ls del tot, i algun d'ells repetides vegades hi ficava les mans, i la mirada que dirigia al cel descobria la blasfèmia.

En conjunt hi trobaren unes dos-centes trenta-cinc pessetes, les quals repartiren tot seguit, segons el conveni que tenien fet; però, per no mirar prim, als que no tenien la quarta van donar-los cinc pessetes.

El sentir remor de gent que s'apropava va esquivar-los, fugint per entre les mates vimeteres i joncs, mirant endarrere per si els seguien.

El Quelitos feia passar la seva indignació pegant al pobre cavallet, que corria, saltironant el carro al topar amb els sots i pedres del camí, anant-se'n per la carretera que condueix a l'Hospitalet en direcció a Hostafrancs, per no tornar pel mateix lloc.

El Botxinet i el Pinxa deixaren la colla, que es disgregà, i amb les trenta i pico de pessetes que cadascú tenia se n'anaren a Montjuïc a esmorzar en alguna font.

Més d'hora i mitja tingueren de caminar per a arribar a la font dels Tres Pins.

Aprofitant l'amistat que s'ofereix en la solitud, després que ja havien esmorzat, fent com aquell que no hi dona altra importància que el mencionar coses passades, explicà el Pinxa les disputes que havien motivat que ell hagués mort el Marrà per culpa d'una tal Gravada, que es deia Tona; extenent-se en tants detalls de la perversitat de la Gravada que el Botxinet, sense descobrir que fos la seva pròpia dona, va jurar en el seu intern que es venjaria; i, per no fer cap demostració al Botxinet, va esgarriar la conversa parlant d'altres coses. Tant l'un com l'altre estaven tant cansats que, buscant una ombra en un racó, prop d'un reguerot que circunda aquells horts, les paraules van anar-se dissipant, dominades per la son, i, sense dar-se'n compte, quedaren adormits.

Encara que el Botxinet no tenia mai hora fixa de tornar a casa, sent ja l'endemà que no en sabien re, la Gravada tenia certa inquietud, tement que l'haguessin agafat, perquè per tot arreu no es parlava d'altra cosa que del robo de la caixa.

Va córrer totes les botigues del veïnat preguntant insinuosament per ell: ningú n'hi sabia dar raó, tal volta motivat perquè encara no era reconegut.

Malhumorada, més per la falta de diners que per la falta d'ell, se n'entornà a casa seva, trobant-hi l'Ull de Carinyo, que estava enraonant amb la noia.

Li preguntà la Gravada si havia vist el seu home, i el coixet no va saber-li dar altra raó que agafaven molta gent a causa d'un fet molt important.

—Tots els desgraciats que troben carreguen —digué fent la ganyota nerviosa de sempre.

La Xava demanà al coixet que toqués la guitarra i que cantés aquelles cançons que feien riure tant a la gent. No va fer-se pregar gens ni mica: agafà l'instrument i començà a afinar-lo.

Mentres estava en la feina interminable de l'afinació, sortí el Boina del seu quartet, demanant-los per favor que no toquessin, perquè li semblava que la Baturra es moria.

Obedient, com sempre, l'Ull de Carinyo deixà la guitarra en un racó, i aleshores explicà les peripècies que varen succeir-li en el viatge a França.

—De tant caminar van fer-se'm llagues a sota l'aixella i la crossa se'm va escurçar prop d'un pam. Sort van tenir-ne de mi, o, si no, s'haurien mort de fam. Jo anava per les places dels pobles i tocava la guitarra. Els pagesos badaven un pam de boca. Quan cantava una copla bruta, aplaudien perquè els en cantés una altra de pitjor. I jo vinga dar-los per la banda perquè escopissin guita. Ja veuràs, noia: què s'ha de fer? Ells, els de la colla, s'estaven en algun camp esperant que jo hi portés lo que havia guanyat. En havent dinat sortien les dones i anaven a demanar caritat. Sempre tenien els homes a l'hospital i sis criatures que es morien de fam. Ells sortien de nits i anaven pel brinca, i, si feien algun toc, fugíem de seguida. Quina vida, noia! No pots pas pensar-t'ho. Lo que em feia més rabia es que ells no s'estaven de res: tant si jo estava despert com no, no miraven prim. Veus? Allò era lo que més ràbia em feia. No els dava jo tot lo que guanyava? Ja que entre ells no miraven prim, per què no tenia de ser jo igual? Creu-me, Xava, els desgraciats són molt dolents: no tenen bon fondo. Jo em creia que no estava renyida una cosa amb l'altra; però he vist que la major part són uns sinvergüenses. Doncs, a lo que anavem: vàrem arribar, caminant, a Port-Bou. Ja teníem diners pel tren. Vàrem fer escala en dos o tres punts, fins que arribàrem a Marsella. Ja hi som. Jo estava més mort que viu. Rondant, rondant, vàrem anar a parar a una taverna l'amo de la qual era català i també feia de la vida. «No podíeu venir en millor ocasió», va dir-nos l'amo. Els va vestir a tots amb roba nova. A mi em varen deixar a la fonda menjant un plat de sopes que semblava una calderada. Ja em convenia, ja, perquè et dic, noia, que per França s'hi passa molta carpanta. Però jo, muts, saps? Mai me vaig exclamar. Encara no feia dugues hores, que ja havien tornat. Amb la cara se'ls coneixia que havien carregat. No et diré més: varen guanyar tres tanques amb guita de sorno. Varen partir l'astilla i veig que em quinen. «Ai mala negada feu!», vaig dir-los. Creuries que em vaig posar a plorar? Tant que havia fet per ells, que, si no es per mi, tots

serien morts de fam! Noia, l'endemà en va caure un. «Mau! —vaig pensar, jo—. Jo guillo» I els ho dic net i clar que volia anar-me'n. Et penses que volien adinyar-me res? Ah, no! De cap manera. «Si no voleu donar-me res, vos abronco». Elles em varen estirar per l'americana, perquè jo ja sortia. I, compadides, varen dar-me vuit andoles franceses cada una. Aleshores ells, avergonyits, varen acabar-me de fer el còmputo. Mala negada facin per mar i per terra!

Mentres l'Ull de Carinyo posava fi a l'explicació amb una rastellera de renecs i malediccions, sortí el Boina dient que li semblava que la Baturra era morta.

La Gravada, que s'estava a dintre, al sentir això sortí corrents. Altres dones i també homes del terrat entraren a la cambra. Realment aquella infeliça havia mort.

Seguidament la nova de la mort de la Baturra va extendre's per tot el barri, improvisant-se una comissió de dones que va anar a fer la capta per la caixa i l'enterrament.

L'endemà, amb el cotxe ple de corones, se l'endugueren al cementiri.

L'efecte que produí a la noieta la mort de la Baturra sigué grandíssim. A la nit s'esfereïa, i en el seu improvisat llitet passava les hores desvetllada. Sempre li semblava sentir aquella tos precedida d'un respirar fadigat. En les tenebres se li representava la visió de quan, impel·lida per la curiositat, entrà en la cambra de la difunta.

La vegé estirada damunt d'unes robes brutes que formaven el llit. Hi havia els ciris damunt d'un caixó.

A les rajoles s'hi descobrien les resquícies de tan terrible enfermetat. La morta, il·luminada sols d'un costat, projectava una ombra a la paret que es remarcà en la pensa de la noieta.

Sigué tanta la impressió que causà a la Xava aquell natural espectacle, que el seu estat d'ànim, abatut, l'ensomniava, sense poder-se explicar ella mateixa per què tenia la idea fixa en aquella visió quimèrica.

Estava en el període de les grans extranyeses: cada cosa que observava se li remarcava en el seu intern, i les febles cavil·lacions se desvaneixien jugant amb la quitxalleta dels altres veïns del terrat.

Una de les coses que havia deixat un rastre remarcable en el seu interior era tot lo que li havia succeït amb en Sèbio. Reconstruïa en sa

tendra imaginació el passat, i la vaga experiència o reflexió d'aleshores li feia comprendre la importància de lo que amb innocència succeí. Deduïa que la picardia d'ell dominà la ignorància d'ella. Allavors no hauria cedit amb tanta facilitat.

Comparava també el temps passat amb la situació en que es trobava actualment, i cavil·lava pel pervindre. Sense que tot això obeís a un propòsit especulatiu, pobreta Xava!, instintivament se succeïen en el seu intern aquestes idees, tal volta mancada d'un objecte que en aquell moment li hagués atret l'atenció.

Lo que no acabava d'explicar-se prou clar era que aquell home sobrevingut fos el seu pare; i encara que sentia com una atracció de respecte en lo més profon de la seva indiferència, restava sempre amb el dubte.

No era d'extranyar que la Xava tingués aquest dubte, perquè des de que havia obert els ulls a la vida, més o menos emboirats per la ignorància, no havia vist a casa seva altra cosa que un canvi continuat d'homes.

Ja no era la noia abandonada de si mateixa: la vanitat l'apartava de l'abandonament de la infantesa. Les espardenyes esparracades i els vestits bruts l'avergonyien. Cosia i recosia les estripades robes, comprades a casa el drapaire, i com podia se les arreglava amb la idea d'agradar-se per agradar.

Quan estava cansada de cosir sortia al terradet, i tot sovint regava una atzavara que tenia en una olla de terra. Les veïnes vagaroses li donaven conversa, i ella, carinyosa, contestava tant atinadament com podia.

Era una flor que esclatava en mig de les runes de la pobresa.

Cada objecte del terrat descobria un rastre de misèria. En un racó, una pollera de joncs tota desgavellada; més amunt, penjada en un clau, una gàbia de llauna rovellada, tant reforçada en el seu bon temps que, en lloc d'una cotorra, feia l'efecte que hi guardaven una fera terrible. Hi havia un gabial de fusta que ja nasqué vell, ple de teranyines i draps, podrits. En un altre racó, unes caixes d'embalatge feien de coniller, qual fortor res la confonia, i al damunt, un feix d'escombres que havien sigut velles, amb les canyes trencades, i unes de velles que servien pera desembrassar lo que la incondícia dels veïns embussava.

Allí, un munt de paper per triar, que en els dies de vent s'escampava pel terrat, convertint-lo en una catifa; allà, sabatots esbocinats, barrets vells, draps, estores, cadires i palles de forcs d'alls.

Una olla trencada feia de fogó, que servia per a tots, havent-hi sempre foc encès de carbó mineral o de fustes velles, qual fumera empudegava.

Des d'aquell terrat, que semblava un barri petit, se sentia el brogit del carrer, les baralles dels interiors i el so dels manubris, que arribava dissipat per la distància.

Sempre hi tenia un company la Xava. Era un home que, encara que sols tenia uns quaranta anys, aparentava tenir-ne ben bé cinquanta. De bon nom li deien el Torrat, i, estirat sota una estora, hi dormia les borratxeres, motiu del seu nom i de la seva desgràcia. Roncava quasi sempre per la dificultat de la respiració, i quan se removia l'estora descobria els seus peus ressecs i bruts.

L'esverament que tingueren els lladres d'aquella barriada era ben justificat, perquè la policia agafava tots els homes de mala vida a l'objecte de descobrir els autors de l'escandalós furt de la caixa, i tots els que podien fugien.

El Botxinet, abans de fugir, va voler despedir-se de la seva dona, que no havia vist des del dia abans del furt.

Arribà al terrat i hi trobà la Xava. Això va contrariar-lo molt, perquè desitjava estar sol amb la seva dona. Aviat se li va ocórrer la idea d'enviar-la a un recado, recomanant-li que no anés de pressa a tornar.

Se n'anà la Xava, tota extranyada de tal recomanació, però complí sense posar-hi el més petit obstacle.

El Botxinet, després de saludar carinyosament la seva dona, va excusar-se del temps que havia estat sense anar-hi, dispensant-li ella sense fer cap objecció.

Festejant-la, l'amoixà, pregant-li que es despullés. De moment ella es resistia; però, seduïda per les bones paraules, cedí, i de mica en mica va anar-se despullant, fins a quedar gairebé nua. Aleshores ell, mig en broma, va treure-li l'esbocinada camisa, al mateix temps que amb rapidesa extraordinària li tapà la boca, sense dar-li temps de que pogués cridar, i amb la faixa, que ja s'havia desenroscat com aparentant voler-se despullar, va lligar-li els braços.

Era tanta la feresa d'ell, que en un instant va tenir-la subjectada.

Ella feia tota mena de contorsions, però era inútil: un genoll punxegut li apretava l'estómac, amb un dolor tant intens que, ni tenint la boca lliure, hauria pogut cridar.

Els ulls d'aquella dona semblaven fugir de ses òrbites. Les seves faccions, excitades pel sofriment i la por, eren d'un aspecte horrorós.

Va treure's el ganivet, i, maleint-la terriblement, l'amenaçava, prometent endinsar-li al cor. Lo més esfereïdor és que ella sols sentia una petita punxada, perquè ell, per fer-la sofrir, no decidia matar-la.

Amb els punys i amb el mànec del ganivet va començar a dar-li cops per tot arreu on li plavia de més maldat. Va creure que ja la tenia mig morta, perquè era tant el sofrir d'ella que la cara se li amoratava, com si les venes estessin a punt de dilatar-se.

S'aixecà, i, treta l'opressió del pit, el moviment del cos va demostrar-li que sospirava, encara que fos amb gran fatic.

En tots aquests moviments se li desfé el lligam de la boca i feu un crit d'horror. Això augmentà més la ira d'aquell desanimat, i d'un cop de puny a la cara li ensangrentà nas i boca. Callà un moment, sentint-se sols un gemec profon.

Estava a punt d'anar-se'n, perquè la remor dels veïns l'amenaçava, i ella feu un esforç per a maleir-lo. Aleshores se girà en rodó i li clavà urpada com si ses mans fossin les garres d'una fera, fent-li fer tal xiscle que tots els veïns s'esglaiaren; però ningú s'atreví a entrar al quartet de la Gravada, perquè la mala reputació del Botxinet imposava temor.

La urpada fou en tal lloc que potser mai més podria guanyar-se la vida com ho havia fet fins aleshores.

I, no content encara, enfebrosit i foll, l'agafà pels cabells i l'arrossegà per terra fins a l'escala, disposat a fer-la baixar graons avall; però eren tants els crits de la infeliça martiritzada i els dels veïns, que el Botxinet deixà an aquella desgraciada amb tals ferides que tothom la creia morta.

De seguida li taparen les cames, nues i amoratades, tacades de la sang que li brollava de la ferida.

Ell, aprofitant la confusió, tant dels que entraven a l'escala com dels que socorrien a la ferida, dient que la seva dona havia pres mal, fugí.

Amb l'Espanta i la seva dona, que representava ser la mare de la Lola, van fugir el Botxinet i el Pinxa, i tots plegats terres enllà camí de França,

s'allunyaren caminant amb el pes de la mala vida.

V

La major part de veïnes del carrer de Migdia es disputaven per a recollir la Xava, afalagant-la hipòcritament per a atreure-se-la. L'aspecte d'ella havia canviat per complet: era una noia fina, i la carona anava ovalant-se-li, i la seva forma general se desenrotllava en bellesa.

Sola que es vegé, no tingué altre remei que acceptar els oferiments d'una veïna del terç pis, la qual vivia amb un home que anava per les carteres; però com que era molt conegut d'alguns agents de policia, encara no el veien ja l'agafaven, i passava més temps complint quinzenes que en llibertat.

La seva dona, que ja ratllava als quaranta anys, i a la qual anomenaven la Mossegaventres, amb ple coneixement i consentiment del seu home es dedicava a guanyar lo que podia, tant pel gat com per lo que es presentava.

La seva cara feia una ganyota especial, perquè a la galta hi tenia una cicatriu de resultes d'una ganivetada, i a l'altre costat una piga, que potser era un desig. L'aspecte de la seva fesomia era dominat per dos ulls que de tan grossos semblaven que li anessin a caure de les bosses que li formaven les parpelles, sempre humides i irritades, destil·lant-li llàgrimes pel llagrimal.

Encara que duia la cotilla gruixuda com si fos una corassa, els muscles li rebotien cercant la natural expansió, i la gruixària del cos la feia semblar més baixa de lo que realment era.

Anava quasi sempre vestida amb robes velles de color negre, tacades pel deixament. Tant hivern com estiu duia mocador al cap per a amagar la blancor plomissa de la closca, mancada de cabells.

Aquesta sigué la incidental protectora de la Xava, a la qual, encara que no pogués simpatisar amb ella pel motiu de la repulsió que sentia per l'aspecte de la Mossegaventres, no obstant, li estava agraïda, servint-la en els quefers de la casa com si fos una minyona, encara que la feina del pis era ben poca, perquè mai encenien foc, anant a buscar el menjar en les tavernes del barri.

Les demés veïnes, enfadades perquè no es podien gaudir de lo que prometia dar la Xava amb la seva hermosura, li donaven consells que, amb l'excusa de ser-li bons, servien per fer-li obrir els ulls a la maldat, que fins aleshores passava per davant d'ella un xic indiferenta.

L'home de la Mossegaventres, que era petitó, gruixut i revellit de cara, amb les faccions un xic caigudes pel pes de l'embrutiment i també perquè ratllava a mig sigle, va acceptar la forastera amb ambiciosa satisfacció, i deia a la Mossega:

—D'aquí quatre dies aquesta mossa serà una donassa i farà els diners que voldrà —i afegia—: Si des de que està amb nosaltres ja s'ha refet!

—Jo, quan tenia la seva edat —responia la Mossegaventres—, ja estava cansada de fer de la vida.

Aquestes manifestacions esfereïen a la Xava, i tot l'agraïment que dintre de si tenia davallava amb la més indiferenta consideració. Llegia en els ulls d'aquell home, que es deia Joaquim, totes les males intencions que se li descobrien en sa mirada, i l'haver de tenir aquesta adversió an aquella gent, que per altra part tant feien per ella, li sabia molt greu.

Vanament cercava la sinceritat que dintre d'ella sentia brollar, i s'esforçava en interpretar en bon sentit lo que ella pressentia una maldat.

En Joaquim, ademés de dedicar-se a robar carteres, feia tot lo que podia per guanyar alguna pesseta. Venia tabac fent veure que era de l'Havana; expenia moneda falsa forta; i, si convenia anar a fer de tàpia, no hi posava cap inconvenient.

Fins en aquella ocasió que varen arrapar a la Xava, havien viscut molt independentment. Des de que tingueren la noia a casa tot era fer-se postures com si fossin joves enamorats. Aquelles escenes de ternura revellida fastiguejaven a la Xava.

Arribà a tal desbordament la deshonestitat d'aquells dos sers miserables en tots sentits, que, per corrompre a la Xava, no s'abstenien, sinó que s'hi esforçaven, perquè ja els havia passat la darrera hora, en representar escenes que fins moltes bèsties necessiten cert recolliment per executar-les.

Veient la despòtica parella que la seva manera d'ésser no feia decidir a la Xava, ans al contrari, la seva indiferència se remarcava amb expressions de despreci, varen calcular malament de fer un canvi de

sistema. No tingué aquell vell pervers la repugnant idea de fer-se l'enamorat de la noia?

La Mossegaventres, de propòsit, els deixava sols, i la Xava veia aquell home com un monstre que volia devorar-la.

El vell bavejava, i, tremolós de mans, no sentia tant sols la cobdícia dels diners a venir, sinó una emoció luxuriosa li embromava el cap, li convulsionava els nervis, i una febre s'apoderava d'ell, executant per propi impuls lo que semblava únicament un càlcul per l'ambició de diners que podria dar aquella carn innocenta.

Amb les mans ossenques, els dits crispats per la nerviositat, intentava agafar la Xava pel seu tendre cos; però ella sentia aquella urpada febrosa, i tot el seu sistema nerviós s'extremia amb repulsió.

De vegades la Xava estava distreta, i el sàtir l'escometia de part darrera, amb sorpresa. La noia xisclava esfereïda, i ell, rendit pels crits, la mirava de fit a fit, com dient: «No sé què em deté». Corria envers ella quan la creia dominada per una mirada amenaçadora. Ella corria, fugia, posava un obstacle entremig per assegurar més la seva fugida, i fins una vegada ell caigué de quatre grapes a terra, i el pes dels anys no deixaven aixecar-lo d'aquella posició ridícula.

La resistència de la Xava desesperava a la Mossega i al seu home, perquè ella ja havia fet dar veus a certes cases explicant les bones condicions de la noia per fer aquell miserable negoci. No havien cregut mai que la Xava resistís en la forma que ho feia, perquè ells deduïen de la procedència i de la vida aventurera que havia portat.

Més o menos ja tenien calculat la quantitat que cobrarien de la venda d'aquella infeliç noieta, i, confiats en aquest principi, ni ell s'ocupava de vendre tabac ni ella de fer el gat i altres malifetes pròpies de sa vida i males costums.

A la taverna ja no els fiaven, i molt menos a casa l'adroguer, arribant al fatal moment de tenir gana i no tenir diners per a comprar menjar.

Perseguits pel seu embrutiment i esperonats per la misèria, la Mossega va desvergonyir-se amb la noia: primer la volia convèncer amb bones paraules; però, veient-la tan obstinada en no sucumbir, va amenaçar en tancar-la en una cambra.

Bona manya es donaven la dona i el vell de que la Xava no es freqüentés amb ningú, i fins no la deixaven sortir de casa; però ella

parlava tot sovint amb una dona que passava els matins venent matons, i castanyes, quan n'era el temps.

Aquella venedora ambulant la consolava, dient-li que, quan no pogués aguantar més, ella la llogaria, li faria la vida, la vestiria i encara podria disposar d'algun quartet que com a jornal li daria.

Això animava molt a la Xava; però, retinguda per una força misteriosa que potser era la por, no gosava insinuar que se'n volia anar.

Va succeir una nit que la Mossegaventres va portar un home al pis. En Joaquim ja era fora: anava a la busca, que diuen ells.

La Xava dormia en una cambra fosca, i el seu llit era un catre de tela metàl·lica ja tota rovellada. Aquell reduït espai estava farcit de caixes velles, fustes i munts de roba bruta que, per no rentar-la, se podria, desprenent-se bafarades que oprimien la respiració de la noia, que dormia més o menos sossegada.

Hi entrà la Mossegaventres a poc a poc i de puntetes. Per no cridar, la sacsejà. La nena, de primer, rondinà, i, una mica més deixondida, feu un crit, creient que era aquell homenot, que algunes altres vegades ja hi havia anat. La veu de la dona l'orientà i li calmà el sobresalt.

—Aixeca't, Xava, sense fer soroll —digué la vella—. Aixeca't sense calçar-te: aixís no faràs soroll.

A la noia no sabia lo que li passava ni endevinava la intenció de la dona.

—Aixeca't, cuita —repetí la donota—. No facis soroll, i amb molt compte tenta la baldra d'aquell home que jo tinc al quarto. Cuita, desperta't, dona! —afegí, neguitosa—. Quan sentis que jo li faig petons, ja tindrà l'americana prop de la vidriera. Escarba-li la saina que estic segura de que l'abilla molt. Quan la tinguis, xales al tiroi i m'esperes a la tasca si és oberta.

Dit això, se n'anà tot seguit a la seva feina.

La noia quedà asseguda al llit, gratant-se el cap, perquè els cabells embullats li feien picor, i també per altre motiu. «Què faré? —va dir-se entre si—. Ja és llàstima que, si porta diners, els deixem perdre. Si anés en una altra casa també li farien. Però si s'abronca...».

Dubtant passava l'estona, però tot cavil·lant se posava les faldilletes, i amb tot compte, guiada per la llum de les vidrieres de la cambra on

estava la Mossegaventres, s'hi atansà a poc a poc, esperant el moment de la senya. Des de fora sentia l'alegria forçada i embabiecadora de dintre. Al notar la senyal, perquè prou compte tenia la Mossega en no confondre-la, obrí un xic la vidriera, al darrere de la qual hi havia una cadira d'on penjava l'americana.

La tentà amb les seves mans fines com pinces, butxaquejà i no hi trobà res.

La dona procurava amb tot el mal art distreure a la víctima, la qual, sense un desig degenerat, no podia deixar-se petonejar per aquella cara repugnant.

Provà la Xava l'altra butxaca, on hi trobà la cartera amb papers, i, al caure-li a terra, de poc que la descobreix. Així que anava per obrir una mica més la vidriera, perquè la mà closa no hi passava, van trucar a la porta del pis.

S'esverà la noia, fent una mica de remor. Van tornar a trucar amb més insistència.

A l'home de la cambra va fer-li extrany aquell impertinent trucar.

La Mossegaventres, que havia sentit el soroll de la vidriera, com si fos un gemec, apagà dissimuladament l'espelma.

L'home va esverar-se, posant-se a cridar, i a la porta trucaven més fort.

La Xava, com una garsa, va córrer a amagar la cartera dintre la màrfega del seu catre.

Per atolondrar-lo, la Mossega també cridava, fent l'enfadada per la desconfiança d'aquell home.

Ell va encendre el llum, cridant fort, excitant la curiositat i persistència del de fora, fins que ella obrí la porta. Era en Joaquim.

—Li hem escarbat la saina pel gat —digué ella de pressa i en veu baixa perquè l'home no l'entengués.

—Adinya-me-la, que sallaré —va contestar ell, perquè ja pressentia els diners.

—La té la Xava.

Lo primer que va fer el foraster va ser posar-se l'americana per anar-se'n d'aquell tribull, i al palpar va trobar que li faltava la cartera. Allò fou el cridar d'un home enfadat, perquè tot seguit entengué la trama.

Entrà en Joaquim amb aires de valent que vol avassallar-ho tot, però l'home que és cas de minvar els seus crits, que ja se sentien des del carrer.

Tractà en Joaquim i la Mossega d'amenaçar-lo per si li feien. por.

—A mi amb tremendes? —digué l'home. I, cridant més encara de lo que cridava, va treure's una pistola, dient-los—: Si no em torneu la cartera, vos descarrego tantes bales com tinc.

En Joaquim butxaquejà i va treure's un ganivet. Ella. agafà una ampolla en actitud amenaçadora, i de moment s'armà la més gran confusió de salts i corredisses, i el més gran dels esvalots.

A la noia, des del llit, tapada de cap i tot, li feia l'efecte de que no hi era.

Al carrer se sentia el xivarri, i per l'escala pujava gent que ja eren prop de la porta, creient-se que hi havia qui sap los morts.

Veient els malfactors que la cosa es complicava massa, varen dir al foraster que ja la buscarien, que potser li havia caigut per terra.

—Teniu! —cridà la dona—. Boc! Aquí la teniu la cartera! Era aquí terra —llesta com una guineu, l'havia anada a buscar al quartet—. Aquí la teniu! —repetí—. No cal que us cabregeu tant!

El foraster, d'una urpada, l'arreplegà, i en aquell instant entrà la policia, el vigilant i el sereno.

Van prendre tot seguit la pistola del foraster, el qual, distret, encara la duia a la mà. En Joaquim volia arreglar-ho tot a les bones; però el vigilant, d'una empenta, el va treure del mig.

—Què feia vostè amb la pistola? —preguntà un representant de l'autoritat.

—Jo, res. Era per fer-los por, perquè m'havien pres la cartera.

—Mentida, fill d'una mala dona! —cridà la Mossega—. Ens ha amenaçat amb la pistola.

—Ca, dona, ca! —respongué el foraster—. Si és descarregada! —I, dirigint-se als de policia, els va dir que l'escorfollessin, que ni bales duia.

—Li falta res de la cartera? —preguntà el vigilant.

—No: ja hi es tot.

—Doncs, aneu's-en. Els homes que tenen una mica de vergonya i volen ser decents no venen en aquests llocs —va dir el vigilant—. Amb això, si els senyors no hi tenen inconvenient, aneu's-en.

Així mateix ho feu el foraster, donant moltes gràcies pel consell i prometent que mai més tornaria a semblants cases.

La policia va convidar an en Joaquim a ser mantingut quinze dies per compte de l'Estat.

El disgust i l'enrabiada que va tenir la Mossega no es fàcil de descriure. Caminava amunt i avall del pis; renegava; se maleïa ella mateixa; se desitjava la mort; ara tirava una cadira per terra, després tancava una porta d'una revolada, fent ressonar tota la casa. La seva veu perdia la força, cansada de dir barbaritats.

La Xava continuava embolicada, sense gosar dir un mot. Quan comprengué que la Mossega ja estava un xic calmada, s'aixecà, perquè pel mal tràngol que havia passat li convenia sortir a l'esquifit balcó que feia de galeria.

Al sentir-la la dona, esvalotada, va tornar de nou a les malediccions, dient a la Xava que ella tenia la culpa de tot.

—Però, dona, aneu a la delegació; potser el deixaran anar.

—Mal com no li donen garrot! Que en tinc de fer d'aquell macarró? La cartera és lo que em sap greu!

—Què us penseu què hi havia en aquella saina? Tot eren papers escrits —contestà la Xava.

—No ho devies pinxerar bé.

—Que no ho he mirat bé? Un per un. Fins me n'han caigut per terra.

—Ai, mala negada faci el boc! Així pugui tenir mala mort, tant per mar com per terra! Veus quina mala ba tenim? I per això ha armat tanta bronca? —De mica en mica anava pujant de to, excitant-se més, i continuà dient—: Mira que hi ha cabrons ben patosos! Després encara diran dels fletes! Ai el gran podrit! Amb el cuento de la saina no m'ha pagat! Tant de bo el veiés penjat, que li estiraria les cames perquè fes l'última ganyota! I que per culpa d'aquest boc m'hagin agafat el pobre Joaquim! Ves com passarà la nit al calabosso! Al menos tingués tabaco! Saps què podríem fer, Xava? Anem-li a dur un paquet i una espelma, perquè ell a les fosques és molt aprensiu! Oh! I la sundela que fa aquell calabossanyis! Com que hi ha la púrria allí mateix! Anem, Xava, anem —repetí la Mossegaventres—. Anem-hi! Al menos, si no podem dur-li res, anem-li a parlar.

—Potser és massa tard. A veure si us atanyaran a vós! —va contestar la noia.

—Vols dir, Xava? Ja tens raó, ja, perquè no s'hi miren gens a agafar la gent de bé. Potser sí que m'agafarien! No, filleta meva! Què faries tu sola? No vui pas dar-te un trastorn!

La Xava, sentint la xerrameca de la Mossegaventres, s'anava adormint i el cap li queia de son; però la dona anava seguint el seu parlament, fent els canvis de to propis del seu temperament, asseguda damunt d'un bagul vell, il·luminant la cambra una espelma que ja s'acabava.

—No t'adormis, filla meva. Fes-me una mica de companyia —va dir a la noia en to xamós—. I pensar que soc tan desgraciada i en aquest món només hi fet que bé! Per això em veig com me veig, amb tants de diners com han passat per aquestes mans. Ah! Si ara fos a fer! —va dir donant una forta aspiració—. No em veuria com me veig. Si jo fos a la teva edat, ni el rei me fora bon mosso. No em faltarien dos duros a la butxaca. Però tu sembla que no ho vulguis entendre, i és que no tens experiència: no saps encara lo que es lluir ni veure's afalagada pels homes. Bona cara a tots per treure'n, saps? —repetia fent un gest demostratiu—. Per treure'n guita; però de cor, cap: tots són una colla de macarrons. La qüestió són quibis. I el que en dongui més. Me fan un fàstic aquestes dones que s'enamoren dels homes! Ah! I encara els mantenen.

Si no estava ben adormida la Xava, poc se'n faltava, perquè el to d'aquella conversa i el llum que ja s'apagava acabaven d'ensopir-la; però la dona insistia en sa perfidiosa ambició.

—Ah si jo fos de tu! Te creus que en faria pocs de diners? Ja ets una dona feta i tens bon pamet. Sent sola com ets, qui et diria res? Ja veus com estaries, si no fos el bon cor nostre. Què faries? El teu gueto, a França; ta mare, a l'hospital, que no en sortirà, perquè crec que ara li han explotat tots els mals. I el cas és que jo tampoc tinc res. Tant que em refiava d'aquell cabró que s'ha abroncat! Mira, no puc pensar-hi.

—No hi penseu més, dona! —respongué la noia, ben ensopida.

—Veus, tens raó. Val més no pensar-hi més. Si jo hi soc per tu, perquè tu puguis halar, perquè lo que és jo no tinc ni mig cèntim. Com podríem sortir-nos de tot, fins ens canviaríem de pis en un lloc que estiguéssim bé. Llogaríem quatre trastos i viuríem com dugues reines. Vols que t'acompanyi jo mateixa a casa la senyora Emília? Ja veuràs. Podríem

aprofitar l'ocasió. Gairebé podíem passar un any dient que ets verge. Me sembla que no pots pas dir-me que no: fora tenir molt mal cor.

Al dir-li aquestes últimes expressions la mirava de fit a fit. Era com el llop que té l'ovella als seus peus i sols espera el moment de devorar-la.

L'angúnia de la son i les paraules de la Mossega invadien de malestar a la Xava, que tot just obria els ulls ensopits, fitava an aquella dona i esguardava tot lo que tenia a l'entorn.

La llum s'anava acabant per moments, llampeguejant com una vida que fuig. Veia la Xava els signes rascats a les parets, lletres incorrectes formant noms insolents que ella no podia esbrinar. La calaixera negra, en la qual hi faltava un calaix, mostrava les teranyines en l'intern d'aquell moble. Al damunt, dos gerros de vidre de color blau turquesa, l'un trencat, l'altre enganxat amb papers de goma que privaven que es desprengués a bocins. L'arcova semblava una cova. El llit estava desfet del tràngol anterior, i el rentamans, trabucat, extenent-se l'aigua pestilenta pels rajols.

En aquells instants se donava compte de tot com si mai s'hi hagués fixat, i, per l'istil d'un somni pesat, tot se li representava com coses extranyes que se li feien repulsives.

La persistència de la dona la feia també entossudir en no voler accedir a lo que era tan pregada. Inconscientment sentia una extranya aversió. No tenia idea de l'honradesa com pot tenir-la una noia que de petita hagi sigut educada en la moral de la nostra raça, i els seus ulls purs com la seva virginitat no hagin esguardat la més insinuosa visió impúdica, ni que les seves orelles hagin dat entrada a cap paraula deshonesta. Res tenia per veure ni sentir. En altre temps, amb el Sèbio, havia succeït lo que ara podia succeir-li, però li extranyava la poca importància de lo passat baix el punt de vista sensacional, perquè en aquesta ocasió pressentia altres emocions més intenses.

Per la Xava, el ser honrada se limitava a viure amb un xicot que li agradés ser d'ell únicament, anar-hi a ballar, anar als cinematògrafs i a veure pantomimes, il·lusions que es limitaven a tot l'excés de la seva feble imaginació.

La vida d'aquelles dones de porta recloses dia i nit l'esfereïa, perquè ella sentia la llibertat.

Com que la Mossega va recollir la Xava amb l'intent d'explotar-la, al veure que es resistia s'indignava, com l'avar que veu perdre els seus diners, com la fera que veu escapar-se-li la presa.

Eixugant-se les llàgrimes que contínuament li regalaven cara avall per motiu de la irritació que sempre tenia, i molt més aquella nit, que de resultes de l'enrabiada la parpella inferior de l'ull dret li queia, descobrint una vermellor que feia angúnia de mirar, no podent resistir més la lluita, digué a la Xava.

—Mira, noia: tu ja ets dona i hem de parlar clar. És qüestió de que demà sens falta, sens falta —repetí—, anem a fer diners, o si no jo et planto. No estic per mantenir ganduls. Que soc rica jo per ventura? Jo m'haig de guanyar la vida sota dels fletes, i això ho dic amb la cara ben alta. Lo mateix pots fer tu, que deshonra més patir fam que fer de la vida. Per la vida es perd la vida, i d'escrúpols no es menja. Tu, fent el paper de mosca balba, campes. Demà, ho sents? —cridava, accentuant la frase, perquè la Xava quedés convençuda—, demà, ja no passo més, o si no sabràs qui soc jo. O em pagues lo que em deus de mantenir-te i te'n vas a l'infern si vols, o fas lo que jo et dic. Ho sents, mosca morta?

La Xava, que resignadament havia escoltat les propostes i amenaces sense descloure la boca, al veure's atropellada per tantes amenaces, va dir-li:

—Si em voleu fer puta perquè us mantingui, no us necessito per res. Si m'haguéssiu dit això, ja me n'hauria anat a casa la Coloma, que ja sabeu que em volia força. Però vós, fins estirant-me, me vareu fer seguir.

—A casa la Coloma? —va contestar, indignada, la Mossegaventres—. A casa d'aquella bandarrassa borratxa, que d'una mala beguda va matar el seu home? Ja pots anar-hi quan vulguis. Sí: ja pots anar-hi. Ves-te-n'hi ara mateix. A casa la Coloma! A casa la Coloma! —anava dient, enfadada, perquè veia que la presa se li escorria de les mans—. Abans d'anar allà val més que te'n vagis al carrer d'en Cid. Faràs més allí a dos rals que a casa d'aquella porca, que només li agraden les dones. Per això, per això et deuria voler. Com que sap que ta mare era com ella! Vet aquí! No en volia saber d'altra! Ves, filla, ves! Ves-te-n'hi ara, si vols.

—Bé, doncs, me n'hi aniré—, va contestar la Xava, aixecant-se decidida, creient que era l'hora de prendre una resolució.

—Ah! No, de cap manera. Primer paga'm els dies que t'hi mantingut. Potser sí que t'hauré afartat perquè un altre se n'aprofiti! Paga i veste'n!

Això atorrollava moltíssim a la Xava, perquè reconeixia que tenia de pagar els dies que l'havien mantinguda; i encara que cavil·lava com ho podria fer, no coneixia altre medi que fer com abans; anar a robar cotó i blat al moll; però com que havia passat tant temps que no hi anava, aquesta resolució li venia un xic de nou.

Se li presentaren tants obstacles, coses tan noves, an ella que mai havia tingut de pensar en res seriosament!

La indiferència que la infantesa abriga, per raó natural de la ignorància, ara li descobrien les realitats amb tanta aspresa que la mortificaven i l'abatien.

Veient-se la cosa perduda, la Mossega, per la decisió demostrada per la Xava a l'acceptar l'oferta d'anar-se'n, va calcular que lo millor era esperar l'endemà o deixar passar alguns dies, en la confiança de que en un o altre moment la faria decidir, i va dir-li que se n'anés a dormir.

—Ves, ves al teu quartet, que a la força tens de caure de son. Demà o un altre dia ja en parlarem. No tenim pas de prendre-ho tan a la valenta.

No va fer-se pregar gens; així la fadigada mosseta, tota ensopida, tant per estar faltada de dormir com de menjar, se n'anà a sa cambreta, fosca com el seu propi destí. Ajaguda damunt del catret, va adormir-se esmaperduda de tota idea fixa.

Un cop la noia al llit, la Mossega va fer lo que era de costum en ella cada vespre: d'un calaix de la calaixera va treure les cartes, greixoses i gastades dels cantells, i, aprofitant l'esquifida claror d'un llum d'oli, va consultar-les.

Fitava damunt del bagul les combinacions que presentaven les cartes, com si fossin sers vivents que amb aquells signes descobrissin el misteri del pervindre.

Nerviosa, refregava aquelles cartolines, escapçava amb la mà esquerra, feia els quatre munts. Espases! Les maleïa perquè volia exigir un bon presagi. Tornava a remenar o descobria una altra carta. El rei d'espases. Més malament i més malediccions. «Intervenció de la justícia», se deia en el seu intern.

Convençuda de que les cartes se rebel·laven contra la seva felicitat, les agafava com si dintre de les seves mans les volgués dominar a que li prometessin un bon pervindre. Provà de fer el triàngul de vint-i-una cartes, que sols l'acostumava a fer en els casos apurats, la qüestió era buscar recursos per enganyar-se ella mateixa. Tornà a remenar, ja no tan sols nerviosa, sinó amb certa febrositat. «Una, dos, tres, quatre... set. Maleïda sigues! Espases! Altre cop», cridà en veu alta i esfereïda. «Una, dos», fins a set tornava a comptar sempre amb l'esquerra, i de la part esquerra del triàngul. Desgràcia sobre desgràcia. No dubtava que les cartes li prometien alguna desgràcia, i no pensava que tot lo que havia de succeir-li ella mateixa s'ho preparava.

El llum espeternegava, i al lluny se sentia un gos que udolava. Va apoderar-se d'ella tanta fredor que fins tremolava. Amb una bufada apagà el llum, i el ble quedà vermell, fent una mica de cremallot, que il·luminava les espirals del fum.

Amb el desvari dels supersticiosos, el qual sofrir és una tortura, va anar-se'n al seu llit, abismant-se en la més desventurada confusió.

A l'endemà, quan el sol ja lliscava per les parets del davant de la casa on vivia la Mossegaventres, la Xava va llevar-se, i, havent descansat, va trobar-se un xic resolta, disposada a prendre algun determini definitiu; i aprofitant que la Mossega encara dormia, perquè tenia la costum de llevar-se al migdia, se n'anà a buscar la Maria dels matons, que ja se sentia cridar pel carrer d'en Trenta Claus.

Sense fer gaire soroll sortí de casa i se n'anà corrents als quatre cantons a esperar la Maria, la qual s'hi atansà tot seguit, perquè en aquell moment acabava de buidar una matonera.

Li explicà tot el calvari d'aquells dies, lo que volien fer-li fer, les amenaces; i era tanta l'emoció que tenia al contar-ho, que algunes dones que s'esperaven amb el plat a la mà o amb una llesca de pa perquè la Maria els posés el mató, s'indignaren, i totes plegades volien anar a estirar els cabells de la Mossegaventres.

No podia perdre temps la Maria, perquè la venda d'aquelles llaminadures té l'hora precisa; i, fent demostracions d'indignació, comentant-ho, amb una agulla de cap resseguia els voltants de la matonera perquè el mató sortís. Després va dir-li:

—Ja ho saps; si vols quedar-te amb mi, jo et mantindré i vestiré, com te vaig dir, i encara tindràs algun ralet.

—Sí, dona, no sigues tonta. Arreplega aquesta ocasió —digué una de les dones que compraven mató.

—Si jo fos de tu no m'hi pensaria gens —afegí una altra compradora, tot llepant-se el dit gros, que havia refregat a la matonera.

—Jo li dic perquè em fa llastima —digué la Maria. I afegí, cridant—: Matons, noies! Ma... tons!

—Per la meva part, rai, estic ben resolta, si em voleu —digué la Xava.

—Si et vui, dius? —contestà la Maria—. Ves quant temps que et dic lo mateix. Té: ja pots agafar el cistell.

Les compradores feien cara de satisfetes, com si elles haguessin contribuit a fer una obra bona sense cap molèstia, i a la Xava se li eixamplà el cor, com sol dir molta gent.

—Matons, noies! Ma... tons! —cridava la Maria amb llarga cantarella.

Així cantant la cançó dels matons, anaven voltant carrers, lo que distreia moltíssim a la Xava, perquè a totes les dones que compraven se'ls feia l'explicació de lo que havia succeït.

La Xava encara no havia esmorzat: sols tenia al cos un plat de tripa que el dia abans havia menjat per sopar. Aquell cistellàs, que al principi li era lleuger, va anar-se fent pesat. Però la Maria, alleugerida del pes, tenia més delit de cridar. Cada vegada que s'aturaven la Xava es canviava el cistell de braç: tot era per sofrir un nou dolor. La Maria vinga caminar, i a la Xava talment li semblava que el trenat de joncs de la nansa li serrava el braç.

Extenuada de dolor i cansament, la pobra Xava va fer una exclamació.

—Què tens? —preguntà la Maria.

—Ai! No puc més! Aquest cistell me trenca els braços. Potser ho fa que encara estic dejuna.

—Qui no t'ho feia dir! —va contestar la Maria—. Mira: farem l'últim volt i ens en irem a dinar.

Aquell últim volt durà més d'una hora, que a la Xava li era una eternitat. Els braços li feien tant mal que hi perdia la sensibilitat, les mans les tenia embotornades i li agafaven un to moradenc. A la pell hi tenia marcat amb sots vermells el trenat de la nansa, que talment semblava que havia de brollar-hi sang.

Suava d'angúnia, les cames se resistien a obeir, i la Maria no acabava el delit de cridar, i mai s'arribava a despatxar l'últim mató.

Era ja massa tard, i la gent no estava per matons: era ja prop de migdia. Comprenent la Maria que ja no vendria més, va dir-li:

—Anem cap a dinar.

Arribaren al pis de la Maria, i quan la Xava va deixar el cistell, talment li semblà que els braços no eren d'ella.

Aleshores la Maria va posar-se a fer el dinar, i, ensenyant-li un càntir de terra molt gros, va dir-li:

—¿Vols anar a la font, bona minyona, a buscar un cantiret d'aigua, que de seguida dinarem?

Diligenta, agafà aquell cantiràs, que buit ja pesava molt, i si va ser-li relativament fàcil de baixar-lo, no fou igual al muntar-lo ple d'aigua.

De graó en graó, amb les dugues mans, agafava el càntir, que cada vegada pesava més, essent miracle com no varen caure ella i càntir, fins que per últim arribà altra vegada al pis, trobant la Maria atrafegada fent el dinar.

Encara que va tardar molta estona, la Maria, tot prenent-li el càntir de les mans, va dir-li:

—Caram, que has anat de pressa. Té, maca, ves a buscar pa i vi, que tan bon punt seràs aquí dinarem.

Tan cansada com diligenta, complí la Xava lo ordenat, i baixà i pujà altra vegada, fins que, per fi, va poder dinar, no arribant a quedar sadollada de la fam que tenia, perquè la Maria havia fet el menjar escassament just.

Els demés dies no varen ser-li menos pesats, encara que ja hi estava acostumada; però de totes maneres la Xava havia de vendre les dugues dotzenes de matons, perquè la Maria mai se trobava bé, i lo que tenia era mandra de llevar-se. Amb l'excusa de que les cames se li inflaven, tot ho feia fer a la noieta.

El treball que feia aquella criatura hauria atropellat a moltes persones grans, i ella no tenia altre remei que resistir-ho.

La Maria deia que la tractava com una filla perquè donava la casualitat que se semblava molt a una que n'havia tingut i que morí quan tenia la mateixa edat de la Xava.

Moltes vegades la Maria i la Mossega havien tingut raons per qüestió de la noia, i fins l'última li proferí moltes amenaces; però la Xava ja estava avisada de que al primer intent que la Mossega fes per insultar-la avisés de seguida la policia.

Feia molt temps que venien matons, quan un dematí van sentir a l'altre cap de carrer un crit de «Qui compra matons!».

Aviat el dubte va convertir-se en realitat: els havia sortit una competidora. Va ser tan gran el disgust de la Maria, que fins va estar malalta i tingué de fer llit uns quants dies, perquè aviat van sentir les conseqüències de la competència. De les dugues dotzenes del dematí els en quedava una, i no tenien més remei que menjar matons per dinar. El negoci anava malament.

Varen barallar-se les dugues venedores ambulants un sens fi de vegades. La Maria deia que ella era l'única que tenia dret a vendre per aquells carrers, perquè havia sigut la primera.

Un dia varen agarbonar-se les dugues dones, i l'una estirava els cabells de l'altra. Els matons van anar per terra. La Xava cridava tot defensant a la Maria i agredint a la competidora. Els guardes van endur-se-les al quarteret, i la quitxalla escurava els testos. Els homes reien com uns babaus contemplant les dones que, esgarrapades de cara, s'havien barallat com a feres, lluitant per la vida. Els gossos fruïen llepant aquell fang llefiscós de la crema tantes vegades trepitjada.

Però com diuen que l'astúcia neix de la necessitat, la Maria va voler extendre més el negoci, dedicant-se a rifar mocadors, samarretes i davantals, i els dies de festa plates de confitura. Aquestes rifes les feia valent-se de les cartes. Com que la Xava era coneguda de les mestresses de les cases de prostitució, n'hi compraven moltes. Venent-les a cinc cèntims cada una, descomptant lo que els costava la lliura de pastes, els venia a quedar un guany quasi de sis rals per rifa.

A penes venien cap mató, perquè la gent deia que els de l'altra dona eren més bons, i els dies feiners les rifes eren molt costoses: tot just treballant molt podien rifar una vegada. Varen buscar un nou medi de guanyar algun quartet. No és que no es fes un bon tip de treballar la Xava, que poques persones ho haurien pogut resistir: ademés de fer les feines de casa, fins anava a rentar un cop cada setmana. La nova feina va ser anar a vendre cabeces d'alls i alls tendres i julivert pels voltants del

mercat de Sant Antoni. Li quedaven tres rals nets, benefici que entregava honradament a sa mestressa.

Les envestides del municipal an ella no li feien res, perquè ja hi estava acostumada a fer el cap viu quan anava a fer de garsa pels molls. Jove, eixerida i lleugera, tenia més facilitats que les altres dones de més edat, que anaven feixugues, i que, també com ella, feien aquella petita competència als venedors del mercat.

Passava el temps i la Xava no tenia altra dèria que guanyar algun diner. Varen ser moltes i variades les coses a que es dedicà. Al matí venia flors a la Rambla i al vespre diaris. En fi, feia tot lo que podia, i duent aquesta vida, sense un moment de repòs, varen passar ben bé dos anys.

Tenia ja la Xava uns setze anys. La seva hermosa cara, el seu temperament falaguer i la seva conversa molt lliure, la feia molt atractiva, i molts homes se li havien dirigit en la creència de que, essent de posat humil, estaria la seva honradesa en relació amb l'aspecte extern.

A mida que havia anat creixent i fent-se dona, comprengué que no podia deixar-se caure amb tanta facilitat, com molts pretendents se creien. Algunes festes a la tarda se n'anava a ballar en companyia de l'Antonieta i de l'Emília, del pis del davant on vivia. Al ball hi trobava molts pretendents, els quals, afalagats de primer per l'hermosura de la Xava i després pel temperament lliure i distret, però alerta, abandonaven aviat els seus propòsits, perquè la noia resultava molt més eixerida que tot aquell mosquer de corridos.

De ballar se'n feia tants tips com podia, perquè li agradava amb deliri, i si arreplegava un sarauista que s'avinguessin, disfrutava i presumia la seva lleugeresa. Si, al contrari, el ballador no en sabia, fins se'n dava vergonya, perquè els que miraven no creguessin que era culpa d'ella.

Era l'única diversió que tenia. No li feia res treballar tota la setmana i el diumenge al dematí, mentres a la tarda pogués anar amb les seves amigues a ballar a la falda de Montjuïc, sota la font d'en Conna, on cada festa, en un tancat de canyes i estores velles, un manubri divertia el jovent que solia reunir-se en aquella barriada.

Amb un tal Enriquet, que era mig fadrí lampista, hi ballava molt sovint, perquè era amb el que s'avenia més, i també perquè li agradava

la seva manera de vestir.

Duia espardenyes blanques acabant en punxa, americana blava, pantalons de vellut de forma bombatxa i estrets de baix, i gorra de seda d'una manera tant escaienta que resultava un elegant dintre aquell medi. Una de les coses que també li agradaven a la Xava d'aquell jove era el caminar: se gronxava una mica, i les puntes dels peus tenien tendència a tocar-se. Quasi sempre duia una mà a la butxaca horisontal del pantalon. Fumava amb tanta gràcia, que alguna vegada deia la Xava, en veu baixa, a l'Antonieta:

—Fixa't quin fumar té l'Enriquet! Fixa't —repetia— com escup!

I l'Enriquet, que ja notava que l'admiraven, se posava el cigarro a la boca amb tota la parsimònia d'un acte religiós, xuclava el fum, feia un gest amb la boca, treia la meitat del fum pel nas, i escopia per un costat de la boca, donant una pressió a l'escopinada.

Però tot aquell cúmul d'elegància tenia un defecte per la Xava, i consistia en que era molt poca-solta, resultant-ho molt més quan volia fer l'eixerit.

—Sols té el vestir i el ballar —deia la Xava—. Sembla extrany que sigui tan poca-solta!

Si no hagués sigut aquesta mala condició, hauria sigut el complement del tipo que an ella li agradava.

L'Emilià del pis del davant ballava sempre amb en Rafel, que ja tenia uns vint-i-sis anys; però era un desnerit i semblava que no en tingués tants.

Encara que ballessin sempre i li acceptés algun aixarop, entre en Rafel i la veïna no hi havia cap relació íntima: sols era molt amic del promès de la seva germanastra, l'Antonieta, i de bon nom li deien el Grapa.

Se guanyava la vida fent de papallona, i quan no tenia feina d'aquesta mena, sortia amb el piano amb el Cotxeret, que havia passat algunes quinzenes perquè a estones perdudes feia de tàpia.

Al cap d'uns quants diumenges va agregar-se a la colla que feia rotllo allí on tenien costum de seure les tres noies, un tal Panxito, que havia fet dos anys de tapisser, segons deia ell, un d'empaperador, sis mesos d'ebenista, un de cotxer (no havia passat de lacai), i amb tot aquest desenfrè d'intel·ligència, aleshores estava de mosso en una casa de dormir.

Era molt graciós, i els seus acudits feien esclatar les rialles de tots plegats, i tenia la gràcia de mofar-se de tothom sense que ningú s'ofengués, perquè al Panxito se li toleraven totes les bromes, per impertinentes que fossin.

La seva cara, gravada d'haver tingut la verola, i el seu mirar guenyo, que mai se sabia ben bé amb quin ull mirava, li resultava atraient i feia riure.

No tardà molt temps que l'Emília s'hi va sentir inclinada, i deia a la Xava;

—És lleig, ja ho sé, però es tan graciosot i de la broma, que hi sento inclinació.

Ell, que no estava acostumat a que cap noia en fes cas, va prendre les demostracions de l'Emília molt seriosament. Ja no feia cap broma a ningú, perquè s'estimava més estar al costat de la Mília, que deia ell; però com sempre s'havia burlat de tothom del ball, no li venia bé de continuar aquella gatzara, i així com abans era el primer de riure, va tornar-se d'una manera que ni se'l podien mirar, perquè tot seguit se creia que es burlaven d'ell, i no era per lo que en si pogués molestar-lo, sinó que se'n dava vergonya per l'Emília. Veient que els demés s'ho prenien per punt, varen decidir anar-se'n en un altre ball on no fossin coneguts.

Aleshores en Rafel no tenia balladora fixa, i molt sovint ballava amb la Xava. Si bé an ella li agradava més l'aspecte de l'Enriquet, en canvi en Rafel tenia un caràcter molt seriós, i sobretot ballava molt bé el xotis a la italiana, fent-la disfrutar en gran manera.

La Xava voltava i giravoltava, obrint els braços amb gest acompassat i hermós que li era molt escaient.

Una tarda, com moltes de les en que es divertien ballant, l'Enriquet, fent el poca-solta, va dar una empenta al Grapa. Aquest, que ja no el podia veure, va mirar-se'l de cap a peus amb aire despectiu. L'Enriquet s'aturà i també el mirà amb despreci, dient-li:

—Dime con quien vas, que et diré quina hora és.

—Que va per mi? —digué el Grapa.

—Com que mireu així —respongué l'Enriquet.

—Dispenseu, minyó: us hi mirat serio, i teniu una cara que fa riure.

—Deixa'l estar —digué l'Antonieta, agafant-lo per continuar el ball—. Deixa'l estar —repetia—. Que no veus que fa la cara de somer?

Fou un petit incident que va passar, i uns i altres anaven ballant una masurca; però el Grapa tenia ganes de buscar raons a l'Enriquet, el qual, si no hagués ballat amb la Xava, ja li hauria clavat clatellada.

S'acabà la masurca, i al cap de poca estona, com és costum de no deixar gaire en vaga el piano, el pianista engegà un vals amb tota la bateria de campanetes i ferrets.

—Alça, petita! —cridava un.

L'altre feia un ronc amb el nas i cridava:

—Jui! Quina ballaruga!

—Màquina! —esvalotava un de més enllà.

—Qui l'empalma? —deia un altre, fent una volta.

Joves i noies s'unien en parelles, lluint llurs postures, ballant amb primorosa habilitat.

Quasi, tots ballaven el vals a l'istil de l'última moda. Giravoltaven en un mateix lloc, com si fossin sostinguts per un pern. Els més hàbils, sense moure's del mateix punt, tot d'una voltaven al revés.

Els que ho miraven reien i cridaven, engrescant els balladors perquè rodessin més de pressa; però els que ballaven estaven seriosos i capficats, com si fessin una feina trascendental.

Ja fos per casualitat o fet expressament, el cas va ser que l'Enriquet ballava del dret, i així que s'aturà mig punt per rodar del revés, donà una empenta al Grapa.

Aquest s'aturà i cridà:

—Babau! Miloca!

—Balleu i calleu, ximplet! —contestà l'Enriquet.

El Grapa deixà l'Antonieta, però aquesta li aguantava el braç.

—En acabant vos espero a fora!

—A mi no m'heu d'esperar enlloc! Que sou el baranda del sarau? Que cobreu el barato?

—Calla, ninot! Els homes no abronquen! —va dir-li el Grapa, ple d'ira i despreci, perquè aquell volia moure soroll expressament.

Això de ninot va ser lo que més va ofendre a l'Enriquet, i, no podent-se aguantar, va dir al Grapa:

—Vós sou un pirent de cullera! Pistó! Macarró!

Els uns van parar de ballar, i els altres, capficats en fer postures, no s'adonaven de les raons. En Rafel aguantava al Grapa, i aquest, que no tenia medi de tirar-se damunt de l'Enriquet, feu un esforç de coll, arrencà i escopí a la cara de l'Enriquet, el qual, al sentir-se l'escopinada, aprofità un moment de distracció i ventà bufetada al Grapa, sense que aquest s'hi pogués tornar perquè el tenien subjectat a fi de que no fes desgràcies.

L'Enriquet, en mig de l'esvalot, s'escabullí, i l'altre va guardar la bufetada, renegant i maleint que feia escruixir de sentir.

Tothom va picar de mans perquè continués el ball, i el piano va tornar a repicar les estridentes campanetes i els balladors varen tornar a emprendre la feina que per aquell incident havien deixat.

Com que l'Enriquet no va acostar-se més al ball, des d'aleshores va ballar la Xava amb en Rafel. La duia a refrescar, a beure una aranya (aixarop amb aiguardent i una mica de vinagre). Això de convidar-la ja demostrava que entre els dos hi mediava alguna cosa més que el ballar. Un home d'aquests no es rebaixa a convidar una dona si no hi ha certa intimitat. En acabant el ball l'acompanyava fins a l'escala de casa d'ella, i entraven, a l'interior, perquè en el portal hi havia una dona que es deia Magdalena, que venia fruita i tenia una gran simpatia a la Xava, que fins se l'estimava. Li donava consells, i fins se permetia la llibertat de renyar-la; renys que demostren la sinceritat en algunes persones.

Quan la Magdalena de la fruita va adonar-se que cada festa venia la Xava amb aquell home i ja no anava amb les veïnes amigues d'ella, les quals cada una d'elles anava amb el seu promès, va avisar-la.

—Mira, Roseta —la Magdalena no volia dir-li mai Xava —, que aquest és un gat vell. No me'l miro que sigui xicot per tu.

—No ho és pas el meu xicot: només hi ballo, i m'acompanya.

—De què fa? —insistí la Magdalena.

—No ho sé, dona, ni li he preguntat, perquè tant se me'n dona.

Amb aquesta contesta volia demostrar la Xava que no hi tenia cap interès.

Efectivament, la bona Magdalena tenia molta raó que el Rafel era un gat vell.

Era fill del Xato i la Tallada. Els uns afirmaven que el noi no era pas fill del Xato, perquè en aquella ocasió la Tallada solia anar amb un tal Pajarito, amb el qual, segons se deia, hi estava molt afectada. D'altres n'hi havien que daven com a cosa certa que el Rafel era fill del Xato, encara que el noi no fos xato. Uns altres, potser els més encertats, afirmaven que ni la mateixa Tallada podia assegurar qui verdaderament era el pare del seu fill.

El Xato havia sigut mort en un desafiament amb el Francisquet de Sants per qüestions de l'ofici. L'un i l'altre eren valents de cafè.

La Tallada s'entretenia en prendre carteres i tot lo que podia, sense posar treva a cap procediment, per aventurat que fos.

En Rafel va ser criat amb tots els vicis, no solament els que l'home en si es crea, sinó també els que l'induïen aquella mena de gent.

Les primeres paraules que va pronunciar varen ser renecs; els primers gestos, accions indecoroses que com a símbol del seu embrutiment creen els perduts. Cada blasfèmia del Rafelito, com li deien en aquella ocasió, feia riure a gratcient als seus pares, i perquè fes riure més vinga ensenyar-li de renegar i fer gestos repugnants.

Anava de mà en mà de gent de mala vida: el lladre se l'asseia a la falda, la prostituta el besava, enllefiscant-li les galtones, brutes de baves. Va continuar sent la joguina d'aquella gent fins a l'edat de set anys, i aleshores un amo de cafè va interessar-se en fer-lo entrar en un col·legi de l'Ajuntament, acabant-se d'ensinestrar aprenent les entremaliadures pròpies de la quitxalla mal governada, les quals conseqüències són la glòria de la instrucció pública.

Prenia els diners de sa mare, jugava a la ratlleta i atorrollava els seus companys més per cinisme que per valentia, i sempre duia alguna eina per fer mal.

Lo que més li agradava era turmentar les bèsties. Una de les proeses que li valgué una ovació per part dels seus pares va ser una vegada que va posar un tros de carn amb un ham de pescar. Un gat negre, hermós, el qual pèl semblava vellut de seda de tan fi i relluent, seduït, com es natural, per aquell tros de carn abandonat amb mala intenció, va mossegar-la, i, pobret, va quedar enganxat pel paladar.

La pobra bestiola, amb les ungles, s'arrapava a la paret del terrat. Aquell pèl tan fi se li crispava, demostrant ben bé l'horrorós sofrir que

feia. Quan el noi va adonar-se'n, rient i cridant d'alegria, va fer pujar els seus pares al terrat perquè veiessin aquella gràcia, i quan van veure aquell espectacle van riure bestialment l'acudit del seu fill.

Com que allò havia fet tanta gràcia, una altra vegada va fregir una esponja i la va donar al gat d'una veïna que solia entrar al pis d'ells. La infeliç bestiola va menjar-se-la, però el sofriment que va tenir fou horrorós, fins que morí.

Això no els va fer riure tant, perquè la veïna va prometre'ls que es venjaria, assegurant-los que sabia una oració que els faria patir més que no va patir el seu gat.

La Tallada, des d'aleshores, va tenir molt compte en llençar els cabells que li quedaven enganxats a la pinta, perquè la veïna no els pogués haver. Estigué, ademés, molt temps capficada, perquè a l'anar a consultar la dona de les cartes li va dir que hi havia una persona que li volia molt mal. No hi havia dia que així que es llevava no posés sal a les rajoles de l'entrada del pis.

Fos o no fos la maledicció, el cas va ser que el Xato va resultar molt malferit en una baralla. La Tallada, influïda per la dona de Sants, que li deia la planeta, va atribuir-ho a la veïna, de la qual s'hauria venjat si no hagués sigut per més por. En vista de tant desori, va pregar als veïns que li diguessin que no els fes més mal, que ja li pagarien el gat.

S'extranyà la veïna de tal petició, perquè ella no es recordava de la Tallada ni de que al món fos, ni tant sols sabia de què li parlaven; però de sobte, al dir-li que li pagarien el gat, va recordar la malifeta d'aquell bordegàs, i, fingint que encara covava l'odi per aquella ofensa, va dir-los que els perdonaria si anessin a portar un ciri de lliura a la Verge del Carme de la iglésia de Betlem.

No va fer-se pregar gens la Tallada en complir una cosa tan senzilla, ni va tenir mandra d'anar-hi de seguida, en la temença d'un mal pitjor; i tot seguit se n'anà a comprar un ciri, i, amb el noi, va dur-lo a Betlem.

Entraren mare i fill a la iglésia, potser la primera vegada que en Rafel entrava al temple, essent també una de les poques vegades que sa mare hi havia estat. S'agenollaren sense saber per què. La Tallada duia el ciri a la mà i volia deixar-lo en qualsevulga cadira, però una idea rara va fer-la agenollar davant del primer altar per semblar-li més bonic.

A prop de mare i fill hi havia una beiata que talment semblava que es mengés els rosaris.

En Rafel, veient que li sortia una punta de mocador de la butxaca, la qual blancor destacava del restant de la roba negra, li estirà per a prendre-li.

La beiata, que mirava al sant i al dimoni, no va reparar en la santedat del temple, sinó que, folla d'ira, va posar-se a cridar amb tal força que fins semblava que els ciris espurnejaven d'espantats.

S'armà tal esvalot en l'interior del temple, que les dones fugien esfereïdes. El sagristà corria, fent caure cadires per terra, que ajudaven a augmentar la confusió. El vicari, davant del presbiteri, amb els braços enlaire, cridava perquè els altres cridaven: «Som al temple! Som al temple!». Però la beiata no deixava anar el noi, que encara tenia el mocador a la mà. Entretant li queien els rosaris per terra i trepitjava aquella creueta que tant havia besat, enfeinada en recuperar el mocador.

La remor de dintre traslluí al carrer, i la gent s'arremolinava a la porta, desitjosa de saber lo que succeïa. En pocs moments va promoure's un gros esvalot, i els xiulets ressonaven per les Rambles, com si únicament servissin per a arreplegar gent, per l'istil de quan els pastors xiulen per recollir les ovelles. De l'un a l'altre es trametien les més extravagants notícies. La circulació de carros i tramvies quedà interrompuda per la grossa aglomeració de gent. Els municipals entraven i sortien del temple, no sabent quin determini prendre perquè la gent no en feien cas.

A l'últim dos municipals van treure la Tallada de la iglésia mig arrossegant, perquè de cap manera volia sortir per sa pròpia voluntat; i, ajudats per la policia, van endur-se l'excitada dona, i al seu darrere la beiata robada, que suava d'angúnia i vergonya perquè també havia d'anar a la delegació.

A mida que va saber-se la veritat del fet, els uns se n'anaren rondinant, com si fos obligació que hi hagués alguna desgràcia perquè recompensés la seva curiositat; altres, tot rient, desfilaven, extranyant-se que per tant poca cosa la gent s'alarmés, sent així que ells també havien fet de tafaners.

Aprofitant-se de la confusió, el noi fugi, i la Tallada ho pagà amb una quinzena, Mentres l'estava complint, el Xato morí a l'hospital a conseqüència d'una ganivetada per l'istil de les que ell en altres ocasions també havia donat, causant la mort.

Els valents amics i partidaris del Xato varen recollir en Rafel, perquè el caràcter d'aquella criatura descarada els agradava molt. Deien que era fet i pastat al seu pare, encara que aquell era xato i el noi tenia el nas aguileny, com la seva mare.

Anant de pilleria en maldat, va fer-se en Rafel un home, i el pes del seu embrutiment se li marcava en ses faccions demacrades, no aparentant tanta edat com la que tenia, perquè era de constitució raquítica, i en canvi sa conversa era ja d'un ser més avançat.

La serietat de sa parla era lo únic que captivava a la Xava, perquè el tipo no li plavia del tot. Com que ella havia viscut en mig d'aquella gent de tan perversa condició, se sentia atreta per en Rafel per motius que ni ella mateixa podia endevinar.

La bona Magdalena no es cansava d'avisar-la: li sabia greu que anés amb aquell home, el qual aspecte descobria perfectament qui era; però la Xava, per raó natural de la seva primitiva manera de viure, no hi veia lo mateix que la Magdalena. No obstant, els seguits avisos i consells varen fer-la pensar un xic; i encara que això del casament ho considerava una cosa sense cap importància i fins ridícula, donada la seva manera de ser, va pensar seguir per aquest camí, no per lo que pogués referir-se al seu aspecte moral, sinó per provar si en Rafel anava o no de mala fe.

El primer diumenge que es va escaure, com de costum anaren a ballar. En Rafel ja l'esperava al ball, passejant-se amunt i avall del sarau amb la mà dreta a la butxaca i amb l'esquerra aguantant el cigarro, i per ficar-se'l a la boca li feia descriure mitja volta.

Per caminar se gronxava, i posant els peus closos de les puntes (aquest era l'istil de caminar d'aquella gent), semblava que era garrell; també escopia per medi d'un gest extrany.

Tots aquests andamis, com el mirar de reüll i arreglar-se els pan-i-toros amb certa majestat amenaçadora, era lo que el feia més atractiu a la Xava.

Entrava ella al ball, i ell, encara que la veiés, feia com si no en fes cas. Els amics, també del seu tarannà, li deien:

—Pinxera, Rafel. Ja tens la xaveia aquí.

En Rafel, en lloc de contestar, mirava de reüll i feia un gest amb l'espatlla volent dir que ja ho sabia.

Uns i altres el felicitaven perquè anava amb una noia tan maca.

—Baril, paio, baril. És una marca que va a l'hora —deia un.

—Vaia, que la cameles de veritat —deia un altre.

—Qui, man? —contestava en Rafel—. Com totes.

—És que no n'havies tinguda cap com aquesta, perquè és baril de veritat —repetia un dels companys.

—No sigueu blets — deia en Rafel—. Què sabeu vosaltres, si només aneu amb saldos?

Un de més desvergonyit li preguntava:

—Bé; però, que hi ha cuento o no?

—Això queda per manguis —contestà en Rafel, donant a entendre que sí, encara que no fos veritat.

—Nel hi ha! —digué el Tinyarra.

—No xamullis, que la conxivarien —afegí un sarauista.

—No hi ha prou d'aquí —contestà en Rafel, signant la llenga.

Totes aquestes bromes satisfeien molt an en Rafel, perquè, per ella, ell prenia molta importància entre aquella gent, havent sigut fins aleshores un de tants indiferents.

Tocà el piano, i en Rafel, sense moure's d'allí on era, va fer un signe a la Roseta. Ella, tota eixerida, s'aixecà del banc i s'acostà an ell, que l'agafà i ballaren. No li deia res, i ella li preguntà:

—Que estàs enfadat?

—Ca, dona! Aquells paveros, que tenen una pata...

—Sí, ja en fan la cara de patosos. Què et deien?

—Res, dona: bromes pesades. Diuen que la Patanda està abroncada.

—La Patanda? —preguntà la Xava, extranyada—. Qui és aquesta Patanda?

—Una dona amb la qual jo m'havia fet. Fa més d'un any que no li dic res. Per això m'hi emprenyat: per la mala pata. Venien a discutir si ella anava més a l'hora que tu.

—Vaia, ves, home! —contestà la Xava, amb sorna—. Que em conxives per aquest registro?

—No t'haig de conxivar de cap manera: ja ho saps que et camelo de debò.

—Vaia, prou d'aquest color. El fas massa bé aquest paper. Tira, home, tira! Tens molta taba fula, tu, també.

—Jo taba fula, jo? Ni tu ni ningú m'ho pot dir. Tothom sap que sé distingir. Hi ha marques i marques. Les coses se fan segons el percal.

—Això és lo que volia dir-te —contestà la Xava—. És que a mi pel cantó de la paveria no m'hi vinguis.

—Qui, jo? Amb tu? Així me torni cego si no et dic la veritat. Mira, Roseta —digué en Rafel canviant de to, com si estés emocionat—. Si per demostrar-te que et dic la veri tingués de fer una mort, la farià a l'acte, encara que tingués de passar tota la vida a l'estaribel. I si et creus que tot lo que et vinc dient cada festa son tabas fulanyes o paveries, que pel cas és igual, no et diré res més. Ballarem, i aquí no s'ha dit res, o muts, que diguéssim. Ah! Si és que hi ha algun home que et faci més peça, parla clar, que a mi el paper de blet no m'agrada fer-lo.

—Sí, ves! Ves si ballaria amb tu! —contestà la Xava, ja desorientada.

—És que vui dir jo que de vegades les dones teniu una ba...

—Qui, jo? Això sí que no. Quan una persona no m'entra, ni me la miro.

Tota la tarda varen estar parlant de lo mateix. A mida que s'allargava la conversa s'anaven lligant mutualment en compromisos de paraula, que, quan hi ha bona fe, són els únics que arriben al cor.

Cansats de ballar, varen sortir del sarau. Aquells voltants, essent dia de festa, estaven molt concorreguts. Ells no veien res: baixaven carrer avall, seguint el desnivell de la muntanya, i giraren pel carrer primer que va venir a l'esquerra, fangós i abandonat com tots els carrers de fora ciutat. En una banda i altra sols hi havien parets de maons vells.

Arreu només se veien colles de gent: els uns anaven a les fonts, els altres a les barraques on venen menjar.

Tot caminant varen trobar-se al camp del Turó. Varen seguir pel caminet de prop de les parets que tanquen els horts, cercats en la part interior amb canyes, fustes, estores i filsferros, havent-hi entre espai i espai un enredall de caminets.

Pujaren a dalt del Turó, i encara que estaven molt capficats amb la conversa, varen fixar-se en la immensitat que amb la vista dominaven.

Al fons de tot, al lluny del lluny, les muntanyes moradenques se confonien harmoniosament amb el to fosc del cel que per orient s'iniciava. Aquella confusió aparent anava aclarint el seu aspecte a mida que la vista resseguia les carenes. Fins després de deixar el turó de Montcada, s'iniciava la collada de Sant Geroni, per dominar el Tibidabo; després, Vallvidrera; fins que el pic de Sant Pere Martir ja es destacava amb més força pel contrast de la posta de sol. Al fons, per aquell indret on la muntanya acaba en el pla de Coll Blanc, se veia la gran confusió de muntanyes del Llobregat; les Creus a la dreta, l'ermita de Sant Ramon a l'esquerra, i unes i altres quedaven confoses per la porpra atmosfèrica del gran astre.

Girant altra vegada a la dreta, de cara al nord, se dominava la ciutat, destacant-se de la confusió de cases la Plaça de Toros, vermellosa, com reflectint el to de la sang; la Presó Celular, blanca, formant el conjunt una estrella; la Universitat, d'un to terrós; i, tot just ovirant-se, l'hospital de Sant Pau i la Sagrada Família, disbauxa arquitectònica aquesta última, que inicia el símbol a l'istil oriental de les desorientades creències religioses de l'època actual. I resseguint l'engraiellat d'edificacions, se veien les cúpules del Palau de Justícia, com demostrant que cada cúpula cobreix una opinió i en el conjunt la més gran confusió. No cal dubtar que l'arquitectura d'aquest extens edifici està en la mateixa relació dels codis.

Més ençà, la Catedral, enlairant les dugues torres, domini de l'esperit de la ciutat; la iglésia de Sant Agustí, també insinuant les seves teulades; i per entremig dels campanars, torratxes i xemeneies s'ovira el Palau de Belles Arts, despietat i pobre com les arts catalanes, dominat com se veu per les monumentals xemeneies de la llum i la força industrial. I, com una joguina, Colom sembla un ballarí.

La parella es distreia mirant tot l'enrenou de cases, que, com nius humans, s'extenen a l'istil de la construcció d'un vesper monstre. I baixaren del Turó seguint un caminet estret, en una banda del qual hi ha una paret, que condueix a la Font del Gat. Però no tenien idea fixa d'on anaven, preocupats en parlar de les seves il·lusions.

En Rafel se sentia fortament impressionat, i, ple de desig, combinava les paraules amb tot l'enginy que sabia per a emocionar a la Xava, que ja se sentia doblegada per una sensació interna que li donava goig tan sols pressentint un afalagador pervindre.

Tots els defectes que al principi feien que no sentís cap afecció per aquell home que tant l'amoixava, se li esborraven: ni tan sols els volia recordar. Dintre d'ella sols buscava qualitats d'ell, abandonant ja tota idea de previsió.

Com que en Rafel sols estava acostumat a tractar dones perverses i vicioses, recollint d'elles lo que altres en deixaven, al tenir tan a prop seu aquella noia jove i hermosa li agradava tant que fins hi parlava de bona fe. Els seus ulls petits, confosos pel domini de les poblades celles, se li engrandien, relluint-li a mida que sentia aquella impressió desconeguda per ell.

Quan per casualitat tocava les mans d'ella, sentia una impressió tan profunda que li feia confondre tot desig.

De tant en tant, quan se presentava un obstacle en el camí, un sot, un munt de pedres, agafava an ella pel braç i aprofitava aquell moment per mirar-la de fit a fit.

Ella, com si no pogués resistir la força penetrant d'aquelles mirades, girava la cara i somreia, demostrant que també sentia la mateixa sensació.

No tenien la conversa de dos enamorats casolans: la seva manera d'ésser no s'hi hauria adaptat, i, després, que ells parlaven segons el seu propi caràcter. Aquella conversa fins tenia cert aire enigmàtic. Allò de la noia de sa casa de «si penses en mi», «si t'estimo», «si no m'estimes», i demés carrinclonades, era totalment desconegut d'ells.

Varen trobar-se davant del portal de la Font del Gat.

—Vols entrar a beure? —va dir ell.

—No, que se'ns faria massa tard —va contestar la Xava.

I tot seguit varen tornar a seguir el camí, girant a l'esquerra, que per a pujar al cim hi ha graons.

Hi havia gent que pujava i baixava per aquella alta i interminable escala, feta de pedres de la mateixa muntanya, i no hi havia ningú que al passar no mirés a la Xava. Això complavia molt an ell.

Al ser al cim de la pujada varen trobar un pla d'hortes compartides i recompartides per medi de tancats de canyes, filsferros, estores i fustes, una verdadera disbauxa de trastos vells esbocinats.

A cada compartiment hi havia la seva barraqueta, recoberta amb estores i llaunes de caixes de petroli, rovellades, el qual conjunt vermellós entonava amb la verdor de les plantes.

Seguint aquell camí del pla, que feia pels costats com una vall, al fons s'hi destacava la blavor del mar, pel qual motiu ressaltava el to groc clar de terra d'escudelles de la muntanya, en la mica de carena de la qual s'hi intercalaven xiprers de verd opac, amb alguna atzavara enarbolant el tronc florit, les quals flors, en conjunt, semblaven mans que esperessin alguna cosa del cel.

La planeta Març rebrillava, com si observés joiós aquell espectacle festiu de la gent que a colles anaven i venien, els uns cantant i els altres rient, ara unint-se en agrupaments compactes, ara desunint-se; però per motiu de l'hora tot quedava confós.

L'extensió de cards d'un verd cendrós harmonisava i feia contrast amb els bròquils; les carbasseres s'enfilaven per les negroses barraques, entrelligant-s'hi les enredaderes, destacant alguna que altra flor blava en forma de campaneta. Una figuera de branques emblanquinades queia com un desmai. D'una gran mata de margarides blanques com una tofa de neu en sortia un presseguer sec i desfullat. Prop de les barraques els gira-sols miraven de cara a terra, com si estessin ensopits per la vinguda de la nit.

Més a la vora del camí els hortolans dels diumenges ho adornaven amb plantes de flors: lliris de Sant Antoni, geranis, clavellines. Les unes eren plantades a terra i les altres en mitges botes i llaunes de petroli.

Un ceguet tocava un ariston i la gent fugia per no sentir aquells gemecs.

Passaren el pla seguint la volta que fa el camí, i, deixant els horts, seguiren a mà esquerra, on s'inicia la pujada que, fent giragonses, s'enfila fins a la font dels Tres Pins.

Per motiu de seguir el camí deixaren la vista del mar i la visió emboirada de les cases de la Barceloneta al darrere, i enfront d'ells hi veieren un molí de vent a la carena verdosa: rodava a poc a poc uns

quants volts, i mandrós s'aturava altra vegada, per tornar a rodar i parar-se novament.

En sent a la font dels Tres Pins van veure un piano de manubri que tocava uns balls tristos, un gos udolava, i la gent reia per força o per la força de la beguda.

Varen passar per entremig dels sis o vuit que ballaven aprofitant la foscor, pujaren a dalt d'una eminència de roques i pedres movedisses, i allí dominaren tot el pla de la ciutat il·luminada.

Arreu de la ciutat se veien llums, i aquí una renglera que a la fi s'unia amb una ratlla lluminosa, allí una resplendor rosada reflectava a les construccions, fent-les destacar de la foscor, i per damunt de la ciutat una boira rosa la cobria. El Tibidabo i Vallvidrera tot estava il·luminat, i muntanya avall, amb certa simetria, se veia parpellejar els llumets dels funiculars, que, com llàgrimes lluminoses, brillaven entre la foscor morada de la muntanya.

Asseguts, observaven aquell espectacle i procuraven endevinar on més o menys s'esqueien els carrers o places que ells coneixien.

—Anem, que és tard —va dir la Xava—. Tots els fanals són encesos.

—Que hi estàs malament aquí?

—No: ja no m'hi estaria; però és tard i la Maria cridarà.

—Deixa-la que cridi la purona. Estem-nos-hi una estoneta més i ens en anirem. Saps que bado molt? —va dir ell així de sobte, per sorprendre-la.

—Ah, sí? De què bades?

—Sí, dona, sí; perquè, enraonant de tantes coses, ni menos hi havia pensat. Té —va dir fent-li un petó.

—Ep, noi, no t'allarguis! —va dir-li ella, mig en serio, mig en broma.

—Vaia, tira, dona! Si no t'hi tornes no crec que sigues castissa.

—Per un petó no vui que tingues res que dir... Ep! Treu la mà d'aquí —digué ella, apartant-se. I afegí, tenint por d'ella mateixa—: Anem, anem, que és tard.

—Sí, xalem, que és tard. Ja és fosc —contestà ell.

I, agafats pel braç, se n'anaren camí avall.

Unes parelles passaven i altres s'aturaven, i algunes tot just se les veia entremig de les mates; però ells dos feien sa via cap a la ciutat.

A l'entrar al carrer d'en Trenta Claus hi havia el brogit de sempre, les tavernes eren plenes de gent, i l'atmosfera atapeïda per la fumera sortia

al defora. Els crits dels de dintre es confonien amb el baladreig de la gent del carrer. En un indret un borratxo enraonava sol; més enllà una colla de xicots s'empaitaven, entrebancant amb llurs corredisses els vianants. En les botigues de vendre era un tràfec d'entrar i sortir.

Per entremig d'aquella confusió de gent asseguda a terra i formant agrupaments que interceptaven el pas, varen arribar fins a l'escala.

Amb la cara que li va fer la Magdalena, que estava asseguda darrere la parada de fruita, il·luminada amb una espelma que degotava i voltada amb una paperina de paper d'estrassa per evitar el vent, va fer-li el mateix efecte que un reny i va comprendre que havia arribat massa tard. Ja eren més de les vuit. Ell va anar-se'n per no entretenir-la i perquè el mirar de la dona de la fruita no li agradava.

Els crits que feia la Maria se sentien pel celobert.

—No et cau la cara de vergonya, bandarrassa, de venir an aquestes hores? —li deia—. Ves, ves a darrere dels homes. Ves, que et posaran un ventre com un timbal.

—Calleu, reganyosa —digué la Xava—. Jo a la festa puc fer lo que em dona la gana. No hi teniu cap dret a cridar d'aquesta manera.

—Que no hi tinc cap dret? Mireu l'orgullosa! Diu que no hi tinc cap dret! —La Maria fugia de to i anava dient—: No hi tinc cap dret! Ets una mocosa!

—Ben net que no hi teniu cap obligació! Diferent que fóssiu la meva mare!

—Qui, jo, ser la teva mare? Déu me'n guard ni de semblar-me an aquella bandarrassa que va morir a l'hospital d'una pallissa per mala dona i borratxa!

Deia aquestes paraules, la Maria, encesa de cara i nerviosa, que fins la veu se li enrogallava.

Al sentir aquestes expressions referent a sa mare, la noia va posar-se a plorar i, sense sopar, va anar-se'n al llit.

Abrigada amb les llàgrimes, sanglotant de tant plorar, va anar-se adormint.

La Maria, enutjada, va recollir-se a sa cambra, comentant-se ella mateixa lo que havia succeït, penedint-se de lo que havia dit, no per lo que hagués pogut ofendre a la Xava, sinó perquè, com era una veritable àvara, que l'explotava ignominiosament, temia que d'aquella feta no es

deixés explotar, perquè mai li donava cap diner, en no essent que de segona mà li comprés alguna peça de roba.

Ja no era allò de trobar-se únicament a les festes, sinó que cada dia en Rafel anava a esperar la Xava, i tots dos anaven a donar un volt pel Paral·lel, i quan ell tenia diners se n'entraven a «La Maravilla» a veure una sessió de cinematògraf.

Era tant l'interès que la Magdalena tenia per la Xava que va determinar-se a emprendre a la Maria, avisant-la de que la Roseta anava amb un home de mal aspecte.

—Serà com sa mare —va contestar la Maria.

—No, no, això no, perquè és ben diferenta, pobreta.

—Si estic cansada d'avisar-la! Cada dia tenim raons. Ja no hi ha qui la domini.

—Jo fins m'espero que vingui —va dir-li la Magdalena—, perquè, encara que ell no s'ho pensa, jo no em moc fins que la deixa.

—Si a davant vostre la faran, si la volen fer. Podeu comptar, Magdalena, que ja està cansada de tot. La meva por és que no li passi un fracàs. Per això cada mes li vigilo la roba.

—Ca! No digueu això, Maria! Pobra Roseta! És d'aquesta manera, però es ben noia.

La Magdalena li sabia greu que pensessin mal de la noia, a la qual ella tenia molt afecte, i l'entristia tant que nit i dia no pensava en altra cosa, i fins se penedia de no haver-la feta anar a casa seva.

Prou havia provat en Rafel tota mena d'intents; però si havia conseguit tota mena de confiances, mai havia pogut obtenir lo que ell tant desitjava.

Per altra part, la Xava no tenia altra dèria que casar-se per salvar-se de lo que tantes vegades la Maria li havia pronosticat.

Ella creia que el ser casada era obtenir el títol d'honrada, i que així ell, per aquest respecte, la miraria d'altra manera. Tenint en compte lo que ella guanyava, pensava que, per poc que ell portés, podrien estar en el cel que ella s'imaginava.

Així va dir-ho resoluda an en Rafel, amenaçant-lo amb deixar-ho córrer tot si no es casaven de seguida.

Davant d’aquesta intimació, en Rafel li va prometre que així que trobessin casa per rellogar-s’hi es casarien.

VI

Molts veïns sabien que la Xava era a casar-se, i així que van veure-la venir donant-se la mà amb en Rafel, tots sortiren al carrer a mirar-los, portant la nova d'una casa a l'altra.

La Conxa ja els tenia tot lo del pis preparat, i la veïna del davant, mestressa d'una casa de prostitució del carrer d'en Cid, també els esperava, ajudant a la Conxa a arreglar-ho tot, més per tafaneria que per instint d'ajudar a ser endreçada.

El Terrisser s'entretenia afinant una guitarra, i la seva querida, la Bomba, se pentinava encabint-se tots els munyocs de clin negre que tenia per a dissimular la falta de cabells. En canvi, aquell pentinat li feia fer una cara molt rara.

Tot d'una els del pis van sentir que a baix a l'escala la Pelada cridava com una boja:

—La Xava! La Xava! La filla de la Gravada s'ha casat! Mireu quin goig que fa la núvia!

Els dels pisos sortiren al balcó, i als quatre cantons se veia la comitiva que venia, i la Pelada tornà a cridar:

—Alça, noies, sardina fresca!

—Tu sí que estàs ben fresca! No en vas poc de mullada amb aquesta curda que abilles! —va dir-li una dona de les que mirava.

—Apa, noies! —repetia la Pelada—. Sardina que belluga! Alça, que és de l'art! —I afegí, fent un gran crit—: I belluga!

—Calla, borratxa! —cridà un.

—Porteu-la al carretó! —feu un altre.

—Que hi portin a ta mare al carretó! —contestà la Pelada, confegint les paraules malament.

—Pelada! Pelada! Pelada! —cridaven la quitxalleta.

Un grupo d'homes de la taverna cridaven:

—Pelada! Quina hora és? Pelada! Feu pam i pipa!

—Aigua! Aigua! Mulleu aquesta mona! —cridava una veu.

La borratxa anava tambalejant i insultant a tothom que passava a prop seu.

Les dones de casa la Francesa deixaren la porta i se n'anaren a veure la núvia. Les de casa la Madrilenya, no fent cas dels crits de la segunda ama, també volgueren anar a veure els nuvis, i en pocs moments s'agrupà tanta gent a l'escala del 12 que no es podia passar pel carrer.

Els crits de la quitxalla confonia les converses dels grans. Pels balcons les dones miraven per entremig de la roba bruta que hi tenien a eixugar. Els homes de les tavernes sortien a la porta; les noies de casa la Pintora delien per anar-se-n'hi, i quan l'ama estava distreta s'escabulliren; i fins a casa la senyora Ignàsia i a casa en Salvador arribava l'animació d'aquell casament, com si fos una cosa rara en aquell veïnat.

Els nuvis ja eren a dalt del pis. La Madrilenya es desfeia en compliments. La Llesca no es cansava de mirar a la núvia i d'alabar-la. La Mira Cielos trobava que millor hauria anat sense mocador al cap perquè ella l'havia pentinada.

En Rafel s'estava al balcó enraonant amb el Pegot i el Patarrufa. El Mala Gente, enfadat perquè no havia vingut el Morros de Vaca, rondinava caminant amunt i avall de la saleta.

Per a calmar l'amoïno del Mala Gente, en Rafel, des del balcó, va dir:

—Això són homes que no van a l'hora.

—Potser el xicot ha caigut —contestà el Patarrufa.

—No, avui, no —digué en Rafel—. Hem adinyat pasta. Per això, aleshores que ens han vingut de cara i tu volies xapescar, t'hi dit aguanta.

—Ja m'ho ha semblat que no anaven de mosca —va dir el Mala Gente.

—Té: mira qui ve —va dir el Patarrufa—. Pinxera al cap del tiroi. Ha vingut per forata: deu tenir bua.

—Com que li tenen amenaçada perquè no l'adinya —va dir un d'ells.

—Ja volia dir jo que no complís! —digué el Patarrufa.

—Qui, el Morros? —va preguntar el Pegot. I afegí—: És un busnó que va a tot arreu.

—Ei! Au! Ep! L'home! Nas! —cridaven tots plegats des del balcó perquè se n'adongués el de baix.

—Banaus! —contestà el Morros de Vaca.

—Quina pinta més xungaluia! —va cridar un d'ells, en broma—. Blet! Mec!

—Ja és aquí —digué a les dones en Rafel—. Ja és aquí el Morros!

—De mistó! —contestà la Grossa—. Ja tenia angúnia. Té tan mala pata, pobre noi, que no pot sortir de casa que no el carreguin.

—No sé pas lo que li passa al pobre Pegot, d'un quan temps an aquesta part —va dir la Llesca—; l'una quinzena li atrapa l'altra. Aquell fill d'una mala dona no el deixa ni un moment. Si jo fos home no em deixaria pas agafar així. Però com que tots tenen la sang blanca, tant per putes com per desgraciats...

—Ah! Ja pots ben dir-ho, ja, Llesca! —va dir la Grossa—. En altres temps els tenien més ben posats! Què és això de dur homes per fora i allí da-li?

—Ei! Buenes. Ja està això, Rafel? —va dir el Morros de Vaca, tot entrant al pis.

—Sí, noi: ja estic a la garjola.

—Doncs, noi, t'acompanyo en el sentiment: has tingut un valor que no m'ho pensava.

—A tu sí que t'han d'acompanyar en el sentiment amb aquesta pinta — va dir la Grossa, tot rient.

—Ja has rebut, noi. Fins la teva se't rebel·la —digué el Mala Gente.

—Si aquestes marcotes que no valen un ful de planter són les que presumen més! —I dirigint-se a la Grossa, afegí el Morros—: Mira, noia: tanca't allí!... saps on vui dir, eh?... i no surtis fins que sentis tres pics.

Tots reien: paraules que deia l'un, rialles que esclafien els altres. Només els faltava el Buturutus.

—Bé: quan s'ha de halar? —preguntà el Mala Gente.

En Rafel va contestar:

—Ja podem anar-hi de seguida.

—A on voleu anar? —preguntà el Morros.

—A «La Mina», home! On vols que anem? A Can Brinus? —contestà en Rafel.

—Ca! Jo a «La Mina» no hi vaig —digué el Morros—. Tot just fa vuit dies que hi sallat. Amb això, meco!

—Deixa't de coses, home, que jo hi adinyat! —digué en Rafel.

Però el Terrisser, que no parava el rum-rum de la guitarra, va dir:

—Lo millor és que anem al camp.

—Al terradui —contestà en Rafel.

—És el lloc on estarem més segurs —va repetir el Terrisser—. Aquestes marques que vagin a buscar la hamància i allí halarem com uns reis. Com us va això?

—Ca, ca! Val més aquí —digué la Madrilenya—, o si no entreu a casa, que és ben gran. Ja faré un crit al Sebastià i anirà a buscar tot lo que es necessiti. No et sembla, Rafel?

—Per mi tot va bé. Què hi dius, Xava?

—No em diguis Xava, ho sents? Digue'm el meu nom.

—Bé, doncs. Roseta.

—Així, home! Aquella curda de Pelada m'ha fet uns crits de Xava així que m'ha vist!

—No discutiu més —digué el Mala Gente—, però halem d'una vegada. Que vagin a buscar un parell d'orelluts. No et sembla, Rafel? Ja veuràs: tu, que tens d'apoquinar, és qui has de dir-ho.

—Per mi tot va bé —digué en Rafel, indecís, perquè no estava per gastar—. Però això és tan petit!

—Ja hi dit que vinguéssiu a casa —digué la Madrilenya.

—Barbi, noia! —cridà el Patarrufa—. Fins jo em sento nuvi —I va fer-li un petó.

—Ai! Tant de bo se'n sentís aquest banau, de nuvi! —digué la Llesca, mirant el Pegot.

—Mutxeli amb això de banau —contestà el Pegot, tot enfadat—. Sembla que m'hagis pres per un blet, i fes que no t'adinyi un mastec que t'arremangui la pipa fins al front.

—Ep, nois, que no s'abronqui la mongeta —digué el Patarrufa per animar els demés i distreure les raons—. Ara, alegria, i els da-lis se deixen per última hora.

—Tu, també, per última hora? —va contestar, amb sorna, la Mira Cielos—. Tu, a última hora, ja ho saps el què.

—Sí: a última hora a arrossegar la mona, vols dir tu. Oi, noia? —digué en Rafel.

—Barbi, perquè em teques —contestà ella, agraïda.

—Bé: però, halem o no? —digué altra vegada el Mala Gente, ja tot enfadat.

—Sí, home, sí! Ja són a la tasca. Dos orelluts i perdiu. Què et sembla: n'hi haurà prou? —preguntà en Rafel.

—Baril! Ja hauria de ser aquí —va contestar un d'ells.

Els homes enraonaven dels seus fets i les dones feien pitjor feina: donaven consells a la Xava. Cada una d'elles li explicava la vida que tenia de fer segons la seva manera de pensar, i cap d'elles havia viscut un mes seguit amb cap home.

La que més s'interessava per la Xava era la Madrilenya; de tant en tant li arreglava el pentinat, feia veure que li treia pols per poder-la tocar, i sols de mirar-la de tan a prop els ulls li descobrien certa excitació.

Van entrar tots a casa la Madrilenya, és a dir, al pis del davant, i, quan van estar reunits, en Rafel, dissimuladament, cridà a la Xava, i tots els demés van posar-se a riure.

La Madrilenya va posar-se tan nerviosa que no podia dissimular-ho, i feia cruixir les articulacions dels dits. Tenia la cara vermella i embotornada per efecte de la beguda, i els cabells li queien per damunt del front, i algun d'ells se li encastava a la pell per motiu de la suor.

Els homes, els uns estaven al balcó i els altres entraven i sortien, estant tots amb cert neguit per la gana. Únicament el Terrisser no parava aquell rum-rum de la guitarra. Era ja més tard de migdia.

Les dones, les unes arreglaven la taula i les altres enraonaven assegudes en un racó.

—No us podeu figurar —va dir la Madrilenya— lo que m'arriba a agradar la Xava. Me l'estimo tant que me la menjaria a petons.

—Sí, noia: jo també la trobo molt mona —contestà la Mira Cielos.

—Estic nerviosa només de mirar-la. Oh! I ara l'ha cridada ell.

—Què vols dir? —preguntà la Mira Cielos amb malícia.

—Ja ho pots pensar, dona. Si no hi hagués ell...

Callà la Madrilenya per no acabar de dir lo que no volia que sentís la Bomba.

La Mira Cielos i la Madrilenya se n'anaren a un quarto del darrere.

—M'has entès, Cielos, lo que volia dir-te?

—Prou! Com que jo tenia el mateix pensament. Per què no li conxivaves?

—I si s'hagués cabrejat? Que no veus que és un quinto encara?

—Mira com portes aquestes arracades. Encara les perdràs. Acosta't, que te les posaré bé.

—No em toquis, Cielos, perquè estic malament.

—Deixa, dona, deixa! Té: posa-les així, que no et cauran. No tinguis por, dona! Són tots al balcó. No els sents com enraonen?

—Ja surten. Sents la Conxa com fa broma a la Xava? Sortim, sortim —digué la Madrilenya—, que aquells ens abroncarien.

—Surt tu primer. Que no sents el Morros quins crits fa? És més baladrer!

La presència dels nuvis va excitar la gresca, i tot seguit s'armà un gran xivarri. L'un donava cops a l'altre, i cadascú deia l'acudit que més bé li semblava. Les dones reien tant que semblava que no poguessin tornar en si.

La Xava, emocionada d'alegria, reia, disfrutava, acceptava les paraules i repetia els acudits intencionats dels altres, i fent bromes que tots admiraven.

El Patarrufa ballava, i el Terrisser perfidiosament tocava la guitarra. El Mala Gente només tenia feina anant al balcó per veure si pujaven el menjar. Tot d'una va posar-se a cridar, i des del balcó mirava al carrer.

—Mala-sort! Mira que si baixo et faré empassar la nou del coll! Sí, acosta't! —cridava—. Acosta't més, que et tiro aquest test pel cap. Heu vist dona més budell que aquesta!

Els de dintre, esverats, sortiren al balcó, extranyats de lo que passava; però el Mala Gente continuava en aquella excitada actitud, dirigint-se a una dona que hi havia al carrer.

—A mi? —cridà, contestant a un gest que havia fet la del carrer—. Té, per tu i per ton pare! —tornà a cridar, fent el gest que hi requeria.

L'esvalot de la Valenciana reunia gent, i aquesta cridava tant fort com podia:

—Macarró! Ets un pirent fulinya! Blanc! Meec!

A cada insult de la dona el Mala Gente feia un bot, com si volgués saltar la barana per caure al carrer. Els uns l'aguantaven i les dones li deien:

—Baixa i adinya-li un parell de màstecs!

Els del pis cridaven i insultaven a la dona del carrer, cada crit de la qual era un renec, i cada gest una amenaça. Van excitar-se tant uns i altres que el Morros, no podent-se aguantar, li tirà un test ple de terra amb una atzavara per curar els ulls de poll.

Per casualitat el test no va tocar a ningú, però va fer tal terratrèmol i esquitxada de trossos que fins va trencar un vidre de la taverna. Aleshores va armar-se'n una de tan grossa que des de dalt no se sentien més que crits.

Amb tot això el Mala Gente s'escapà escales avall, saltant els graons de replà a replà, i talment semblava que l'escala es desfeia de tant que trontollava la barana.

Al sortir al carrer, veient a la Valenciana que encara plantava cara als del pis, va pegar-li un parell de bufetades, una amb cada mà, i de seguida un seguit de clatellades i cops de puny.

—Da-li! —cridaven els de dalt—. Pringa-la, ratlla-li la cara!

—Ves a pegar a un home! —deien les de casa la Baturra.

La quitxalla cridava i la gent s'arremolinava aguantant a la dona perquè no rebés més, que bé prou sang li sortia del nas. Uns aguantaven l'home, altres cridaven, trobant que era ben fet; altres l'insultaven. I com a conseqüència de les dugues maneres de pensar van haver-hi dugues qüestions més.

Dos homes anaven a trompades; les dones xisclaven esfereïdes, tement desgracies, i al mateix temps tocaven pitos d'auxili. La gent d'un cap i altre corrien, i, a mida que anava reunint-se gent, creixia més l'esvalot. De tant en tant ressonaven els cops de puny, destacant-se del soroll general; i les cares dels que els rebien se tornaven vermelles, més d'ira que de dany.

Tot eren crits i més crits, corredisses i empentes. La gent dels balcons cridaven auxili; l'adroguer tancà les portes, i aquell terratrèmol inesperat esglaià a molta gent. La quitxalla fugia o s'acostava segons el moviment de les empentes.

Tot d'una, dos que es barallaven, l'un fugint i l'altre empaitant-lo, van caure damunt de les vidrieres de la tenda, fent recular l'aparador ple de fruita, patates i ous. Van trencar-se els vidres, escampant-se tot per terra, i com que hi havien dos graons per entrar a la botiga, van caure els dos homes l'un sobre l'altre. Ni es pegaven ni es defensaven, confosos

i arrapats l'un amb l'altre. La dona va desmaiar-se, però ningú la retornava. Al carrer se sentien xiulets, crits i xiscles, produint tot plegat una remor nerviosa.

Els del casament de la Xava van baixar tots al carrer. Els parroquians de casa en Bertran també van intervenir en les disputes. En Joanet ja havia tancat la porta.

Des de casa en Bernat als quatre cantons tothom corria, i davant del carrer d'en Cid hi havia gent que es pegava sense saber ben bé el perquè.

Als dos que havien caigut a la tenda ningú podia descompartir-los. El de sota mossegava l'americana del de sobre, i aquest no podia moure els braços, subjectat per l'altre; i l'un i l'altre roncaven de ràbia com gossos folls, però sense fer-se mal.

Els altres que es barallaven al mig del carrer, avançaven o reculaven a mida que els descompartien, els deixaven o els agafaven, fent un vaivé de gent com una onada humana.

El Mala Gente tenia tota la cara esgarrapada perquè, mentres l'aguantaven perquè no fes desgràcies, la Valenciana se li tirà al damunt com una gata rabiosa.

De sobte van sentir-se crits de: «Pasma!» «La bòfia!»

Del Portal de Santa Madrona entraren al carrer dugues parelles de guardes de seguritat, amb el sabre desembeinat, i dels quatre cantons altres tants en la mateixa actitud.

En un girant d'ulls el carrer va quedar net d'aquella gentada. Els uns fugien ficant-se per les escales i escabullint-se pels terrats, i als dos de la tenda que estaven agafats, un crit de «Pasma!» va tenir més força que els esforços que feien quatre homes per descompartir-los.

Per les cases de prostitutes s'amagaven les dones, i per sota els taulells de les tavernes s'amagaven els parroquians.

L'un llençava el ganivet, l'altre la pistola. Se sentí un tret, però al carrer no hi havia ningú. Ni els gossos ensumaven les escombraries ni els gats s'empaitaven.

El tret havia sortit de l'escala del dotze. La policia s'hi acostà tot seguit, ficant-se a dins.

La gent tornava a sortir, però no es movia del llindar de les portes, i algun xicot, tot saltironant s'hi acostava; i quan semblava, pels

moviments que feien els de policia, que tornaven a sortir, tothom s'amagava i els xicots tafaners fugien corrents.

Com que quasi tots els xorcs que corrien per aquells barris coneixien perfectament les comunicacions dels terrats, per més esforços que varen fer els de policia, no conseguiren agafar-ne cap, no trobant re més que una pistola descarregada, que probablement, al llençar-la, s'havia disparat.

La Madrilenya baixà a la botiga del cinc del carrer del Cid i la Xava i el seu marit varen anar-se'n al seu quarto rellogat de casa la Conxa.

Entre unes i altres coses, ja era ben tard de la tarda, i la Xava tenia molt mal de cor, produït per la debilitat; però, acostumada com estava a menjar quan podia, sofria aquestes abstinències amb certa resignació. Quedaren sols a la cambra, i la Conxa no podent resistir més la temptació d'anar a tafanejar, se'n baixà al carrer perquè era lo que la feia fruir més.

Sentia la Xava un benestar especial. La nova vida que se li iniciava li feia cert respecte i mirava cada cosa de la seva cambra com una novetat, que l'afalagava, i en cada mirada semblava que hi depositès part del seu cor.

En canvi, quan mirava an en Rafel, s'entristia: aquest estava molt malhumorat perquè no tenia a penes dugues pessetes i volia celebrar el casament d'una manera o altra, encara que només fos amb una borratxera.

Pel fet de ser marit va creure en Rafel que li donava dret a fer tota mena de brutalitats deshonestes.

Ni la novetat del casament ni el fàstic de les lluites per a contenir els brutals desitjos d'en Rafel van estalviar-li el retorn al treball. La necessitat del primer element s'imposava. Com que ell no tenia res, ni probabilitats de cap cosa segura, ella va anar-se'n a buscar un forc d'alls, havent-se d'empenyar primer algunes peces de roba que a còpia de molts estalvis havia pogut comprar. Quin sentiment va tenir al desprendre's de tot allò que tant li havia costat!

En Rafel s'havia acostumat a no sortir de casa. Deia que ho feia per no gastar, i es quedava tot el dia al llit i moltes vegades s'hi feia portar el

menjar. Quan la seva dona s'hi apropava gemegava dient que no es trobava bé, i és que, pobret, no li provava el treballar.

La Madrilenya a cada moment entrava al pis planyent-se an en Rafel de que la seva dona tingués de treballar d'aquella manera tan desesperada.

—Me fa pena —deia la Madrilenya— que una noia jove es tingui d'estragar d'aquesta manera. Tant que podria aprofitar la seva joventut! No et sembla, Rafel, que és una llàstima?

—Sí que és veritat —contestava ell tot badallant—; però, què puc fer-hi jo, si el treballar segons de què a mi no em prova.

—Home, Rafel, jo no vui pas dir que tu treballis. Si ella volia podríeu viure ben feliços. No trobes?

—Ja ho crec, valent ella com val! Què ens faltaria? Però, com que té aquest caràcter tant extrany... Però, dona —digué en Rafel—, que no veus que fins va fer-me casar, o si no encara estaríem igual? És extranyota: no pot fer-hi més.

—Bé, ja veuràs —contestà la Madrilenya—: la dona fa l'home, i l'home fa la dona. És un ditxo ben cert. Està clar que si tu de cop i volta li deies, ella s'esvalotaria. Això no és cosa teva: dones amb dones s'entenen millor. Deixa'm fer a mi: ja la conxivaré jo, és a dir, si tu vols.

—Com que és un bé per ella, per això a mi no em sabria greu. Ara, si jo trobés una feina senzilla, encarregat d'alguna casa, això d'aquests empleus que de vegades hi ha per a vigilar als que treballen... Però com que no conec a ningú...

—I quina necessitat tens tu d'anar a molestar gent? No té ella una bona figura, perquè l'un i l'altre pugueu estar de cuerpo presente, que solen dir?

—I tal dona, i tal! —respongué en Rafel.

—Ah! Escolta. Parla'm amb franquesa: era com te pensaves?

—Ben bé del cert no ho podria dir, perquè ja saps que estava molt marejat.

—No: si t'ho pregunto —digué la Madrilenya, fent un gest de picardia — és per saber... Saps què vui dir?

La Madrilenya amoixava an en Rafel, i sempre li feia brometes i es prenia llibertats d'aquestes que tant tenen de sinceres com d'intencionades. Talment semblava que entre ells dos tot podia tolerar-

se per motiu de la gran confiança. L'emoció de la maldat els unia i els separava. Els unia en el sentit de posar en pràctica totes les perversions que els iniciaven, i els separava el despit de considerar-se tan perversos l'un com l'altre. Millor dit, la perversitat passa a ser una dignitat en segons quin medi, aixís com en sentit contrari hi ha qui creu ser més que un altre.

Estaven enraonant, jugant i rient a dintre la cambra, quan arribà la Conxa, que havia anat a casa l'adroguer, i tot arrossegant els espardenyots se n'anà a la cambra d'en Rafel, on hi havia la Madrilenya.

—Hola! —va dir la Conxa—. Jo no sé lo que dimoni feu vosaltres dos! Tot el dia esteu xiu-xiu. Si la Xava us teca, s'armarà una bronca que ja veureu. Fas molt mal fet, Madrilenya, de conxivar an aquest. Mira que ella es cabrejarà. Creieu-me a mi.

—Ai, que ets mal pensada, tu! Que et creus que el camelo, beneita? Ja saps que tinc el meu.

—Bé, per això mateix. Ja t'ho diré ben clar: aquí vine-hi tan poc com puguis, sents?

—És a dir que em treus? —respongué la Madrilenya.

—Casi que sí, mira. I tu, Rafel, això d'estar-te tot el dia ajaçat, no va a l'hora, perquè ni soc duenya de fer dissabte cap dia, ni de fer res. Decideix-te a pencar, home!

—Ui, ui, que vens esmolada! —digué la Madrilenya—. No tinguis por: no te'n faré més de nosa!

—Sí, és lo millor. Tu t'estàs a casa teva, que jo ja estic bé sola. Ara mateix passes més estona a casa meva que jo.

—Prou, noia, d'aquest color! M'entens? Prou, que no soc sorda ni manca, m'entens?

—Vaja, prou! —cridà en Rafel—. Sou molt patosa.. És a dir que no tenim dret d'interpel·lar-nos?

—Deixa-la, Rafel, que aquesta té ganes d'armar bronca —digué la Madrilenya, tot anant-se'n rondinant; i, si no hagués sigut per lo que an ella li convenia, s'hauria armat un esvalot.

Aixís estaven, quan arribà la Xava amb els ulls vermells com d'haver plorat. Al veure-la, la Conxa li preguntà:

—Què tens, noia? Sembla que t'ha passat alguna cosa.

—És veritat —digué en Rafel—. Ja has trobat a la Maria i us heu barallat.

—Ca, home, ca! Com veig que tinc tan mala ba, no sé què em faria! Així se morís aquell fill d'una mala dona! Mala negada faci! —deia la Xava, ploriquejant.

—Bé, dona, digues lo que t'ha passat —digué en Rafel.

La Conxa també li pregava que parlés.

—El cera de la plaça m'ha pres tots els alls. Ja fa dies que només m'empaita a mi. Avui, mentres venia tres cabeces a una dona, ve i m'agafa. Em volia fer anar al quartelillo. Jo m'hi defensat com he pogut, i a l'últim m'ha pres els alls, i després m'ha dit que, si jo volia, no em diria mai més res i que podria vendre fins al mateix portal de la plaça.

—I tu què has dit? —preguntà en Rafel.

—Li he donat una empenta i he fugit.

—Ben fet, noia! —digué la Conxa.

—Doncs, no, que no ha fet bé: ella tenia de dar-li coba. Ho sentiu? Val més estar-hi bé —contestà en Rafel, tot enfadat.

—No en fa poc de temps que fa lo mateix! Quan m'estava amb la Maria ja em va dar una urpada al braç que una pila de dies se m'hi van conèixer les senyals. Així se morís! Fa una cara de mal home...

—Lo mateix va succeir l'altre dia amb l'Enriqueta del Manobre, —va dir la Conxa—. Ja sabeu que ell fa més de set setmanes que està malalt i no pot treballar. Ella, veient això, va i s'empenya tot lo que tenia que en pogués fer diners i va treure'n catorze pessetes, i amb elles se'n va a la Barceloneta i compra dos covenets de peix per anar-lo a revendre pels carrers. Ella passava prop del moll, on els burots no tenen dret a dir-li res. Un punxa se n'adona i la crida. «—No puc venir —va contestar—, que hauria de pagar». «—Veniu, vos dic, —tornà el burot—. Veniu, bona dona, no sigueu tonta». «—Ca, barret! M'agafaríeu el peix», digué l'Enriqueta. Però tantes vegades el punxa va pregar-la, que ella s'hi acostà. «—Què porteu aquí?», va preguntar el burot. «— Sardina», contestà ella. «—Doncs, queda decomissada per no haver passat pel fielat». «—Com s'entén? —va contestar ella extranyada—. No m'haveu cridat dient-me que no tingués por?» «—Oh! Ho he fet per no tenir de caminar —va contestar amb tota la patxorra aquell homenot—. Amb això, deixeu el peix». «—El peix no el deixo», contestà ella. «—Per força»,

digué el burot, tot prenent-l'hi. L'un estirava el cistell i l'altra també, i tot el peix va caure a terra. L'Enriqueta plorava i donava empentes al burot perquè s'entretenia en trepitjar-lo de ràbia. Què us sembla, quin homenot?

—Si jo hi soc el mato —contestà en Rafel.

—I el Manobre què va dir? —preguntà la Xava.

—Què volies que digués, dona, si té una enfermetat que se l'endurà del món?

—Són molt dolents aquesta gent, eh? —va dir la Xava.

—Molt, noia, molt: només ho sabem els que hem de tractar-hi.

—Saps què pensava, Rafel? —va dir la Xava, canviant de conversa—. Que podries buscar-te una ocupació o altra, perquè entre tots aniríem molt bé. Ara, havent de sortir de mi tota sola, és molt pesat i mai ens podrem comprar un fil de roba.

—Si és lo que jo li dic —va afegir la Conxa, deixant d'escombrar—. Ni pot ser-li bo això de jeure tot lo dia.

—Bé, ja veureu: vós cuideu-vos de la vostra feina. Que no teniu re més per fer allà dintre? —va dir en Rafel, tot contrariat.

—M'està molt bé! Aquest moc me'l podia ben estalviar! —va dir la Conxa—. No, noi: no tinguis por: no us faré més nosa.

Tota sufocada, la Conxa se n'anà a la part del darrere del piset.

La Xava va quedar una estona sense dir res, desaprovant en el seu interior la conducta del seu marit. Veient que ell no deia res, va dir-li:

—Has fet mal fet. Pobra dona! Tan bé que es porta amb nosaltres!

—És dir que he fet mal de dir la veritat? —va contestar en Rafel amb un to que encara no havia usat mai amb la Xava—. He fet mal fet? —repetí—. No tinc necessitat que tu ni ningú em dongui consells. Mira: que et serveixi d'experiència. El dia que et tornis a ficar en si treballo o no, jo et prometo que te'n recordaràs. Ui, ui! Que començaries aviat a voler-me dominar! Que et penses que soc un banau d'aquests que les dones els fan anar com un ninot? Si t'ho pensaves, te sortirà molt al contrari —i, pujant de to, en actitud violenta, anava enraonant i amenaçant—. És dir que tu volies home i que et mantingués?

—Dispensa, noi: ja diràs si vols el macarró de cinc o de deu —contestà la Xava, amb to de burla.

—Mira: si no fos que fa tant poc temps que som casats, t'inflaria la cara a bufetades.

—Doncs jo no torno més a la plaça —va contestar la Xava, ploriquejant.

—Tu faras lo que vulguis; però, si no hi ha guita, ja veuràs quin cuento t'explicaré.

—Bé: no comencis. Sembla mentida que diguis lo que estàs dient! Com si jo no fes tot lo que puc. Si et dic que treballis es pel bé de tots dos. Tu mateix aniries millor. I encara, per donar-me les gràcies, vols pegar-me.

A l'acabar de dir aquestes paraules arrencà un plor sentimentós.

Ell, com si no sentís re, se passejava amunt i avall del quartet, i tot d'una agafà la gorra i se n'anà.

—On vas, Rafel? —cridà la Xava.

—Xalo a veure si puc fer alguna cosa.

Aquestes paraules van impressionar moltíssim a la Xava, i, animada per l'actitud d'ell, sortí per a anar a buscar mig forc d'alls, perquè no tenia prous diners per comprar-ne un de sencer.

Així que sortí trobà la Madrilenya, que també baixava l'escala.

—Hola, noia! Quina cara fas! Que heu tingut alguna cosa amb en Rafel? Ah! No t'extranyi que no entri com abans, perquè aquella bandarrassa de la Conxa m'ha tret del teu pis.

—Què dius ara? No en sabia re.

—Que no t'ho ha dit el teu?

—No m'ha dit re.

—Doncs, sí: jo entrava, com saps tu, molt sovint a casa teva, i parlava amb en Rafel de la vostra situació, i, noia, la Conxa m'ha dit si jo te'l conxivava. No, no tindrà treballs de dir-m'ho mai més. Tant que m'interesso per vosaltres!

—Lo que és en Rafel no sé com se torna.

—Ja ho veig: el xicot no té mans segons per quin treball, o, si no, jo ja l'hauria aconduït amb algú. M'entens, noia?

—Prou que t'entenc! Però jo m'estimaria més que penqués.

—I si no li prova? I si no troba feina? Què vols que faci? Si pogués anar amb algun home de debò, d'altra manera aniríeu, perquè veig que passareu una misèria gran.

—Tot lo que vulguis, Madrilenya; però fent la vida de desgraciat ja saps tu que el millor dia cauen, i aleshores ho perds tot.

—Bé, dona: això es segons amb quin consorte van. Mira: aquí tens el Tinyós: ja veus si ha estat un home de veritat, i, total, una vegada dos anys.

—No, no —va contestar la Xava—. M'estimo més que penqui. Pot buscar-se una taula per fer de papallona o alguna altra cosa. Diferent que fos un puró; però ell és jove i, no és per dir-ho, és més viu que més de quatre que presumen.

—Sí, tot lo que vulguis. Què? Vens avall?

—Sí, vaig a la plaça, a vendre. Aquest dematí un cera m'ha pres els alls. Mala negada faci!

Tot enraonant anaven escales avall, i, aprofitant l'oportunitat, la Madrilenya va dir-li:

—Tu sí que ets una tonta! Avui mateix ho deia an en Rafel: «Jo no sé com la teva dona bada tant». Ara fora l'hora de fer algun quibi, dona!

—Què t'ha contestat ell? —preguntà extranyada.

La Madrilenya, que era astuta i dolenta com una guineu, contestà:

—Ja veuràs lo que ha dit el xicot: ell te vol i té por que tu no camelis algú; i es comprèn: tu els jove... Faràs bé, noia: el teu home és el teu home, i ell ha de ser primer que tothom. Tu ja saps que jo he viscut deu anys amb el Potra, i puc ben jurar que cap home pot alabar-se que hagi tingut fluix per ell. Ara, per guanyar-me la vida, és diferent.

Amb tota aquesta conversa arribaren al peu de l'escala. La Madrilenya va quedar-se a enraonar amb la Pelada i la Tortosina, i la Xava se'n va anar cap als Quatre Cantons.

En Rafel lo primer que va fer va ser anar a casa en Bertran. Allí va fer la copa, sortí i se n'anà a «La Mina», trobant-hi el Pirata, que anava amb un altre que en Rafel no coneixia.

—Hola, Rafel! És veritat que t'has casat? —preguntà el Pirata.

—Què volies que fes? Jo, quan me poso una cosa al cap, n'haig de sortir.

—Barbi, noi! Ja estàs carregat —digué el Pirata, tot rient.

—Que has vist el Morros de Vaca per aquí dintre?

—Sí: ara mateix l'hem deixat. Encara el trobaràs a la porta del carrer d'en Trenta.

—Bueno, abur. Vaig a trobar-lo.

—Hasta la vista —contestà el Pirata tot anant-se'n.

En Rafel va internar-se a «La Mina», i, com que era tard, totes les taules estaven plenes de gent.

Resseguia amb la vista, a mida que caminava, a tots els que hi havia allí. Buscava el Morros, i al sortir per l'altra porta va trobar-lo que estava enraonant amb un altre.

—Escolta, ei! —digué.

—Hola, Rafel! —contestà el Morros, tot alegrat de veure'l—. Què hi ha de nou?

—Noi, hi ha que vaig de boc estès. No saps tu el favor que em faries si em deixaves algun quibi per tres o quatre dies.

—Me sap molt greu. Així me torni cego ara mateix, que lo únic que puc fer es convidar-te a fer-ne cinc. Adeu, tu —digué el Morros a l'altre amb qui estava enraonant—. Adéu —afegí—. Ja ens veurem demà... Doncs, sí, noi: no l'abillo. Ja fa més de quatre dies que no hi pogut treballar; però avui, si no hi ha cap desgràcia, crec que farem un mossec.

—Veies si pots encabir-m'hi. Ja saps que jo també formo, perquè pel confiança vaig a l'hora. Fes-me aquest favor —suplicava en Rafel.

—Avui no pot ser. Ara mateix ens hem ajustat amb el Pirata i el Coll Tort, que anava amb ell.

—Ja els he trobats que sortien.

—Ahir vàrem anar per un treballet i varem fer marso però avui ens podem guanyar vint xucs.

—Deixa-m'hi venir, home. Feu-me mitja part, encara que només siga per picar de cera.

—M'estimo més, si surt bé, darte un xuc. No vui que el Pirata tingui res que dir, perquè el sant és portat pel Coll Tort.

—Així, no dic res, perquè ja saps que amb el Pirata hi ha amistat; però t'estimaré pensis en mi, que jo també tinc un treball que ens podem guanyar una dotzena de xucs.

—Bé: que vols beure'n cinc, Rafel?

—Bevem, ja que convides.

Entraren dintre la taverna i demanaren dos cincs de Valls, i tan bon punt el Morros tingué la copeta, aguantant-la amb dos dits, digué:

—Escolta: i la Xava què fa? Ets molt blet sent tant barirel.

—Es reputja, home —contestà en Rafel tot paladejant l'aiguardent.

—Ah, sí? Adinya-li estopa.

—Ja vindrà a bordo: és massa aviat. Té un caràcter tant extrany que no l'entenc.

—Bueno, noi; jo piro. Vaig a arreglar-me per anar a treballar. Demà, si vens per aquí, ja et diré lo que hi ha. Amb això, xapesco, no fos cas que vingués bòfia.

En Rafel se n'anà cap al carrer, en el qual, en aquella hora, hi havia molt de tràfec: dones que venien fruita, altres que cridaven «sardina de l'art»; allí, un carro ple d'escombraries, qual mosquer turmentava als vianants; treballadors del carbó i del moll, els que venien de les pedreres de Montjuïc; tothom s'atapeïa pel carrer d'en Trenta Claus.

Amb les mans a les butxaques i el cap baix se n'anà cap al Paral·lel. La fortor de l'oli rebullit dels bunyols li excitava la gana. Els que s'aglomeraven a la porta del Soriano per veure l'última sessió li feien venir ganes d'entrar-hi; però, falta't de diners, passà de llarg, no sense pensar que podria tentar alguna butxaca; però no es veia capaç de fer-ho per falta d'habilitat.

Tot caminant s'apropà a «La Maravilla», on ja no hi havia tanta gent. Ara s'asseia en un pedrís, ara badava, tot fent un cigarret de les escorrialles de tabac que duia a les butxaques. Allò de que tothom se divertís menos ell, li feia ràbia. Fins li hauria agradat que algú l'hagués provocat per tenir la satisfacció de barallar-s'hi.

Tant era el seu malestar intern que, cansat de passejar-se amunt i avall del Paral·lel, se n'entornà a casa. La Xava, que feia més d'una hora que l'esperava, li tenia preparat un plat de mongetes bullides i un bunyol de bacallà que ella mateixa havia comprat en una taverna del carrer d'en Trenta que era molt acreditada per aquesta mena de menjars.

El trobar tan bon sopar li va fer molta alegria, i el mal humor li anava passant a mida que també li passava la gana, i entre forquillada de mongetes i tros de pa hi feia xerricar un trago.

No sabia pas en Rafel com demostrar la seva satisfacció i tot era fer festes a la Roseta.

—Ara només falta que poguéssim prendre un calent.

—Anem-hi —contestà ella tota alegroia de veure el bon humor d'ell—. Que no veus que l'abillo? He fet cinc rals. Però, noi, quina manera de trotar! Saps on he anat? A la plaça de Sant Josep, entrant pel carrer de l'Hospital. Allí sí que es pot vendre bé! No hi ha cap cera. Més n'hagués tingut! Demà en vendré tot un forc. I, tu, què has fet?

—Me n'he anat a «La Mina», per mossegar el Morros de Vaca; però, noia, s'hi ha tornat. Demà em darà un xuc si el mossec d'aquesta nit els va bé.

—Nel te darà! Vaia un busnó! Tot t'ho creus, tu! Ho ha fet per treure-se't del davant. Aquests són d'aquells que només te fan l'amic quan te poden fer una gorra.

—Bé, ja veuràs: mentres te tinga a tu ja no necessito res de ningú. No es això, noia?

—Així m'agrada, que estiguis de bon humor. Ja veuràs com, si tu vols, trobaràs feina! Anem a fer el tuti a Casa l'Alcalde?

—Ja està dit: xalem-hi!

Se feren algunes festes pròpies del seu estat, i alegres sortiren del pis, anant-se'n al cafè anomenat Casa l'Alcalde.

Demanaren dos cafès i un joc de cartes, i, asseguts al voltant d'una taula instal·lada en un racó, se posaren a jugar al tuti.

En aquella hora hi havia bastanta concurrència. En una taula rodona dos cegos i dos que hi veien jugaven al dòmino. Els cegos palpaven les fitxes, dient cada un d'ells la que posava; i quan algun dels cegos no es fiava dels que hi veien, amb extraordinària lleugeresa palpava els sots de la fitxa per assegurar-se'n. Més enllà, un munt de xicots i capses de llimpiabotes: els uns jugaven al cau, els altres ho miraven entusiasmats, fumant puntes de cigarro. En una altra taula, un coix i un altre que caminava arrossegant-se per terra jugaven al mus; i en un racó, sota d'un llum amb faldilles verdes, hi havia la venerable taula del burro.

Tota la concurrència es distreia segons el divertiment que s'havia proposat. Els uns discutien si en Lerroux era o no un savi; els altres, si en Cambó ja feia la cara de lo que era i que era viu com una rata de claveguera; i, quan la discussió anava a prendre el caràcter de disputa, l'amo de l'establiment, que era molt destre perquè era cafeter antic, prenia part en la discussió com si ho fes en sèrio, i, sense contradir a

ningú, era l'últim en parlar i apaivagava els ànims per un moment exaltats.

El vigilant, el sereno i el municipal també s'hi solien reunir abans d'entrar a l'hora del servei. Al municipal li agradava molt parlar de política i alabava an en Lerroux perquè sabia que el vigilant era carlista i solidari, i això originava fortes discussions, acabant-ho d'embolicar el sereno, que només era partidari d'ell mateix.

Moltes vegades s'hi reunia un altre municipal anomenat Piquer, el qual no discutia mai, i la seva serietat el feia molt simpàtic.

Així transcorria l'estona en aquell interior sossegat, on l'home de la vida procurava ser comedit i la prostituta prudenta. La serietat de l'amo captivava la confiança dels concurrents perquè sempre procurava servir a qui el sol·licitava.

Era ja bastant tardet. La taula del burro estava plegada, i els jugadors, els uns se n'anaven gratant-se el clatell, butxaquejant inútilment, i els altres comptaven cèntims per canviar-los en plata. La dependència, cansada, començava a posar cadires damunt de les taules perquè els que quedaven entenguessin la indirecta.

La parella, cansada de fer el tuti, deixà les gastades i greixoses cartes, anant-se'n a casa seva. Com hem dit abans, vivien al dotze del carrer de Migdia, rellogats a casa la Conxa.

En sent al carrer d'en Cid, més avallet de casa la Francesa, que era el número 1, qual número, pintat al damunt de l'entrada, tenia ben bé un metre de grandària, varen aturar-se perquè el mosso de casa en Bertran treia una dona al carrer, arrossegant-la com si fos un farcell de roba i ossos.

El sereno s'hi acostà, dient al mosso:

—Treu això d'aquí, que fa nosa i no deixa passar.

Altre cop el mosso, obedient, arrossegà aquell bulto, i en aquell moment se senti el soroll d'una clau que queia a terra, la qual recollí el sereno.

Aquella dona estava borratxa. Se li doblegava el cos i el cap li descansava damunt dels genolls; els cabells, desordenats, li penjaven damunt de la cara, quals faccions embotornades, fofes, denunciaven el seu estat d'alcoholisme crònic. Les robes mal girbades, esfilagarsades i brutes, desprenien un tuf que tapava la respiració. Unes grosses botes

d'home tapaven els seus peus, i, com que no duia mitges, se li veia la vermellor bruta de les cames resseques.

La col·locaren al llindar d'una porta tancada, protegida per certa foscor, i aquell manyoc humà era indesxifrable. S'hi acostaren alguns tafaners més: els uns la compadien i els altres se'n mofaven.

La Morena, que havia deixat la guarda de la porta, s'hi apropà i digué:

—Vaia: a un home li està bé que s'encurdi, però no a una dona, perquè fa fàstic.

Deia això perquè l'home que vivia amb ella a fora d'hores, quan estava borratxo no li pegava mai, perquè només feia que dormir.

Mentres la gent allí reunida contemplava la pacífica borratxa, arribà un home carregat amb un sac ple de papers.

—Ja m'ho havien dit que corria borratxa —digué l'home—. Sembla mentida, després que hem ben sopat a «La Mina» i ens hem begut un porró de vi cada u, que encara no n'hagi tingut prou; i això que l'he deixada a les set i li he dit: «No et moguis del quarto, que jo aniré a fer la plega!». Cansat de tant caminar amb el sac a coll, me la trobo amb aquesta pulmonia. Ei! Tu! Aixeca el cap! —cridà l'home—. On tens la clau?

La dona no responia d'altra manera, quan rebia l'empenta, que amb una mica de ronquera nassal.

—La té a la butxaca —va dir el sereno—. Jo mateix li he posada perquè li havia caigut per aquí terra. Apa, pugeu-la a dalt, que aquí fa nosa.

—Com voleu que la pugi, si amb prou feines puc dur el sac? —Això ho deia tot escorcollant-la—. Sí, ja la tinc —afegí—. Té: encara li han sobrat deu cèntims. No vindran malament: axís me refaré per pujar-la.

Deixà dona i sac, se n'entrà a la taverna, en begué cinc de vi i sortí.

—Ara ja estic més animat; però, qui la puja fins a un terç pis?

En Rafel l'anava a ajudar, però li passà al davant un altre home dels que s'ho miraven, i, agafant-la per sota l'aixella, varen provar d'aixecar-la; però la borratxa semblava desarticulada: braços, cos i cames no obeïen a cap acció determinada i se li doblegaven sense fer la natural resistència.

L'home que l'ajudava la deixà perquè era inútil aconduir-la sense carregar-se-la a coll; i el del sac, una mica enutjat perquè la gent reia, va dir-los:

—Demà, quan estigui serena, lo primer que haurà de fer serà anar a casa el dentista, perquè li vui fer unes quantes carícies a la cara: aixís en tindrà un record. Oh! I això que no li he deixat cap diner. Ara veurem, en arribant a dalt, quin desfalc trobaré... Mou-te, dona, que et refredaràs. Mou-te, cuita! —cridava l'home.

Però no van tenir altre remei que agafar-la l'un pel cap i l'altre pels peus i aconduir-la dintre de l'escala. Allí, darrere la porta, damunt de la humitat dels rajols, la deixaren arraconada, i l'home, amb to llastimós, exclamà:

—Sembla mentida, tant que resisteix la beguda! Per mi lo que té és reuma.

Els que miraven varen marxar, i en Rafel i la Roseta, agafats de la mà, se n'anaren.

A l'endemà en Rafel va anar-se'n a veure si trobava el Morros de Vaca. Passà tot el matí buscant-lo, i fou inútil: no el va veure en lloc. Fins a la tarda, ja entrada de fosc, va trobar-lo a «La Mina». Tan bon punt el Morros va veure an en Rafel, va pensar perquè hi anava i va dir-li tot seguit:

—Noi, no hi ha res. Tota la nit de treballar per tretze jalates. Si arriba a ser bo, fem diners per tota la vida. Figura't que hem tingut d'obrir més de quatre portes.

—Ah, sí? On era?

—Per allí al Bogatell, en una fàbrica de pintes, d'això que és com una pasta; però en ma vida havia treballat en un sant més barbi: només te diré que ens hi hem estat més de quatre hores sense que tinguéssim la més petita bronca. Hem sortit carregats tant com vulguis pensar; però, noi, cap poleio n'han volgut adinyar res, perquè com sols eren en preparació, només ho podia comprar algú del mateix ofici i eres carregat segur. És tenir mala ba, eh?

—Tant que jo em refiava que m'adinyaries algun rumbi!

—Noi, no tinc res, perquè he anat a treure la pollosa. No sé si aquesta nit el Pirata voldrà anar pel brinca. Vols venir?

—Pel brinca, no: és massa exposat. Total, per no guanyar res. Quan vulgueu anar pel topo ja us ajudaré.

Van passar més de tres mesos, i en Rafel no s'havia guanyat ni un cèntim: al contrari, ajudava a gastar lo poc que la Xava guanyava. Els seus amics lladres no el volien mai i tampoc li donaven cap diner: només el convidaven a fer alguna copa.

La Xava sentia el malestar de l'embràs, fent-se-li molt pesat tenir d'anar a vendre pels mercats i rifar pels carrers. Amb prous feines podia alimentar-se, perquè no païa res de lo que menjava, tornant-ho a vomitar de seguida.

I an aquella noia tan guapa, a mida que se li avançava l'embràs, se li esbarrellaven les faccions. El color de la pell s'anava esgrogueint, i sota els ulls se li accentuava un to moradenc, acabant de completar l'aspecte de malalta.

Al seu estat s'hi afegia el sens fi de disgustos que en Rafel cada dia li donava. El pegar-li ja era cosa corrent, i això la desesperava, a l'extrem que maleïa sa pròpia existència; però, davant de l'esperança de que tindria un fill, ho resistia tot; i, fixada en aquesta idea, concebia les més afalagadores il·lusions. De vegades esperava dos o tres dies el seu home, el qual se n'havia anat sense dir quan tornaria. Malgrat el corromput comportament d'ell, aquestes ausències la feien desesperar.

De mica en mica sentia certa fredor envers aquell home i li anava descobrint defectes dels quals, amb tot i tenir-ne tants, no s'havia adonat, obcecada per l'estimació que li tenia. Va arribar a comprendre que s'hi havia casat per a satisfer el desig de posseir-la, i això la feia plorar.

Cavil·lava les insolentes insinuacions de que entregués el seu cos com una mercaderia explotable. Això era una de les coses que més li demostraven que aquell home era un ser repugnant. Quantes i quantes vegades havia recordat els bons consells que la Magdalena li donava, i que ella, amb despit inexpert, no escoltava!

En canvi, com un esparver que voleteja damunt de l'aucellet per clavar-li falconada, la Madrilenya no la deixava un moment, i tot lo que feia en Rafel li servia de punt d'apoi per atreure-se-la a casa seva.

No rebutjava la Xava les proposicions que li feia l'arcavota la Madrilenya baix el punt de vista de cap moral: això li era completament desconegut per ella: lo únic que la Xava pensava era referent a la part

pràctica de la vida; i si trobava repugnant el seu home perquè volia viure d'ella, era més per l'egoisme innat en l'estimació: pensava que an ella no li hauria agradat que ell hagués anat o anés amb altres dones, i com a conseqüència deduïa que ell devia pensar lo mateix.

Passava llargues estones de sofrir i plorar, abrigades dintre la soledat.

Per altra part, en Rafel ja estava cansat de córrer per tot arreu per si podia fer algun diner, fos com fos, mentres no, tingués de treballar; i notant la indiferència dels seus amics lladres de mal ofici, els va oferir un lloc per a anar a robar, i junt amb el Morros de Vaca i el Pirata varen estudiar com ho podrien fer. Era tant senzill i segur, que varen quedar per l'endemà per fer la malifeta.

Arribà el moment d'anar a fer el mossec, que diuen ells; però una grossa dificultat inesperada va fer-ho aplaçar, perquè en aquella mateixa hora, en un pis de la casa, havia mort una noia de vint anys, una d'aquelles que anava a ballar amb la Xava quan era soltera i s'estava amb la Maria dels matons.

El carrer estava ple de gom a gom, la gent voltava el cotxe dels morts, i de quan en quan anaven arribant les corones dels parents i dels coneguts. La del promès de la noia era la més gran de totes; però ni aquesta ni les altres haurien passat per l'estreta escala sense fer-les malbé, i des de baix el carrer les ensenyaven a la mare de la morta.

—Ei! —cridava un dels del carrer—. Feu-la sortir al balcó.

Sortia la mare, plorant convulsivament, i les veïnes, per companyerisme, també ploraven encara que no en tinguessin ganes.

La mare, desconsolada, xisclava, i aleshores la tornaven a ficar dintre, fins que al cap d'una estona compareixia l'altra corona.

—Ei! —cridava l'interessat—. Feu-la sortir, que vui que vegi la meva.

Tornava a sortir la mare i tornava a iniciar-se un cor de ploralles.

Axís successivament, més de cinc corones varen arribar, i els homes del cotxe dels morts s'impacientaven tant que fins ja demostraven la seva violència, quan, per últim, sortí de l'escala la caixa, blanca, que es destacava d'aquella blavor negrosa de gent i de l'atmosfera de fum de les botigues de menjar i tavernes.

La remor de la gent va confondre's amb els plors de les dones que hi havia pels balcons, que ploraven perquè veiessin que tenien sentiment.

Els homes aparentaven una gravetat que no tenien, i això ho feien per semblar tristos. Com pogué el cotxe se n'anà, i a mida que la morta s'allunyava la indiferència calmava la remor, fins a quedar tot en el seu primitiu estat.

Aplaçat que estava el robo per a l'endemà, el Morros i en Rafel pujaren al pis. En Rafel va facilitar l'entrada a l'escala perquè era conegut de la dona de la fruita, de lo qual ells ne diuen dar l'entrada.

Van trucar i no va respondre ningú. Posen el ganxo, obren, entren, i d'un bagul van endur-se'n quinze duros i alguns mocadors i roba, que s'amagaren sota la brusa per no cridar l'atenció al sortir. El Morros, com de costum, va tenir de fer una feina que, feta allí, era una de les més grans asquerositats. Varen sortir sense que ningú els digués re.

Com que en Rafel no sabia treballar amb el ganxo, el bagul va obrir-lo el Morros; però, astut com era, va dir an en Rafel:

—Estigue't a la porta i pica si ve algú.

Així va quedar-se ell amb els diners.

En Rafel, tan pervers com tonto, tot era fregar-se les mans d'alegria, esperant el moment de partir-se els quartos. Ademés d'això, tenia una satisfacció immensa perquè creia que d'ençà d'aquell fet seria considerat pels altres. Però el Morros no trobava el moment de partir, i tot era fer el distret, caminant cap al Paral·lel, perquè allí els esperava el Pirata.

—Com ha anat? —preguntà el Pirata.

—Malament, noi —va respondre el Morros.

Al sentir en Rafel que el Morros deia que havia anat malament, fins va canviar de color.

—Malament, dius? —preguntà en Rafel.

—Sí: total, què? Una bul. Té: cinc xucs —va dir el Morros, amb despit.

—Ah! No pot ser: al menos n'hi havien vint, home!

El Pirata, al sentir lo que deia en Rafel, com que tenia dret a una part perquè això és molt respectat entre dos consortes o companys de robo, va posar-se a cridar i fins va amenaçar al Morros.

A tal punt van arribar les qüestions, que amb un xic més se peguen. Sort va tenir en Rafel de la intervenció interessada del Pirata, o del contrari no hauria cobrat els quatre duros que, després de moltes

qüestions i insults, va dar-li el Morros, fent veure al Pirata que a qui volia enganyar era an en Rafel i no an ell.

Encara no va tenir els diners en Rafel, va anar-se'n a casa la Madrilenya, és a dir, a la botiga del carrer d'en Cid, número cinc. Ella s'estava a l'entresol arreglant llits, i ell va pujar-hi, estant-se allí bona estona parlant de les seves maldats.

Feia més d'una hora que s'hi estava, quan va sortir, anant-se'n tot seguit al pis, trobant a la Xava (feia ja quatre dies que no l'havia vista) ajaguda al llit de tan malament que es trobava.

Ell volia aprofitar-se de la visita, més ella de cap manera ho consentia. Ell va posar-se com una fera, amenaçant-la i sacsejant-la, sense respectar l'estat delicadíssim en que estava la pobra dona, i, si no arriba a ser la Conxa, que, al sentir els crits hi va comparèixer, a ben segur que ja hauria acabat de sofrir per sempre més.

A empentes tragué la Conxa d'allà, i, tant pel despit de no haver-se pogut sadollar, com pel propòsit que ja tenia, va posar-se a cridar, dient-li que ja s'havia acabat tot.

—Amb això, ja te'n pots anar a casa la Madrilenya o allí on vulguis. Sí, on vulguis. Si vols anar- hi, millor per tu, perquè ella et cuidarà quan pariràs. O, si no, te'n vas a l'hospital, però allí se't quedaran la criatura. Encara més bé per tu. Amb això, alanta, que ja estic fastiguejat de tu i de totes les teves paveries.

A l'acabar de dir aquestes paraules, sortí amb un farcellet de roba que tot enraonant s'havia preparat.

Ella no va dir un mot, però amb el disgust se n'hi anà de poc com no va provocar-se-li el part, perquè aleshores ja estava embrassada de vuit mesos. Estava estirada al llit, i no sabia de quin costat posar-se, perquè la criatura se li removia dintre el ventre com si hagués hagut esment de la perversitat de qui l'havia engendrada.

Per més esforços que feia, no podia arrencar el plor, i això encara la feia sofrir moltíssim més, perquè no es desfogava. Se planyia com no havia tingut esma d'agafar un ganivet i haver-li clavat al mig del cor; però reculava la seva mala idea al pensar en el fill que duia a les entranyes.

Anava per aixecar-se per a explicar-ho a la Conxa; però aquesta, com que ja feia temps que no cobrava i estava enutjadíssima perquè en Rafel

l'havia insultada, se n'havia anat a casa l'alcalde de barri per explicar-li lo que succeïa i per dir-li que volia treure's de casa aquell matrimoni, que només li reportava disgustos i escàndols.

Va cridar-la i ningú va respondre. Tot d'una va sentir que trucaven a la porta.

—Ja va! —cridava ella des del llit—. Ja va! —tornava a repetir, perquè els cops a la porta persistien.

—Conxa! —cridava, esgargamellant-se. Però ningú la sentia.

A l'últim va sentir que amb una clau obrien la porta, i de sobte uns grans crits la van esfereir i sobresaltar.

—On és aquest lladre? On és, que l'escanyaré? —cridava la Maria dels Matons, buscant com embogida per tot arreu del pis, fins que entrà a la cambra de la Xava—. Digues, digues on és? No, no cal que l'amaguis, que ja sé que és aquí.

—Ha fugit, m'ha deixat —respongué, amb veu tremolosa, la desventurada Xava.

—Sí, ha fugit! I on són els diners que m'ha robat? Eh? Digues, on són? O, si no, t'escanyo a tu!

Anava a tirar-se-li al damunt, però la Conxa va ser amatenta a aturar-la.

—Què sé jo, pobre de mi, si fa quatre dies que jec? Estic malalta.

La impressió que tingué la Xava a l'enterar-se de que en Rafel havia robat a la Maria, és inexplicable: plorava, cridava, xisclava amb fortes convulsions, que fins espantà a tots els que, atrets pels crits, havien anat entrant al pis.

Quan les demés veïnes s'enteraren de que la Maria cridava perquè l'havien robada, l'una començà:

—I per això arma tanta saragata?

—Com més pobres més patosos —deia l'altra.

—Em pensava que s'havia mort algú —va dir la Pelada—. Després diuen que jo soc la més escandalosa.

De mica en mica varen anar pujant de to els comentaris, començant a ser insults per a la desesperada Maria, que a cada cosa que li deien s'excitava molt més; i com anava contestant amb violència, tot aquell eixam de dones se li tirà al damunt, traient-la a empentes en mig del més gros esvalot.

Al cap de dos dies, quan, per a distreure's, la Xava baixà a casa la Madrilenya, tingué la mala nova de que la Maria, capficada per lo del robo, s'havia emmetzinat.

Li vingué un atac a la Xava que tots la varen considerar morta.

VII

Tan bon punt s'entrava a la botiga de la Madrilenya, a l'esquerra hi havia un taulell de fusta, de la part de sobre forrat amb zinc perquè no traspués l'aigua. No obstant, la humitat de les fustes feia desencolar-les, i les juntures s'obrien, fent grosses escletxes, on s'hi amagaven les aranyes.

Al damunt del taulell, i en un costat, hi havia un gros càntir de terra, amb el broc xic trencat. Ademés, unes quantes ampolles, l'una gairebé plena de vi ordinari, l'altra mig buida on hi havia aiguardent, i en l'altra un solatge negrós, amb una etiqueta de paper brut que amb lletres escrites a mà deia «ron del megor»; i sis o set gots tots diferents i més o menos trencats.

Adossats a la paret, darrere del taulell, hi havien tres prestatges, guarnits amb papers de color verd i retallats, ennegrit per les picadures de les mosques. Algun tros esquinçat era afegit amb paper de goma blanc.

En cada prestatge hi havia cert nombre d'ampolles buides amb etiquetes estripades i brutes, i en un costat penjava un eixugamans brut, molt brut.

A la botiga, que era de forma quadrada, en tots quatre àngULS hi havia un banc de fusta enganxat a la paret, la qual estava empaperada amb un paper ornamentat amb flors grogues, i el fons era d'un to terrós fosc. En alguns llocs, degut a la humitat, el paper estava desprès, formant una grossa bossa, i en altres estava esquinçat, ensenyant el to calcinós de l'antiga construcció.

Del sostre embigat queia el paper que el recobria, negrós del fum del llum de petroli que estava col·locat en un aparell de gas, que no servia d'altra manera perquè la companyia del fluid s'havia entossudit en no voler-lo donar de franc.

A la dreta, quatre taules de marbre, les unes trencades i les altres esquerdades. Dos cadires de viena amb seient de fusta blanca, i altres quatre de diferentes mides i calitat.

Al fons, de cara a la porta, un balconet, fent de barana unes quantes fustes clavades amb desordre, i a sota, com el forat d'un cau, un portalet que, baixant tres graons, conduïa a l'interior de la botiga, tan baix de sostre que una persona de regular alçada gairebé hi hauria tocat de cap.

Formava aquest interior una cambra gairebé de la mateixa amplada que la botiga, però de la meitat de fondària. A la dreta hi havia una finestra que dava al pou, de la qual en sortia una corda negrosa i mig podrida, enrotllada en una galleda de fusta tan negra com la corda. A l'esquerra, una construcció on hi havia la necessària, endevinant-se per la fortor, perquè tot era fosc i confós. La porta d'aquest seti era oberta sempre, perquè les frontisses, de tant rovellades, havien perdut la resistència. A la paret d'enfront, fosca i humida, hi havia un banc de fusta mal construït i desgavellat, on hi havia les palanganes disponibles, algunes d'elles plenes d'aigua bruta, destacant-s'hi el serrellet d'alguna tovallola ordinària.

A continuació del lloc pestilent hi havia un corredor que conduïa a tres habitacions compartides amb parets de fusta i baixes també de sostre per motiu de l'entresol, i per portes unes cortines vermelles cansades d'haver servit de cobrellit.

A cada habitació, quals parets en altre temps havien emblanquinat, estaven esgrafiades amb signes deshonestos i inscripcions obscenes. Una cadira desgavellada al costat del llit i un parell de claus clavats a la paret sostenien peces de roba de dona.

El més petit soroll se sentia d'una cambra a l'altra, de l'entresol a baix, i des de sota lo de sobre.

Els envans de fusta eren humits perquè xupaven la baor de les parets, que, com llagrimalls de vella, sempre destil·laven humitat.

Per terra, escampades, hi havia puntes de cigarro esclafades. La brutícia del gosset, que tot l'any tenia el brom i duia un pegat al cap, i altres immundícies que no fora prudent explicar, feien un tuf pestilent que no es comprèn com les persones que hi concorren no s'asfixien amb tanta fortor.

A l'Alegria li corresponia l'habitació d'enfront el corredor, a la Mora la del mig, i a la Nieves la de més ençà.

—Si per mor d'aquella somera tinc d'estar-me aquí, prefereixo l'habitació de dalt —exclamava l'Alegria, que era una nena de vint-i-vuit

anyets, amb una cara que, segons com se mirava, fins feia por, perquè els ulls semblava que li sortissin de lloc i la rastellera de dents feien témer una mossegada; els tendons del coll, tan remarcats, feien pensar amb un esquelet més o menos recobert de pell.

Quasi sempre duia una bateta vermella plena de taques, un davantalet d'un to blau descolorit, amb una butxaqueta estripada, lligat amb unes tires del mateix to que li feien de cinturó, cenyint-li el cos gruixut i deformat.

Pentinada com una col·legiala virtuosa, li penjava l'oliosa trena. Duia unes polacres de lona que havien sigut blanques, i se li marcaven per medi d'una brutícia negrosa la forma i distribució dels dits del peu. Els talons eren gastats i fora de lloc. I l'Alegria, quan reia, ensenyava aquella dentadura que contrastava d'una manera extraordinària amb la foscor d'aquella boca cavernosa.

Sempre cridava i estava de mal humor, fent rebrillar els ulls humitosos. Quan fumava, les galtes se li enfonsaven, fent-li un clot a cada costat de cara. S'engolia el fum i, fent una contracció, el treia pel nas, resultant-li una ganyota tant extranya, que dominava el conjunt de la seva expressió.

Cada paraula carinyosa era un insult, cada gest una ofensa a la moral, i el to de veu era tan desentonat com les incoherències que sempre deia.

Amb tot i tenir un gènit tant extrany, intimava en gran manera amb la Nieves, que era una noia quasi de la mateixa edat que l'Alegria, però molt petita i amb el cap gros, completament desproporcionat; morena d'un to negrós, amb cicatrius al coll que, estirant-li d'un costat la pell de la mandíbula inferior, quan obria la boca li prenia una forma irregular i li feia fer un gest extrany.

Curteta de faldilles, vista de molt lluny hauria fet pensar que era una nena. Pel desig de millorar la seva estatura es feia pentinar, posant-se postissos en tal extrem que la cara era la part més petita del topo general del cap. Damunt d'aquell promontori s'hi col·locava un xus d'on les extremitats de les bagues gairebé tenien el mateix to del cabell per motiu de la brutícia que s'havien encomanat.

Planera de cara i front prominent, li sobresortien els pòmuls, pintats de vermell, que gairebé tapaven els piquets negres dels esquifits ulls,

una mica irritats del llagrimal, i aquella vermellor sobreposada desentonava d'una manera extranya del to general del seu negrós cutis.

Anava calçada amb sabata baixa, de roba blanca, que, per la gran alçada del taló, feia arrugar la mitja a la part del sobrepeu, fent-la caminar d'una manera extranya. Per això se n'estava tant com podia, perquè li sortia a girada de peu a cada quatre passes.

La Mora era una desgraciada que havia baixat de la Conca de Tremp. De resultes d'un tumor a la cama anava coixa, i, per més que procurava estar alegra, se li entreveia una tristesa més produïda pel seu raquitisme que per reflexió pròpia del seu estat.

—Si des de que va venir aquesta somera —deia l'Alegria, bo i asseguda en una cadira baixa— que a mi em deixen a racó. Aquestes mestresses no miren només pel dia: després te claven una coça.

—Ai, no diguis —respongué la Mora—, que la Madrilenya té molt bons sentiments.

—I tan bons! —interrompé la Nieves, tot fent mueques al gos, que li llepava la cara—. Jo no sé què ho fa: amb els quatre anys que soc a la casa, o potser més (sí que els deu fer que vaig sortir de casa la Relloro), no tinc cap calé, i tanta moneda que he guanyat. Oh! Al menos estigués en paus, al menos no em trobés com me trobo, que, si el metge em mira, estic segura que em dona de baixa i m'envia a l'hospital, perquè no sé pas com puc treballar. No se'm vol curar amb res.

—Tu rai, no et pots pas exclamar; perquè no sé si és que l'espantes amb els teus crits, el cas és que tant a mi com a la Nieves sempre ens renya; tot és dir que no guanyem cap quibi.

—Doncs a mi que no m'ho torni a dir més —afegí la Nieves, tota enfadada—, perquè li arribaré a la cara. El que faig aquí no ho havia fet en cap altra casa; i després encara diu, encara critica, rondina...

S'estaven enraonant les tres dones sota el llum de petroli que fumejava de tant brut i descuidat, quan tot d'una sentiren crits a l'entresol.

—No, no puc més! Aquí casa no és un hospital. Ja n'estic cansada d'aguantar tant! Porto més de quatre unces gastades entre tu i aquest ninot.

—Sentiu com crida? —digué la Mora.

—I té raó —va contestar l'Alegria—. Ves quan temps fa que està aquí, com si nosaltres no fóssim filles de mare igual que ella.

—Perquè la conxivava. Si és més morta que viva! Eh, tu, Nieves? La vares veure l'altre dia? Tenia tots els llavis plens de panses.

—I la criatura? Haveu vist mai una cosa més rara? —va dir l'Alegria.

—Oh, sí! Té un cap gros com d'una persona gran —digué la Mora—. Per mi deu ser un tumor que qualsevol dia se li rebentarà. Bé prou ho sé per experiència! Veieu? A mi em fa pena tant ella com la criatura, perquè des de que és al món encara no ha obert els ulls: per mi serà cega.

Tornaven a sentir-se els crits.

—Sí: per qui m'has pres? No en puc mantenir de gent! Amb prou feines puc mantenir-me jo. I, perquè ho sàpigues, haig de pencar, haig de pencar del matí al vespre.

—Veus? Això em fa ràbia! —digué la Nieves—. Digue-li de què treballa, la gran bacona! Ja pots dir-li, ja, tu que tot ho xerres, ho sents, mala sombra, ranca?

—Ves, noia, ves! Ves a armar bronca al moll!

—Al moll hi vas tu! Encara tinc un tros de cara i un tros de...

—Calleu! —interrompé la Nieves.

—Valdria més que t'estiguessis a la porta, en lloc de fer de mestressa, que tant tu com la Patarranca us put la porta.

—Si soc coixa, millor per mi! Vui dir que val més això que estar podrida.

—Ai, mala-sort! Estic més neta que tu!

Tot d'una s'obrí el balcó de l'entresol.

—Voleu fer-me el favor de no ser tan xerraires? Valdria més que s'estés a la porta. Ho sent vostè, Alegria?

—No estic de tanda, ama: a qui li toca que s'hi estigui.

—Una de les tres, a la que li toqui. O, si no, m'hi estaré jo.

—Toca a la Mora —digué l'Alegria.

—No, senyora, que a mi m'han tret. Se'n recorda que vostè ha canviat?

—Una o altra, sentiu? Si baixo, a bufetades hi aniran.

Tornà a cridar a la part de dintre, tot tancant el balcó d'una revolada.

La Nieves, per no armar escàndol, se n'anà a la porta.

Era un divendres. Feia una d'aquelles nits rúfoles que el mes de març ens proporciona com a recompensa de les nits plaentes de la primavera.

Pel carrer quasi no passava ningú: sols de molt lluny se sentien cants confosos de gent borratxa que estaven en l'interior de les tavernes d'aquells volts.

Aquelles nits silencioses desesperaven a la Madrilenya, mestressa de la casa, i la causa del seu malhumor el pagaven aquelles desgraciades, que, malmetent la llur salut, la mantenien.

Quan parlava referint-se a totes plegades, la mestressa, per fer més respecte, les tractava de vostè; però quan volia mostrar-se afable, que era el preludi d'un insult, donava el tractament de tu.

Estaven assegudes mestressa i esclaves esperant lo que no venia. Formaven rotllo prop de la porta, arrupides, perquè tenien fred, i les ratxes del llevant humit els esborronava la pell de les mans.

—Estant molt mals els temps —digué la mestressa—. Si el Govern no hi posa remei, fent venir una esquadra extrangera, el que és en aquest barri, estem perdudes.

—Ja pots ben dir-ho, ama —va dir la Mora.

—Si ve algun fleta, allí al portal de Santa Madrona l'estiren des del mig del carrer —va afegir l'Alegria.

—Però, jo ja ho veig —anava dient la mestressa—, qui pot venir-hi aquí. Tu, amb aquesta cara que fas por —dirigint-se a la Nieves, que al sentir aquestes paraules, tota ella es va regirar—. Aquesta ranca no sé encara com guanya tant; no és res, però sort que no és escrupolosa o si no quants dies arribaríem al vespre sense haver fet ni una perra.

—Ja veurà, ama, jo no hi tinc cap culpa, si de cas la té vostè. Per què em feia traspassar del carrer del Bon Déu? Ben bé que hi estava; ja li vàreig dir a la corredora. Al menos allí la mestressa no em veia tants defectes, vet-aquí!

—Doncs, per què no hi tornes? —li replicà la mestressa, amb despit ofensiu.

—Per què no hi torno? Ja ho sap vostè el perquè: no estigués tan endeutada! Faci'm franca d'empenyo, ja veurà si trobaré casa. Encara valc alguna cosa més del que vostè es creu! I si aquí no venen fletes, ja sap que vostè en té la culpa —l'Alegria, que s'havia aixecat per no sentir a la mestressa, cantava com una desesperada—. Sí, vostè en té la culpa —prosseguí la Mora—, perquè, encara no entra algú que vostè ja l'envesteix! Sembla que tinga enveja dels diners que porten, i, de

seguida, vulguen o no, vostè me'ls exigeix que facin gasto, o sinó, me'ls treu tot seguit.

—Calla, calla, mala-sort —digué la mestressa, airada.—Valdria més que t'amaguessis amb aquesta xungaluia que abilles. Mira la grandíssima bandarrassa, bacona, escaldada de per tot arreu! Qualsevol que la sentís, se pensaria que jo escarbo a la gent. Sort ne tinc, ho sents? —cridava la Madrilenya—. Sort ne tinc de fer-los-hi fer gasto, que vosaltres, amb aquesta mala pata que teniu, esquiveu a tothom. Patosa, coll cosit, que sembles un gos xato!

—Bé, vaja, prou! —cridà l'Alegria, deixant el cant, que semblava un plor llastimós d'enterro—. També vostè, ama, les deixa anar com els ases, si no li anem a l'hora. En fent la malalta estem llestes, ho sent?

—Calli vostè i estigui's a la porta, que ningú la demanava. Sempre s'han de ficar amb lo que no els importa!

—Com que diu que som patoses —replicà l'Alegria.

—I, sí, que ho dic! Està clar que ho sou; i, tu, més que les altres!

—Jo soc una patosa? A mi no m'ha mirat bé, ho sent? Mala-sort! Bruixa! Que ja m'embrutaria amb qui... Ai, la mare que em va parir, ves qui enraona?

—Mira, mala puta —cridà la mestressa—. Si no fos perquè el truquis me té tisnada, et deixava la cara com un garbell, i, aquests ullots, te'ls acabaria d'arrencar.

Tot d'una entraren dos homes que tenien l'enraonar i l'aspecte de forasters.

La mestressa, canvià ràpidament d'aspecte, i, amb veu afable, però confosa, degut als crits i l'enrabiada, els digué:

—Hola, nois! Entreu, entreu que fareu la copa.

—Bueno, ya que nos convidan, beberemos.

La Nieves s'eixugava les llàgrimes, i, sanglotejant, se retenia els plors, fent tot l'esforç que podia per riure i fer bona cara als forasters que acabaven d'arribar.

La pobra Xava s'estava al quartet de l'entresol i no deixava mai el seu fillet. Inútilment provava de dar-li el pit, perquè no tenia llet, i, la criatura, desenganyada, no s'hi arrapava mai. Sort que la Mora,

d'amagat de la mestressa, li donava algun cèntim i anava a comprar-ne a la vaqueria.

Mirava la Xava aquella desgraciada criatura, la qual tenia un crani exorbitant. Feia quatre mesos que havia nascut i encara no havia obert els ulls, i, això, desesperava a sa mare.

El desgraciat infantó s'estava sempre arrupit, i, amb les manetes closes, se refregava els ulls que sempre tenia tancats. Allò que més pena li feia a la Xava, era quan el bolcava amb aquells draps bruts i humits. Quan el tenia nuet, se li veien els ossets de l'espinada, els quals se li podien molt bé comptar de tan marcats que els tenia. Les escàpules, quan removia els braços, semblaven dugues ales de papalló.

Quantes vegades el petonejava, regant aquell cos raquític d'abundantes llàgrimes! Tota la seva esperança, totes les il·lusions de l'avenir estaven fixades en aquell angelet diforme, el qual crani hidrocefàlic, no el podia sostenir aquell raquític cos.

Quan el tenia enfarcellat amb aquells pestilents draps, se'l mirava, i fins li semblava que la criatura li somreia. I era que aquella carona esgrogueïda i flaca, farcida de tota misèria, agafava una expressió trista, com si sentís les carícies de la mort.

—Fillet meu, si poguessis saber el que t'estimo —li deia la mare— fins crec que tot d'un plegat te tornaries un home. No podria succeir un miracle, com si fos cosa de somni? Però, no cal cap miracle; la meva rateta, el meu angelet se farà gran, serà un home, i sortirem d'aquesta arcovota fosca. Oi, fillet meu, que sí?

Agafava la criatura, petonejant-la, i, ella mateixa, li feia fer un gest com si tornés una contestació afirmativa.

Contenta, se li asserenava el cap ennuvolat d'idees, i, aleshores, contemplava l'infantó, i com si desvariegés, plorava, cridant:

—Fill meu! Fill meu!

Els cabells se li enredaven per davant de la cara, i, de boca terrosa, damunt del llit, plorava desconsoladament.

Per rara casualitat va anar un metge a visitar les dones de la casa, i com s'escaigués ser a fora la mestressa, la Mora va dir-li:

—Vol pujar a dalt, que veurà una criatura extranya?

—Ves, a què el convides? —va dir l'Alegria—. Vaia una visita: una criatura esguerrada!

—Pugi, senyor metge, faci'm el favor —va suplicar-li la Mora.

—Tinc molta feina, tinc molta feina! No em puc entretenir —va contestar el metge; que, veient indicis de no cobrar, no estava per veure malalts.

—Faci'm aquest favor! De seguida estarà! Ja li pagaré la visita —replicà, caritativament, la Mora.

—Bé: on és?

—Ja la baixaré jo. Esperi's. Així no tindrà de molestar-se tant! Xava! Xava! —cridà la Mora—. Baixa el nen, que hi ha el senyor metge.

Al cap d'un moment va baixar la Xava amb la criatura, aguantant-li el cap amb el braç, que li passava per sota.

—Què li sembla? Veu, no pot obrir els ulls! —va dir-li la Xava, amb veu tan feble i espantada, que quasi no se la sentia—. No en faci cas: va un xic bruta. Si ho hagués sapigut l'hauria mudada.

Tot ella tremolava, temerosa de que el metge li donés una mala nova; i, per altra part, estava esperançada que li diria que allò no era re.

El metge va mirar-se-la. Amb gran desconsideració va palpar-li el crani, fent una mica de pressió a les parpelles per si podia obrir-les; i la criatura va arrencar en un gran plor.

—Què li sembla? —li preguntà la Xava, esfereïda.

—Se l'ha d'operar, vet-aquí! Se l'hi ha de fer un forat al front i treure-li un suc que té a dintre. Això, en té la culpa vostè! Ja les arreglaria jo, de fer aquestes desgràcies! A la presó, vet aquí, les ficaria —cridà el metge.

—Què vol dir, que no tindrà cura? —va preguntar-li la Mora.

—Potser sí! S'ha de dur a l'hospital, vet aquí! Però, vaja, no crec que en surti: és ben morta, i encara serà una sort.

La criatura plorava, i, amb el seus plors, varen barrejar-s'hi els de sa mare, desesperada.

—Bueno, me'n vaig, tinc molta feina —va dir el metge, dirigint-se a la Mora.

—Ja li pagaré, ho sent? Quan torni a fer la nostra visita —va dir-li la Mora, afectada i avergonyida.

El metge, tot malhumorat, se n'anà, dient:

—Ja m'ho pensava!

Aquelles paraules tan justes com despiadades del metge, varen ser una tortura per la Xava. No comprenia perquè ella n'havia tingut la culpa, si, precisament, se deia ella:

—M'estimo més el meu fill que a mi mateixa! I, per què ha d'ésser millor que se'm mori, si ell és tota la il·lusió de la meva vida?

Va ésser tant el desvari de la desventurada Xava, que bé prou podria dir-se que estava com embogida, però, no obstant, se resistia; i, enmig de la més gran dissort, hi preveia una esperança llunyana, i, aquesta, la conhortava per a seguir la lluita de la vida, per ella tan adversa.

Vingueren-li dies de gran sofriment, com si amb els que passava encara no en tingués prou: era la lluita de si el duia o no a l'hospital. «Si li duc i no el veig més?» se preguntava a si mateixa. «Què faig jo sola al món? I si aquí se'm mor per culpa de no dur-li, i allí se'm pot curar?» I capficada amb tantes contradiccions, passava el dia sense menjar, i les nits sense dormir, torturada pels crits de la mestressa que, com una fibla, volia acabar de xuclar la poca vida d'aquella desgraciada mare.

Per últim, s'hi anava decantant pels molts precs de la mestressa, a la qual no la movia altre afany que deslliurar-se d'allò que per ella era un destorb, perquè la Xava pogués guanyar algun diner. Però el dur aquella criatura a l'hospital, li feia l'efecte que l'enterrava.

Per altra part, l'encoratjaven un xic les optimistes reflexions de la Mora, assegurant-li que a l'hospital l'hi curarien. Perquè, deia ella:

—Jo, si no hi hagués anat, potser no tindria cama; i, ara, encara que vaig coixa, camino.

Tant i tant varen pregar-la uns i altres, que a la fi va decidir-se.

Varen tornar de dur el nen a l'hospital, i lo primer que va fer la Xava, va ser pujar-se'n a dalt; i, cridant, com si tingués un atac de bogeria, s'estirava els cabells, rebolcant-se pel llit, fins que caigué per terra, i, de cara a les humides rajoles, les regava amb ses llàgrimes. La pols de terra se li enganxava a la cara, fent-se-li un fangueig negre, que se li barrejava pels cabells desordenats, els quals, de tant en tant, al trobar-se'ls per les mans, estirava amb tota la força, com si volgués arrencar-se'ls.

L'Alegria no parava mai de cantar, i, aquell cant llastimós, excitava al gosset que udolava, com si volgués seguir aquella cançó ploranera.

Esquivada la bèstia per les dones, que deien que el seu udolar portava desgràcia o profetisava una mort, tot famolenc i lleganyós, s'amagava sota d'un banc, i, recargolant-se, amb la pota es refregava el pegat que encara duia al cap. Aquella bestiola semblava el símbol de la misèria d'aquella casa.

La Xava tenia els llavis fets un crostisser supurós que li feia molta angúnia, i, gratant-se, s'ho propagava per les mans, tenint, per tal motiu, molt mal aspecte. Afegia-s'hi, ademés, el seu estat demacrat, perquè des del part solia tenir unes hemorràgies que la deixaven tan abatuda, que fins era d'extranyar com vivia.

Però, com tenia el seu fillet a l'hospital, de tant en tant baixava a la botiga. La mestressa es gastava els diners del robo, emborratxant-se amb l'home que vivia amb ella. L'Alegria s'estava al llindar de la porta, cridant i insultant als que passaven que, com esfereïts, apretaven el pas per passar més de pressa. La Nieves s'havia posat el gosset a la falda, i, amb una paciència poc escrupolosa, semblava que li comptés els pèls. La Xava i la Mora en un racó, enraonant. Al carrer hi tocava el sol, i les mosques ja començaven a molestar.

—I com va esser. Mora, que sent de per allà a Tremp, vinguessis a parar aquí? —va preguntar-li la Xava.

—Jo no en soc de Tremp! Soc de bastant més enllà! Soc d'un poble que en diuen Pont de Suert, prop d'Aragó, a la província de Huesca. Hi passa un riu: l'una banda és Catalunya, l'altra és Aragó. No hi has estat mai?

—Qui, jo? Hi viscut sempre en aquest carrer! Ni tan sols he anat amb carril! —va respondre la Xava.

—Doncs, sí, jo soc filla d'allí, i el meu pare també. La mare, d'un poble d'allí a la vora que en diuen Arén, que només hi han que usurers! Jo, abans de tenir mal a la cama, era bastant vistoseta. Ah! Si tu m'haguessis conegut aleshores! Però, allò que passa en els pobles, hi havia un xicot que em rondava, i, noia, quan me'n vàreig adonar, ja estava embrassada! Ell, sí, quina en fa, el mala bèstia? Mala sort pugui tenir! Va anar-se'n cap a França! Però jo, vàreig parir tan malament, que se'm va morir la criatura. Al cap de poc temps varen venir allí al poble uns italians talladors de boscos. A casa en teníem dos a dispesa. Ni tampoc sé com va ésser que vàreig tornar a estar prenyada. Vols més pega? Però una dona

d'aquestes que saben oracions i tenen remeis per tot, me va fer bullir una aigua. Una xicra i tres parenostres, al dematí; una xicra i tres parenostres al vespre, i, noia, de què que no m'hi quedo. Ja vàreig avortar ja, però, crec que lo que vareig tenir després a la cuixa, va venir-me d'allò! Se'n varen anar els italians, que, tant l'un com l'altre, t'haig de dir la veritat, m'estimaven molt. Aleshores, vàreig embolicar-me amb un traginer que menava una colla de mules d'una de les cases més riques de la muntanya. Quin bon mosso que era! Amb una manotada carregava una saca d'ordi dalt de la mula! Com que era molt gelós, i els del poble li deien que mentres era a buscar vi jo anava amb un i amb altre, ell, per tenir-me més segura, me va fer llogar de minyona a la casa dels seus amos. L'hereu, que era un xicot jove d'uns dinou a vint anys, i jo, ja t'he dit que feia goiget, sempre m'estava fent brometes; fins que un dia, per la festa major de Taüll, va fer-me sortir a ballar el ball pla, que en diuen allí, el qual aquí no s'estila. De seguida va córrer, per tots els pobles d'aquella vall, que l'hereu s'entenia amb mi. Tant de bo! Mes era molt beneit! Quan venia el traginer jo, d'amagat dels amos, me n'anava a dormir amb ell a la quadra, i, noia, altra vegada vareig quedar embrassada. Tothom va creure que havia estat l'hereu. Un dia el rector me va cridar a la rectoria, i, després de fer-me un sermó, va dir-me: «—Ja sé com estàs. És precís que tapis aquesta falta, que fins ens deshonra el poble. Ja sé que són coses de l'hereu —continuà dient—. Digues la veritat?» Jo, què volies que fes? Vàreig pensar val més que li diguis que sí. Ja veuràs, no em feia tanta vergonya dir que era de l'hereu. Lo cert va ésser que, després de molts disgustos, vàreig baixar a parir aquí. Els del poble em deien: «Demana un dot! Ells són rics!» Ni amenaçant-lo de mort, ne vareig poder treure res. I, jo, atiada per uns i aconsellada per altres, una nit vaig esperar-lo, pus, ell, també havia vingut, i a l'anar a clavar-li un cop de ganivet, noia, de seguida m'agafaren, fent-me estar més de sis mesos al carrer de l'Amàlia.

—I la criatura? —va preguntar-li la Xava.

—La criatura va morir del sífilis.

Això, a la Xava, li va fer pensar amb el seu fillet, i gairebé li venien les llàgrimes als ulls.

—Vols dir que es curarà el meu fill?

—Si volen, sí. Saben molt aquella gent! Fan una cara de savis! No veus que estudien tant, dona, i a còpia de matar gent, arriben a saber-ne. Escolta. Quin dia començaràs a fer de la vida? Quan tinguis això de la cara curat?

—Me fa una cosa més extranya. Estic segura que ningú creuria que jo només hi estat del meu home, que mala fi faci!

—Vaja, vaja, romancera, a mi ja no m'has d'enganyar, dona!

—Creu-me que et dic la veritat!

—Si jo fos com tu! —va dir la Mora.

—Què vols dir?

—Que pots fer molts calés! Procura arreglar-te, i ja veuràs! Ah! Una cosa et vui dir: aquí no et fiïs de ningú. Aquesta, l'Alegria, és molt dolenta.

—Ah, sí? —va fer la Xava, extranyada.

—Sí, noia, sí! Jo faig de la vida per la meva desgràcia, però, aquesta, té quatre fills grans, i és casada.

—Mala-sort! Si ja en fa la cara de dolenta!

La Nieves i l'Alegria s'estaven neguitejant, perquè tenien ganes d'anar a dinar.

—Mentres vosaltres s'esteu aquí —va dir l'Alegria— ens en anirem a dinar aquí al costat, perquè em sembla que el de la mestressa deu haver fet algun mossec, veig que ni està pel dinar ni per res, o si no, ja fora aquí a fer la murga de sempre. Amb això, si algú ens demana, feu-nos un crit, que som aquí a cal Xato:

—Aneu, aneu! No trigueu a tornar —digué la Mora—, perquè després hi anirem nosaltres.

Al carrer, davant de la taverna que feien menjar, hi havia el Taba, tocant el piano de manubri. La quitxalla ballant, corria, rient i cridant, com si la força del sol, que batia de ple en tota la llargada del carrer, els empeltés l'alegria que expansionaven.

En aquella hora de migdia, se notava cert tràfec, i es veia una activitat, que contrastava amb la quietud que encara no feia mitja hora aclaparava. Les dones entraven i sortien de l'adrogueria. Les unes, venien de «La Mina», amb un plat a la mà, ple d'escudella amb cols i

cigrons, havent de caminar amb molt compte per no vessar aquell caldo aigualit i de to verdós. L'una, venia de buscar vi. L'altra, anava a comprar pa. Treballadors que passaven de pressa; altres, menos atrafegats, s'aturaven davant del piano, mirant de reüll les dones de casa la Francesa, que s'estaven a la porta, rebrillant-los-hi els vestits encolorainats pels raigs del sol que hi batia.

La Paca i la Pilar ballaven impúdicament dintre l'escala que tenien rellogada per fer-hi porteta i dur els homes al seu pis. Xicots, ja avançadets, observaven el ball escandalós de les dugues rameres.

Els rellotges petits, tocaven llurs campanetes estridentes, però, sentint-se somortes per la distància. De les iglésies, se sentien les campanades senyalant migdia, i al lluny, els xiulets de les fàbriques i les sirenes dels vapors. Els gossos lladraven, com si flairessin la ferum del menjar i exigissin el seu dret a la vida.

El piano, sona que sonaràs amb desfici, i, dintre de la taverna, creixia l'animació. Ballaven dones amb dones, homes amb homes, fent les postures més grotesques i donant-se empentes els uns als altres.

Els uns menjaven, capficats, de cara al plat, recoberts per la fumera del menjar. Allí, un bevia, aixecant el porró i mirant-se'l d'una manera imponenta, fent-se xerricar el vi a la boca, sobresortint-li bombolletes que s'esclafaven tan bon punt s'havien format. Els mossos, llestos, corrien d'aquí i d'allà, del taulell a la cuina; anant i venint, cridaven les raccions o comptaven, atrafegats, sempre amb perjudici del client. En un racó, els uns apinyats amb els altres, menjaven com si fos l'últim àpat de la seva vida, i, untats de dits, s'omplien tant la boca de menjar que els era difícil triturar i engolir. I la fumera de les viandes els recobria, confonent-los les faccions envermellides per l'expansió de la gula.

En l'interior de l'establiment, una fortor d'oli ordinari, rebullit, se posava al coll i feia estossegar, i una atmosfera blavenca i espessa cobria tota aquella diversitat de tipus. Arcavotes, segundas amas, porteres, sodomites que anaven a buscar plats de menjar, complint els efectes d'una minyona de servei, i, amb passos efeminats, portant les bruses lligades a la cintura, feien postures repugnants, les quals estimulaven els crits de la concurrència. Ganduls, mendicaires d'ofici, jugadors de poc preu, lladres, descuides, timadors, en fi, tota l'escòria de la ciutat s'arraconava per aquells establiments.

El piano insistia en fer sentir les seves notes estridentes, i la gent, dintre la taverna, s'excitava. Un gos, resseguia per sota les taules buscant algun os, trobant moltes vegades un cop de peu o bé una trepitjada, i, fent un grinyol, tornava a ensumar per terra, com si estés resignat que per viure s'havia de sofrir. Quan queia un os, un gat, recelós, roncava i se li crispava el pèl, i quan veia que el gos el rosegava, esbufegava d'enveja, tremolant-li la cua, esperant una distracció del seu contrari per tirar-se-li al damunt de la presa.

La Xava i la Mora s'estaven soles a la botiga, que, per contrast de la claror del carrer, quedava més fosca, destacant-s'hi la cara esblaimada de la malalta. Tot d'una, i fora de to com sempre, la Mora va fer un crit:

—Sebu! Sebu! On vas, tan cremat?

—Hola, Mora! —digué el Sebu, tot deixant el company.

—Qui és aquell que vas, que es dona vergonya de venir? —va preguntar-li la Mora.

—És el Bulla! Que no el coneixes? Ahir va sallar! Ha estat de causa! Entra, tu, Bulla, que farem la copa —va dir el Sebu.

L'altre s'acostà, entrant tots dos a la botiga.

—Sembla que no et vulguis fer amb pobres? —va dir la Mora al Bulla.

—Jo em faig amb tothom! —va contestar el Bulla, escopint pel costat de la boca.

—Bé: doneu-me un cigarret? —va dir la Mora.

—Això rai, té, dona! —va dir el Sebu, tot traient-se un paquet de la butxaca. Donà un cigarret a la Mora, un altre al seu company, i, dirigint-se a la Xava, li digué—: Té, noia, si vols fumar?

—No, gràcies, me faria mal al coll —va contestar la Xava, amb la seva veu trista i feble.

—Que no et trobes bé, noia?

—Tu, ja veuràs, deixa-la estar an aquesta. Mira aquest, jo el crido per mi i de seguida en conxiva una altra. Sempre seràs el mateix! Ah! Escolta, encara ets tan falton?

—Calla, nano, calla! Tens ganes que t'adinyi els greps a la cara? —va dir-li el Sebu, fent el gest de voler-li pegar, però, com una carícia.

Entretant, el Bulla refeia el cigarro, i no el podia encendre perquè se li apagaven els mistos.

—Nel, faràs tu! Tens molta d'aquí! —digué la Mora, signant la boca.

—Ai, quina marca més tremenda! —va dir el Bulla—. Mau, minyona, amb mi sí que aniries bé! Com te les adinyaria!

—Qui, tu? Aparteu les criatures, que ha arribat l'estripaventres!

—Mira, Bulla, no m'abronquis a la Mora, que ella ja sap que jo la camelo. Oi, noia?

—Qui, tu? Molta taba fula!

Estaven fent broma a la seva manera, quan de sobte se presentà la Madrilenya, pentinada amb tot d'ondes de cabells, enganxades amb goma, al front.

—Hola, mestressa —va dir-li el Bulla.

—Tu per aquí? Quan has sallat?

—Mira, ja fa dos dies.

—On són aquelles? —preguntà la mestressa.

—Són a halar! —va contestar la Mora.

—Ai! Mala negada facin! Qui els va parir! Si jo els hi tenia el dinar fet! On són?

—A casa el Xato.

—I tu, Xava, què fas? Que no vols pujar a dinar? Així m'agrades, que comencis a treure el cap per aquí.

—Aquesta és la Xava? —va preguntar el Sebu, tot extranyat—. Noi, no l'hauria coneguda! I el teu, què s'ha fet?

—No n'haig de fer res: ni d'ell, ni de ningú —contestà la Xava, tota nerviosa.

—Mau, dispensa, noia!

—Veus, enreda't! —digué el Bulla, tot rient.

—No en facis cas. Les marques fan com els gats, quan menos t'ho penses, t'esgarrapen.

—I els homes com els gossos, per res lladren.

—Vaja, vaja, petita, no siguis així. Veus que ells no en saben res... Que vols que et faci baixar la vianda?

—Com vulguis!

—Bé: i jo, que no haig de halar? —va cridar la Mora.

—Quan aquelles tornin, puja! Bueno, adeu-siau, nois! Pinxereu bé, que hi vist molta bòfia, tot venint!

Així que la Madrilenya va anar per sortir, vegé que de la taverna sortien corrents el Taxes i el Rellenos.

—Bòfia! Bòfia! —cridaven aquells dos, tot fugint.

—Get! Get! Que hi ha la bòfia! —cridà la Madrilenya, als de dintre—. Nanai! Nanai! Xaleu o entrisquieu a dintre la tasca!

Com rates perseguides, corrien aquells dos per dintre la botiga, pujant cap a l'entresol. Al cap d'un moment, treien de la taverna el Tilant, agafat.

—Han carregat el Tilant! Han carregat el Tilant! —cridaven les dones de les cases veïnes.

I la nova anava corrent d'una porta a l'altra. Quan la mestressa va veure que no hi havia ningú de la policia, va cridar els dos que estaven amagats, i fugiren carrers enllà.

Anaven passant els dies, i, la Xava, se curava el mal dels llavis i les crostes de les mans, més, per la insistència de la mestressa, que pel propi impuls. Perquè sentia una indiferència i un despreci per tot; sols tenia la idea fixa en el seu fill, i cada dia anava a l'hospital. Però, arribà el moment fatal, per la manera de veure de la Xava: el seu fill s'havia mort.

Va ser tan fort el seu disgust, que fins la Madrilenya va arribar-se'n a compadir, i això que era tant indiferenta als sofriments dels altres; però, davant de la pena de la pobra Xava, no va tenir més remei, va afectar-se.

Fos per la tenacitat innata en les arcavotes, o, perquè se li hagués despertat el sentiment de la llàstima, tant temps dormit en aquella donota corruptora de menors, arcavota, encobridora de lladres, lladre i inductora al furt; el cas va ésser que volia distreure a la Xava d'aquell desesperament i continu plorar. Sempre que podia la feia sortir amb ella. La duia al cinematògraf, anaven a la taverna, en fi, feia, dintre del seu medi, tot lo que podia.

—Que no ho saps, Xava? —li digué un dia l'arcavota—. Demà és el sant del Manolo, l'home de la Francisca. Amb això hi anirem, eh?

—Com vulguis —va contestar la Xava.

*   *   *

La mestressa de casa el Manolo era una dona grassíssima, que li deien Francisca, sense dir-se'n; com an ell, li deien el Manolo i no es deia Manuel. Els veritables noms d'ambdós varen quedar sempre ocults.

Estava tan grassa ella, que no hauria pas pogut asseure's en una cadira, en no sent que havés sigut feta a mida; per això quasi sempre s'estava sentada en una otomana darrere la porta, la qual entrada feia una construcció quadrada dintre mateix de la botiga que tenia dos portals. A l'un hi havia les persianes pintades de verd, i l'altre feia com l'entrada d'una escala. Darrere d'aquest espai quadrat, era on sempre seia la senyora Francisca, tenint-hi una tauleta de ferro per descansar-hi els seus feixucs braços. La seva cara no podia definir-se amb cap expressió concreta: arrugues aquí, sots allà, un bony com una llúpia a l'indret del temporal; arrugues al front, que tant aviat formaven un dibuix, com, descomponent-se, canviaven de forma; una barballera tan grossa que feia desorientar la situació de la mandíbula inferior mirada de perfil; d'un costat tenia un aspecte, i, de l'altre, era ben diferenta, com si fossin dugues cares unides en un sol cap, gros i extrany, degut a tantes pelleringues; pigues peludes; el nas, desmesuradament ampul·lós i arremangat, descobria, fastigosament, les dugues coves poblades de pèls i filaments extranys i repugnants. Els pits, monstres, li queien damunt del ventre, i, aquest, com si estés inflat, li queia damunt de les cuixes. Tot aquell conjunt de carn humana es removia com si el sacsegessin, quan ella tossia. Els pits i el ventre, ballaven al compàs d'una tos impertinenta que, tan bon punt s'iniciava, trasbalsava tot aquell feix, el qual conjunt era un ser mortal: propietària, domadora i explotadora d'altres set desgraciades dones.

Per un no res plorava; per la més mínima discussió es feia la víctima, i venien-li les llàgrimes als ulls, com si estessin a punt a la més petita insinuació.

Encara ella no plorava, el Manolo s'afectava quasi tant com ella, i aleshores l'afalagava, l'aconsolava: «— No et posis així, que em fas pena! No ploris! Deixa'm fer a mi». I si els plors havien sigut per alguna paraula de les dones que criminalment tenia recloses, ell les renyava, i, a mida que s'alterava, agafava la seva veu un to de femella, que talment descobria l'aberració d'aquell ser desgraciat, però repugnant.

Ella, fruïa, de veure l'interès que ell se prenia per les coses de la casa. I és el que ella deia: «—També ho deixaré tot per ell!».

Tothom que freqüentava aquella asquerosa sentina, on s'abrigaven les més degenerades corrupcions, creia que el Manolo era fill de la Francisca, per la gran diferència d'edat i fins de grandària, ja que ell era tot desnerit, manco del braç esquer fins a l'articulació del radi i del cúbit. Era salamer, fins a fer un fàstic grandíssim, i, quan una cosa l'enutjava, girava els ulls en blanc amb suavitat planyívola, accentuada per un sospir perllongat.

Sols i tenir només que un braç, era bo per tota mena de feina. Feia els llits, ajudava a la cuina, ajudava a estendre la roba al terrat, i lo que més il·lusió li feia era anar a comprar; això el delitava tant, que, des d'un xavo de safrà fins a lo més important, ell se cuidava de tot. Portava els comptes del gasto de la casa, la llibreta de cada dona, i, escrupolosament, anotava totes les peces de roba que entregaven per a rentar. Per les qualitats del Manolo, resultava aquella casa la que més bé s'administrava de totes les del veïnat.

Les dones parlaven amb ell, amb tanta confiança, que estava al corrent de totes les seves intimitats; i per aquest motiu, moltes mestresses veïnes quan els fugia una dona que els convenia, anaven a trobar el Manolo, perquè ell la convencés de tornar-hi, i, moltes vegades, ho conseguia, valent-li això alguna propina que ell no despreciava, al contrari, perquè sempre mendicava.

Donades les seves males condicions d'invertit refinat, feia que en aquella casa s'hi reunissin la major part de bardaixos de la ciutat. Cap d'ells la desconeixia; i, aquesta repugnant relació, plavia moltíssim a la senyora Francisca, la qual sentia una profonda afecció per aquests desgraciats sers. Vet aquí un misteri que ningú del veïnat comprenia: que ella pogués fer vida comú amb un home de semblant natura. I és que ignoraven l'asquerosa realitat de lo que aquell corromput era capaç.

Els demés companys seus, el tractaven amb certa distinció. Ell intervenia en totes les disputes amoroses de mal genre, i, lo que deia ell era acatat sense replicar o s'exposava aquell que no s'hi conformés a ésser repudiat de la colla, i això li valia no poder concórrer a les reunions d'aquella casa.

Feia dies que devia celebrar-se una festa, que era atribuïda al sant del Manolo. Altres vegades, s'havia celebrat a la mateixa botiga, voltada d'otomanes, cobertes amb roba de cobrellit de colors virolats i fins extranys. Per les parets, estampes més o menos deshonestes, quatre de les quals, representaven les sotes del joc de cartes, dibuixades per un que tingué el cinisme de fer-se passar per artista, i fins, en la seva època, se li atribuí un gran mèrit, no fent altra cosa que copiar fotografies obscenes, i deixant en la seva obra, les manifestacions més repugnants del vici, per excitar els pobres d'esperit a la corrupció.

Dos miralls ovalats, els quals marcs eren daurats amb purpurina ordinària, complementaven l'ornamentació insolenta d'aquell interior impúdic.

Allí hi acudien els afamats luxuriosos de tota mena de corrupció, i, segons tarifa establerta, podien saciar-se'n. No hi anava la gent qualificada de baixa, segons la seva situació econòmica, no, també hi anava gent que, ademés de tenir certa fortuneta, ostentaven títols acadèmics; fins dels que han fet el vot de castedat, comprometent-se a un celibat que no han pogut resistir, passant de lo natural a lo que es contra les lleis de la natura.

La ralea de persones era ben distinta entre el conjunt d'ells mateixos: obrers amb burgesos, instruïts amb ignorants, en fi, tot el detritus infecte de que es veu flagellada la societat.

Després de moltes conferències i reunions, varen acordar que el divendres d'aquella setmana del mes de març celebrarien la festa patronal del Manolo, al qual els concurrents nomenaven com si es tractés d'un nen viciat.

Com disfrutaven al reunir-se, que regularment ho solien fer a l'interior de la botiga, per no destorbar el negoci de la casa o per no ser sorpresos per la policia.

El que més disfrutava era el Manolo, iniciant projectes, que es desfeien amb la discussió. La Francisca, seia a l'otomana de dintre, i, al seu costat, hi tenia una dona de la casa, que ella distingia, la qual li deien la Valquíria, i es cuidava de repassar i sorgir la roba de la bugada. Al vespre, mentres ells discutien amb alegria efeminada, ella anava cosint, i, gairebé sempre l'ajudava a sorgir les mitges de gran llargada i de colors virolats, un bardaix que li deien el Viuda, el qual, era un home

d'uns quaranta anys, amb el cabell naturalment rissat, portava ulleres i anava ben afaitat. La seva feina era cuidar a la Valquíria. L'Índia, també prenia part molt activa en les discussions, i, per més que s'esforçava en fer la veu de femella, li era impossible estrafer la seva natural. Era alt, ben plantat i fornit, gairebé sempre es dedicava a descarregar bales de cotó al moll, però, no podia fer-hi més, estava condemnat a gojar d'aquella aberració. El ball era lo que més entusiasmava an aquella mena de gent. L'un, feia una descripció del vestit que portaria; l'altre, amb veu salamera, preguntava el parer als altres d'un vestit que li escaigués bé. Tots aquells, se removien dintre d'una expansió d'alegria extranya, semblanta a la dels nins. El lloc més apropiat no tenia, dubte, havia d'ésser al soterrani. Així no destorbarien a les noies de la casa de llur habitual indústria, i, per altra part, no es faria tant escàndol, evitant així la protesta d'alguns veïns envejosos i, per lo tant, la intervenció de la policia.

—El guarnirem ben bonic —digué en Manolo—. Ja cal que em vingueu a ajudar. Ara que no ho tingui de fer tot sol?

—No caldria sinó que no t'ajudéssim —respongueren uns i altres.

A l'endemà, en Manolo ja feia pastetes, el Manon retallava papers de colors, fent-ne tires estretes, i el Xelito anava fent cadeneta.

Després baixaren al soterrani, que s'esdevenia sota mateix de la botiga, al qual feia alguns anys que no hi havia baixat ningú: tot estava ple de teranyines i d'escombraries. Una màrfega de palla en un racó, recordava els suplicis que en altres temps feien sofrir an aquelles desgraciades que es resistien a costums poc generals al nostre país.

La que no volia consentir de bon grat lo que li repugnava, se veia obligada per la força, baix el pes d'una reclusió al soterrani, acompanyada d'abstinències de menjar.

La que per qualsevol motiu queia de mal ull a la mestressa, pel més insignificant pretext era baixada a la cova, i allí, nua o vestida, sofria horriblement els cops de fuet de l'arcavota torturadora.

En Manolo, que bé prou recordava lo que en aquell interior cavernós, fosc, humit i brut havia succeït, quan per motiu del ball hi tingué de baixar, acompanyat dels seus amics el Manon i el Xelito, va oprimir-se-li la respiració, i, fins va passar un moment de por, que procurava

dissimular als seus companys. Encara que era migdia, com dit soterrani no rebia llum d'enlloc, varen tenir de baixar-hi amb una espelma encesa.

—Què us en sembla? —va preguntar en Manolo—. Un cop net, hi haurà força lloc, eh?

—Ai, sí! Jo ja fregaré les rajoles —va dir el Manon.

—Hi estarem molt bé! Un cop arregladet, farà un goig! —afegí el Xelito.

Ambdós companys varen anar-se'n a dalt de la botiga a buscar escombres, quedant-se en Manolo sol al soterrani.

L'espelma il·luminava fins els racons, i a l'esquerra, prop del carrer, era on encara hi havia la màrfega, ja podrida per la humitat, i un càntir trencat.

Al fixar la vista en aquell lloc ple d'immundícies, varen venir-li al pensament certs records, despertant-se-li la imatge d'una d'aquelles desgraciades que sofria els turments de la fam. La veia amb tanta realitat, que, d'una trontolla d'esfereïment, va apagar-se-li l'espelma, sentint-se les fiblades del seu fos, per l'escalfor que se li escampava per damunt de la mà.

Va ésser aquell, un moment terrible, perquè la dona imaginada s'aixecava del jaç i, nua, ensenyava els seus pits ressecs i caiguts de misèria, i sols se li veia l'ossamenta, coberta per la pell esblanqueïda. Escabellada, bruta, amb les ungles llargues com la grapa d'un aucellot. Se'l mirava de fit a fit, al mateix temps que el maleïa, i se sentia les grapes que li apretaven tant fort el coll, que fins se li oprimia la respiració.

—És ella! Jo, no! Jo, no! És ella!— cridava en Manolo, atordit d'esverament.

Al girar el cap d'una revolada, per a despreciar la visió que el turmentava, vegé com una llum verdosa al peu de l'escala, i com, instantàniament, se va donar compte de que estava al·lucinat i que la visió era més aviat un record que no pas una realitat; però, com que el pensament li treballava amb tanta rapidesa, retornà de seguida a la nova visió del peu de l'escala. Era l'única llum que venia de la part de dalt, reflexant-se, suaument, en la paret escrostonada dels regruixos de calç, a clapes caiguda per la humitat.

Va imaginar-se-li una cara de monstre, que, amb mirada provocativa, l'escodrinyava.

Les cames li tremolaven, el cor li batia desmesuradament, i se sentia el cansament d'una gran fadiga, en tal extrem, que, per incorporar-se, tingué de fer un gran esforç. Aleshores, va cridar als de dalt que baixessin llum.

Als crits desaforats que feia, hi varen córrer tots, i, tan bon punt se reflexà la llum de l'espelma, va refer-se; per no descobrir els misteris passats, va dissimular, dient que havia vist una rata grossíssima.

Els dos companys havien baixat carregats amb les escombres i, amb delit d'home, varen començar a recollir tot el fems de per allí. Entretant, el Manolo, se'n pujà a dalt, i quan se vegé amb la Francisca, va explicar-li lo que li havia succeït.

—Per això vàreig dir que féssim la festa a baix, per veure si perdria la por del soterrani —va dir la Francisca, tota emocionada—. Ja que tu m'ho has dit, jo també et diré que aquest soterrani m'és com un somni pesat; de vegades, somnio que hi caic i que aquelles dones me devoren a mossegades; per això, precisament, m'agradarà que ho netegin, i potser, tenint-ne una impressió d'alegria, me distraurà de les coses passades.

A l'endemà, va quedar net, però, tant les rajoles com les parets, restaven brutes de la humitat.

Per no exposar-se més a l'incident de quedar-se a les fosques, el Manolo va comprar quatre llums de gas acetilè, i aquella llum impertinenta, el privava de pensar en ses fundades cabòries, que no eren altra cosa que el ressò intern dels seus remordiments.

Quan va entrar a la casa en calitat de criat, va veure la darrera víctima i, com tenia l'esperit pervers de la maldat, recordava que també havia fet córrer el fuet, cosa que ningú hauria endevinat tenint en compte el seu aspecte, resultat de la seva degradada aberració.

El dia abans de la festa hi treballaven tots, per a acabar de guarnir el soterrani: el Viuda, l'Índia, el Manon i el Xelito. L'Esmeralda també el va ajudar molt, tot hi sent curt de vista, que per dit motiu duia sempre ulleres.

Era un tragí de pujar i baixar aquella escala. Els convidats, estaven atrafegadíssims en preparar-se els vestits. A la botiga, només hi havia

entrants i sortints, que fins pertorbaven la marxa comercial de la casa, cridant, ademés, l'atenció del veïnat.

Arribà, per fi, el dia tan desitjat. A mitja tarda varen entrar, tapat amb una flassada, un piano de manubri, el més petit que varen trobar.

Pel voltant del soterrani, que, aleshores, ja era sala de ball, hi havien col·locat les otomanes que havien baixat de la botiga, i altres que es proporcionaren de diferentes mides i colors. Les unes, eren cobertes de roba de color verd; les altres, de color vermell; destacant-se les de la botiga, florejades, de colors ordinaris.

Al mig de la sala, degut a la construcció de l'edifici, hi havia una columna quadrada, feta d'obra. Estava aquesta, coberta de paper fi, de color verd. Havent-hi, a cada costat de la columna, un llum; i, des de l'aparell d'acetilè fins al sostre, feia unes penjarelles de cadeneta de color de rosa. Les parets, també estaven guarnides amb cadeneta, rebregada per voler-li donar la forma de garlandes, i, de tant en tant, hi havien unes boles de paper fi, arrugat. Del sostre, fent ondes, penjaven tires de cadeneta i fanals de paper ordinari, en els quals hi cremaven espelmes, no reflectant a penes claror, veient-se, a través del paper una llum ensopida i vermellosa.

Els llums d'acetilè, perquè no fessin aquella llum tan esbojarrada i fins indiscreta, varen voltar-los de paper fi, donant-los la forma d'una tulipa, i així, tot en conjunt, hi feia una claror somorta que no molestava a la vista.

Alguns d'ells, a la tarda, ja hi havien dut els vestits i, per les arcoves de la casa, hi havia un gran tràfec. Les pentinadores, no donaven l'abast a posar postissos; les dones de la casa, quan estaven lliures, amb gran satisfacció, servien i ajudaven a vestir a tota aquella cràpula de perversos.

El ball estava anunciat per les deu del vespre, però, mitja hora abans, ja arribaren alguns cotxes, i per més que s'hagués procurat dissimular, els veïns notaven un tràfec no acostumat en aquella casa, i menos en aquella hora de nit.

La Madrilenya va ben fer-se pentinar, i la Xava, ja bastant curada dels llavis i de les mans, va fer-se pentinar de pentinadora, i amb roba que li va deixar la Madrilenya, va vestir-se amb tal mirament que fins feia

goig, cosa que va entusiasmar a la seva protectora, pensant que lo poc que havia gastat ho triplicaria de sobres.

Varen presentar-se totes dugues, i la Francisca, que a primera impressió va agradar-li la Xava, pensava maliciosament lo molt que podria valer un cop refeta. Tant per si podia fer-se-la seva, com per l'amistat que li convenia demostrar a la Madrilenya, va fer-los tan bona arribada, i en tal extrem va ésser amable, que fins aquesta va escamar-se, donant-se prou ànsia de no deixar a la Xava mai sola.

Després que begueren unes copes de vi de Xerès i menjats uns quants dolços, baixaren a baix, on el Manolo, així que les va veure, deixà de tocar el manubri, fent-los tot seguit molt bona acollida.

Elles, admiraven l'ornamentació d'aquell local, i se desfeien en elogis de bona fe, perquè ho trobaven d'una elegància extraordinària.

La Xava va anar-se'n a seure al costat d'una odalisca de braços blancs i fins, l'escot del vestit de la qual, descobria les blanques espatlles empolvades fins gairebé a mitja esquena. La cotilla, tan ben cossada i en tal forma, que sota l'esternon semblava veure-s'hi la foscor del compartiment dels pits. Duia xinel·les i colants, tan apretats i fins, i de color tan semblant a la pell, que tenia l'aspecte que anés nua de debò; i, això, ho admirava la Xava tota extranyada.

Una tovallola de seda, de colors verdosos i vermells, a imitació d'un teixit oriental, cobria-li des de la cintura fins a la meitat de les cuixes, subjectada per una lligada a la part del davant, que, amb forma de llaç, deixava caure ses extremitats d'un serrell fi i delicat i, degut a la pressió amb que estava lligada, marcava la forma externa.

Quina impressió més rara va tenir la Xava! Seia al seu costat, i no es cansava de mirar aquella disfressa que, si bé en conjunt la trobava elegantíssima, no guardava relació amb certes aspereses de la cara, un xic massa grollera per la pintura, i emblanquinada per polvos ordinaris; però, en canvi, els braços tant blancs i fins, contornejats; les orelles, vermelles, com d'una sufocació natural, adornades per dugues grans criolles d'or o de metall daurat.

La Xava va adonar-se de que en les orelles no hi tenia forat, i que duia les criolles subjectades per medi d'una goma que s'aguantava pel junt de la part superior de l'orella.

Això, i sentir-li la veu, varen convèncer-la de que era un homenot i, sense pensar en res, va dirigir-se a la Madrilenya, dient-li:

—Ai, quin fàstic! És un homenot!

—Calla! Veiam si ficaràs la pata! —va dir-li la Madrilenya, al mateix temps que la trepitjava.

Encara que ella coneixia alguns d'aquests homes, i estava acostumada a veure'n per aquells carrers, no s'havia imaginat mai, que, en la seva intimitat, s'arribessin a confondre de tal manera.

Per distreure-la, a l'objecte que els demés no notessin la seva extranyesa, la Madrilenya, va dir-li:

—Mira, quina una! Que va bé, oi, Xava?

—Sí, que és veritat: Com li diuen?

—És el Sistrata!

—I aquella que baixa?

—Va vestida de donya Inès! Crec que és l'Esmeralda, perquè veig que porta ulleres!

—També ho és?

—També, dona! Aquí gairebé tots! Mira, mira —afegí la Madrilenya—, quina una de més elegant! Va vestida de gatita! Me sembla que és el Rellotgera; però no, potser és el Martinica? Quin vestit més preciós! Mira aquella que baixa per l'escala! Fixa't quines mitges més transparentes, i quines sabatetes més hermoses! Que en val de diners, tot això!

—És preciosa! —digué la Xava, admirada—. És una verdadera monada! I, qui és, aquell senyor que l'acompanya?

—És un advocat, però, no diguis res. És una persona de molta influència! La senyora Francisca, va dir-m'ho en molt secret. És d'aquests que van per diputats clericals!

—Trobo que fa la cara de dona, tan finet i vermellet, amb la clenxa! Si no portés aquesta mica de bigotet, talment fora una dona! Quins ulls més petits! Fins aquest abric, de color cendrós, el porta sangrat! Que saps com se diu?

—Crec que es diu Lluís Roma...ic. Vet aquí que ara no sé pronunciar-lo!

I tot dient: «Roma... Roma...», varen distreure's.

—Que és estrambòtic aquell que baixa! —va interrompre la Xava—. Mira-te'l! Porta dominó i se venta com una dona! Oh! Mira-te'l, quina

cosa més extranya: porta un xus al cap! I aquell altre amb fandilles i una gatita?

—Ara, ara en baixen més! —va dir la Madrilenya.

—Aquestes ja no van tan bé! —contestà la Xava.

Tot just acabava d'enraonar, quan vegé unes cames cobertes de setí blau, apareguent de seguida una mora, acompanyada d'una negra, la qual, al moment d'entrar a la sala, va treure's un mocador que li cobria les espatlles, quedant, de mig cos en amunt, gairebé nua. Duia cenyit a la cintura, que li penjava com unes faldilles, un preciós mantell de Manila, blanc.

—Que és lletja de cara! —exclamà la Xava.

En pocs moments va quedar el soterrani quasi ple de gent: dones de debò, homes vestits de dona, tot quedava en la més ignominiosa confusió. Ningú feia un crit, ni una rialla exaltada; els moviments suaus, corresponien a certa remor difusa i quieta. Els uns s'assentaven per les otomanes, els altres, al so del manubri, que era l'únic que desentonava, ballaven luxuriosament. La negra, tant bon punt se destacava d'un agrupament com se confonia envoltada per les dones, que, encuriosides, li tocaven la pell, la qual, talment semblava envellutada; i, al refrec d'aquells contactes, reia, ensenyant les rengleres de dents blanques com perles.

El Manolo, no hi veia de content, i, amb somrís efeminat, rebia les felicitacions d'uns i d'altres. La Francisca, s'estava encastada damunt d'una otomana, al costat del piano, suant de calor i de satisfacció. Estava tan satisfeta, que fins havia fet tancar la botiga, despreciant el negoci; i, perquè tots poguessin gaudir d'aquella alegria, havia fet baixar la portera i totes les noies, les quals se destacaven, pels seus vestits blancs, encartronats de tant midó i replanxats, i el refrec feia un soroll com si rebreguessin paper gruixut. Quan resultava una nota extranya i fins a cert punt decorativa, era quan, per casualitat, aquella negreta es barrejava en mig d'aquella blancor.

Tots se divertien a la seva manera: la bardaixa amb l'invertit, ells amb ells, elles amb elles, i el fum del tabac, perquè gairebé tothom fumava, cobria aquella atmosfera de corrupció insolenta. A mida que transcorria el ball, les dones s'apilotaven damunt de les otomanes, cansades, o bé

emborratxades per una excitació ben extranya, i, els bardaixos, descobrien amb els seus gestos i amb les faccions de la cara, el goig de la seva aberració.

I aquella remor somorta, com si fos la murmuració del vici, confonia les estridentes notes del manubri, que no parava de tocar.

La Xava sentia una sensació extranya, i, a poc a poc, s'endinsava en aquell vici que, per altra part, despreciava.

Debilitada que estava pel seu estat anèmic, i feble d'esperit pels grans trastorns soferts, sentia dintre seu una emoció que no comprenia, i la seva cara, esgrogueïda, prenia un to rosat, tant per la sufocació de l'atmosfera, com per la pertorbació interna.

Van acabar-li de trasbalsar el seu pensament les copes de vi, que, a gratcient i amb mala intenció, li oferia la Madrilenya, la qual fruïa al comprendre la situació en que es trobava la seva protegida, que bé hauria tingut d'ésser de ferro, per poder-se defendre's de lo que, de poc en poc, s'anava apoderant d'ella.

Aviat vegé la Xava, que les parelles començaven a passar per davant seu, amb tanta pressa, que ni tenia temps de distingir-les. Tot d'una, el sol se movia, com si el piano s'enfilés i, talment, degut al desnivell, semblava-li que li anava a caure al damunt, però de sobte veia que s'enfonsava. Els llums se li multiplicaven en tal nombre que, a la fi, se confonien com una flamarada compacta que amenaçava encendre-ho tot. Les campanetes del piano, tornaven-se-li batallades de grosses campanes, les quals sentia amb tal estrèpit, que li semblaven cops de mall a les orelles, i li feien tant mal de cap, que li durà llarga estona una xiuladera que talment semblava privar-la de sentir-hi.

La negra li feia ganyotes, i les dents blanques li provocaven una por terrible. Aquells homenots vestits de dona, feien-li mofes, amb actituds deshonestes, que tan aviat l'afalagaven, com l'avergonyien.

Els crits i rialles que feia la Xava, aviat cridaren l'atenció dels contertulians; les incoherències que deia, i la seva excitació, tan poc habitual en ella, varen fer comprendre a la Madrilenya, que estava marejada. El cap, semblava que no se li aguantés en cap posició fixa; i, tot d'una, se posà a cridar tan fort com va poder:

—El cap! El cap! El cap me fuig! Aguanteu-me'l! Lladre, més que lladre, tu l'has mort!

Una rialla, feia-la canviar de to. No estava un instant quieta: s'aixecava, s'assentava, bracejant com si es disputés, acalorada. Sobtadament, estirà els cabells d'un bardaix que anava disfressat de dona, i amb tan forta estirada, li arrencà la perruca de cabells rossos que duia, tirant-l'hi per terra i trepitjant-la per la confusió; va fer-se tota malbé.

Com varen poder la pujaren a dalt, estirant-la damunt d'un llit, i, per medi de vomitius, varen calmar-la, fins que quedà adormida.

Els uns la compadien, els altres la criticaven, i el perjudicat la maleïa.

De sobte, sentiren forts cops a la porta, els quals, produïren un esglai general en aquells efeminats.

La Francisca ja estava a punt de plorar, pressentint un disgust, i el Manolo brincà cap a l'escala, pujant a la botiga i, sense obrir, preguntà qui hi havia.

—Obre, Manolo! —va dir-li el vigilant.

—Oh, no tinc la clau!

—Obre, te dic. No tinguis por, que soc jo sol.

Reconeguda la veu del vigilant, el Manolo, obrí la portelleta.

—Ja cal que plegueu de seguida, perquè vindrà la policia. Tot s'ha descobert.

Ni un cop de puny a l'estómac, li hauria fet més mala impressió al Manolo, i, d'un salt se'n baixà al soterrani, cridant:

—Fugiu, fugiu, per l'amor de Déu, que vindrà la policia!

—Ai, reina santíssima del Carme! —va xisclar la Francisca.

Els uns corrien cap a dalt, els altres se treien les robes comprometedores que, damunt d'ells, eren una repugnància. Tot eren empentes, cops, corredisses i exclamacions.

L'una dona, exclamava:

—Ai, quan el meu ho sabrà! Quina pallissa se m'espera!

—Salveu-me! —cridava un invertit—. Salveu-me, pels meus papàs!

El senyor Lluís buscava l'abric, que estava per terra, tot trepitjat i brut del fangueig pestilent.

La Francisca, plorava, a llàgrima viva, però, incorporant-se, manà a les noies de casa seva, que pugessin a la botiga, per a dissimular. Per les arcoves hi havia un tràfec que ningú s'entenia: l'un, corria mig despullat

buscant el farcell de roba que li corresponia; l'altre, distret, anava amb americana i encara duia la perruca de dona.

El Manolo, estirava els papers de les parets, i les penjarelles del sostre. Entraren els agents de policia i ell, per a dissimular, pujà a dalt tot seguit. Al soterrani, ja no hi quedava ningú, sols el rastre desordenat d'aquell festí impúdic.

Els agents de policia interrogaven a la mestressa, la qual, ho negava tot, amb refinat cinisme.

—No! Els puc jurar per les cendres de la meva mare, que al cel siga, que en aquesta casa no n'hi venen mai de gent d'aquesta que vostès diuen.

Mentres estaven enraonant, de baix el soterrani pujava una fumera i una fortor de cremat, que aviat va cridar l'atenció de tots, i tant més, quan vegeren una resplendor de foc.

—Foc! —cridà el vigilant—. Foc!

Com que el paper s'encenia, aviat va fer una gran flamarada. La Francisca, va fer veure que es desmaiava, i el vigilant, desitjós de fer mèrits, se posà a tocar el pito demanant auxili i senyalant foc, el qual, tot seguit, va repetir el sereno. Encara que els agents de policia deien que no s'alarmessin, ells, vinga tocar a foc, en tal extrem, que en un instant tot el veïnat s'alarmà, acudint-hi una munió de gent enfront de la botiga, que es veia vermellida i plena de fum, volent-hi entrar tothom.

Els que estaven a l'interior, despullant-se i vestint-se, al sentir, i millor dit, al veure que hi havia foc, s'estimaven més ésser agafats per la policia que morir cremats, i degut a aquesta natural esveració, sortien precipitadament, i els agents de l'autoritat els anaven detenint.

Amb unes quantes galledes d'aigua, va quedar el foc apagat, però, la botiga plena de fum, i quan la gent del carrer renegava, perquè no havia sigut re, al veure aquells homes, alguns d'ells encara pintats de cara, varen començar a esvalotar-los. Quan ja no hi havia rastre ni d'una espurna, varen arribar-hi els bombers, que, amb l'afany de fer heroïcitats, per poc que no atropellen a la gent, que reia al contemplar aquelles fatxes tan rares.

En mig del més gran escàndol: xiulets, crits i insults de tota mena, la policia va endur-se'n a tota aquella colla de bardaixos i bardaixes, i sort tingueren que els guardes, sabre en mà, els defenien de la ira del poble.

Els bombers feren un sens nombre de maniobres; com si hi hagués hagut foc de debò; passaren llista, com si temessin que se n'hagués perdut algun entre les cendres de cadeneta. Tocs de corneta, pitades, i el trontollar dels carros plens de ferramentes, fou el final d'aquella festa íntima contra tota moral.

VIII

Feia ja més d'un any que la Xava havia caigut en aquell medi de que tant s'havia defensat; però, impel·lida per les més imprescindibles necessitats i oprimida per l'ambient que la rodejava, no va tenir altre remei que sucumbir.

Així com havia demostrat una gran resistència instintiva per no escorre's per la pendent d'aquell abim on hi tenien els braços oberts la desgràcia i la perdició absoluta; quan davallà ho va fer tan precipitadament, que tota aquella força d'abans se manifestà en sentit contrari.

Probablement ja havia pujat fins on podia arribar, i, seguint les grans lleis que regeixen totes les coses, dequeia, i qui sap si després tornaria a seguir les ondulacions eternes, enlairant-se altra vegada.

Amb motiu de la seva corrompuda manera de viure, ja tenia el mateix caràcter extern, consemblant al de les demés dones d'aquella casa, les quals ja no eren pas les mateixes de quan la Xava va anar-hi a desocupar. La pobra Mora feia temps que era a l'hospital en vigílies de tallar-li la cama, ademés d'estar infectada de cert mal que gairebé era segur que l'acompanyaria fins que ella es morís. La Nieves s'havia traspassat a casa la Pintora, i l'Alegria a casa l'Amparo del carrer de Migdia.

Les tres que en aquella actualitat feien companyia a la Xava, a l'una li deien l'Espardenyeta, a l'altra, la Nimfa, i a l'altra, la Miracielos. Totes tres eren runes humanes. Si l'una era lletja, l'altra feia fàstic i compassió al mateix temps. Respecte al caràcter de cada una d'elles, se podia dir que en conjunt no es diferenciaven en gran cosa, perquè la que no era poca-solta era intractable, i així, entre totes elles, reunien el complement de tots els defectes.

La mestressa de la casa, que continuava sent-ho per casualitat, la Madrilenya, gaudia l'explotació d'aquelles infelices que no veien ni sabien altre medi que estar supeditades al domini degradat de la sempre insolenta arcavota, de la que no es podien sostraure, com si una llei

oculta les atragués envers qui tan despiadadament els robava la salut i, per lo tant, la vida.

Veritablement era i és una cosa extranya. Totes aquelles dones recloses com esclaves, que no tenen ni un moment lliure ni per a lo més mínim de la seva intimitat, i que no poden gojar de la més petita quantitat guanyada de la manera més fadigosa que ni es troba comparació, tenen o senten una afecció extranya envers la mestressa, que en certs moments d'entusiasme exposarien llur pròpia vida per a defendre d'un sol insult a la que les doblega a tota mena de sacrificis. Potser és la llei del domini.

De totes les quatre dones, la Xava és la que havia dat més producte, i per tal conseqüència és la que es trobava amb la salut més malmesa. Si un any enrere tenia l'aspecte malaltís degut al part i tots els disgustos que se li havien acoblat, en aquella època posterior la seva cara descobria que estava pitjor, i es que tenia la infecció de dugues malalties que si l'una era terrible pel mal que feia, l'altre ho era més, perquè d'una manera traïdora fecundava dintre ses entranyes, sense que ella se'n donés tant compte com de l'altra que per medi del iodur anava apaciguant.

Els cabells li tenien una qualitat aspra i groguenca, i les genives semblaven descarnar-se-li, descobrint-li les dents per la part que sempre sol estar coberta; de tant en tant sofria uns dolors als ronyons que, segons deia ella, semblava que els ossos de l'espinada se li trenquessin.

Altre tant se n'havia ressentit la seva veu que, segons a quina època, tenia tan enrogallada que les demés dones hi feien broma, preguntant-li si havia vist el llop. Ella reia, i per a estimular la ronquera bevia i s'embriagava tot sovint i fumava com un home que fos fumador empedernit.

Deia la Xava que allò d'emborratxar-se ho feia per a distreure les penes, i que era l'únic moment que es trobava bé, perquè així no es recordava de res de lo passat.

—Al menos tinc un moment que no penso en res.

Terrible remei pel qual opten els suïcides inconscients.

Si alguna dona del barri intentava fer-li observar que d'aquella manera es feia malbé la salut, sols ho provava una vegada, perquè la

Xava la insultava tant com podia per a que no tingués esma mai més de ficar-se allí on no la demanaven, segons deia ella.

L'Espardenyeta poca diferència es portava d'edat i de desgràcies amb la Xava; per això tal vegada va ésser que arribessin a tenir certa amistat, fins al punt que se socorrien i aconsolaven l'una a l'altra, lo qual havia sigut causa de moltes murmuracions per part de les dones de la casa, que no contentes de parlar-ho entre elles, estenien la conversa per les demés cases veïnes. Això havia motivat moltes disputes amb la Nimfa i la Miracielos, perquè fins havien tingut l'atreviment de dir-ho al Patge, que era en aquella ocasió l'amant de la Xava.

El Ratolí, el qual nom era adaptat a la seva figura, petit, desnerit i bellugadís, amb dos ullets tan menuts com provocatius i les dugues orelles tirades endavant, donant-li un caràcter repulsiu, deia que mentres ella, l'Espardenyeta li passés el macarró de deu, tant se li'n donava de lo que pogués fer amb la Xava i amb les demés dones que fos.

—Això si —deia ell—; el dia que no adinyi, li adinyaré un bati que la deixaré mulé.

Entre ells també s'hi reunia el Noi de l'Ala, qui cada dia solia anar-hi a passar el ratet perquè la Nimfa li guardava la roba i la manta que feia servir per a anar a robar pel registre del brinca.

El dia que el Patge feia bones, que més aviat hauria pogut dir-se'n fer males, o que la Xava hagués tingut algun embarcat, ja era cosa segura que s'emborratxaven, i, després de fer-se mil postures amoroses, acabaven per insultar-se i fins tirar-se tot lo que els venia a mà pel cap; tant que, un dia, la Xava, amb l'excitació de l'embriaguesa, va donar un cop a l'ull del Patge, i aquest l'endemà tenia tota l'òrbita morada, de que els seus companys se li reien, dient-li que anava amb bicicleta.

La mestressa de la casa va veure's obligada a tenir-les a diari, perquè d'altra manera no en podia sortir.

—O a diari, o posaré una segona ama que es faci càrrec de les butxaques, perquè jo no puc estar-m'hi sempre a casa —deia la Madrilenya.

Així varen acabar-se les raons entre la mestressa i el Patge, perquè quan aquest s'hi quedava a dormir l'altra cridava perquè deia que la perjudicava; per a que les dones no li fugissin, va determinar explotar-les en altra forma.

Tant la Xava com la seva companya de desgràcies, l'Espardenyeta, havien anat lligant les relacions del Patge i del Ratolí respectivament, els quals se dedicaven al robo pel procediment que ells ne diuen del xarco: per això prenen el nom de xarquistes.

Va escaure's que el Patge i el Ratolí, que eren consortes, varen fer un robo de cafè que els va valer prop de vuit duros. Varen arribar a la casa que ja era de matinada. Estaven tan contents com mullats de roba, sobretot el Ratolí que encara [que] anava tapat amb la seva manta i la del Patge; tremolava de fred.

—D'on vens tan mullat? —li preguntà l'Espardenyeta.

—Que no veus que hem anat pel registre del xarco, dona?

—Com ho heu fet? —va preguntar la Xava, que d'un salt s'havia aixecat del llit al sentir que el Patge havia arribat.

—Mira, molt senzill —va dir el Patge—: hem agafat un bot.

—Perquè tots els que hi ha al port són nostres —interrompé el Ratolí, tot traient-se la roba mullada.

—Remant poc a poc ens hem acostat a la barca que ja teníem tisnada —digué el Patge. I continuà dient—: Els caravinagres de terra dormen en aquella, els de mar amarren la canoa a les cadenes de popa d'algun vapor, i els espardenyers se'n van a halar al quiosc de l'Hòstia. Nosaltres hem passat prop de la barcassa carregada de volcos de càfil. Hem fet un crit per a saber si el Truquis corneiava. «—Bona nit!», hem cridat. «—Nanai! —dic jo al Ratolí—. El truquis surneia, anirem pel suenyo. Hala, tira el cubell a la jurba». I amb mirament hem tirat el cubell al mar.

—Redeu, quin taribel feia! —exclamà el Ratolí, ficat al llit de la Nimfa.

—Nedant, nedant, sense fer gens de soroll, aquest s'hi ha anat acostant; i, com que, a l'araig en el mar no es veu res, sobretot si no es remou la jurba, ha arribat dessota mateix d'on hi havia els volcos de càfil que rebotien de la banda, i amb un cop de xuri ha ratllat el volco.

—Redeu, com queia el càfil! Semblava una font! —interrompé el Ratolí.

—Ja pots ben dir-ho, que jo tenia coba del soroll que feia!

—Quatre viatges hem fet, i si aquest no hagués tingut tant gil omplíem el bot. Com que jo no sé de nedar...

—Sí: com l'hauríem entrat? —va preguntar el Ratolí.

—Tenint-lo, rai! Com vàrem entrar el tou, eh? I com vàrem entrar aquella caixa plena de farga bona?

—Adinyant pasta, ja ho sé; però el cas és que aquestes araigs estaven negandes.

—Ja hem patit, ja — digué el Patge—; quan veia que anàvem tant carregats i no podia remar fort per no armar bronca! Els llums de terra, passaven més a poc a poc...

—Jo pensava que no hauríem pogut entrar. Només veies que cadenes que no acabaven de passar mai. Ara una cosa grossa: era una boia. Ara la proa d'un vapor, que jo pensava: «Noi, si ens queia al damunt o ens envestís aquesta bestiassa!». I com que era tan fosc, només se veien els llumets d'en terra que s'anaven apropant poc a poc. I tant deliri que teníem d'arribar-hi! Eh, Patge?

—I mai acabàvem d'arribar-hi! I aquell enrenou de bots!

—Era tanta la dèria que teníem de desembarcar, que tot pinxerant en terra hem envestit. Descarreguem el càfil que ja el teníem a les polloses, adinyo patada al bot i xalem. Aquest me diu: «Nanai, que ve bronca!». Mau! Ens aplanem estirats a terra, dessota una grua.

—Només hauríeu sentit el tremolar del Ratolí. Ells han anat passant, perquè se sentia enraonar allí on havíem desembarcat.

—Devia ser aquell busnó que corneiava i el bot que hem deixat deu haver envestit.

—Així que els caravinagres havien passat: «Entrem», digué el Patge.

—I quina manera de pencar! Te creus quina volta hem fet? Tu, Nimfa, que ja surneies?

—No dormo.

—I, per entrar-ho al poleio, com ho beu fet? —preguntà la Xava.

—Hem trobat el Noi de l'Ala i ens ha ajudat. Ell venia de polir-se un toc de piques d'un mossec que havien fet amb el Sardina.

—Sí, ells van pel brinca —interrompé el Ratolí.

—Sort n'hem tingut, que ens ha dat l'entrada. Aquí al barri tenia una bua que el balondro o el truquis no ens diquelessin. Com que a mi em tequen.

—També tequen el Noi de l'Ala —va dir la Xava.

—Però ell adinya.

—El calé que portaran aquests vuit xucs de l'ala. Eh, tu, Ratolí?

—Ja voldria ser-hi; demà surt vapor per València. Anirem pel registre de les cambres. Me compraré una gorra. Ja veuràs, Nimfa, que aniré

baril! Carall, com ronca, aquesta marcota!

—Jo també caic de son! —va dir la Xava.

Al cap de poca estona quedaren a les fosques i dormiren com unes persones decents.

Feia més de dues setmanes que ni la Xava ni la seva amiga, l'Espardenyeta, no tenien cap nova dels seus amants, que se n'havien anat a València per a robar pel camí pel procediment que ells ne diuen de les cambres (cambristes).

Elles estaven molt inquietes, perquè suposaven que els devien haver agafat, i el mal humor de les dues amigues reportava qüestions i baralles a l'interior d'aquella sentina.

L'home de la Madrilenya feia tres dies que havia fet un robo, que la part d'ell li valgué prop de cent duros; perquè, ademés dels objectes robats, varen trobar-hi i robaren una quantitat en diners. Per a despistar a la policia en el cas evident d'una enquesta, tant del producte de la venda dels objectes robats com de la quantitat efectiva, va comprar gènero per a tornar a vendre; i, per a estar resguardat de les sospites que en mans d'ell farien al veure el gènero, va fer-se fer les factures amb els seus corresponents rebuts, cosa que a les cases on comprà no varen posar-hi la més petita dificultat.

La Madrilenya corria d'aquí i d'allà, venent puntes i mocadors i altres objectes, quan, una nit, la més impensada, s'hi presentà la policia per a fer un registre; i, efectivament, varen trobar-hi un sens fi de peces de roba que, si cada una per si no valia una gran cosa, en conjunt tenien cert valor.

Lo primer que an ell, l'home de la Madrilenya, se li acudí, va ser ensenyar les factures, dient la veritat de que ho havia comprat, perquè aquesta gent s'aferren amb tanta tenacitat en els casos certs com la que tenen en altres casos per a fer prevaldre la mentida; el cas és, per a ells, de trobar el més petit punt d'apoi.

A l'inspector li importava poc saber si aquells gèneros eren comprats o no perquè, en cas afirmatiu, ¿d'on hauria tret els diners un home com ell, que se sabia que no treballava ni tenia altre medi que el robo? No varen valer-hi els plors de la Madrilenya, ni les basques, ni res: després

de fer l'atestat, s'endugueren el gènero i l'home perquè posés en clar lo que l'inspector no entenia.

A l'endemà, els diaris del vespre publicaren la nova de que es dava com a cosa certa de que havien agafat els autors del robo, un dels quals era l'home que vivia amb la Madrilenya. L'esverament que ella va tenir prou era ben fundat. Va fer diners de tot quant tenia, venent-ho a qualsevol preu, matalassos, llit, trastots, tot quant va poder, fugint de casa seva tan oportunament que aquella mateixa nit, o siga l'endemà d'haver agafat an ell, anà la policia per a agafar-la an ella.

Al convence's de que no era al pis, varen baixar a la botiga, i a l'haver esment l'Espardenyeta que trucaven a la porta, va creure's que eren el Patge i el Ratolí que tornaven de València; i quan va sentir que li responia el vigilant, poc li hauria faltat per haver-se desmaiat de debò.

Va entrar el sereno, i al seu darrere els demés. No hi havia ningú més que aquelles desgraciades, però encobridores de lladres. La llum del fanal del sereno descobria tots els racons; i el gat negre, escamat i recelós, s'estirava i mirava fixe an aquella gent per a ell extranya.

Varen regirar i escorcollar fins els racons més pestilents; feren preguntes a les dones, les quals mai saben res; deduint-ne la policia que ja els havia fugit.

Les dones de la casa varen quedar capficades: l'una planyia a la mestressa; a l'altra tant se n'hi donava; fins que, després d'haver fet les exclamacions necessàries per a demostrar-se mútuament que els sabia greu, se van distreure, tornant altre cop la llibertat a animar an aquelles esclaves i anant encomanant-se'ls l'alegria per moments.

Per totes les cases del veïnat no es parlava d'altra cosa que de la fugida de la Madrilenya. Les mestresses posaven en activitat a les corredores per a anar a fer gestions per si podien obtenir alguna d'aquelles desgraciades; però, com que la mestressa fugitiva no era altra cosa que una arrendatària, i la propietària era una tal Manela, de Gràcia, aquesta va posar-hi de procurador a un tal Peret, que era l'home de la Carmeta, mestressa d'una casa de la mateixa ralea.

El Peret va dir a les dones que, mentres li donessin entre totes deu pessetes diàries, que els hi deixaria estar; però la que deixés un sol dia de pagar la part, en sent a l'endemà la trauria al carrer. Donat el seu temperament, per la costum que tenia de negociar amb carn humana,

tenien com a segur, aquelles dones, de que la que no pagués fora treta tal com aquell home ho deia. No obstant i aquesta amenaça, preferien estar en aquestes condicions que no pas com abans que, encara que estessin a diari no eren mestresses de fer res. El Peret, com tal li quedessin un parell de pessetes diàries, ja estava content.

Les dones, al veure's lliures, varen tenir una alegria que prou se'ls coneixia a la cara; i, per a celebrar el nou sistema administratiu d'aquella desgraciada manera de viure, convidaren a la Saps i a l'Estripagorros, que eren veïnes, i també varen anar-hi el Sardina, el Galtetes i el Bata Blanca, els quals per a animar la festa, acompanyats de la Saps, varen anar a manllevar l'ariston de casa l'Amparo del carrer de Migdia.

—El tinc espatllat —va contestar l'Amparo.

—Vaia, dona: no feu la fantàstica. Adinyeu l'orgue —va dir el Sardina.

—És la verí; no us penseu que no us el vulgui deixar.

—Jo te'n responc: paraula —afegí la Saps.

—Si us serveix, ja us el podeu endur. Segunda ama! —cridà amb crits que eixordaven—. Segunda ama! —repetí.

—Voi! —va sentir-se de l'interior.

—Baixi'l ploraner.

—Baixo.

Pel carrer, tots cofois, ja feien grinyolar l'orgue; i, un cop a dintre la casa, vinga tocar i ballar fins que el cansament i el mareig de tant beure els va dominar.

Passaren aquestes coses i d'altres no dignes d'explicar mentre que tant la Xava com l'Espardenyeta no sabien res dels seus homes.

Un migdia, en havent dinat, s'estaven quasi totes elles fent rotllo prop de la porta, com objectes exposats a la venda, quan tot d'una es presentà el carter. A les dues enamorades el cor va fer-los un sobresalt; però aviat va desvaneixe's aquella il·lusió: la carta no era per elles: era per a la Ramona, i el carter l'hi havia duta allí perquè a casa la Carme li havien dit que era al número 5; i com que també hi mediaven cinc cèntims, no varen voler-se fer càrrec de la carta.

La Ramona l'agafa i estripà el sobre, però de moment tot fou inútil: no sabia de llegir, ni cap de les dones que s'esqueien allí. Tant la Xava com

l'Espardenyeta encara tenien l'esperança de que aquella carta era per a elles; però s'escaigué que va comparèixer el Peret i demanat per la Ramona que inútilment provava de llegir lo que no podia entendre, i ell també amb molta pena, perquè no sabia gaire de llegir tot cridant va començar:

«Oran...

»Mi querida y estimada Ramona nunca creià, qué tendrias tantos malos pensamientos para mi sabiendo qué yo estuvé 9. mésés en españa i no te a faltado nada á tu al saber qué á los 9 mesés mé faltates me fui a l'africa a buscar mi suérté i a los 10 ya la encontré volvi a los 13 mésés con mui buen fin i té entrégué 50 duros, porqué pensé qué avias variado, de tu mal procedér, fui a esa y cumplí con mi obligacion, espérando que viniera tu ijo, esperé un mes mas ? pero mujer infamé como tu suerte la baristes à la callé otra persona recojio tu basura entonsés porqué té sébas poraserme mal, sabiendo qué yo te é recojido, cada vez qué as venido a mi casa como una madré i tu as Jugado con migo como una pelota, pues asi aora sufré si otra goza, de tu fortuna pués no té debés de Incomodar ? entonces porque mé asés mal ? pues si dentro un més no estoy yo buéna, tu té veras péor que yo. déjamé tranquila con mi suérte mala ó buena ? adios asta la étérnidad

»Barbara»

A la Ramona li escapaven les llàgrimes dels ulls.

—Ja veràs, espera't —va dir el Peret tot traient-se un paper de la butxaca—. Aquí tens un paper que ha vingut dintre de la carta.

—Què diu, aquest paper? Semblen gargots —preguntà la Ramona.

—Diu: «Ramona de que este papel puedas leer demi volveras á saber». Això altre està escrit en moro. I perquè l'has de fer patir, tu, eh? No ha fet ella tot quant ha pogut? I doncs, dona —va dir el Peret tot serio com si estigués emocionat, en tant que la Ramona ja plorava—. Doncs perquè li dones mal; perquè escolta quina carta ha escrit a la Carmeta que fins l'ha feta plorar.

«Oran...

«Quérida Carmen

«Sabras que désdé el dia que viné dé esa mé encuentro enférma ét tenido él, trancazo los medicós me ordinan que no saben mi enférmedad, i por, munchas medésinás que me dan no mé pongo buéna, émos ido en casa de un marabu, i mé disén que és una cosa mala qué mé a écho, la Ramona, pues debés dé aconsejarla debajo del cariño qué nos prófesamos que mé quité lo qué mé adado porqué Carmen desde el diá qué mé viné de tu casa yo no descanso y un mozo echisero me adicho qué mé esta asiendo, mal conqué, lé disés al Paret por fuerza qué mé quite loqué mé a dado … … … … … … … …

»Barbara»

—Ja veus, pobra Barbara! Se veu que aquesta noia pateix. Treu-li el mal, dona. Després que us havíeu estimat tant, que de dia i de nit estàveu sempre juntes, ja saps les pallisses que li havia costat, no sé per què encara l'has de fer patir. I vés amb compte —afegí el Peret—, perquè allí a l'Àfrica hi ha moros que saben moltes coses, i, com tal que tingui ella només que un fil de roba o cabells, no t'arrendo la ganància.

—Si és ella que em fa patir a mi, Peret. Qui em va dar el mal d'ulls? Jo que no havia tingut mai res més que el sífilis!

—Tot lo que vulguis. Creu-me a mi: treu-li el mal. No facis bromes que et poden sortir molt cares. Creu-me a mi, Ramona: te'n vas a Sants, i dius an aquella dona que ho deixi córrer tot.

I els plors de la Ramona confongueren les paraules del Peret, el qual, veient que entraven dos pagesos, va anar-se'n tot seguit.

* * *

Feia ja més de tres mesos que la Xava no havia sabut res del Patge; i com que s'havia escaigut venir una esquadra inglesa, el tribull d'aquells dies la va distreure.

Arreu d'aquell veïnat se sentia la remor de crits que no s'entenien. Colles de mariners que corrien d'ací i d'allà sortint d'una taverna per a entrar en una altra. A casa Navarra no paraven de tocar el piano dia i nit, i aquella escala era un tragí de pujar i baixar gent. Per les portes de

les cases no es veia altra cosa que la vermellor dels vestits, que harmonisava amb el to d'aquelles cares rossenques. Crits i cants d'una alegria extranya de vici.

De tant en tant se veien venir grupos de mariners que, balancejant-se, se defenien de caure, com si la terra es trasbalsés per l'estil d'una nau enmig del mar.

En les cares de les mestresses se descobria la satisfacció perversa dels diners que acumulaven.

Aquells carrers, quasi sempre emboirats per una fumera blavosa, prenien un to eixelebrat, com si en un instant s'haguessin transformat per l'ambient d'un altre país. Tot d'una es veia una nota compacta de vermell i blau, quan sense pensar se transformava en un to blanc que ressaltava d'aquella blavor opaca.

La Xava, que havia guanyat molts diners en canvi d'estragar-se terriblement la salut, únicament pensava en el Patge, i per aquest motiu s'entristia pensant amb les coses que havia passat. Com sofria, en sa cara esllanguida, orlada de cabells que li queien com llàgrimes. Se veien aquells ulls fitant enlaire com suplicant el pervindre de major benestar, i aquella mirada reflectava una tortura interna plena de cavil·lacions. Mirant, mirant, se li veia negar els ulls de llàgrimes, fins que per la persistència de la seva actitud, queien-li damunt de les ossoses mans esblanqueïdes. Aleshores se removia per a distreure's d'aquell somni pesat.

La seva companya notava el canvi d'expressió i la compadia, encara que no comprenia que aquella dona, un cop s'emborratxava, s'esvalotés amb una alegria que entusiasmava als mariners ubriacs.

—En què penses, Xava? —li preguntà l'Espardenyeta, per a distreure-la d'aquell encantament.

—En què penso, me preguntes? Com si tu no ho sabessis en lo molt en que puc pensar! Penso en tot i no penso en res. Tot d'un plegat me ve a la memòria aquell lladre de mala sang, que, si el tingués aquí, el matava. Que en vàreig ser de tonta! No valia més que l'hagués mort?

—Ca, dona, ca! Ara estaries a l'estaro, i al menos tens la llibertat. No tinguis por: un dia o altre ja tindrem sort. Per això diu el ditxo: totes les putes tenen sort.

—Quina sort vols que tinguem, tant tu com jo? Hi ha tant temps que l'estic esperant, que jo crec que al món ningú en té. Té: ara que m'havia afectat per aquest desgraciat, ja ho veus no en sabem res. De segur que els varen atanyar.

—Mira; vols que et sigui franca, Xava? —digué l'Espardenyeta—. Doncs, jo ja no hi penso gens ni mica. Hi estic tant acostumada!... ¡Quantes i quantes vegades m'he trobat amb un home que jo l'he estimat de debò, i a l'hora menos pensada ve la bòfia i te'l pren del costat! Saps, Xava, quin disgust és per a una dona el veure que se t'enduen el teu i que el fan anar a revolades i empentes i sense dar-te temps de dir-li adeu? Altres vegades estàs dormint amb aquella tranquil·litat, perquè ell ha fet un mossec que li ha anat bé, i tu esperes l'endemà per a sortir; i a la matinada, quan dorms amb més satisfacció, sents que truquen. Tens un sobresalt, que cada cop te'l donen al cor. És un espant que ningú se'l pot imaginar, només el que s'hi troba. I encara diuen que lo que fan ells és mal guanyat! Obres la porta: ja tens la bòfia que se te l'emporta. A veure: com t'entornes al llit a sentir l'escalfor que ell hi ha deixat? És lo que té el fer-te amb desgraciats. Per això és que una dona s'hi ha de mirar molt. Ja sé que tu em diràs que si no és un desgraciat, ja no hi tens fluix, i que, un cop estàs acostumada amb ells, ja no pots posar carinyo a cap altre home. Tot lo que vulguis: si vols presumir un home de la vida, no tens més que aguantar-te i no fer la fantàstica; o si no, fins te prenen el pèl. Al principi m'hi enfondava molt, però ara ja no faig cas de res ni de ningú. Saps, noia? Al dia, al dia, i el demés són trons i vuits i nous i cartes que no lliguen. Quan els tinc al davant, aleshores sí, m'hi entrego, fins massa; però, quan fa ja quinze dies que són fora, al lloc d'aquell se n'hi posa un altre; perquè ells te volen més perquè adinyis quan són carregats que no pas per estimació.

—Però, què et sembla que els pot haver passat? —digué la Xava.

—Saps què penso? —digué l'Espardenyeta—. Que hauran fet algun toc bo i s'estaran divertint amb altres dones: vet aquí. Tornaran quan vagin de boc estès.

—Vols dir, Espardenyeta, que tindrien tanta barra.

—Si els haguessin carregat, ja t'haurien escrit mangant pasta.

—Què mira, aquell ximple? —digué la Xava.

—Apunta coses d'aquí dintre...

—Quina pinta més rara, eh?

—Pots comptar que és un modernista bohemi.

—Fes-li un crit, tu que tens més barra.

—Ei, senyor del barret! Que em vol retratar? —cridà l'Espardenyeta girant-se per a fer una mofa al dibuixant que hi havia a fora al carrer.

—Vaia caló! Qui t'ha fet aquest barret? —va cantar, cridant, la Ramona.

—Saps que té molta barra? —va dir la Xava—. Oh!, digue-li què apunta! Sembla boig!

—Deixeu-lo estar, pobre home! —va dir la Saps.

—Prou pena deu tenir ell.

—Ep, senyor! —cridà l'Espardenyeta—. Mira que es deixa.

—Somer! Tireu-li el llaç! Nyèbit! —va cridar l'Estripagorros per no ser menos.

—L'altre dia s'estava al carrer d'en Peracamps i també feia lo mateix —va dir l'Estripagorros—. Hi havia més canalla que el voltava!

—Potser pren mides —digué l'Espardenyeta.

—No, dona, no: és d'aquests que retraten amb els dits —va dir la Saps.

Passats aquells dies de trasbals dels mariners, aquella barriada va quedar ensopida com sempre. Totes aquelles coloraines de banderes i vestits vermells, blaus i blancs havien desaparegut, tornant a regnar-hi aquella quietud trista, i de tant en tant una fumarada dissipava el sol, com si aquell fum fos el mantell de la tristesa. Sols se sentia la remor melancòlica, com si tot plegat harmonisés un conjunt de planys, els sospirs de la misèria que estrangula aquells pobres sers desgraciats de tota mena, que oprimits per la indiferència s'asfixien en aquell ambient perniciós. Cada cant és el ronc de l'agonia, cada rialla és el gest de la mort.

* * *

En Fermí era un dibuixant que dibuixava molt malament. Ningú el coneixia. Ell, coneixedor de la seva inferioritat mecànica, tampoc tenia cap interès en ser o no conegut; vivia prou satisfet amb saber que, si bé

no tenia habilitat per a transportar les seves impressions, en canvi, tenia l'íntima satisfacció de que ell no havia copiat ni a Forain ni a l'Esteilen, ni en els seus principis a altres artistes.

—Tinc la satisfacció de saber que ho faig molt malament. En canvi, la major part de companys meus m'han superat en tenir més fama, però no en saber que no fan res, com jo mateix. Ells han sigut poc escrupolosos: jo fins me tallaria les mans si hagués comès la imprudència de copiar, més o menos disfressat, a ningú.

El cert és que en Fermí ho feia molt malament, fent pressentir que havia errat el camí; però, com que els equivocats de vegades són els més tossuts, ell no deixava la seva dèria, que fins el perjudicava i li comprometia l'avenir.

El dibuixant se passava els dies i les setmanes al carrer del Migdia i per tota aquella barriada de sota Montjuïc. Deia que era l'únic que tenia caràcter de ciutat. Al principi, les dones li feien mofes, els xicots el molestaven, i fins algun grandassot s'atrevia a insultar-lo; però ell, indiferent a tot, escoltava i mirava com si res li diguessin. Gràcies al seu temperament, de mica en mica va anar-se fent amic de tothom; fins les criatures el cridaven pel seu nom.

Els vespres solia passar un parell d'hores a casa en Mariano, que era un establiment mixte de cervesa i mancebia; i, posat en un racó, previ consentiment de l'amo i beneplàcit de la mestressa, feia els seus croquis i observava els tipus que hi concorrien.

Una de les coses que li agradava observar era els jugadors de la taula del burro. L'actitud i expressió dels que amb tanta seguritat havien de deixar-hi tants diners com duien, el mirar astut del crupier i els papallones, contrastava amb l'aspecte de la pobra víctima, d'aquell pobre home que cau allí seduït per l'afany d'unes quantes pessetes més de les que porta, per quedar sense cap. Hi havia moments que fins patia d'esperit, perquè ell veia clar com enganyaven al que jugava de bona fe: prou sabia les combinacions que feien els de la casa. Al pensar lo que podia succeir si se'ls descobria, agafava por i tot dissimuladament se n'anava. Altres vegades resistia per a observar la cara dels que perdien. Feien un somrís com volent demostrar certa indiferència i les faccions d'aquella cara que havia forçat una rialla, tornaven a posar-se en sa actitud natural, i aleshores les combinacions anatòmiques tremolaven

amb un tremolor quasi imperceptible, que no era altra cosa que la repercussió de la gran lluita interna d'aquells sers que, ambiciosos de diner, perdien el que tenien. La cara, atreta endintre com si una força muscular o nerviosa de part de dintre del crani els estirés, marcant-los els secs de la pell; la fesomia prenia un aspecte d'una terrible tristesa. La vista fitava les cartes sense haver dat temps del canvi muscular. Però ràpidament tota aquella tensió es desprenia, els ulls llambregaven, se descomponia el semblant fins a tornar-se a caracterisar segons el resultat de la jugada. No hi havia remei.

—No tinc sort —exclamava el jugador, que fins se dava vergonya de perdre.

I el seu mirar als demés, tant semblava que pogués dir: «Deixeu-me fer la pau!» com «Dispenseu si perdo!».

Alguns, quan havien acabat els diners, preguntaven quina hora era i se n'anaven, com si haguessin fet tard. Altres sentien certa recança, i, ennuvolats per mil pensaments, miraven amb recança els que es quedaven, i la seva cara sobtadament prenia un aspecte aterrador, fent pressentir que pensaven clavar urpada als diners que ells creien havien perdut mentres s'estaven allà; però després, fora d'allí, sospitaven que els hi havien robats, i així era realment.

Ell, en Fermí, procurant no ser vist dels concurrents, feia els seus dibuixos més o menos encertats; i el que no podia conseguir per medi de les ratlles ho feia escrivint una explicació al costat. Comparava, per exemple, l'aspecte del que havia perdut amb la perversitat del papallona; i aquestes diferències tan remarcables en l'expressió de la cara ell no podia arribar a interpretar-les, si bé per ell eren ben enteses. En canvi, els demés no hi veien altra cosa que un enredall de ratlles totes insegures que sols oferien la confusió.

En Mariano, que estava desitjós de fer-se amb persones decents, perquè li semblava que així minvava la seva perversitat, va demostrar molta simpatia per en Fermí, i, per a protegir-lo amb la seva influència pel veïnat, va presentar-lo al sereno del barri; i aquest, com és natural, tant per l'amabilitat d'en Fermí com per alguna propina que pressentia, aviat varen tenir gran confiança.

Això fou motiu de que el dibuixant passés molts ratets amb el sereno, que li ensenyava un agrupament de lladres que hi havia davant de la

taverna del cantó, els quals feien mofes burlant-se d'un bardaix. Entretant va escaure's a passar la Xava, que anava a comprar cinc cèntims de pa amb tomàtec a casa l'adroguer.

—On vas, petita? —digué el sereno.

—Mira, aquí, a casa l'adroguer —va contestar—. Escolti: que és vostè —va dir— que em va fer el retrato?

—No, noia; però sempre que vulguis te'l faré —va dir en Fermí.

—Que està de broma! Com se coneix que no s'ha fixat en la meva xungaluia! —acabà, fent una rialla.

I se n'entrà a casa l'adroguer.

—Quina llàstima! —digué el sereno—. Tan bonica que era! Com s'ha fet malbé! Si vostè l'hagués vista tres anys enrere, ara estic segur que no la coneixeria. Se n'hauria quedat emprendat. Però ara, pobreta, està ben malmesa. Diuen que és tísica i que treu sang per la boca. Jo crec que el dia menos pensat l'adinyarà.

—I de què fa? —preguntà en Fermí.

—Ja s'ho pot pensar: de tot. Però aquesta taleia d'anar amb lladres l'ha feta malbé, perquè ells, encara no tenen quatre quartos, ja s'emborratxen. El primer amb qui va anar era un tal Patge, que, anant a València amb el vapor, per a robar pel registre que ells ne diuen cambristes, varen fer un robo que els va valer molts diners; però, com que són tan viciosos, tot s'ho varen gastar. No sé què diantre devien fer més: el cas és que els varen agafar. Ara, aquesta, tan aviat va amb l'un com amb l'altre, i, segons diuen les demés dones de per aquí, jo crec que ella també els hi ajuda; però, quan està borratxa, ningú l'aguanta. Les agafa molt fortes...

—Sembla jove. Aquest aspecte demacrat li dona una expressió de tristesa que la fa molt interessant.

—Pobre de vostè que s'hi emboliqués! Tota ella està feta una llaga. Oh!, si no fos això! —va dir el sereno, amb picardia lasciva—. Jo l'he coneguda ben honrada. Un brètol, que deu ésser a presidi, perquè mai se n'ha sabut res més, s'hi va casar i, tot i estant embarassada, la va dur a casa la Madrilenya, que, segons diuen, li va donar un parell d'unces. Mare i fill, vet aquí. Pobra criatura! Tenia un cap gros que se li feia aigua. Tant de bé li va fer Déu que se li emportés.

—Més bé hauria fet que ja no li hagués deixada tenir.

—Té raó; però què vol fer-hi? Veu aquell d'allí? És un lladre que ja l'espera que surti de casa l'adroguer. Si vingués l'inspector, li faria dar una quinzena per macarró. Ja li dic jo que està ben perduda!

—Quina llàstima em fa! —exclamà en Fermí—. M'agradaria fer-li el retrato.

—Ca! No se l'escoltaria pas! S'ha tornat molt patosa. I, si l'arreplega un dia que estigui una mica pet, vaia una bronca li armaria! Se creuria que se'n burla, i potser s'hauria d'enfadar amb algun d'ells, perquè són molt desvergonyits: no hi ha res més dolent que els lladres. Aparti's, aparti's —digué el sereno al Fermí.

—Renoi, quina borratxera porta aquest minyó —exclamà en Fermí, apartant-se, perquè el borratxo semblava anar-li a caure al damunt.

Feia pena de veure aquell borratxo. Era un minyó d'uns vint-i-dos anys, ros de cabell, i el bigotet, del mateix to, el tenia caigut i humit. Duia la gorra encastada al clatell, que fins li feia doblegar les orelles endavant; el pantaló li queia, arrugant-se-li damunt de les sabates; l'americana, d'un to terrós, la tenia empastifada com si s'hagués rebolcat per terra.

Parlava en inglès. Per més que s'esforçava, no podia estar un moment quiet. La seva cara rossenca no el feia repulsiu, tot i ser tan repugnant el seu estat. Bavejava, i amb la màniga s'eixugava d'una manera inconscient. Duia un cigarro de quarto, apagat, i per la seva actitud el sereno va comprendre que el volia encendre i li dona un misto encès. El borratxo no podia fer-lo coincidir amb el cigarro: tan aviat el cos li queia endavant, compensant-ne amb els peus l'equilibri, com descompost se tirava enrere. Se li apagà el misto sense conseguir el seu objecte. N'hi varen donar un altre, al qual se li doblegà el ble, caient-li damunt de les extremitats dels dits, havent-lo de cremar per força; però ell l'aguantava sense fer cap demostració de fer-li mal; fins que, apoiant una mà amb l'altra, va conseguir donar unes quantes pipades.

Unes quantes passes més enllà, al llindar d'una porta tancada, hi havia, mig ajagut, un altre borratxo que li deien l'Arcalde,

S'estava, aquest, tirat de cos endavant, però de cara a terra, com si estés plegat. No se li veia la cara degut a la seva extranya posició. Dormia. Duia les robes brutes, però de color groguenc. En lloc de mitjons, draps bruts embolicats i lligats amb un tros d'espardenya. Les

mans, brutes, recobertes de brutícia: sols se descobria una vermellor relluenta de la punta dels dits.

El borratxo inglès, tot tambalejant, s'adonà de l'altre borratxo que hi havia allí terra. Començà a cridar-lo a la seva manera. L'altre ni el sentia ni el veia. Ell sí, que s'assenta al seu costat, li aixecà el cos traient-lo d'aquella posició, i es posa el cap damunt de les cames, fent-li aquestes de coixí.

L'inglès li cantava cançons, com si volgués ajudar-lo a dormir; però, com que mai estava quiet, l'Arcalde es despertà, i amb veu de nas i ronca, digué:

—Ni tu ni ningú em farà se... guir.

Aleshores l'inglès l'agafà de tal manera que amb la mà li tapà la boca i el nas. No podent respirar, l'altre borratxo es remogué. Enfadat, renegava perquè l'aturmentaven, o per lo que ell se degués imaginar. L'inglès, al veure al seu company que s'enfadava, començà a fer-li petons, fins que tots dos, amb no poc esforç, s'aixecaren.

L'Arcalde, amb el cap tort per un defecte del coll, se'l mirava tot extranyat. Tenia les parpelles inflamades i rebotides, lo mateix que les demés faccions de la cara, fent en conjunt l'efecte d'una cosa inflada, sense ratlles que pronunciessin cap expressió. Gravat de verola, tenia la pell un aspecte sarnós. Duia els cabells tallats arran, tal vegada per fer poc que devia haver sortit de l'asil, descobrint-li un eczema que se li escampava pel front i part de la cara. Prop de l'orella se li veia el rastre d'una supuració d'un to groguenc verdós que, baixant-li cap al coll, se li assecava, i ell ho palpava amb perfídia, cosa que demostrava que aquell mal li feia angúnia. Començà a gratar-se la pitrera i amb gran insistència a sota l'aixella i, caminant encorbat, mirava de cantó i amb penosa dificultat caminava algunes passes, com si li dessin empentes.

El seu protector volia acompanyar-lo; però l'Arcalde, tot i sent català, deia coses que no s'entenien i, ja cansat, dona una empenta a l'inglès, que de poc que no el fa caure; però buscà l'equilibri i va quedar-se encarcarat un instant, clogué els punys i els féu voltar com si es posés en guàrdia per a boxejar. L'Arcalde, rondinant, se n'anà per l'altra acera; i, com si les ombres l'afalaguessin, va anar-se confonent fins a perdre's de vista.

L'inglès al trobar-se sol se posà a cantar i ballar, i així va anar-se'n tot satisfet.

—Què li sembla —digué el sereno al Fermí—, si aquest quan estés serè li diguessin «mira a qui has fet petons».

—Tornaria a perdre el coneixement de tant fàstic que tindria.

En Fermí anà rondant molts dies per aquells carrers, hi veia a la Xava fent porteta, tota arrupida, com un aucellet malalt.

En veu ronca cridava als vianants, els quals, al veure aquella desgraciada, passaven de llarg com esporuguits.

Tota aquella condícia en arreglar-se la roba i netejar-se el seu cos, va anant-se perdent a mida que la misèria l'acaparava. Les enfermetats per un costat i el seu deixament per un altre, feien d'aquella criatura, que havia sigut tant hermosa, un ser que feia llàstima i escrúpol al mateix temps.

Com que l'únic medi de viure d'ella era mercadejar el seu cos, degut al seu estat ningú se la mirava; sols un que altre esmaperdut pel desvari del desig sensual s'hi aturava.

Els dies passaven, i ella no podia pas pagar la part que li corresponia de l'habitació, i el Peret, que no estava ni per cançons ni per llàstimes, va dir-li decididament que si no pagava el que devia ja no dormiria ni una nit més en aquella casa, perquè l'habitació que ella ocupava la tenia sol·licitada per altres dones.

De prompte, a la desgraciada noia no va fer-li cap impressió el que aquell desgraciat li havia dit, i esperançada cada moment en que podria canviar la seva situació, tant per una visita d'algun amic com per altres causes que ella es forjava en el seu intern, no va capficar-se a la mida que requeria el seu estat.

Arribà el migdia, i quan anà a casa el Xato per a menjar un plat d'escudella, varen dir-li que si no pagava les tres pessetes que devia, no li volien fiar més. Aquesta impressió ja fou més forta, tant per la vergonya que va fer-li pels que varen sentir-ho, com per la complicació que això implicava.

Rient, com si li haguessin fet una carícia, per a amagar el mal intern, va anar-se'n de la taverna; mentres que els de dintre, sobretot l'amo, la qualificava de mala pagadora.

Immediatament se n'entornà a casa seva, i així que va per entrar al portal, va veure el metge; ella sí, que s'entorna, perquè ja feia temps que tenia l'amenaça de que fora portada a l'hospital, i pel tracte que sabia que feien a altres dones que hi havien estat, i també pel record del seu fill, estava esfereïda; sortí, i, per fer temps, va anar-se'n a donar un volt, i en essent al portal de Santa Madrona, un aspirant a policia volia dur-la a la delegació, però, gràcies a plorar molt i a fer moltes promeses, va deslliurar-se'n.

Talment semblava que aquell fos el dia decisiu en que les contrarietats s'haguessin posat d'acord per a torturar-la, perquè quan arribà a la casa on tenia l'habitació, el metge ja era fora, però el Peret l'esperava an ella perquè tragués els quatre pellingos que tenia a la cambra.

No varen valer-hi promeses ni exclamacions; ja sabia que a la nit no la deixarien entrar a l'habitació, i que si ho intentava, el Peret fora capaç de treure-la d'un braçat.

Va asseure's la Xava al llindar de la porta, per si tenia la sort de guanyar algun diner, i encara que el llevant la perjudicava i li donava molt malestar, no es movia; i quan algun vianant s'hi acostava, somreia, rient tant com podia, i aquella rialleta era la màscara per a dissimular l'agonia.

Era cap al tard i no havia pogut guanyar cap diner, i precisament a l'hora que ella confiava més, que és quan els obrers pleguen del treball, tots els que anaven a la casa se la miraven de reüll, i, agarbonats per les altres dones més fortes, depreciaven a la pobra Xava.

Plovisquejava, i pel carrer hi transitava ben poca gent, i els pocs que passaven anaven de pressa, com si tinguessin por que aquella pluja els desfés la roba, però la noia no es movia del llindar, tremolant de fred i de gana, en tal extrem, que, apoiant el colze damunt de les cames, s'aguantava el cap amb la mà, perquè talment havia perdut la força per a sostenir-lo.

Era inútil que intentés anar a sopar, perquè bé prou l'havien sufocada al migdia; ni tampoc podia anar a casa l'adroguer perquè allí només fiaven cinc o deu cèntims i encara amb dificultat.

Tenia moments que plorava i d'altres que sense plorar li queien llàgrimes avall; entretant les demés dones de la casa, excitades per la

digestió i la beguda, cridaven, cantaven i reien com a boges.

Eren ja les onze de la nit que ella encara s'estava arrupida. Arribà el Peret, manà que tanquessin la porta, cobrà de totes, i an ella, per més que plorava, la tragueren fora al carrer.

Anava caminant inconscientment, esmaperduda; el que cavil·lava aquell desgraciat ser és impossible d'endevinar ni de descriure, perquè cap procediment podria dar la intensitat d'aquell estat intern. Potser que de tanta aglomeració d'adversitats no pensava o no sofria el que l'espectador podia suposar, però l'expressió de la seva cara descobria un sofriment intensíssim, conscient o no en ella.

El sereno, que anava repassant les portes volent-les tancades per poder-les tornar a obrir mitjançant una propina, va encarar-li el fanal, perquè no la coneixia, i quan la reconegué fins va compadir-se'n; li va donar alguns cèntims prometent-li que l'endemà, de grat o per força, la faria tornar a admetre al 3.

Mentres estaven parlant amb el sereno arribà en Fermí, que, com hem dit, solia anar cada dia per aquells carrers; i la impressió que tingué al trobar la Xava d'aquella manera va ésser tan forta, que va oferir-se a conduir-la. Junt amb el sereno i un agent de policia, que s'escaigué estar allí, varen dur-la a la «Fonda de les Flors» del carrer de Migdia, els quals propietaris, en lloc d'enutjar-los allotjar aquella malalta, va semblar que sentissin goig de fer una bona obra.

Varen arreglar-li una cambra, i la mestressa, que talment era la representació vivent de la bondat, se va desfer en atencions; li donaren caldo, vi ranci, per refer-la: en fi, varen fer tots plegats tot quant varen poder; i era tanta la satisfacció i extranyesa de la Xava, que fins deia que li semblava que somniava.

Va quedar-se en aquella casa tant a menjar com a dormir, estimada de tots. La minyona, a cada moment entrava a la cambra per si volia prendre alguna cosa. L'amo sempre li preguntava com se trobava; i la mestressa no es cansava d'animar-la, complementant la satisfacció de la Xava per la companyia d'en Fermi, el qual li feia reflexions, dirigides a allunyar del seu esperit tota afecció malèvola.

La Xava sentia reviure's de satisfacció. An en Fermí li succeïa el mateix a l'anar comprenent que aquella desgraciada criatura,

moralment, s'anava regenerant. No s'hi veia de goig, descobrint-se-li la satisfacció en el seu semblant.

Va fer diners de tot quant va poder, i va vestir amb robes humils però noves a la malalta, i, de tant en tant, la dibuixava: feia els seus acostumats croquis, amb les corresponents notes.

El que més l'entusiasmava era la bondat dels amos de la «Fonda de les Flors», perquè l'enrenou que portà la malalta fou molt gros, i tots els de la casa estaven per a servir-la amb tant desinterès com bondat.

Pel barri va ésser un verdader aconteixement; ningú parlava d'altra cosa que de la sort que havia tingut la Xava. Les dones intentaven visitar-la, però, per ordre d'en Fermí, ningú la podia veure; quan ella sortia a la finestreta del carrer de Migdia, tots li preguntaven com se trobava, i ella, amb la seva carona, on enmig de la malaltia i la tristesa s'hi reflectava una hermosura, contestava amb el seu habitual somrís, la qual expressió equivalia a una conversa.

Al cap de dos mesos, la Xava havia fet un canvi en el seu estat de salut. Va marxar de la fonda. En Fermí va prometre als de la casa que tota la vida els estaria agraït; i pel barri va anar-se perdent l'interès per ella, fins que ningú va parlar-ne ni se'n va saber res més.

Ampliació del vocabulari publicat en *Sota Montjuïc*

CALÓ – CATALÀ

A

adinyar
dar

adrogo
adroguer

aigua
policia

alares
calçotets

araig
nit

arondo
enredaire

aruf
aram

astilla
part d'un robo

atany
sergent

atxanta

fuig

B

baldra
butxaca

balondro
sereno

banau
ensopit

barandui
valent

baril, barise
bonic

barques
botines

bastes
dits

bato
pagès

blatinyi
blat

blet
tonto

boc
escandalós

bòfia
policia

bollo
pa

boquis
boca, empleats

borda de péixols
casa de pagesos

borda de forata
casa de fora

borela
cara

borrega
cinc duros d'or

brià
unça d'or

brilles
brillants

bronca
policia, s'ha descobert

bua
por

bul
policia, porqueria

burla
juga

burlador
jugador

burlir
jugar

burló
casa de joc

C

cabreja
no se'n fia

cabrejar-se
ecamar-se

cabrejat
escamat

càfil
cafè

calabossanyis
calabós

caldero
calderilla

camp
terrat

caravinagre
carrabiner

carga
policia

carí
cara

carregat
agafat

carreto
carro

caspilla
presidi

castanyes
els anys de presidi

cera
municipal

cirera
cinc duros d’or

clapar
dormir

clissos
ulls

coba
por

consorts
companys de furt

coronés
duro

curda; curdelas
borratxo

curneiar
dormir

D

dàtils
dits

E

empalmar-lo
fer pasar l’objecte robat (mulé)

entorben
s’enganyen

entorbat

enredat

escarbar
prendre

escopeta; escup
escarpa

espardenyers
mossos de l'esquadra

estaribel; estaro
presó

estreta
armilla

F

faicos
mossos de l'esquadra

farga
peces de roba

fatigar
anar a fer un furt

fisqueio
bacallà

G

gabis
ranxo

galista
el que abusa

gànguils
anells

ganxo
el que excita que juguin

gatet
botella

gaus, grapissers
polls

grasnar
parlar

greps
dits

guindar
enganyar

guita
diners

J

jalata
pesseta

jamba
dona

jambo
home

jubais
polls

jupa
americana

jurba

aigua

jurondu
sereno

L

là; llàmera
plata

ligeres
espardenyes

lleona
caixa de guardar diners

llima
camisa

llonga
carretera

M

manga; manguela
demana

marca
dona

marcat
denunciat

mec
pa

menda
jo

mossec
robo

mossega
lladre

mosto
vi

mulé
mort, objecte robat

N

nanai
calla

nas
un que fa nosa

nel
res, gens

nòria
corda

núvol
llençol

O

ouatas; ovanyis
ous

olanyi
oli

P

panant
pagès

panqueia
correguda

panquiserar
passejar

pàntols
pantalons

papallona
el que juga per compte de !a casa

pàpil
paper

parlo; parlucu
rellotge

pasma
policia

pasta
diners

pastos
objectes que serveixen per fer enganys

penca
home

percal
moneda falsa

pernilaig
pernil

perico
sifon

peringat
amo

pesantes
balances

pet
pany

peu de porc
palanca gruixuda per fer saltar panys

pica; pica en terra
gallina

piltre
llit

pinrés
peus

pinta
fatxa

pinxa
agulla

pinxera
mira, vigila

pirar
fugir

pispa
lladre

poleio
on venen lo robat

pollosa
manta

porter
portamonedes

poterotli
pot

potza
butxaca

pringat
ferit

pudents
policia

pupil·la
que hi veu

puró
vell

pusla
pistola

Q

quibis
diners

quinar
enganyar

R

raca
part del robo

randa
lladre

reganyi

reixa

roncali
carro

ronco
calaix de quartos

ronda
faixa

ronquel
carreter

rosaris
cadenes d'una porta

rot
mocador de butxaca

rumboi
bastó

S

sàfol de sedolla
mocador de seda

saina
cartera

sallar
treure, sortir

santer
el que proposa un furt

sèpies
ulls

sorno
or

suai
senyal que ha de jugar el papallona

surnar
dormir

T

tanca
portamonedes

tapo
tapaboques

taro; taribel
fred

tasca
taverna

tascó
duro

tomàquet
mingo del billar

tou
cotó

tova
calaixera, caixa de guardar diners

tragandil
cigarro puro

tralla
cadena de rellotge

trona
pistola

trucant

tabac

truquis
vigilant

tura
gorra

V

vespella
presidi

volco
sac

X

xalem
fugim

xaruto
cigarro puro

xava; xaveia
xicota

xiscla
carril

xivarrera
campana

xivata
xerraire

xivels
mossos de l’esquadra

xorc
lladre

xucola; xucla
xacolata

xulé
duro

xunga; xungaluia
malalta, falsa

la xunga
moneda falsa

xurbero
paraigua

xurdé
lladre

xuri
ganivet

xuripesca
pren i fuig

Frases

Té jindama, té bua.
Té por.

Li put la mui.
Li fa pudor la boca.

Té mala pinta.
Fa mala cara.

Ha passat per l'escarpindui.
Ha succeït per una gran casualitat.

Ha entrat per la patilla.

Perquè és valent.

És un baranda.
És un valent.

És un blanc.
És un covard.

Et darà molta coba.
Et dirà moltes falsetats.

És un peça.
És un pinxot.

Adinyali caix.
Pega-li.

Fa taro.
Fa fred.

Va empalmat.
Porta arma.

S'ha fet puró a l'estaro.
S'ha fet vell a la presó.

Morcillar un parlo.
Trencar l'anella d'un rellotge.

Guilla o xapesca, que ve la bronca.
Fuig, que ve la policia.

Han tingut bronca.
Han sigut descoberts.

Abilla parajurbes.
Porta paraigües.

Era bubianès. N'hi adinyarem tres jalates.
Era vell. N'hi donaren tres pessetes.

Espera la bronca.
Vigila la policia.

Sé un sant barbi.

Sé un lloc bo per robar.

Puxisca el basto.
Tira el dit (senyal per robar).

Quin da-li! Quina llúvia!
Quina pallissa.

No val una ful de planter.
No val res.

Agrava el rus, que anirem a lilar.
Agafa el rossinyol, que anirem a robar.

A las bordes o bordanyes.
A les cases.

No tenim cap parnó.
No tenim cap diner.

Tapieja.
Tapa (per robar).

Tapieja, que el desbrijaré i li escarbaré briga i parlo.
Tapa, que li prendré cadena i rellotge.

Pel topo.
Rebentador de pisos.

Adinya pasta.
Dona diners.

Ninyi fui.
Una cosa va per l'altra.

Vespellaire dels antics.
Presidari antic.

Ha vingut de vespella.
Ha vingut de presidi.

Tirois de camanró.
Per aquests voltants.

A man ho xamulla tot.

A mi m'ho diu tot.

És a la púrria.
És a la bassa.

No hi ha pasma.
No hi ha policia.

Mala marcota.
Mala dona.

Cocu del verí.
Cabo del presidi.

Cocu.
Cabo.

Vui servir aquell que parbera la saina.
Vui anar a prendre-li la cartera.

Xalem, que ja la parbero.
Fugim, que ja la, tinc.

Pinxera lo que xinela.
Mira lo que hi ha.

Ja l'he pinxerada.
Ja l'he vista.

Hi ha vuit sacs.
Hi ha vuit mil pessetes.

Un sac.
Mil pessetes (paper).

M'han pispat el consorte.
M'han agafat el company.

Me l'han pispat marron.
L'han agafat in fraganti.

Me sembla que li clavaran una castanyada.
Me sembla que el condemnaran a molts anys de presidi.

Li adinyaran set o vuit breques.

Li posaran set o vuit anys.

Pica de cera.
Vigila el municipal.

Un bruge, rumbi.
Un ral.

Un talleruc.
Un tros de carn.

He anat pel descuit i he escarbat una peixosa de llanosa.
He robat una peça de llana.

La bòfia ha agravat al Rompi.
La policia ha agafat al Rompi.

He anat al molleris i els faicos han vingut al raderacs de manguis.
He anat al moll i els mossos de l'esquadra m'han agafat.

Tocant flautes m'han agravat i m'han adinyat un bati que m'han deixat mulé.
Al darrere tocant pitos m'han agafat i m'han pegat, deixant-me mort.

He anat al Suri i he guanyat un parlucu. Sallo a forata i un penca me n'ha adinyat deu rumbis.
He anat al Soriano i he robat un rellotge. Surto a fora i un home me n'ha donat deu rals.

He fet de l'assalto en una borda.
He assaltat una casa.

Ha pugisquiat la bòfia a daltúrries.
Ha pujat la policia a dalt.

D'un carreto he xinat un volco de càfil.
D'un carro he pres un sac de cafè.

He anat pel descuit en una tasca i he guanyat el ronco amb deu xucs.
He robat el calaix d'una taverna on hi havia deu duros.

Aquesta araig hi pugisquiat a daltúrries de tot i he guanyat un volco de farga.

Aquesta nit he pujat a un terrat i he robat un sac de roba.

Aquesta araig he sallat de la tasca.
Aquesta nit he sortit de casa.

Al canto en la tavernosa m'he privat una copanyis de mosto.
A la taverna del cantó m'he begut una copa de vi.

Del gastui me n'he fet perreta.
Del gasto me n'he fet cinc cèntims.

Un tiroi de sis bordes.
Un carrer de sis cases.

M'he entrisquiat en un adrogu demanisquiant un perrot de llonga i he brisquiat l'aparo, escarbant un pernil i l'he portat al poleio.
He entrat en una drogueria, demanant deu cèntims de llonganissa, he obert l'aparador i he pres un pernil i Tl'he anat a vendre.

M'han dit a menga que del pernil ne volien adinyar dos xucs.
M'han dit a mi que del pernil me'n darien dos duros.

Al costat de la tasca hi havia una xavala.
Al costat de la botiga hi havia una noia.

Li he xamullat en calo.
Li he parlat en caló.

De mumentanyis n'ha sallat un puró i he grasnat carrillo que m'adinyés deu sons de xucla.
De moment ha sortit un vell i per entretenir-lo li he demanat deu cèntims de xacolata.

D'una pajosa he escarbat una pollosa i un cesto d'ovanyis.
D'una pagesa he pres una manta i un cove d'ous.

Un cop ho tenia empalmat, al sallar he tingut bronca: vinga a tocar flautes.
Un cop ho tenia, al sortir la policia ha tocat els pitos.

Al calabossanyis feia una catipén de la púrria del costat.
El calabós feia una pudor de la bassa del costat.

D'allí m'han portat a l'estaribel i els boquis m'han xamullat que m'adinyarien un da-li.
D'allí m'han portat a la presó i els empleats m'han dit que em darien una pallissa.

Jo he xamullat que sallaria.
Jo els he dit que sortiria.

A un panant que m'ha vingut de cara li he escarbat el parlucu de sorno i m'han dit que era fulanyis.
A un home que em venia de cara li he pres el rellotge d'or i m'han dit que era fals.

El balondro pinxera l'escaladui.
El sereno vigila l'escala.

Abillava una tralla que semblava de là, i era més xunga que de tan fula no n'adinyen re.
Duia una cadena que semblava de plata, i era tan falsa que no en donen re.

He escarbat vuit piques, deu ulleruts, un rot de sedolla i un sàfol de llanosa.
He robat vuit gallines, deu conills, un mocador de seda i un mocador de llana.

També he escarbat una llima, una tura, una volanda, una jupa, uns pàntols, una estreta i una corbatinyis.
També he pres una camisa, una gorra, una brusa, una americana, uns pantalons, una samarreta i una corbata.

He trobiscat un pinxa de sorno amb brilles.
He trobat una agulla d'or amb brillants.

He escarbat un núvol.
He pres un llençol.

Una marca estava clapant i he anat pel suenyo i s'ha mosquejat. M'ha armat polca, m'he tret el xi i l'he peringada.
Una dona estava dormint i he anat per robar-la i s'ha despertat cridant. M'he tret el ganivet i l'he ferida.

He sallat amb vuit barés i me n'he anat al burleio i me'ls han guindats.
He sortit amb vuit duros, me n'he anat al joc i me'ls han guanyats.

Entrisquiant pel raderacs a l'escrita, hi tupit el ronco. Hi havien quaranta perrots, divuit jalates i tres pàpils de cinc xucs.
Entrant per darrere a l'escriptori he rebentat el calaix. Hi havia quaranta peces de deu cèntims, divuit pessetes i tres papers de cinc duros.

A un péixol li he escarbat un tanca ful que em pensisqueiava que era de là.
A un pagès li he pres un moneder fals que em creia que era de plata.

A un bòlit, de sota la baldra, li he tupit un tanca de là, amb set jalates.
A un capellà, de sota la sotana, li he pres un portamonedes de plata amb set pessetes.

Com pinxeren aquelles marcotes!
Com miren aquelles donotes!

Una tia a la baldra hi abillava espases i un sàfol de sedolla.
Una dona a les faldilles hi duia claus i un mocador de seda.

Borda de leies.
Casa de prostitució.

Adinyem-li els macucos.
Emmetzinem-lo.

Va de boc estès.
No té cap diner.

No hi pinxera més enllà de la pipa.
No hi veu més enllà del nas.

Són sants portats.
Els han duts expresament per robar-los. (Fa referència quan és un atraco o quan saben que porta diners.)

Em té tisnat.
Me mira malament.

Em tequen.
Me coneixen.

No la tentis que és podadora.
No la butxaquegis que és treballadora.

Picava de cera i els ha dat l'entrada.
Vigilava i els ha dat l'entrada. (Això ho diuen quan venen de fer un robo i tenen por d'entrar al carrer per si hi ha la policia o per dur lo robat).

T'adinyaré un cop de rumboi a la carí.
Te darè un cop de bastó a la cara.

Els hi adinyaren el sant malament.
No els varen dar la direcció bé d'on havien d'anar a robar.

Xamulla carolanyis.
Parla caló.

Anem a agravar mecos.
Anem a robar tontos.

La ful de l'adrogu ho ha xamullat.
Aquella porqueria de l'adroguer ho ha dit.

Atany als vidres.
Eina per trencar vidres.

Atany per les lleones.
Raspant per les caixes.

Pel timba.
Carteres, rellotges, etc.

Sainistes.
Carteristes.

Pel tiron.
Estirar peces de roba, etc.

Pel descuit.
Pels que estan distrets.

Espanto.

Atracadors.

Encanto.
Robo que es fa sense company en els tramvies, teatres, etc., fent veure que s'està encantat.

Pel ganxo.
Igual que el topo.

Pel brinca.
Anar per fora a saltar parets.

Pels xiscles.
Robar pels trens.

Pel xarco.
Robos del mar (xarquistes).

Cambristes.
Robos a bordo.

Anar pel caté.
Entrar per la finestra.

Anar pel suenyo.
Quan hi ha algú que dorm.

Anar pel gaspà.
Quan s'ha de fer un forat al sostre.

S'ha buscat pel gaspà.
S'ha tingut de fer un forat al sostre.

Anar pels camps.
Anar pels terrats.

Anar a cegues.
No saber on robar.

Pel confiança.
Per medi d'una persona coneguda de la casa.

Notes

que fer-se

Elocució pròpia d'aquesta mena de gent: equival a dir «a qui guanyaria».

pasma

Policia.

nas

Tafaner o algú que no és de la colla.

Pinxera

Vigila.

servir

Fer mal o enganyar.

blanc

Covard.

pinxereu

Temps del verb *pinxerar*, 'vigilar'.

buidar-se

Inclinació del cos.

gent de la vida

Se donen aquest qualificatiu els lladres, els que viuen de les dones i els que pateixen de ganduleria crònica.

cuento del confiança

Els que, llogant-se per mossos, entren a les cases de comerç.

pastos

Joc conegut vulgarment amb el nom de *la carteta*. Col·loquen tres cartes damunt de la taula i la víctima ha d'endevinar la que té l'aposta que ell se creu amb tota seguritat, atiat per altres que també miren; o bé si hi ha o no una llavor dintre una clofolla de nou. Tot això té aquest nom: *els pastos*.

consortes

Companys de maldats.

balondro

Sereno.

bul

Policia.

tapieja

Tapa'm.

pel descuit

Els que roben als que estan distrets.

carregat

Agafat.

treballar

Robar. Tot lo referent a fer malifetes en diuen treballar.

bua

Por.

pringat

Ferit.

pillar

Beure.

xamullar
Enraonar.

panyalí
Aiguardent.

Xalo
Fujo.

xapesca
Ves-te'n.

bòfia
Policia.

marcota
Donota.

panant
Pagès.

xivata
Xerraire.

tou
Cotó.

cuento
Mena de robar.

tentar
Paraula usada per Cervantes en *Rinconete y Cortadillo*.

bronca
Ser descobert.

topo

Rebentadors de pisos.

xivarrera
Campana.

on atxaleu
On aneu?

molleris
Al moll.

atanyada
prendre.

quinava
Enganyar.

de la vida
Ramera.

el seu de causa a l'estaro
Nom que donen als seus homes quan estan a la presó amb motiu d'un procés. Quan és de quinzena diuen secament: «Ha caigut de quinzena».

passar-li
Fer enveja.

mulé
Lo robat

peringat
Amo.

xapesqueu
Fugiu.

xalar
Fugir.

m’atxanti
Me’n vagi.

Blet
Insult.

escarbar
Robar.

grasnar
Parlar.

Clapa
Dorm.

hales
Menges.

Adinya-me’n
Dona-me’n.

atanyo
Agafo.

cuento
Sistema de furt.

baldres
Butxaques.

descuit
Aprofitant la distracció.

Si fos certa
Aquestes paraules «si fos certa» no s’han d’interpretar en el sentit literal: és una llibertat que m’hi permès pel caràcter de l’obra.

sant
: Lloc d'anar a robar.

santer
: El que proposa i dirigeix el robo.

bua
: Por.

pasta
: Diners.

pringo
: Ferir.

sallar
: Fugir.

brinca
: Robar saltant parets.

vespella
: Presidi.

sallar
: Sortir

xamullaríem
: Dir-li.

astilla
: Part.

raca
: Part.

ful de planter
: Que no val res.

marcota
: Mala dona.

camelar
: Vol.

blets
: Tontos.

carregat
: Agafat.

servir
: Ferir.

baldres
: Butxaques.

xuri
: Ganivet

bronca
: Descobrir-se.

dintracs
: A dintre.

forata
: Fora.

peringats
: Amos.

borda
: Casa.

balondro
: Sereno.

sedolla
Seda.

sàful
Mocador.

adinyaré
Donar.

duvinyals
An ella, la dona.

xivati
Xerri.

assalt
Entrar.

raderacs
Darrere.

reganyi
Reixa.

juquel
Gos.

Xalem
Fugim.

espardenyers
Mossos d'esquadra.

molleris
Moll.

Xapesquem
Fugim.

penquen
Treballen.

on xales
On vas?

xungaluia
Falsa, dolenta, malaltissa, lletgesa.

sallar
Sortir de la presó.

tiroi
Carrer.

tasca
Taverna.

adinyarà
Donar.

bati
Pallissa.

llúvia
Molta pallissa.

halaré
Menjaré.

macarró
Passar un tant diari; però això és dit aquí en sentit contrari, perquè és dona aquest qualificatiu quan es l'home que cobra.

vespella
Presidi

rumbi

Ral.

quibi
Ral.

allí dalt
A la presó.

camelis
Vulguis.

marcota
Donota.

adinyaria
Donaria.

caix
Pallissa.

mulé
Morta.

desgraciat
Lladre.

caure
Agafat.

Suri
Soriano.

Barbi
Molt bé.

Xalem's-en, que aquest pelma t'adinyaria molt de carrillo
Anem's-en, que aquest pesat et daria molta conversa.

greps

Dits.

tentat
Provat, intentat (castellà).

baldra
Butxaca.

panant
Pagès.

rot
Mocador de butxaca.

paveros
Fanfarrons.

Xamulleu
Xerraires.

quibi
Diners.

xala
Fuig.

macarró
Diners de part d'una dona.

blet
Tonto.

adinyat
Donat.

rasca
Conversa tonta.

tiron

Sistema de furt.

Pasma! Pinxera a raderacs. És pasma. Pirent! Xalem a forata. Sté, sté, sté

Policia! Vigila a darrere. És policia. Fugim! Anem’s-en per fora. Camina de pressa, que ens-e segueixen.

sant

El lloc del robo.

Barbi

Bonic o molt bé.

topo

Rebentar el pis.

cuentos

Maneres de robar.

piqui de cera

Avisar.

tapiegi

Tapi.

tiroi

Carrer

bronca

Policia o que es descobreixi.

pasta

Diners.

quinen

Engany entre lladres.

somer

Senyor.

topo

Rebentadors de pisos.

timba

Robar rellotges.

On xales

On vas.

poleio

Lloc on van a vendre lo robat.

escarbar

Robar.

parlucu

Rellotge

là

Plata.

pinxera

Mira.

tralla

Cadena.

xunga

Falsa.

no val una bul

No val res.

galates

Pessetes.

fatigar

Robar.

xungo
: Moneda falsa.

rumbis
: Rals.

xuc
: Duro.

bruges
: Rals.

pessetot
: Peça de dos pessetes.

no hi halat
: No hi menjat.

sainista
: Carterista.

Pinxera
: Mira.

peringats
: Els amos.

consorte
: Company.

Adinya'm el rus
: Dona'm el rossinyol.

pet
: Pany.

ho pinxerem més
: Hi veiem més.

llisca
Sabó.

espases
Claus.

borda
Casa.

peringats
Amos.

sallat
Sortit.

tova
Calaixera.

farga
Feix de roba.

pinxero
Miro.

piltre
Llit.

puró
Vell.

cornava
Dormia.

abronqués
Descobrís.

mordassa
Eina per tapar la boca.

el pringo
: Li clavo ganivetada.

xuri
: Ganivet.

bua
: Por.

xalem
: Fugim.

carregaran
: Agafaran.

mulé
: Lo robat.

Sallem
: Sortim.

poleios
: Els que compren lo robat.

gànguil
: Anell.

tralla
: Cadena.

brilla
: Brillant

xungo
: Fals.

astilla
: Part.

quinat
Enganyat.

farga
Roba.

manguis
A mi.

tirois
Carrers.

pinxera
Mira.

mutxeli
No diguis re.

tasca
Taverna.

carrillo
Xerrar, enraonar.

lleona
Caixa de guardar diners.

agravar
Robar.

sacs
Cada sac es un paper de mil pessetes.

escalo
Minar

xivel
Espia.

pasta
: Diners.

atany
: Eina que arrapa la caixa i per medi d'una rosca fa saltar el pany.

russos
: Rossinyols.

roncali
: Carro.

xivatos
: Xerraires.

vespellaire
: Presidiari.

polloses
: Mantes.

balondro
: Sereno.

guita
: Diners.

tanques amb guita de sorno
: Portamonedes amb diners d'or.

andoles
: Pessetes

gat
: Sistema de furt.

Escarba-li la saina

Pren-li la cartera.

xales al tiroi
Fuges al carrer.

tasca
Taverna.

Li hem escarbat la saina pel gat
Li hem pres la cartera per la forma descrita.

Adinya-me-la, que sallaré
Dona-me-la, que fugiré.

Boc
Escandalós.

cabregeu
Escameu.

fletes
Mariners que freqüenten les cases de prostitució.

sundela
Pudor.

calabossanyis
Calabós

púrria
Comuna.

atanyaran
Agafaran.

percal
Situació.

mosca

Agafar gent.

pinta
Cara.

ful de planter
No val res.

terradui
Terrat.

hamància
Menjar.

curda
Borratxa.

orelluts
Conills.

apoquinar
Pagar.

pipa
Nas.

da-lis
Pallissa.

teques
Coneixes.

cabrejat
Escamat.

Pringa-la
Fereix-la.

xorcs

Lladres.

boc estès
Sense diners.

marso
No fer res.

barirel
Bonica.

mossegar
Emmanllevar.

Nel
Res.

busnó
Home.

gorra
Abusar en un convit.

encurdi
Emborratxi.

jalates
Pessetes.

bul
Porqueria.

somera
Senyora.

caravinagres
Carrabiners.

espardenyers

Mossos de l’esquadra.

volcos de càfil
Sacs de cafè.

Nanai
No diguis res.

El truquis surneia
El vigilant dorm.

jurba
Aigua.

taribel
Fred.

araig
Nit.

tou
Cotó.

negandes
Sense diners.

a les polloses
A les mantes.

corneiava
Roncava.

pencar
Treballar.

ja surneies
Ja dorms.

polir-se un toc de piques d’un mossec

A vendre's unes quantes gallines d'un robo.

bua que el balondro o el truquis

Por del sereno o del vigilant.

xucs

Duros.

Notes de l'edició

quinzena

Detenció governativa que dura quinze dies (DCVB). A la novel·la, es fa servir en expressions com *caure de quinzena*, *estar* o *ser de quinzena* o *passar quinzena*.

Titella

«Titus» a l'original. Interpretem que és una errada.

Dolors

«Roseta» a l'original. Interpretem que és una errada.

pan-i-toros

Tipus de pentinat.

ariston

Orgue pneumàtic de maneta que funcionava amb discos de cartró perforats. (Vegeu-ne més informació al Museu de la Música de Barcelona).

Criteris de l'edició

Aquesta edició de *La Xava*, de Juli Vallmitjana actualitza el text de 1910 amb la intenció de fer-ne un audiollibre i un llibre electrònic com a part d'un treball final de grau de Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Oberta de Catalunya. Podeu escoltar l'audiollibre a LibriVox o a Wikimedia Commons.

He considerat com a text base l'únic testimoni del qual tinc notícia, la primera edició de l'obra. És un llibre imprès a la Llibreria L'Avenç, de Barcelona, l'any 1910. Té 360 pàgines de 13 cm × 19 cm i, a banda del text de Vallmitjana, inclou un parell de vinyetes il·lustrades per Magí Sandiumenge a les pàgines 6 i 7. No tinc informació, tampoc, d'altres edicions de l'obra en vida de l'autor, per tant, al marge dels criteris que l'editor original utilitzés a l'hora de publicar el text, prendrem aquest text com aquell que representa la voluntat de l'autor.

Es tracta d'un text publicat tres anys abans de l'oficialització de les normes fabrianes i, per tant, segueix els criteris propis de l'autor i de l'editor que es distancien visiblement de l'ortografia i la gramàtica actuals. Un primer obstacle a l'hora d'editar un text com aquest és que ens trobem amb una manca de criteris unificats i, per tant, no disposem d'unes normes prou establertes que ens serveixin de guia.

D'altra banda, l'objectiu de la meva intervenció sobre el text pretén preservar la sonoritat del text original, per tant, el límit de l'actualització, bàsicament ortogràfica, del text ve marcat pel criteri de no variar-ne la fonètica. L'edició que més s'adapta a aquest criteri, i que, d'altra banda, em sembla més respectuosa, és el tractament normalitzador de les lliçons formals, el tipus d'edició que Martínez-Gil anomena *edició normalitzadora*, amb les seves limitacions i problemàtica.

He inclòs algunes indicacions de lectura dins dels criteris d'edició que, en segons quins casos, he anat definint prenent com a base la pronúncia actual de la meva variant dialectal, el català central que es parla al Vallès Oriental, seguint la pauta de l'estàndard oral que proposa l'Institut d'Estudis Catalans en les seves obres normatives recents.

D'altra banda, trobar referents sobre el tractament del català oral de Juli Vallmitjana i de la seva època quedava fora de l'abast i de les intencions del meu treball.

Pel que fa a les solucions gràfiques, a més a més, he consultat l'edició de 2003 d'Enric Casasses de la mateixa novel·la i n'he estudiat els criteris i les solucions adoptades. Les edicions originals de *Sota Montjuïc* (1910) i *Criminalitat típica local* (1908) i l'edició de 2004 a cura d'Elisabet Velázquez d'aquestes dues mateixes obres m'han servit per acabar d'aclarir els criteris d'adaptació ortogràfica del llenguatge i el vocabulari d'argot, sobretot.

En cas de dubte o discrepància amb les altres edicions, he comprovat si la solució estava documentada a alguna obra lexicogràfica de referència o a altres obres literàries. En aquest sentit, he fet un ús intensiu de la versió en línia del Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover Moll (DCVB). Si no he trobat una referència clara, he deixat l'original tal com estava.

Un exemple de problema d'adaptació és la paraula «cuento», 'modalitat de robatori', que al text original apareix amb aquesta mateixa grafia als primers capítols (pàg. 15, 36, 37, 79...) i amb la forma «qüento» als capítols finals (pàg. 104, 108, 110, 146...). El DCVB recull les dues grafies (de fet, Vallmitjana n'és la font) i consigna que és un castellanisme inadmissible però molt arrelat. Casasses (2003) opta per «qüento», jo, però, prefereixo «cuento» perquè s'acosta més a la grafia del terme *conte* en català normatiu.

Amb tot, a l'hora de verbalitzar el text no sempre he tingut clar haver adoptat la solució més adequada. Davant d'aquests dubtes, he procurat reflectir els diferents registres i varietats del text original de la manera que m'ha semblat més genuïna en cada cas. En aquest sentit, els termes d'argot, espuris gairebé per definició, flueixen dins el text i la locució de la manera més espontània possible: sense marcar-los tipogràficament en l'escrit i sense pronunciar-los de manera destacada o forçada en l'àudio. Pel que fa a aquest llenguatge dels personatges i al seu ús, el mateix Vallmitjana explica:

> «Una de les coses més remarcables d'aquesta gent és el llenguatge. [...] Les paraules pervertides per medi d'una aplicació

> quasi sempre d'una síl·laba final, són més usades per la gent jove o els nois que van a robar pel moll, i abans pels trinxeraires. [...] Seria interminable citar, paraula per paraula, totes les que he recollit; però cal tenir en compte que és indispensable, abans de començar cap observació directa, saber com parlen, perquè ells no s'espontanegen amb aquell que no parla com ells, essent inútil escoltar-los no sabent el vocabulari, perquè no se'ls entendria.
>
> Aquesta manera particular de parlar pot dir-se que és universal, i fins hi ha algunes paraules que tenen semblança tant en el caló català com en el castellà, francès, etc.
>
> Això és per posar un obstacle a la policia i als confidents, que ells anomenen *xivatos*: en qualsevulga ocasió que vulguin parlar ho faran impunement valent-se del seu vocabulari.»
>
> (*Criminalitat típica local*, 2004: 162)

Per tant, una prioritat que he tingut en compte ha estat mantenir el registre, és a dir l'esperit, i la sonoritat que entenc que l'autor volia expressar amb la grafia que va utilitzar encara que, molt probablement, no he pogut reproduir la pronúncia real de l'època de manera fidel. Més aviat he pretès representar de manera oral i literària el temps i la societat que es descriu a la novel·la, és a dir, fer sonar el llenguatge que descriu l'autor amb naturalitat i amb una pronúncia que en preservi l'estil i la intenció i que, al mateix temps, no resulti forçada avui dia.

Resum dels criteris d'edició

Adapto l'ortografia a la normativa actual sempre que la fonètica sigui la mateixa.

Adapto l'ortografia dels castellanismes a la normativa actual de la llengua catalana.

Adapto la puntuació de cometes, guions de diàleg, etc. als usos ortotipogràfics actuals.

Substitueixo totes les cursives que marquen termes d'argot per rodones.

Mantinc moltes comes que potser segons la normativa actual caldria eliminar per tal de conservar la indicació de l'entonació de la frase que proposa l'autor.

Adapto els noms compostos, inclosos els noms propis (malnoms), i el guionet a la normativa actual.

Mantinc *Soriano*, però adapto *Saragossa* en lloc de *Zaragoza.*

Escric *ambdós, aversió, innocent, propi|pròpia, reconèixer* en lloc de *abdós, adversió, ignocent, propri|propria, regoneixer*.

Escric *d'apoquinar* en lloc de *de pujinar.*

Escric *halar* i *hamància* en lloc de *jalar* i *jamancia*.

Resolc la vacil·lació *cuento|qüento*, a favor de la grafia *cuento*.

Resolc la vacil·lació *calificar|qualificar* a favor de la grafia qualificar.

No pronuncio l'infix *itz* a paraules com *harmonisar, horisontal, realisar, simpatisar…* que escric també sense la *t.*

Pronuncio i mantinc la grafia d'*escamat, escrementós, extendre, extrany, extravagant, tantejar, tentar, trascendental, trasmetre*en comptes de les normatives.

Escric *on* en lloc d'*ont*, però a la lectura pronuncio *ont* davant de vocal.

Escric *la i…* (*la indiferència*) i *la u…* (*la unia*), però a la lectura les pronuncio apostrofades.

Escric *prendre*, però a la lectura pronuncio *pendre*. Segueixo el mateix criteri amb *apendre, compendre, despendre, rependre i sorpendre*.

Mantinc *vaia* en lloc de *vaja*, i *vui* en lloc de *vull* per remarcar-ne la pronúncia.

Corregeixo *Dolors* per *Roseta* al text de la pàgina 128: «Per més precs i bones raons que li feia la Gravada, la Roseta [Dolors] no volia deixar de viure a casa l'Espanta», perquè entenc que es tracta d'una errada i ho indico en una nota d'edició. A la locució, però llegeixo *Roseta* per seguir les normes de LibriVox.

Corregeixo alguns errors de caixa evidents: *n* per *u*, etc.

Afegeixo un *que* a la pàgina 318 per lligar la frase «Estaven tant contents com mullats de roba, sobre tot el Ratolí, que, encara [que] anava tapat amb la seva manta i la del Paxe tremolava de fret», perquè entenc que es tracta d'una omissió involuntària.

Mantinc les notes de l'autor a l'edició en format ePUB.

Afegeixo quatre notes més de l'edició, indicant que són meves, al text en ePUB.

Pel que fa als criteris d'edició, finalment, vull remarcar que la meva intenció no ha estat, ni de lluny, fer una edició filològica de l'obra —la dimensió del treball tampoc no ho admetria—, sinó obtenir una versió que permeti una locució natural, que no resulti estranya. Per això, he resolt alguns dubtes interpretant el text en veu alta i valorant l'expressivitat del resultat i la proximitat amb la pronúncia espontània del català central actual, la variant dialectal de la meva zona geogràfica.

Rafael Ferran i Peralta
Mollet del Vallès, 6 de juny de 2024

Aquesta edició de *La Xava*,
de Juli Vallmitjana, s'ha enllestit
a principis de juny de 2024

Podeu fer arribar la vostra opinió a l'editor
o comunicar-li alguna errada escrivint al correu
rferranp[arrova]*uoc*[punt]*edu*